

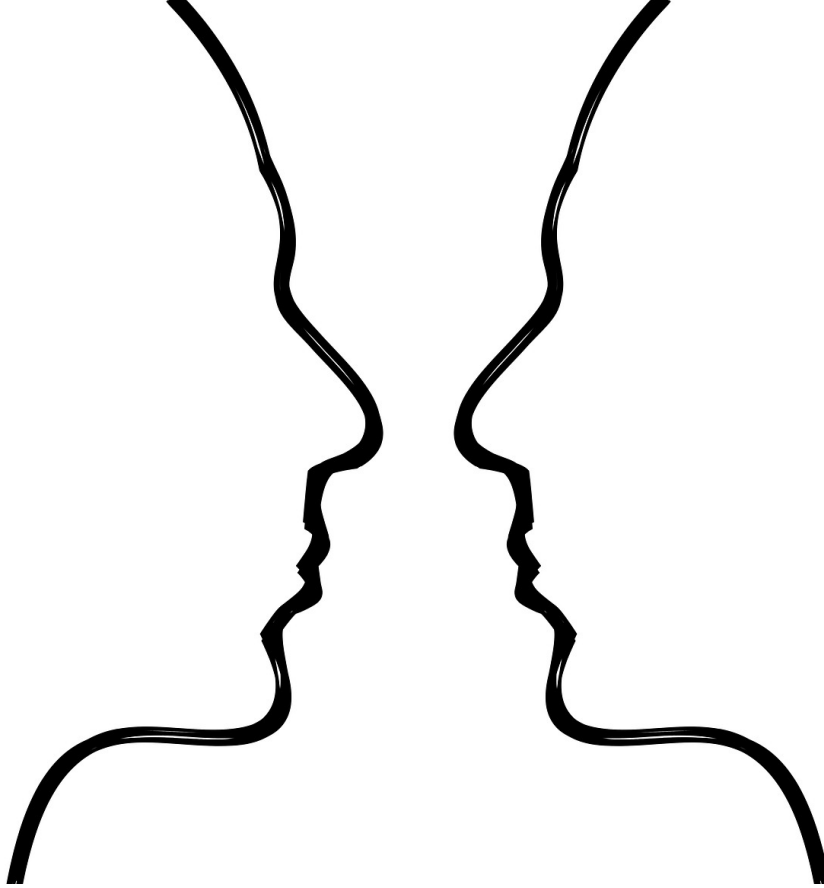
AYNA

KLİNİK PSİKOLOJİ DERGİSİ

ISSN:2148-4376

ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

AYNA Klinik Psikoloji Dergisi

AYNA Clinical Psychology Journal

KÜNYE

AYNA Klinik Psikoloji Dergisi hakemli elektronik bir dergidir.
Dergimiz yılda üç kez (Şubat, Haziran ve Ekim ayları) yayınlanmaktadır. ISSN: 2148 – 4376

BAŞ EDİTÖR

Prof. Dr. Tülin Gençöz
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

EDİTÖRLER KURULU (Soyadı alfabetik sıra ile)

Dr. Öğr. Üyesi Yağmur Ar-Karcı
TED Üniversitesi, Ankara
Uzm. Psk. Sezin Aydoğ,
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Sinem Baltacı
Yalova Üniversitesi, Yalova
Araş. Gör. Dr. B. Pınar Bulut
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Fazilet Canbolat
Uluslararası Fırat Üniversitesi, Girne, KKTC
Dr. Öğr. Üyesi Gaye Zeynep Çenesiz
Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van
Dr. Öğr. Üyesi Ayşen Maraş
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla
Dr. Öğr. Üyesi Derya Özbek Şimşek
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir
Dr. Öğr. Üyesi Ece Tathan Bekaroğlu
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara
Öğr. Gör. Selin Uçar Özsoy
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Elif Ünal
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun
Uzm. Psk. Felek Yoğan
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

YAYIN KURULU (Soyadı alfabetik sıra ile)

Araş. Gör. Münevver Zuhul Bilik
Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta
Araş. Gör. Yağmur Saklı Demirbaş
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara
Uzm. Psk. Ayça Korkmaz
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara
Uzm. Psk. Gizem Minçe
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara

DANIŞMA KURULU (Soyadı alfabetik sıra ile)

Prof. Dr. Faruk Gençöz
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara
Doç. Dr. Gülin Evinç
Hacettepe Üniversitesi, Ankara
Psk. Dr. İncila Gürol-Işık
İncila Gürol-Işık Psikoterapi Merkezi
Doç. Dr. Müjgan İnözü
Hacettepe Üniversitesi, Ankara
Dr. Öğr. Üyesi Bahar Köse-Karaca
İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul
Psk. Dr. Filiz Özekin-Üncüler
Martı Psikoterapi
Dr. Öğr. Üyesi Öznur Öncül
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak

MİZANPAJ EDİTÖRÜ

Dr. Öğr. Üyesi Elif Ünal
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun

KAPAK/LOGO TASARIM

Mert Özsen
Başkent Üniversitesi, Ankara

İLETİŞİM BİLGİLERİ

e-posta: aynadrg@metu.edu.tr

HAKEMLER
(Alfabetik Sıra ile)

- Dr. Öğr. Üyesi B. Türküler Aka** (Psikoloji Bölümü, Bahçeşehir Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Seray Akça (Psikoloji Bölümü, Yeditepe Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. İrem Akıncı (Psikoloji Bölümü, Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Miray Akyunus (Psikoloji Bölümü, İstanbul Şehir Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Cansu Akyüz (Psikoloji Bölümü, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Cemile Müjde Atabey (Psikoloji Bölümü, Ankara Medipol Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Gizem Ateş (Psikoloji Bölümü, İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Selen Arslan (Psikoloji Bölümü, Ege Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. İlkiz Altınoğlu-Dikmeer (Psikoloji Bölümü, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Suzi Amado (Psikoloji Bölümü, MEF Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Meltem Anafarta-Şendağ (Psikoloji Bölümü, Ufuk Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Bahar Bahtiyar Saygan (Psikoloji Bölümü, Atılım Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Başak Bahtiyar (Psikoloji Bölümü, Maltepe Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Gülbahar Baştuğ (Sağlık Hiz. Meslek Yüksekokulu, Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Sıla Deniz Beyarslan (Öğrenci Danışma Merkezi, TED Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Ozan Bıçakçı (Psikoloji Bölümü, Çankaya Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Pınar Bıçaksız (Psikoloji Bölümü, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Gökçen Bulut (Psikoloji Bölümü, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Meryem Berrin Bulut (Psikoloji Bölümü, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Özlem Bozo (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Nurten Birlik (Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Demet Can (Psikoloji Bölümü, Çağ Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Duygu Cantekin (Psikoloji Bölümü, Nişantaşı Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Burçin Cihan (Serbest Psikolog, Türkiye)
Uzm. Psk. Onur Can Çabuk (Psikoloji Bölümü, Ege Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Canan Büyükaşık-Çolak (Sosyal Bilimler Üniversitesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Deniz Canel-Çınarbaş (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Ayşe Rezan Çeçen-Eroğul (Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Okan Cem Çırakoğlu (Psikoloji Bölümü, Başkent Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Meryem Dedeler (Psikoloji Bölümü, Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Hatice Demirbaş (Psikoloji Bölümü, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. İpek Demirok (Serbest Psikolog, Türkiye)
Psk. Dr. Merve Denizci Nazlıgül (Psikoloji Bölümü, Yeditepe Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Canay Doğulu (Psikoloji Bölümü, TED Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Talat Demirsöz (Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Dilek Demirtepe-Saygılı (Psikoloji Bölümü, Atılım Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Kürşad Demirutku (Eğitim Bilimleri Bölümü, TED Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Çiğdem Günseli-Dereboy (Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Türkiye)
Psk. Dr. İlknur Dilekler (Psikoloji Bölümü, TOBB ETÜ, Türkiye)
Uzm. Psk. Yasemin Dinç (Ankara Psikoterapi Psikanaliz Merkezi, Türkiye)
Prof. Dr. Gülay Dirik (Psikoloji Bölümü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Mithat Durak (Psikoloji Bölümü, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. Ayşegül Durak-Batgün (Psikoloji Bölümü, Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Sine Egeci (Bude Psikoterapi Merkezi, Türkiye)
Uzm. Psk. Özcan Elçi (Renge Psikoterapi Merkezi, Türkiye)

HAKEMLER
(Alfabetik Sıra ile)

- Psk. Elif Emiroğlu Demirel** (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Dr. H. Gülsen Erden (Psikoloji Bölümü, Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. C. Ekin Eremsoy Arda (Psikoloji Bölümü, İstanbul Rumeli Üniversitesi, Türkiye)
Emeritus Prof. Dr. Neşe Erol (Psikoloji Bölümü, Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Psk. İrem Erten (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Ş. Gülin Evinç (Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Türkiye)
Prof. Dr. Benoît Fliche (Aix-Marseille University, Fransa)
Prof. Dr. Faruk Gençöz (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Gizem Gerdan (Psikoloji Bölümü, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Fatma Girgin Kardeş (Psikoloji Bölümü, Medipol Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Ali Can Gök (Renge Psikoterapi Merkezi, Türkiye)
Psk. Ceren Gökdağ (Psikoloji Bölümü, Ege Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Hande Gündoğan (Psikoloji Bölümü, İstanbul Medipol Üniversitesi, Türkiye)
Öğr. Gör. Sevgi Güney (Psikolojik Danışma ve Gelişim Birimi, Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Ayşenur Güngör (Madalyon Psikiyatri Merkezi, Türkiye)
Psk. Dr. Derya Gürcan Yıldırım (Psikoloji Bölümü, Atatürk Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Derya Gürsel (Centre Hospitalier Simone Veil, Fransa)
Doç. Dr. A. Bikem Hacıömeroğlu (Psikoloji Bölümü, Gazi Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Eylül Ceren Hekimoğlu (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Gözde İkizer (Psikoloji Bölümü, TOBB ETÜ, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Emine İnan (Psikoloji Bölümü, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Müjgan İnözü (Psikoloji Bölümü, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)
Prof. Thomas Joiner (The Nancy Marcus Professor 2020-2022; The Robert O. Lawton Distinguished Professor of Psychology; Florida State University, USD)
Uzm. Psk. Özlem Kahraman (Hacettepe Üniversitesi Onkoloji Hastanesi, Türkiye)
Prof. Dr. A. Nuray Karancı (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Fatoş Kartal Özdemir (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Pınar Kaya Kurtman (Serbest Psikolog, Çek Cumhuriyeti)
Doç. Dr. Aylin İlden Koçkar (Psikoloji Bölümü, İstanbul Kemerburgaz Ün., Türkiye)
Öğr. Gör. Filiz Koçoğlu (Psikoloji Bölümü, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Leman Korkmaz (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem Koşe-Demiray (Psikoloji Bölümü, Arel Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Bahar Köse-Karaca (Psikoloji Bölümü, İstanbul Rumeli Üniversitesi, Türkiye)
Prof. David Lester (Distinguished Professor of Psychology, Emeritus, Stockton University, USD)
Psk. Dr. Özge Mergen (Özge Mergen Bireysel Kurumsal Gelişim Danışmanlık, Türkiye)
Psk. Dr. Hüseyin Nergiz (Psikoloji Bölümü, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Özlem Okur (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Gülçin Orhan (Eskişehir Yunus Emre Devlet Hastanesi, Türkiye)
Prof. Dr. Ferhunde Öktem (Ferhunde Öktem Ruh Sağlığı Merkezi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Bahar Öz (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Ece Özcan (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Öznur Öncül (Psikoloji Bölümü, Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Pınar Özbağrıaçık-Çağlayan (Mavi Psikolojik Danışmanlık Merkezi, Türkiye)
Psk. Dr. Serkan Özgün (Bude Psikoterapi Merkezi, Türkiye)
Prof. Dr. Bengi Öner Özkan (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Hivren Özkol (Mitra Psikolojik Danışmanlık, Türkiye)

HAKEMLER
(Alfabetik Sıra ile)

- Psk. Kemal Özkul** (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Tolga Esat Özkurt (Enformatik Enstitüsü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Ayfer Öztürk (Psikiyatri Hemşireliği Bölümü, Bartın Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Nurten Özürçün-Küçükertan (Yelken Psikoloji, Türkiye)
Uzm. Psk. Betül Polat (Psikoloji Bölümü, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi İpek Güzide Pur-Karabulut (Psikoloji Bölümü, Maltepe Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Neslihan Rugancı (Serbest Psikolog, Türkiye)
Psk. Dr. Elçin Sakmar (Elçin Sakmar Danışmanlık ve Gelişim Merkezi, Türkiye)
Dr. Elif Kuş Saillard (Bağımsız Danışman, Fransa)
Psk. Seda Sapmaz Yurtsever (Psikoloji Bölümü, Ege Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Sevda Sarı-Demir (Psikoloji Bölümü, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim Sarı (Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Anabilim Dalı, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Mustafa Sarıkaya (Serbest Psikolog, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Gizem Sarısoy Aksüt (Antalya Bilim Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Dilek Sarıtaş-Atalar (Psikoloji Bölümü, Ankara Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Kerim Selvi (Psikoloji Bölümü, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Burcu Sevim (BS Eğitim ve Psikolojik Danışmanlık Merkezi, Türkiye)
Psk. Dr. Tuğba Uyar Suiçmez (Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Türkiye)
Psk. Dr. Yankı Süsen (Psikoloji Bölümü, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Begüm Z. Şengül (Çankaya Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi, Türkiye)
Doç. Dr. Emre Şenol-Durak (Psikoloji Bölümü, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Yeliz Şimşek-Alphan (Dipnot Danışmanlık, Türkiye)
Psk. Berke Taş (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Burcu Tekeş (Psikoloji Bölümü, Başkent Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Selin Temizel Kırışman (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Merve Topçu (Psikoloji Bölümü, Çankaya Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Zulal Törenli (Başkent Üniversitesi Hastanesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Ezgi Tuna (Psikoloji Bölümü, Çankaya Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Ece Tuncay-Şenlet (Psikoloji Bölümü, Okan Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Zeynep Tüzün (Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Hastanesi, Adölesan Ünitesi, Türkiye)
Psk. Sultan Berfin Uçurum (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Sait Uluç (Psikoloji Bölümü, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Beyza Ünal (European Network on Independent Living Board Member, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Yeşim Üzümcüoğlu Zihni (Psikoloji Bölümü, TOBB ETÜ, Türkiye)
Uzm. Psk. Çiğdem Vaizoğlu Şengünler (Psikoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Duygu Yakın (Psikoloji Bölüm, İstanbul Arel Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Özden Yalçınkaya-Alkar (Psikoloji Bölümü, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye)
Uzm. Psk. Aybüke Halime Yıldız (Serbest Psikolog, Türkiye)
Psk. Dr. Ferhat Yarar (Akış Psikoterapi Merkezi, Türkiye)
Prof. Dr. Yeşim Yasak (Psikoloji Bölümü, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Erdoğan Yıldırım (Sosyoloji Bölümü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Jülide Ceren Yıldırım (Psikoloji Bölümü, İstanbul Üniversitesi, Türkiye)
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Yılmaz (Psikoloji Bölümü, Bakırçay Üniversitesi, Türkiye)
Doç. Dr. Advıye Esin Yılmaz (Psikoloji Bölümü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Deniz Yılmaz (Serbest Psikolog, Türkiye)

AYNA Klinik Psikoloji Dergisi, 2021, 8(2)

AYNA Klinik Psikoloji Dergisi

DergiPark
AKADEMİK

Dergi Ana Sayfa: <https://dergipark.org.tr/ayna>

HAKEMLER
(Alfabetik Sıra ile)

Psk. Dr. İbrahim Yiğit (Psikoloji Bölümü, Birmingham Alabama Üniversitesi, Amerika Birleşik Devletleri)
Prof. Dr. Orçun Yorulmaz (Psikoloji Bölümü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye)
Psk. Dr. Sema Acı Yurduşen (Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Pediatrik Onkoloji Bilim Dalı, Türkiye)
Psk. Dr. Muazzez Merve Yüksel (Tılsım Danışmanlık, Türkiye)

İÇİNDEKİLER

I. Kuramsal Derleme

Lacanyen Psikanalizde Travma ve Düşlem

Ayça KORKMAZ.....161

Otizmi Yeniden Anlamak: Parçalanabilir Belirtiler ve Nicel Genetik

Esra ZIVRALI YARAR.....186

Obsesyonel Yapıda Baba İşlevinin Lacanyen Açından İncelenmesi

Ali İhsan YAKA.....199

II. Araştırma Makalesi

Uzamış Yas: Ayrılma-Bireyleşme Süreçleri ve Duygu Düzenleme Güçlüğü Temelinde Bir İnceleme

Gizem CESUR SOYSAL.....221

Ebeveyn Gelişim Görüşmesi Üzerinden Yapılan Yansıtıcı İşleyiş Kodlama Sisteminin Psikometrik Özellikleri

Burcu BESİROĞLU, Sibel HALFON.....241

14-19 Yaş Aralığındaki Ergen Örnekleminde Savunma Düzenekleri ve Ergen Ruhsal Gelişimi üzerine TAT ile bir Araştırma

Bengi DÜŞGÖR, Erkan KALEM, Kübra KOÇ, Tevfika İKİZ.....272

İÇİNDEKİLER

III. Vaka Çalışması

Görüntülü Görüşme ile Yabancı Dilde Semptom-Odaklı Bilişsel Davranışçı Psikoterapi Uygulaması: Bir Olgu Sunumu

Miray AKYUNUS.....295

Gelişimsel Krize Müdahalede Kısa-Yoğun-Acil Psikoterapinin Kullanımı: Bir Olgu Sunumu

M. Siyabend KAYA, Taşkın YILDIRIM.....312

IV. Eser İnceleme

Tepedeki Ev: Korkularımız, Kayıplarımız ve Keşkelerimiz

Büşra ALPARSLAN.....342

Kuramsal Derleme

Lacanyen Psikanalizde Travma ve Düşlem Ayça KORKMAZ^{1*}¹ Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye**Makale Bilgisi****Anahtar kelimeler:**travma,
düşlem,
Freud,
Lacan,
psikanaliz**Öz**

Lacan, psikanaliz çalışmalarını Freud'a dönüş hareketi olarak adlandırmıştır. Freud'a dönüş hareketi, Freud'un psikanaliz öğretisine dönüşü işaret etmekle beraber post-Freudyen olarak adlandırılan diğer analistlerin çalışmalarının da eleştirisini kapsamaktadır. Lacan'ın psikanaliz öğretisi ve kuramı, Freud'un bilinçdışı çalışması üzerine temellenmiş, 1933'ten 1980'e kadar değişiklikler geçirerek evrimleşmiş ve süreç içerisinde inşa edilmiştir. Bu makalede, Lacanyen psikanalitik kuramda düşlem ve travmanın ilişkisini anlayabilmek için Freud'un kuramında travma ve fantezi ilişkisine ve bu iki kavramın tarihçesine değinilecektir. Freud, travmayı Emma, Katharina ve Kurt Adam vakalarında baştan çıkarma kuramı, sonradan anlamlandırma (nachträglichkeit) ve fantezi kavramları üzerinden tartışmıştır. Freud'un kuramında fantezi, bilinçdışı arzuları temsil eden sahneye karşılık gelmektedir. Lacan, post-Freudyen psikanalitik çalışmalarda kullanılan fantezi kavramının imgesel boyuta vurgu yapılarak kullanılmasını eleştirir ve simgesel ve imgesel düzenleri kapsayan kurgusal bir yapıya işaret etmek için düşlem (fantasme) kavramını kullanmıştır. Düşlem, ilk Başka olan annenin eksiği ile ilişkili olarak das Ding, objet petit a ve fallus kavramlarının inşa aşaması üzerinden incelenecektir. Başka'daki eksiğin fallik formda algılanması sonucunda bir savunma olarak düşlem oluşmaktadır. Travma, Başka'daki eksik imgesel ve simgesel düzende yorumlanmadığında, gerçek ile karşılaşma anında ortaya çıkar. Kuramsal bilgilerin ışığında, travmatik etkiler yaratan bir olay üzerine terapiye başlayan T. Hanım vakası düşlem kavramı ile birlikte aktarılacaktır.

Abstract**Keywords:**trauma,
fantasy,
Freud,
Lacan,
psychoanalysis

Lacan named his psychoanalytical work as the return to Freud. The movement of "the to return to Freud", marks a return to Freud's psychoanalytic doctrine, and includes criticism of the work of other post-Freudian analysts. Lacan's theory is based on Freud's work on unconscious. In the current article, the relationship between trauma and phantasy in Freud's work and the history of these two concepts will be discussed in order to understand the meaning of the concepts of trauma and fantasy in Lacanian psychoanalysis. Freud discussed trauma in the cases of Emma, Katharina, and Wolf Man through seduction theory, nachträglichkeit and phantasy. In Freud's theory, phantasy corresponds to the scene representing unconscious desires. Lacan criticizes the use of the concept of phantasy in post-Freudian psychoanalytical studies because of the emphasis on the imaginary dimension. He uses the concept of fantasy (fantasme) to indicate a fictional structure that includes both symbolic and imaginary orders. From Lacanian perspective, the concept of fantasy will be discussed through the development of the concepts das Ding, objet petit a and phallus in relation to the lack of the mother who is the first Other. Trauma is the moment of encounter with the real. This is the moment when the lack of the Other cannot be interpreted in the imaginary and symbolic order. The case of Mrs. T., who started therapy after being subjected to an event, will be presented with the light of theoretical knowledge.

*Sorumlu Yazar, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Üniversiteler, Dumlupınar Bulvarı 1/6-133, 06800 Çankaya/Ankara
e-posta: korkamazayc@gmail.com
DOI: 10.31682/ayna.820540
Gönderim Tarihi (Received): 03.11.2020; Kabul Tarihi (Accepted): 07.02.2021
2148-4376

Giriş

Fransız psikanalist Lacan, öğretisini Freud'un kuramı üzerine temellendirmiş ve psikanaliz çalışmalarını Freud'a dönüş hareketi olarak adlandırmıştır. Bu makalede, Lacanyen psikanalitik kuramda travma ve düşünme ilişkisini kavrayabilmek için ilk etapta bu iki kavramın Freud'un kuramındaki tarihçesi Emma, Katharina ve Kurt Adam vakaları üzerinden aktarılmıştır. Ardından, Lacanyen psikanalizde travma ve düşünme kavramlarının ilişkisi *das Ding*, *objet petit a* ve fallus; Başka; simgesel, imgesel ve gerçek olmak üzere üç düzen kavramları aracılığı ile değerlendirilmiştir. Son olarak, travmatik bir olay sonrası psikoterapiye başlamak için kliniğe başvuran T. Hanım'ın yaşadığı travmatik olay, yaşantıları ve düşlemleri ile ilişkilendirilerek tartışılmıştır.

Freud'un Kuramında Travma ve Fantezi

Travma, Yunancada yara anlamına gelip delik açmak, sürtmek fiillerinden türemiştir ("Trauma", 2020). 17. yüzyılda, tıp biliminde fiziksel bir yara anlamında kullanılmıştır (Laplanche ve Pontalis, 1973). Dışarıdan gelen bir şiddet sonucunda canlının organında, derisinde ya da tamamında oluşan yaralanma veya yaralanma devam etmiyor olsa da onun bıraktığı etki travmadır. Şiddetli bir şok etkisi, yara ve tüm organizasyonu etkileme özellikleri travmanın psikanalitik literatürdeki ilk kullanımlarında barınmaya devam etmiştir. 1890'lı yıllarda Charcot'ya göre, psikolojik travmanın kökeni ruhsal hastalık olarak tanımlanan histeriden gelmektedir; travmatik histeri, fiziksel bir travma sebebiyle kuluçka döneminden sonra bir felç olarak kendini göstermektedir (aktaran, Laplanche ve Pontalis, 1973). Freud'a göre (2014, 1920), travmatik nevroz; "dışarıdan gelen" uyarıcılar karşısında koruyucu kalkandaki aşırı bir yıkım sonucu, savunmadaki bir çatlağın zihinsel aygıt üzerindeki korku ve yaşama yönelik tehdidin bıraktığı şok etkisi olarak ortaya çıkmaktadır. Freud, 1880'li yıllarda, travma psikolojik olarak bilinçte temsil edilemediği için travmanın patojenik etkileri olduğunu düşünmektedir. Hastanın travmatik anılarını dile getirerek katarsis yaşayıp rahatlamasını sağlayabilmek için hipnoz yoluyla çalışmalar yapmıştır. 1880'li yıllardan 1900'e kadar, hipnoz yöntemi hastanın travmatik anılarını dile dökebilmesi için bir araç olmuştur. Freud, hipnoz aracılığıyla travmaya dair nihai bir söze dökmeyi hedeflemiş ancak hastalarının çağrışımlarla önceki travmalarına gittiğini gözlemlemiştir. Bir önceki travmalara giden yolda ise hastaların fantezileri ile karşılaşmıştır (Kluft, 2018; Verhaeghe, 2001).

Freud, ilk etapta travmayı *baştan çıkarma kuramında*¹ fantezi bağlamında kurgulamıştır. Bilimsel Psikoloji Taslağı'nda (1954, 1895), travmatik etkinin oluşumunu ve baştan çıkarma kuramını; *sonradan anlamlandırma*² üzerinden açıklamıştır. Bu metinde örneklenen Emma vakasında, Emma sekiz yaşındayken elbisesinin üzerinden bir dükkân sahibinin cinsel dokunuşlarına maruz kalmıştır. Emma on üç yaşına geldiğinde ise bir mağazada iki satıcıyı gülerken gördüğünde elbisesine güldüklerini düşünerek oradan kaçarak tepki vermiştir. Emma'nın cinsel eylemi anlamlandırma kapasitesi geliştiğinde; ikinci olay (mağazadaki satıcıların gülüşü), unutulmuş ve bastırılmış olan ilk olayı (dükkân sahibinin cinsel dokunuşları) çağrışımsal bağlantılarla travmatik hale getirmiştir. Freud'a göre, bastırma iki aşamalı gerçekleşmektedir. İlk olayın travmatik etkisi ikinci olayın sonradan anlamlandırılması ile ortaya çıkmaktadır. Cinsel kapasitenin gelişmesiyle beraber Emma, ikinci olaydaki elbise ve gülüşlerin ilk olayı çağrıştırması sonucu cinsel olarak uyarılmıştır. Emma vakasında Freud'un öne sürdüğü bir başka kavram ise *histeriğin ilk yalanı* anlamına gelen *proton pseudos*'tur (Laplanche ve Pontalis, 1973). Buna göre, histerik özne Oedipal nesne tarafından baştan çıkarıldığı bir sahne fantazisini kurmuştur. Bu histerik yalan sayesinde, histerik özne, baştan çıkarıldığına dair bir senaryo yaratarak, babasını baştan çıkarma isteğini, bir diğer ifadeyle ensestüel fantezilerini gizlemiştir (Abrevaya, 2013). Emma'nın ilk olayın cinsel doğasını fark etmeyişi *proton pseudos*'tur. *Proton pseudos* "ilk yalan" anlamına geldiği gibi "ilk yanılgı" anlamı da taşımaktadır (Quinodoz, 2017).

Histeri Üzerine Çalışmalar'da ele alınan Katharina vakasında, Freud bir yaz tatilinde iken konakladığı yerin işletmecisinin kızı olan Katharina, Freud'a sınırlarının kötü olduğundan söz etmiştir (Freud, 2001, 1895). Bununla beraber, Katharina, ansızın soluğunun kesildiğini, bu anlarda bazen boğularak öleceğini düşündüğünü ve arkasında birisinin durduğunu ve kendisini yakalayacağını düşündüğü için hiçbir yere gitmeye cesaret edemediğini; bu yüzün korkunç bakışlarından korktuğunu aktarmıştır. Devamında ise bu atakların iki yıl önce başladığını; iki yıl önce ise babasını kuzeni ile yakaladığını söylemiştir. Katharina, babası ve kuzenini cinsel ilişki yaşarken gördükten sonra hasta olmuş; kusmaya ve nefes darlığı yaşamaya başlamıştır. Freud ve Breuer histerinin semptomlarını, iki dilde yazılmış birkaç yazıt keşfedildikten sonra anlaşılabilir hale gelen hiyerogliflere benzetmişlerdir. Bu dile göre,

¹ Freud'un 1893 yılında oluşturduğu baştan çıkarma kuramına göre, histerik semptomların kökeni, çocuğun bir yetişkin tarafından baştan çıkarılmasına dayanır. Freud, ilerleyen yıllarda bu anının gerçekliğini sorgulayarak fantezi üzerinden tartışmış ve 1897'de bu kuramı terk ettiğini ifade etmiştir (aktaran, Quinodoz, 2017).

² *Nachträglichkeit* kavramı, Türkçe kaynaklarda sonradan anlamlandırma, sonradan etki olarak karşılık bulurken İngilizceye Strachey tarafından *deferred action* (ertelenmiş eylem) olarak; Fransızcaya ise *après-coup* olarak çevrilmiştir. *Nachträglichkeit*, geriye dönüklük (*retroactivity*) kavramına denk düşer; şimdiki olaylar geçmişte olanları sonradan (*a posteriori*) etkiler (Evans, 1996).

Katharina'nın histerik semptomları, babası ve kuzenini gördüğü sahneyi anlattıktan sonra çözümlenmiştir. Katharina'nın hastalanması, o sahneden duyduğu tiksintiye karşılık gelmektedir. Bu tiksinti analiz edildiğinde; tiksintinin sebebi, babasını ve kuzenini gördüğü sahne değil, o sahnenin canlandırdığı ve bastırılmış olan; babasının Katharina'yı baştan çıkardığı anı olarak yorumlanmıştır. Bu anı, Katharina'nın babasını ve kuzenini ilişki sırasında görmesinden sonra anlamlandırılmıştır. Çocuklukta cinsel eylemi anlama kapasitesi yokken yer alan baştan çıkarılma sahnesi, Katharina cinsel eylemi anlama kapasitesine eriştiğinde, sonradan anlamlandırılmıştır. Bu anlamlandırma ile ilk sahne travmatik hale gelmiştir ve Katharina'da hastalanma ve nefes alamama gibi semptomların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Katharina ve Emma vakasında, Freud'un ileride travmayı kuramsallaştırırken kullanacağı *sonradan anlamlandırmanın* ilk izleri görülmektedir.

Freud, 1897 yılında Fliess'e yazdığı bir mektupta nevrozu *baştan çıkarma ve histerinin ilk yalanı* üzerinden açıkladığı kuramına artık inanmadığını ifade etmiştir. Mektupta, bu kuramdan uzaklaşmasının gerekçelerini sıralamıştır: Hastalarının tedaviye devam etmemesi sebebiyle öngördüğü şekilde analizin gerçek bir sonuca ulaşmamasının getirdiği hayal kırıklığı, bütün babaların pervert olamayacağı, hastaların anlattıklarının gerçekliğini sorgulayacak veri olmaması ve çocuklukta bilinçdışı anılara doğrudan erişimin olmaması. Bu mektupta, Freud, hastanın anlattığı sahnenin gerçek mi yoksa fantezi mi olduğunun ayırt edilemeyeceğini söylerken bilinçdışı fantezilerin özne üzerindeki etkisinin önemini de vurgulamıştır (Laplanche,1985). Bu noktada Freud, Oedipal karmaşanın çözümünde çocuğun ensestüel nesneden vazgeçerek cinsel dürtülerini bastırmasının ruhsal gelişiminde önemli bir rolü olduğunu henüz kavrayamamıştır. Freud, bu sırada bastırmayı ortadan kaldırılması gereken bir savunma olarak gördüğünden, bastırılmış olan bilinçdışındaki anıları bilinçli hale getirmede başarısız olmuş ve baştan çıkarma kuramını terk etmiştir (Abrevaya, 2013).

Freud, Kurt Adam vakasında fantezinin kökenine dair sorgulamaları sonucunda, baştan çıkarma kuramını terk etmesiyle önemini yitiren sonradan anlamlandırma kavramına geri dönmüştür (Abrevaya, 2013). Freud (2019, 1918), Kurt Adam vakasında, yetişkinlik nevrozunun çocukluk nevrozu üzerine kurulu olduğunu ve çocuk nevrozunda cinselliğin rolünü; ilkel sahne ve sonradan anlamlandırma üzerinden tartışmıştır. İlkel sahne, anne ve baba arasındaki cinsel birleşmenin, çocuk tarafından görüldüğü ya da ses gibi bazı belirtilerden hareketle varsayılarak fantezisinin kurulduğu sahnedir. Bu sahne, çocuğun kaygı duymasına sebep olmaktadır (Laplanche ve Pontalis, 1973). Çocukta kaygı uyandıran, cinsel olgunluğa erişmemiş olmaması sebebiyle işittiğini ya da gördüğünü anlayamaması ve bunu şiddet olarak algılamasıdır. Freud, 1987'de Fliess'e yazdığı mektupta analitik çalışmada ilkel sahneye dönmenin amaçlandığını yazmıştır. İlkel sahne, bazen doğrudan görülmüş bir şey olarak

anlatılırken, bazen de yaşanan olaylar, duyulan sesler ve anlatılar üzerinden sonradan anlamlandırma ile fantezi olarak kurgulanmaktadır. (Quinodoz, 2017). Freud, histerik hastaları için ilkel sahne fantezilerini ya da anlatılarını baştan çıkarma olarak kurgulamışken, Kurt Adam vakasında ilkel sahnenin gerçeklikle ilişkisi ve travma yaratıcı niteliğini Pankejeff'in dört yaşındayken gördüğü bir rüya üzerinden tartışmıştır. Kurt Adam olarak tanınmasına sebep olan ve kendisini korkuyla uyandıran bu rüyada Pankejeff, pencerenin birden kendiliğinden açılmasıyla, ceviz ağacına tünemiş olan altı yedi tane beyaz kurdun, hareketsiz bir şekilde dikkatle kendisine baktığını görmüştür. Pankejeff, rüyada kendisini en çok etkileyen iki şey olduğunu söyler: Rüyaya hâkim olan tam sessizlik ve kurtların hareketsizliği; kurtların dikkat kesilmiş halde kendisine bakıyor olmaları. Pankejeff, kurtların kendisini yiyeceğinden korkarak rüyadan bağırarak uyandığını; gördüklerinin rüya olduğuna ikna olmasının zaman aldığını; on bir on iki yaşlarına kadar da rüyasında korkunç bir şeyler görmekten korktuğunu söylemiştir. Freud, Pankejeff'in öyküsünde fobi, anksiyete ve öfke nöbetleri gibi semptomların ortaya çıkması ile ilişkilendirdiği birçok noktayı bu rüya üzerinden tartışmıştır. Bu rüyanın analizinin götürdüğü önemli noktalardan birisi ise ilkel sahnedir. Pankejeff, bir buçuk yaşındayken sıtmaya yakalanmış ve günün belli saatlerinde nöbet geçirdiği için anne ve babasının yatak odasında yatmaktayken anne babasının cinsel birleşmesine seyirci olmuştur. Pankejeff, ilk etapta bunun şiddet içeren bir eylem olduğunu düşünse de annesinin yüzünde gördüğü haz dolu ifadenin buna uygun olmadığını ve burada bir doyum olduğunu söylemiştir. Freud, bir buçuk yaşındaki bir çocuğun böylesine karmaşık bir eylemi algılayıp bilinçdışında muhafaza etmesinin ve dört yaşında gördüğü bir rüya ile sonradan anlamlandırmasının mümkün olup olmadığını sorgulamıştır. Pankejeff, ilkel sahneyi görmesiyle edindiği izlenimleri; gelişimi, cinsel uyarılmaları ve cinsel araştırmaları sayesinde dört yaşında gördüğü rüya ile sonradan anlamlandırmıştır. Bir buçuk yaşındaki Pankejeff için cinsel sahnenin kendisi zaten fazlasıyla uyarıcıdır ancak ebeveynlerin cinselliğinin baştan çıkarıcı olması için çocuğun ilkel sahneye bizzat tanık olması gerekmemektedir (Abrevaya, 2013). İzleri bastırılmış olan ilkel sahne, kurt rüyası ile yeniden canlanmış, adeta yeni, taze bir olay etkisi yaratmış; Pankejeff'in hayvan fobisinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Başka bir deyişle travmatik hale gelmiştir. Bu noktada, bir buçuk yaşındayken yaşanan bir olay, dört yaşında görülen bir rüya ile sonradan anlamlandırılmıştır. Rüyadan yirmi yıl sonra ise, Freud, Pankejeff'in nevrozunun gelişimini ilkel sahneyi temel alarak, Pankejeff ile yeniden inşa etmiştir. Freud, bu rüyadaki her detayın Pankejeff'in sonradan yaşadığı nevroz ile örtüştüğünü; bu rüyanın analizinin götürdüğü ilkel sahnenin, travmatik tecrübeleri ve nevrozun gelişimini organize ettiğini söylemiştir (Freud, 2019, 1918).

Freud, sonradan anlamlandırma kavramını psişik nedensellik ve zamansallık ile ilişkili olarak kullanmıştır. Freud'a göre, deneyimler, izlenimler ve anılar; yeni bir tecrübeyi veya yeni bir gelişim evresini anlamlandırmak için sonraki bir zamanda yeniden düzenlenebilir. Freud, sonradan anlamlandırma kavramının tanımını hiçbir zaman yapmamış olsa da bastırma, cinsellik ve travma kavramlarını sonradan anlamlandırma bağlamında tartışmıştır (Laplanche ve Pontalis, 1973). Kurt Adam vakasında travmatik olan ilkel sahnenin görülmesi değil, ilkel sahneye sonradan yüklenen anlamlardır. Pankejeff'in analiz sürecinde ilkel sahne ve rüya ekseninde kastrasyon, Oedipal karmaşa ve baştan çıkarma kavramları tartışılmıştır. Bu sahneye yüklenen anlamlar ise Pankejeff için fantezilerin temelini oluşturmaktadır.

Emma, Kurt Adam ve Katharina vakaları bağlamında ilkel sahne, baştan çıkarma ve sonradan anlamlandırma kavramlarının Freud'un çalışmalarında travmatik etkiyle sonuçlanan bilinçdışı süreçleri açıklarken nasıl kullanıldığı tartışılmıştır. Travma kuramında önemli olan bir başka kavram ise fantezidir. Freud, 1896'da Histerinin Etiyolojisi isimli yazısına sonradan eklediği bir dip notta, o dönemlerde gerçekliğe verdiği önemden henüz uzaklaşmamışken fanteziye daha az önem atfettiğini yazmıştır. Freud'un bu yorumu, Fliess'e yazdığı mektupta baştan çıkarma kuramında başarısız olduğu noktalarla benzer gözükmektedir. Baştan çıkarma kuramını öne sürdüğü çalışmalarında Freud, fantezilerin kökenindeki gerçekliği ayırt etmesi gerektiğini vurgulamış, bu mümkün olmadığı için kuramı terk etmiştir. Freud (2016, 1900), Rüyaların Yorumu'nda histerik semptomların gerçek hatıralar üzerine temellenmiş fanteziler eşliğinde oluştuğunu söylemiştir. Gerçekliğin tatmininin yetersiz gelmesiyle, daha önce tatmin sağlayan bir durumun aynı algıyı tekrar uyandırmak için yeniden kurgulanmasıyla fantezilerin ortaya çıktığını düşünmektedir. Freud, bu noktada istek karşılayan fantezilerden söz etmiş; gece görülen rüyaların ise gündüz hayal edilen bu fantezilerin çarpıtılması olduğunu aktarmıştır. Freud, Psikanalize Giriş Dersleri'nde, semptomların temellendiği fantezilerin çocukluktaki deneyimlerden oluştuğunu söyleyerek baştan çıkarma kuramına geri dönmüştür (aktaran Ormrod, 2014a). Bu noktada, fanteziler, yaşanmış ya da kurgulanmış olan deneyimlerin karışımından oluşmaktadır. Baştan çıkarma kuramını fantezilerin gerçekliğini ayırt edememesi sebebiyle terk eden Freud, fantezilerin kurgulanabileceğini ifade ederek fantezi kavramına yeni bir yaklaşım sunmuştur. Freud'a göre, bir yetişkinin çocuğu baştan çıkarması, çocuğun ebeveynin cinsel birlikteliğini gözlemlemesi gibi olaylar gerçekte de olabilmektedir ancak genel olarak bunlar çocuğun fantezileridir. Kurt Adam vakasında Freud, ilkel sahnenin gerçek değerini tartışmaya sunmuş; çocuğun bir sahneyi görerek ya da başka bir kaynakla ilişkilendirerek fantezi üretebileceğini söylemiştir (2019, 1918). Pankejeff'in fantezilerinin gerçekliği bu noktada bilinemez, belki de iki beyaz köpeği çiftleşirken görmüş ve bu sahnedeki faileri anne-babasıyla değiştirmiştir. Freud'un

fantezilerle ilgili sorusu bu noktada değişmiştir: Bilinçten veya deneyimlenmiş bir olaydan değilse fanteziler nereden gelmektedir? Freud, Kurt Adam vakasındaki ilkel sahnenin hastanın fantezisi mi yoksa yaşanmış bir gerçeklik mi olduğunu bilmek istediğini söyler ancak diğer benzer vakaları hesaba katarak bunu bilmenin belirleyici olmadığını ifade etmiştir. Fantezilerin kökenine dair soruyu filogenetik (evrimsel) miras ile cevaplamıştır. Buna göre, anne babayı cinsel ilişki sırasında izlemek, çocuklukta baştan çıkarmalar ve kastrasyon tehdidi kalıtımla kazanılan mirastır. Çocuklar yaşanmış olayların yetersiz geldiği durumda filogenetik mirasa yönelir, soyun deneyimlerini kendi deneyimleri yerine koymuştur (Freud, 2019, 1918).

Yukarıda bahsedilen vaka örneklerinde de görüldüğü gibi, Freud, fantezi (Almanca: *fantasie*) kavramını bilinçdışı arzuyu temsil eden bir sahneyi belirtmek için kullanmaktadır (Evans, 1996). Strachey tarafından Freud'un yazılarının İngilizceye çevrildiği Standard Edition'da; İngilizce'de sık kullanılan *fantasy* kelimesinin yerine bilinçdışı süreçlerdeki arzuyu işaret etmek için *phantasy* kelimesi kullanılmıştır. Psikanalitik literatürde de *fantasy* ve *phantasy* kelimelerinin işaret ettiği anlamlar farklılaşmıştır. *Fantasy* kelimesi, günlük hayattaki gündüz düşleri ve bir tatmini amaçlayan hayalleri karşılayan bir anlam barındırırken; *phantasy* kelimesi ise mantıksal bir sistemin içerisinde tutarlılığı olması gerekmeyen; öznenin arzuları ve korkuları gibi düşünce ile yakalanması kolay olmayan bilinçdışı süreçlere işaret etmektedir (Lear, 1999).

Lacanyen Psikanalitik Kuramda Travma ve Düşlem

Lacan, psikanaliz çalışmalarını Freud'a dönüş hareketi olarak değerlendirir. Bu bağlamda öğretisini Freud'un kuramı ve Freud'un kuramı üzerine çalışmalar yapan post-Freudyenlerin çalışmalarının tartışması üzerine kurmuştur (Evans, 1996). Lacan'ın fantezi kavramını ele alışımda Freud'un açıklamalarının yanında, Klein'in bu kavrama ilişkin açıklamaları da önem arz etmektedir. Lacan, Freud'un fantezinin arzuyu temsil ettiğine dair formülasyonuna katılır ancak post-Freudyenlerden birisi olan Klein'in fantezi kavramını kullanımına bir eleştiri getirmiştir. Lacan, *Bilinçdışı Oluşumlar* başlıklı 5. seminerinde (1957-1958) Klein'in kuramında fantezi kavramını sadece imgesel boyutta kullanmasını eleştirmiştir. Bu noktada Lacan, Klein'in kullandığı fantezi (*phantasy*) teriminin karşılığı olarak imgesel düzene tekabül eden; hayal, heves, düşsel canlandırma gibi anlamları içeren Fransızca "*fantasie*" terimini önermiştir. Lacan, bilinçdışı arzulara işaret eden *fantasme* (İngilizce: *fantasy*; Türkçe: fantazm/ fantezi/ düşlem) kelimesini kullanarak imgesel ve simgesel düzenleri kapsayan bir kurgusal yapıyı işaret etmektedir (Fink, 2009). Türkçe kaynaklarda

fantasme kavramının karşılığı olarak düşünem, fantezi ve fantazm kelimeleri kullanılmaktadır; bu makalede düşünem kelimesi tercih edilecektir.

Lacan'ın düşünem kavramını anlayabilmek için; gerçek, imgesel ve simgesel olmak üzere üç düzene değinilecektir. Her biri psikanalitik tecrübenin farklı yönlerine gönderme yapan üç düzen Lacan'ın psikanaliz kuramında önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu üç düzenden her biri zorunlu olarak birbirine referansla tanımlanmaktadır. Gerçek, simgeselin ötesinde, dilin dışında ve simgeselleştirmeye kapalı bir alan olarak konumlandırılır; gerçek imkânsız olandır (Lacan, 2006, 1996; 2013, 1964). İmkânsız oluşu ve dilin dışındaki konumu sebebiyle gerçek travmatiktir (Evans, 1996). İmgesel yoluyla ise özne kendi kendini resmetmekte ve gerçekliği gizlemektedir. İmgesel, ayna evresinde çocuğun aynadaki spekül imgesiyle özdeşleşimiyle egonun kurulumuna işaret eden düzendir. İmgesel düzen, onaylayıcı ve kurucu boyutunu simgesel düzenden almaktadır (Clero, 2011, 2002). Simgesel düzen ise, yasa ve yapı kavramlarını kapsayan dilsel boyuttur (Evans, 1996).

Lacanyen psikanalizde önemli yer teşkil eden bir diğer kavram ise Başka'dır. Çocuk için Başka konumunda ilk olarak anne vardır. Gerçek anne, simgesel anne ve imgesel anne kavramları arasındaki ayrım, çocuğun anne ile ilişkisini anlamak açısından önemlidir (Evans, 1996). Gerçek anne, ihtiyaçlarını karşılamaktan aciz olan çocuğun Başka'ya olan bağımlılığı ile ilişkilidir. Zaman içerisinde, anne, çocuğun ihtiyaçlarını karşılayacak nesnelere sağlarken bu nesnelere annenin sevgisiyle eşleşmekte ve simgesel bir işlev kazanmaktadır. Çocuğun hayalindeki bir bütün olduğu anne ise imgesel annedir. Çocuğun annesiyle olan imgesel bütünlüğü babanın devreye girişiyle bozulmaktadır. Anne, fallus arayışıyla babaya doğru yönelmektedir. Fallus, annenin arzusunu ve dolayısıyla annenin eksik oluşunu işaret etmektedir. Çocuk annesinin babaya doğru gidişini travmatik bir ret, anne sevgisinin kaybı olarak yaşamaktadır (Evans, 1996). Annenin gidişinde oluşan boşluğun yerine *objet petit a* (nesne a) gelmektedir. Lacan, Freud'un yeğenin makarayı oyunu üzerinden annenin gidişinde çocuğun düşleminin nasıl kurulmaya başladığını anlatır. Çocuk, makarayı ileriye doğru atıp kendisine doğru çekmektedir, bu sırada "gitti" (fort) ve "geldi" (da) demektir. Makaranın gidip gelişiyle tekrarlanan, anneyi geri çağıran bir ihtiyacın tekrarından ziyade öznedeyarılmaya neden olan annenin gidişidir. Çocuk, fort-da oyunuyla annenin gidişinin üstesinden gelirken annenin yokluğunun kaygısıyla baş etmektedir. Orada olmayan şeyin, annenin, temsili olarak oyun vardır. Annenin gidişinin yerini tutan oyundur (Lacan, 2013, 1964). Düşlemin bu oyunla benzer rolü vardır: kaygı yaratan eksiklikten zevk çıkarmak. (Golan, 2006).

Annenin yokluğu ve tutarsızlığı ile arzu ortaya çıkmaktadır. Böylece, öznenin Başka ile ilişkisi ve arzu, tamamen bir boşluk sürecinden doğmaktadır. Annenin gidişi, annenin çocukla

olmak yerine tercih ettiği başka bir şey olduğunu göstermektedir. Böylece, çocuk aynı zamanda annenin eksigiyle de karşılaşmıştır (Fink, 2016, 1997). Anne de ilk Başka (mOther) olarak, eksik olduğu ve bölünmüş olduğu için fallusu arzulamaktadır. Bu noktada, Baba-nın-Adı'nın işlevi devreye girmektedir; anne-çocuk bağındaki kesige anlam yükleyerek simgesel düzene geçmesini sağlamaktadır (Gençöz ve Gürsel, 2019). Baba-nın-Adı'nın devreye girmesiyle çocuk, ilk Başka'sı olan annesiyle olan yakın ilişkisinden aldığı jouissance'ından vazgeçmektedir. Bir başka deyişle, kastre olmuş ve annesinin eksik olduğunu kabul etmiştir (Evans, 1996). Başka'daki eksikle ve Başka'nın söylemindeki boşluklarla karşılaşan çocuk için şu soru bilinçdışı olarak oluşmuştur: "Ne istiyorsun? (*Che vuoi?*)". Bu soru çocuğun Başka'nın arzusu ile karşılaştığı noktada kendi arzusuna giden yolu da işaret etmektedir (Lacan, 2006, 1966). "Başka benden ne istiyor? Bana böyle diyor ama ne demek istiyor?" şeklinde okunabilecek bu sorunun oluşması, öznenin düşleminin oluşmaya başladığı noktalara karşılık gelmektedir. Başka'nın arzusu ortaya çıktığında, bu arzuya neden olan eksiklik kaygı yaratmaktadır. Başka'nın arzusuyla ve dolayısıyla eksigiyle karşılaştığında yaşadığı kaygı ile baş etmek için özne, bir savunma olarak düşlemi kullanmaktadır (Golan, 2006). Düşlemin, kastrasyonu perdeleyen bir savunma olarak koruma işlevi vardır. (Lacan, 2013, 1964).

Başka'nın eksigiyle karşılaşan çocuğun bu eksikle baş etmek için kullandığı mekanizma, onun yapısını belirlemektedir. Lacanyen psikanalitik kuramda üç klinik yapıdan biri olan nevrotik yapı, histeri ve obsesyon olarak iki alt kategoriye ayrılmaktadır. Histerik özne, Başka'daki eksikle baş etmek üzere, Başka'daki eksigi tamamlamaktadır. Böylece, histerik özne, Başka için gerekli nesneye dönüşerek kendisini kurmaktadır. Obsesif yapıda ise özne, Başka'daki eksigi reddederek kendisini kurmaktadır (aktaran, Atmaca, 2017). Nevrotik özne, düşlem aracılığıyla Başka'daki eksik ile ilişkilendirir ve yapılıdır. Lacan, nevrotik düşlemi $\$ \diamond a$ formülü ile anlatmaktadır. "Nesne ile ilişkisinde bölünmüş özne" olarak okunan bu formül, "Başka benden ne istiyor?" sorusu neticesinde yapılan düşlemi ve öznenin Başka'nın arzusu ile diyalektiğini göstermektedir (Fink, 2016, 1997). Özne, Başka ile ilişkisinde, Başka'nın eksigini perdellemek üzere kurduğu düşlem tarafından belirlendiği şekilde kendisini konumlandırmaktadır (Lacan, 2013, 1964). Histerik özne, düşleminde Başka'nın eksigini tamamlamak üzere Başka ile ilişkilendirirken, obsesif özne Başka'nın eksigini reddetmektedir.

Objet petit a, das Ding ve Fallus

Objet petit a, das Ding ve fallus kavramları arasındaki ilişkiyi tarihsel açıdan takip etmek öznenin düşleminin oluşumunu, düşlem ile travma kavramlarının ilişkisini ve bu kavramların imgesel, simgesel ve gerçek düzen ile ilişkisini anlamayı sağlayacaktır.

Verhaeghe (2001), Lacan'ın kuramının preoedipal ve posteoedipal dönemlerde olmak üzere iki eksik üzerine kurulduğunu aktarmıştır. *Objet petit a*, annenin gidişi sonucunda bedensel kopuşla oluşan boşluğun temsilidir. Arzuyu harekete geçiren nesne olarak *objet petit a*, simgesel ve imgesel düzende işlemlendiğinde fallus olarak isimlendirilmektedir. Preoedipal dönemdeki bedensel kopuş sonrası oluşan boşluğun ve dolayısıyla eksikin temsili olarak *objet petit a* varken, Baba'nın-Adı'nın devreye girmesiyle bu eksik eksik fallik formda algılanmıştır. Bu noktada eksik, salt gerçek düzlemde değil, imgesel ve simgesel düzende işlemlenmiştir. Fallus, annenin eksikliğinin varlığının ve dolayısıyla annenin arzusunun gösterenidir. Fallus, Oedipal dönemde anne-baba-çocuk arasında sürekli değişen bir nesne olarak ilişkinin temelindedir (Evans, 1996). Preoedipal dönemdeki eksik, Başka'daki eksik dolayımıyla anlamlandırılmadığında; bir başka deyişle fallusun eksikliği sonucunda travma ortaya çıkmaktadır (Verhaeghe, 2001). Travmatik olan, fallus ve kastrasyon tarafından yorumlanamayan gerçek ile "kötü" karşılaşmadır. Eksik fallik formda algılayabilmek ve düşlemin oluşması bir savunma sürecidir. İlk eksik fallik olarak yorumlanamadığında; simgesel ve imgesel olarak onu tutacak noktalar kaçtığına, gerçek ısrarcı olmakta ve travma bu noktada ortaya çıkmaktadır (Charles, 2011).

Ayna evresinde, çocuğun aynadaki spekül imgesiyle, bir diğer deyişle aynadaki yansımasıyla özdeşleşmesiyle yanlış tanıma (*méconnaissance*) ürünü olarak ego oluşmaktadır. Ego bir yanlış anlaşılmalıdır. Ayna evresi, öznenin imgesel düzene girişini temsil etmektedir (Evans, 1996). Öznenin kendi bedeni ile ilişkisi dışarıdaki dünyadan kökenini almaktadır ve imgesel düzlem üzerinden kurulmuştur. Ayna evresinin imgesel düzlem açısından öneminin yanında simgesel boyutu da Başka ile ilişkisinden gelmektedir; aynadaki imgesini jübilyasyonla benimseyen çocuğun Başka'nın temsili olarak anneye, babaya ya da bir yetişkine bakışı, imgesinin onayını istemesi olarak yorumlanmaktadır. Düşlemin formülüne dönülecek olursa, eksik tarafından karakterize olmuş Bölünmüş Başka'nın arzusu ile ilişkilenen özne, Başka'nın arzusuna ya da eksikliğine, bu eksikğin göstereni olarak fallusa dair, fallik bir şey sunarak karşılık vermeye çalışmaktadır ancak bu "bir şey" hiçbir zaman yeterli değildir. Aynada özdeşleşilen spekül imge ile düşlem üst üste binmektedir (Lacan, 2014, 1962-1963; Verhaeghe, 2001). Aynı zamanda Lacan'ın L şemasında kullandığı a (autre), küçük başka'ya referansken, a' ise ayna imgesini anlatmak için kullanılmıştır (Evans, 1996). 1957 yılında ise temel düşlem formülünde, a, arzusunun nesnesi olarak görülmektedir. Spekül imge ile düşlemin örtüşmesi, temelinde *objet petit a* kavramının kuramda oluşumuyla ilişkilendirilebilir. Bu noktada, öznenin egosu ve düşlemi Başka'nın bakışında ve arzusunda, eksik ve özdeşleşme dolayımıyla köklenmiştir (Verhaeghe, 2001).

Düşlem ve travma ilişkisini açıklarken, bu kavramların Lacan'ın öğretisinde gelişimini görmek önemlidir. Arzunun nedeni olarak *objet petit a* ve Başka'daki eksiğin göstereni olarak fallus kavramlarının gelişim izleri *das Ding* (Şey) kavramında görülebilmektedir (Evans, 1996). Lacan (1997, 1959-1960), Psikanalizin Etiği seminerinde Freud'un *das Ding* kavramı üzerinde durmaktadır. Bu seminerden sonra *das Ding* kavramını neredeyse kullanmaz ancak *das Ding* kavramına dair düşünceleri *objet petit a* kavramının temelini oluşturmaktadır (Evans, 1996). *Das Ding*, hem dilin hem de bilinçdışının tamamen dışındadır ve hayal edilmesi imkansızdır. *Das Ding*, devamlı bulunması gereken kayıp nesnedir, arzunun nesnesidir. Tarih öncesi unutulmaz Başka'dır; enest arzunun yasak nesnesi olan annedir. Öznenin simgesele girişi aynı zamanda annesi için imgesel fallus olma girişiminden vazgeçmesiyle mümkündür. Böylece özne *jouissance*'ının bir kısmından feragat etmektedir. Öznenin simgesele girişi, dile girişi ile eşdeğerdir. Konuşan özne için *jouissance* yasaklanmıştır (Evans, 1996). *Jouissance*, bir şeye sahip olma ve kullanma anlamına gelen yasal bir terimden kökenini almaktadır. Yasa, psikanalitik anlamda ise haz ilkesi, *jouissance*'i düzenlemekte ve yasaklamaktadır (Verheage, 2001). Lacan, haz ilkesinin, özne ile *das Ding* arasındaki mesafeyi koruyan enest yasağı olduğunu söylemiştir. Özne bu yasağı ihlal ettiğinde *das Ding*'e yaklaşmış olduğundan acı çekmektedir (Evans, 1996). Haz ilkesinin bile ötesindeki keyif biçimini Lacan, *jouissance* olarak isimlendirmiştir. Lacan, *jouissance* kavramını, acılı haz anlamında kullanmıştır. Bu anlam; haz ilkesinin ötesine geçildiğinde ve sonrasında sınır aşıldığında hazzın acıya dönüşmesinden gelmektedir. Düşlem, öznenin *jouissance*'i ile ilişkisinin senaryosunu sunarken yasaklanmış olana yaklaşmanın getirdiği korkunun ve tatmin sağlayanın yapısını bir arada ortaya koymaktadır (Ormrod, 2014b).

Tekrarlama, düşlem ve dolayısıyla *jouissance* kavramları için önem arz etmektedir. Öznenin tekrara düşmesi ölüm dürtüsü ile ilişkilidir. Öznenin *jouissance*'a ulaşmak için haz ilkesinin ötesine geçmesine yönelik bir yatkınlığı söz konusudur ve bu ölüm dürtüsünden gelmektedir. Her dürtü bir ölüm dürtüsüdür ve *das Ding*'e veya taşkın bir *jouissance*'a ulaşmak için bir girişimdir. Lacan, ölüm dürtüsünü Aile Kompleksleri (1938) adlı yazısında annenin memesiyle olan preoedipal birleşmeye geri dönme arzusu olarak yorumlamıştır. İlerleyen yıllarda ise, dürtüyü haz ilkesinin sınırlarını ihlal etmek üzere tekrar tekrar dönen *jouissance*'ın tekrarlamasına sebep olan şey olarak ele almıştır (Evans, 1996). Dürtü, özneyi tekrarlamaya zorlamıştır (Lacan, 2013, 1964).

Lacanyen kuramda travma, beklenmedik olanla ilişkilidir. Beklenmedik olan, gerçekte karşılaşmadır. Lacan, Freud'un araştırmalarında bütün uğraşının bu gerçeğin arkasında yatan şey olduğunu söylemiştir. Kurt Adam vakasında, fantezinin arkasındaki gerçeği sorgulamıştır. Kurt Adam vakası, düşlemin gerçek'ten bağımsız olmadığını göstermektedir. Gerçek, düşlemi

desteklerken; düşlem gerçeği korumaktadır (Lacan, 2013, 1964). Yukarıda bahsedildiği gibi öznenin Başka ile ilişkilenebilmesi ve düşlemin oluşumu gerçek düzenin temsili olarak anne ve çocuk arasındaki bedensel bağın kopuşu üzerine ve kavramsal olarak takip edildiğinde ise yasaklanmış olan *das Ding* üzerine şekillenmiştir.

T. Hanım Vakası

Yaşadığı bir olayın yarattığı travmatik etki ile AYNA Klinik Psikoloji Destek Ünitesi'ne (AYNA KPDÜ) başvuran T. Hanım vakası üzerinden travmatik etkinin gerçek ve düşlem ile ilişkisi, sonradan anlamlandırma bağlamında dil üzerinden gösterenler aracılığıyla incelenecektir. T. Hanım ile süpervizyon altında yirmi üç psikoterapi seansı yürütülmüştür. Psikoterapi seansları ve vaka değerlendirmesi Lacanyen psikanalitik yaklaşım ile gerçekleştirilmiştir.

Otuzlu yaşlarında olan T. Hanım, evlidir ve terapi sürecine devam ederken yedi haftalık hamile olduğunu aktarmıştır. T. Hanım, annesi, babası, anneannesi, küçük kız kardeşi, ablası ve abisiyle beraber büyüdüğünü belirtmiştir. Annesi inşaat işinde çalışmak için birkaç aylığına yurtdışına gittiğinde, babasının da evde olmadığını, kendisi ve kardeşlerine anneannesinin baktığını söylemiştir. T. Hanım, on sekiz yaşına geldiğinde ablasının yanına Türkiye'ye geldiğini söylemiştir. T. Hanım seanslarda son iki yıl içerisinde birer yıl ara ile kaybettiği abisi ve ablasından sık sık söz etmiştir. Ablasını kanser sebebiyle, abisini ise bir kaza sonucu kaybettiğini aktarmıştır.

T. Hanım, psikolojik desteğe ihtiyacı olduğunu ve konunun hayati bir durum olduğunu belirterek AYNA KPDÜ'ye ulaşmıştır. T. Hanım, ilk görüşmede geliş sebebiyle ilgili olarak on gün önce bahçede bir adamın kendisini bahçe demirine asarak intihar ettiğini görmesi sonucu oluşan korkularından bahsetmiştir. Kendini asan adamı gördükten sonra kendisini panik kapladığını; eve girme ve evde durma korkusu olduğunu, görüntünün gözünün önünden gitmediğini; sürekli adam arkasında ya da yanında duruyormuş gibi hissettiği için evde korktuğunu dile getirmiştir. Doğal bir şekilde ölmeyen, ilk baktığında öldüğünü anlamadığı, kıpırdamayan “iri, uzun, kocaman” adamı görmesi; T. Hanım için ev ile ilişkili çeşitli korkulara yol açan beklenmedik bir olaydır. Aynı zamanda, adamı gördüğü pencerenin önünden geçerken duvara yaslanarak pencereden uzaklaşarak yürümek, olay aklına geldiğinde kitlenip eşini duymamak gibi travmatik etkilere yol açmıştır. Lacanyen psikanalizde özneyi travmatize eden olaya değil, bölünmüş öznenin bu olay ile nasıl ilişkilendiğine ve bu olayı nasıl konuştuğuna odaklanılmaktadır (Bistoën, 2016). Bu noktada, T. Hanım'ın bu beklenmedik olaydan etkilenmesi ve bu olayın T. Hanım'da bıraktığı etkinin T. Hanım'a özgü olduğu düşünülmektedir. İlk seansta *ölü, arka bahçe, pencere, doğal olmayan ölüm* gibi gösterenler,

ilerleyen seanslarda kendisini asan adamdan söz etmesi dışında ailesindeki diğer kişiler ile ilişkilerinden bahsederken de tekrarlanmıştır. Öznenin konuşmasındaki tekrarlayan öğeler, bastırılanın geri dönüşüdür (Lacan, 2006, 1966). Bu bağlamda, beklenmedik olan ve travmatik etkiler bırakan olayın, tekrarlanan gösterenler ve T. Hanım'da çağrıştırdığı konular üzerinden gidilerek, bastırılanın izi sürülecektir.

“Ölü”

“Ölü” göstereni, T. Hanım'ın kendisini asan adam'ı anlatımlarının yanında T. Hanım'ın ablası ve kardeşinin ölümü, annesi ve babasının kavgaları, kendi ölümünü düşünmesi gibi birçok farklı noktada tekrarlanmıştır. T. Hanım terapi sürecinin başlarında, hayatında ölümü düşündüğü pek çok noktanın olduğunu söylemiştir. Kendi ölümüyle ilgili olarak, doğal bir şekilde değil de abisi gibi kaza sonucunda öleceğini hayal ettiğini söylemiş, ardından ablasının ölümünden söz etmiştir. Ablasının ölümünden sonra ablasının ykanmasına gitmediğini, morga gidip ölüsünü görmek istemediğini söylemiştir. Bahçedeki adamın kendisini kötü etkilemesini ablasının ölüsünü görmemesiyle ilişkilendirmiştir. Ablasının ölüsünü görmek istemediği için bahçedeki adamın ölüsünü görmesini ceza gibi değerlendirmiştir. T. Hanım, annesinin, “*Ben acı çekiyorum siz de çekin*” diyerek abisinin ölüsünün fotoğrafını göstermek istediğini ancak kendisinin bakmadığını birkaç kez tekrarlamıştır.

“Ölü” gösterenin tekrarlandığı bir başka konu ise kendini asan adamın kendisine baktığını düşünmesi ile ilgilidir. Arka bahçede olan olayla ilgili olarak hala korkusunun olduğunu belirtmiştir. Bu korkularını açıklarken yalnız kaldığında adam arkasında ya da yanındaymış ve ona bakıyormuş, ölü birisi ona bakıyormuş gibi hissettiğini ve ölü birisini hissetmenin kendisini telaşlandırdığını aktarmıştır. Adamın bakışlarına anlam yüklemek istemese de adam onu yanına çağırıyormuş gibi hissettiğini ve ölmüş olmasının kendisini korkuttuğunu aktarmıştır. Bu olay aklına geldiğinde kitlenip kaldığını ve etrafındaki sesleri duymadığını ifade etmiştir. Yaşlı erkek ve ağaç görünce bu olayı hatırladığını söylemiştir. Ağaçla ilgili olarak, adam ölmeden önce bahçedeki kiraz ağacının dallarını keserken adamla konuştuklarını, dallar kesilmeden önce adamın kendisini astığı kapının gözükmediğini söylemiştir. Yemek yemek, sohbet etmek gibi bu olaydan önce eşiyile beraber yaptıkları şeyleri yapamadığını, eşinden uzaklaşmaya başladığını, eşiyile ilişkisinde aktif olmadığını dile getirmiştir. Devamında ise, eşi bir anda karşısına çıktığında aynadaki yansımada eşini asılı olarak gördüğünü ve krize girip iki gün evde kalmadıklarını aktarmıştır. T. Hanım, abisinin ve ablasının “ölü” halleri ile karşılaşmak istemediğini anlatırken arka bahçedeki adamın bakışlarının kendisinde olduğunu aktarmıştır. T. Hanım'ın annesinin oğlunun ölü fotoğrafını göstermek istemesi annenin bakışlarının “ölü”de olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir. Ölü

kelimesi, ilk seansta T. Hanım'ı travmatize eden beklenmedik bir olay olarak kendini asan adam bağlamında ortaya çıkarken, ilerleyen seanslarda T. Hanım'ın abisi ve ablasının ölümü, onların "ölü" hallerini görmek istememek, eşyle bir anda karşılaştığında onu da ölü gibi görmek ve ölü birisinin bakışlarıyla karşılaşmak gibi korkularına işaret eden bir gösteren olmuştur. Bilinçdışı, dil gibi gösterenlerden yapılanmıştır (Lacan, 2013, 1964). Gösteren, öznenin arzusu ve düşlemleri aracılığıyla Başka ile ilişkisini mimler (Özbek Şimşek ve diğerleri, 2019). T. Hanım'ın bu seanslarda bahsettiği karşılaşmaktan korktuğu *ölü adamın bakışları ve ağaç* gösterenleri sonraki seanslarda anlatılan arka bahçedeki şiddet sahneleriyle beraber sonradan anlamlandırılmış; T. Hanım'ın düşleminin izlerini sunmuştur.

“Arka Bahçe”

Bir gösteren olarak “arka bahçe” kendini asan adamdan söz ettiği noktalar dışında babasının annesini dövmesiyle ilişkili noktalarda ifade bulmuştur. T. Hanım, aile kavramını bilmediğini söylemiş, ilk kez beşinci seansta babasından “*Babam hayatımda var yok gibi bir şey, hayatımızda yoktu, ergenlikte yoktu, büyüdüğümüzde yoktu*” ifadeleriyle yokluğuna işaret ederek bahsetmiştir. Annesi yurtdışına çalışmak için altı yedi aylığına gittiğinde babasının da olmadığını, annesi geldiğinde babasının da geldiğini ve annesini dövdüğünü söylemiştir. Babasının annesini görüp dövmemesi için, arka bahçede ağaçların ve *asma* dallarının arkasına saklandıklarında “*Ya tekrar olursa ya anneye zarar verirse ya öldürürse*” diye korktuğunu dile getirmiştir. T. Hanım, babası annesine vururken annesini nasıl öldüreceğini anlattığını; “*Ya anneyi öldürürse*” diye düşündüğünü söylemiştir. Bu noktada, T. Hanım'ın dilindeki babasının söyleminde anneyi öldürmek vardır. T. Hanım seanslarda babası annesine şiddet uygularken “*O sırada çocuklar ne yaşıyor hiç görmediler, hiç düşünmediler*” ifadesi üzerinden kendilerinin görülmeyişine vurgu yapmıştır. Annesinin dayak yedikten sonra “*Ben iyiyim merak etmeyin*” derken çocukların iyi olup olmadığını sormadığını seanslarda tekrarlamıştır. Aynı zamanda annesinin “*Ben dayak yiyorum siz yemiyosunuz*” dediğini söylemiştir. T. Hanım, annesi ve babasını izlerken “*Asla anneme benzemek istemiyorum, babam gibi koca istemiyorum, onun gibi birini seçmicem*” diye düşündüğünü; bütün erkekler eşlerini dövecekmiş gibi geldiğini, ergenlik ve çocukluğunun anne babasının kavgasını izleyerek geçtiğini söylemiştir. T. Hanım'ın korkusunun nesnesi olan “ölü”, bu kez annesinin ölümünün göstereni olmuştur. Gösterenin tek ve sabit bir anlamı yoktur; gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki değişken ve akışkan bir ilişkidir (Evans, 1996). T. Hanım seanslarda konuştuğunda, “ölü” göstereni T. Hanım'ın anne ve babasının arasındaki ilişki etrafında gezinmektedir. T. Hanım'ın babasının annesini öldüreceğine dair korkusu ve annesi gibi olmak istemediğini tekrarlaması annesinin yerinde olmaya dair merakının ifadeleridir. Aynı zamanda

asma ve arka bahçe gösterenleri hem kendini asan adamın olduğu yere işaret ederken hem de anne ve babasının şiddet sahnelerine işaret eden bir gösteren olmuştur.

Doğum Hikayesi: Güzel ve Çirkin Olmak

T. Hanım, doğum hikayesiyle ilgili olarak annesinin kendisini istemediğini, istenmeyen çocuk olduğunu, kürtaj yaptırmak istediğini ancak hep bir aksilik çıkması üzerine annesinin “*E hadi bırakayım*” dediğini aktarmıştır. Annesinin gururla “*İyi ki seni bıraktım çok güzel çocuk oldun*” diye iyi bir şey gibi anlattığını ancak istenmeyen bir çocuk olmasının hoşuna gitmediğini ifade etmiştir. T. Hanım, istenilmeyen bir çocuk olduğu için annesinden uzak durduğunu, fazla konuşarak dikkat çekmemeye çalıştığını ifade etmiştir. İstenmeyişiyle ilgili olarak annesinin kendisine küçükken “*Sen farklısın teyzene benziyorsun*” dediğini, büyüyünce de kendisini üstün gören annesine yetersiz geldiğini söylemiştir. Başka bir seansta ise T. Hanım, altı yaşındayken kendi yaşlarında bir kız çocuğunu boğularak öldüğünü ve büyüklerin o çocuk için çirkin dediğini; o yaşta suda boğulan birinin çirkin oluşunu anlayamayarak “çocuk öldüyse çirkin ve korkutucu” olarak düşündüğünü söylemiştir. T. Hanım, otuz yaşına kadar suya girmekten korkmasını bu anıyla ilişkilendirerek belirtmiştir. T. Hanım için güzel olmak doğumla ve ölü olmamakla ilişkili noktalarda ortaya çıkarken çirkin olmak ise ölü bir çocuktan söz ettiği noktada ifade bulmuştur.

“Karanlık”

T. Hanım’ın karanlık korkusunu anlatımında tekrarlanan gösterenler T. Hanım’ın düşleminin izlerini sunmaktadır. T. Hanım, bir seansta, önceki günlere göre evin içinde hareketinin arttığını ancak sadece karanlık korkusunun kaldığını aktarmıştır. Bu korkusuyla ilgili olarak, anne babasının kavgasının hava karardıktan sonra olduğunu söylemiş ve karanlık korkusuyla alakalı olarak abisiyle ilgili bir anısını anlatmıştır. Abisinin hoş olmayan şakaları olduğunu, bir cisimden bahsettiğini; “*Burası karanlık biri gelecek size dokunacak sizi alacak, size kol yaklaşıyo*” diyerek korkuttuğunu söylemiştir. Abisi de bir noktadan sonra korkunca iki yatağı birleştirerek dört çocuk beraber yattıklarını aktarmıştır. Dokunmakla ilgili anlattığı bir başka anı ise, T. Hanım’ın babasına “baba” diyerek seslenmek yerine gidip dokunmasıdır. Ayrıca, T. Hanım’ın kendini asan adamı tarif ederken kullandığı “iri, uzun, kocaman” ifadelerini babası için de korkutucu oluşunu söylerken kullanmıştır. Bu noktada, T. Hanım’ı travmatize eden olaydaki kişiyi tarif edişi çocukluğundaki korkuları anlatımı ortaklaşmaya başlamıştır.

T. Hanım, yalnızken ve karanlık olduğunda birisinin karşısına gelip kendisine dokunacak korkusu olduğunu aktarmıştır. Böyle bir şeyin olmasının imkanının olmadığını

bilse de bu korkunun içinde büyüdüğünü, bilmediği ve anlamadığı bir şey karşısına gelip ona dokunacak ve çok korkacakmış gibi geldiğini ifade etmiştir. Düşlem, öznenin arzusunun ve arzusunu gerçekleştirmesini yasaklayanın yapısını verir (Ormrod, 2014b; Evans, 1996). T. Hanım'ın ailesindeki erkekler etrafında anlattığı korkuları, yasak olan enestüel nesne ile ilişkisinde ona “dokunacak” bir şey yaklaştığında ifade bulmaktadır. T. Hanım'ın abisine veya babasına olan enestüel arzularından gelecek *jouissance* eşliğinde korku ortaya çıkmaktadır. Bu korku olduğunda adamın aklına geldiğini, sanki o karşısına çıkacak gibi geldiğini, onu tekrar görürse diye korktuğunu; büyümüş olsa da bu korkunun kendisinde tekrarladığını fark ettiğini aktarmıştır. Bilmediği dokunacak bir şeyi artık “Ne bana dokunabilir” diye biçimlendirdiğini, kendisini asan adamın tekrar karşısına gelecek, kendisine dokunacak gibi geldiğini, tekrar o görüntüyü görmekten korktuğunu söylemiştir. Bu sebeple, yatana kadar her yerde ışığı açarak gittiğini, nerede ne olduğunu görmek istediğini ifade etmiştir. Işık olsa da bir anda kendi gölgesini görünce bile korktuğunu, irkildiğini ya da eşi bir anda karşısına çıktığında korktuğunu aktarmıştır. Bu yüzden eşiyile farklı katlardayken birbirlerine seslenerek haberleşmek üzere anlaştığını belirtmiştir. Bir kez eşiyile bir anda karşılaştığında titremelerin başladığını, uzun süre durduramadığını ve sakinleşmesinin uzun sürdüğünü dile getirmiştir.

T. Hanım'ın ailesindeki erkekler ile ilişkisini ve kendini asan adamdan olan korkusunu anlatımı bu kez “dokunmak”, “karanlık” ve “ölü” gösterenleri etrafında örgülenmiştir. Bu gösterenler, ilk etapta abisi ve babası ile ilişkisi üzerinden dile dökülmüş; devamında kendini asan adamla karşılaşmaktan korktuğunu ve eşi ile ilişkisini anlatırken T. Hanım'ın dilindedir. Ölü göstereni üzerinden, T. Hanım'ın ailesindeki erkeklere dair enestüel arzusu ifade bulmaktadır. Eşi ile karşılaştığında eşini kendini asan adam sanıp uzun uzun titremesini anlatması ve kendisine neyin dokunabileceğini düşünürken kendini asan adam'ın görüntüsünün gelmesi T. Hanım'ın düşleminde ölü olanla beraber cinselliğin ortaya çıktığına işaret etmektedir. T. Hanım, ancak ölüm dolayımıyla cinselliği konuşabilmektedir. Ölüm, gerçek düzendedir. T. Hanım'ın bastırıldığı enestüel arzuları dilinde gösterenler üzerinden dönmektedir. Bu arzu simgesel ve imgesel düzende işlenemediğinde; gerçek'in ısrarcı olmasıyla travmatik etki ortaya çıkar. Bu gerçek, T. Hanım, babasının annesini öldüreceğinden korkarak, babasının bakışlarından kaçtığı arka bahçede, ölü bir bedenle karşılaştığında travma olarak kendini göstermiştir.

Jouissance ve Düşlem

Psikanalizde, öznenin gerçeklikte ne yaşadığıyla değil gerçekliği nasıl söze döktüğüyle ilgilenilmektedir. Öznenin geçmişini o anda nasıl kurguladığı söylemi üzerinden çalışılmaktadır. Öznenin söylemi geriye dönük olarak yapılanmaktadır (aktaran, Özbek Şimşek

ve diğerleri, 2019). Bu bağlamda, T. Hanım'ın "arka bahçedeki" olayı gördükten sonra travmatize olması salt kendini asmış bir adam görmesiyle ilişkili değildir. T. Hanım, bahçede kendisini asan adamın kendisine arkadan bakışları ve kendisini çağırması hakkında konuşmaya başlayıp arka bahçede ağacın dallarının arasında babasının bakışından saklandıklarını, babasının annesini dövmesini izlerken annenin ölme ihtimalini düşündüğü sahneleri anlatmaktadır. T. Hanım'ın kendi ölümünü hayal etmesi ve babasının annesini dövmesi üzerine "Ya anneyi öldürürse" ifadesi beraber düşünüldüğünde, T. Hanım, aynı zamanda babasının arzu nesnesi olup olmayacağını tahayyülünü dile getirmektedir. Annesi babası kavga ederken kitlenip kaldığını söylemesi, kendini asan adamı gördükten sonra kitlenip kalması ve eşini duymaması da arka bahçede olan olayların birbiriyle ilişkisini göstermektedir. T. Hanım, annesi babası kavga ederken kendisi için mi yoksa annesi için mi korkacağını bilemediğini söylemiştir. "Ölü" göstereninin T. Hanım'ın çeşitli korkuları ekseninde pek çok kez tekrarlanması T. Hanım'ın jouissance'ının bulunduğu noktalara işaret etmektedir. Jouissance yasağa giden yoldaki acılı hazdır. Öznenin jouissance'ı ile ilişkisi düşleminin senaryosunda ortaya çıkmaktadır. Düşlem, öznenin arzusunu sahneye koyan görsel nitelikte bir senaryodur; özneye neyi arzulayacağını ve neyin gerçekleşmesini yasakladığının yapılanmış bir çözümünü vermektedir (Evans, 1996). Başka bir deyişle, düşlem, imgesel bir düzlemde özneye tatmin sunarken; yasakla beraber kayıp, korku, acı ve tehlikeyi de beraberinde getirmektedir (Ormrod, 2014b). T. Hanım'ın ölü görmek istememesi, ölüden korkması ve kendini asan adamın bakışlarıyla karşılaştığında tedirgin olmasının sebebi; ölü göstereninin yasak olanla ilişkili olmasıyla ilişkilendirilebilmektedir. T. Hanım'ın anne babası kavga ederken "Kendim için mi korkayım annem için mi" deyişi, babasının, annesini mi yoksa kendisini mi seçeceğine dair bir ifade olarak yorumlanabilmektedir. Babasına olan enestüel arzusu, yasanın olmadığı, gerçek düzende olan ölümün olduğu noktada ortaya çıkmaktadır. Düşlem, gerçek düzende olup simgesel direnene bir anlam vermek için ortaya çıkan savunmadır; gerçek ve simgesel arasındaki boşluğu kapatmak için üretilmektedir (Lacan, 2013, 1964). Enest, yasak olandır ve simgesel düzlemin dışındadır. Nevrotik yapıda olduğu ve yasayı tanıdığı düşünülen T. Hanım'ın düşleminde pervert eylemlerin hayalleri söylemine "ölü" göstereni etrafında yansımaktadır. Nevrotik özne, pervert düşlemlerini eyleme ve söze dökmez ancak gösterenler vasıtasıyla bastırılan geri dönmektedir (Gökdemir – Bulut, 2017).

Anne ile Özdeşleşim

T. Hanım'ın annesi ile özdeşleşimi şiddet sahnelerini aktarımında örtük bir şekilde ortaya çıkmıştır. T. Hanım, seanslarda pek çok kez annesini aramadığını, arama cesareti bulamadığını, annesi çocukluğunda kendilerini düşünmediği için kırgın olduğunu dile

getirmiştir. Devamında, eski şeyleri geride bırakmak istediğini, annesinin evliliğinde olan şeyleri kendisinin kapatması gerektiğini söylemiştir. T. Hanım, terapi sürecinde bir noktaya kadar babasının annesine şiddetinden söz etmiş, seanslar ilerledikçe ablasının, kız kardeşinin ve yeğenin eşlerinin şiddet uygulamasından konuşmaya başlamıştır. T. Hanım, ablasının eşi, ablasına el kaldırırsa kadar onlara karışmadığını ancak el kaldırdığında onu öldüreceğinden korktuğu için onların arasına girdiğini söylemiştir. T. Hanım, kavga ettikten sonra ablasının “*Oh rahatladım*” dediğini aktarmış ve “*Niye ihtiyaç duyuyordu şiddet görmeye?*” diye sormuştur. T. Hanım, ablasının rahatlamasını anlatırken şiddet görmeye ilgili bir zevki olduğunu farkındadır ancak şiddet görmeye ihtiyaç duyuşunu anlamlandıramadığını söylemiştir. Yukarıda bahsedilen enestüel arzulara paralel olarak, T. Hanım, öldürmenin söz konusu olduğu noktada araya girdiğini söylemektedir. Aynı zamanda T. Hanım ablası ve eşinin kavgalarını tehlikeli oyunlara benzetmiş, “*Sevgi böyle bir şey mi?*” diye sormuştur. T. Hanım, annesi yurtdışından geldiğinde babasının da eve geldiğini; annesinin babasını arayıp bulduğunu aktarmıştır. T. Hanım’ın şiddet, ölüm ve kavga gösterenleri etrafında sevgiyi sorgulaması; anne babasının arasındaki ilişkiye dair bir merakının bir yansımasıdır. Bir seansta, “*Ben dayak yemiyorum ama bana da geçiyodu zoruma gidiyodu*” demiştir. Bu ifadeleri, T. Hanım’ın annesi ile özdeşleşmesini işaret etmektedir. T. Hanım’ın aktardığına göre, annesinin babasını arayıp bulması, bulduktan sonra kavga etmeleri, annesinin dayak yemesi ve yine de eşinden ayrılmaması T. Hanım’ın anlayamadığı bir konudur. T. Hanım’ın babasını anlatımı, annesinin babasını arzulayışından geçmektedir. Babasının eve gelişi, annesinin eve gelişine bağlıdır.

Preoedipal dönemde annenin gidişiyle oluşan boşluğun yerine arzusunun nedeni olarak objet petit a gelirken, ödipal arzusunun nesnesi, annenin eksikliği dolayısıyla simgesel ve imgeselde işlenmiş olan objet petit a olarak, fallustur (Verheaghe, 2001; Dor, 1999). Fallus, annenin arzusunun ve jouissance’nın gösterenidir (Evans, 1996). T. Hanım’ın annesinin babasından ayrılmamasını anlayamayışı, ablası ve eşinin ilişkisinde sevgiyi sorgulayışı ve dayak yemesi de kendisine geçmesini söyleyişi, annenin arzusunun göstereni olan fallus ile ilişkili okunduğunda; T. Hanım, fallusu arayan annesi ile özdeşleşmiştir. Bu noktada, T. Hanım, annesinde fallus olmadığını kabul etmiş ve fallusu başkasında arayan annesiyle özdeşleşmiştir. Bu, T. Hanım’ın yapılanmasının nevrotik düzeyde olduğunu göstermektedir.

İlerleyen seanslarda T. Hanım, annesi ile özdeşleşmesine dair anlatımlarına devam etmiştir. Küçükken oyun oynarken, annesi gibi makyaj yaptığını ve saç kestğini söyledikten sonra, büyük özlemi ve özentisinin olduğunu söylemiş; küçükken evdeki kavgaları anlamazken büyüyünce kavgalara dair fikrinin oluştuğunu söylemiştir. Öznenin konuşmasındaki imgesel nosyon; öznenin düşleminin yapısını göstermektedir. Öznenin konuşmasındaki belirsizlik ve

çok anlamlılık sayesinde özne, hakikatin ancak bir kısmını konuşur ki arzu doğası gereği buralardan kendisini göstermektedir (Dor, 1999; Evans, 1996). Bu noktada, T. Hanım'ın annesi gibi olmaya dair arzusunun, kavgalar üzerinden dile döküldüğü söylenebilmektedir.

İlk Başka Olarak Annenin Arzusu

T. Hanım, doğum hikayesiyle ilgili olarak annesinin kendisini istemediğini için kürtaj yaptırmayı düşündüğünü anlatmıştır. Annesinin anlatımında, doğumu güzellikle eşleşirken, ölü bir çocuktan bahsettiğinde ise büyüklerin çocuğa neden çirkin dediklerini anlamaması üzerine “çocuk ölüyse çirkin ve korkutucu” şeklinde düşündüğünü ve yıllarca sudan korktuğunu söylemiştir. Annesinin kürtaj yaptırmak istemesi T. Hanım'ın ölü oluşuna işaret etmektedir. Çirkin göstereni ile ilgili T. Hanım, teyzesinin annesine “Sen kime benziyorsun çirkinsin” dediğini; bu yüzden annesinin güzel olmakla ilgili takıntısının olduğunu ve bu takıntının kendilerine de geçtiğini söylemiştir. T. Hanım, annesinin çocuklarının güzelliği ile övündüğünü, teyzesinin çocuklarından daha güzel oluşlarından konuştuğunu aktarmıştır. T. Hanım, annesinin teyzesi ile rekabetini; ev tadilatı, anneleri öldükten sonra eve kimin sahip olacağı, teyzenin çocukları okurken annenin çocuklarının okumayışı, teyzenin ve annenin çocuklarının evlendiği adamlar gibi konular üzerinden birçok noktada konuşmaktadır. T. Hanım'ın söyleminde annesinin teyzesine göre eksik olduğu noktalardan biri güzelliğidir. Başka bir deyişle, annelerinin gözünde kimin annenin arzusunun daha iyi tatmin ettiğine dair bir gösteren güzelliğidir. Bu noktada, T. Hanım, annesinin arzusunun güzel olmak üzerinden kurgulayarak; ilk Başka'sı olan annesinin eksikliğini ve bilinçdışı olarak oluşan “*Annem benden ne istiyor?*” sorusunun cevabı düşleminde “güzel” göstereni vasıtasıyla kurgulanmıştır. Ancak T. Hanım, küçükken kendisini çirkin hissettiğini ve annesinin kendisine çirkin dediğini aktarmıştır. Başka'nın kendisinden istediğine cevap olarak kurgulanan düşlem, öznenin arzusunun sahneye koyan görsel nitelikte bir senaryodur (Evans, 1996). T. Hanım, annesinin isteğini ve arzusunun güzel olmakla tatmin edebileceksen, istenmeyen çocuk, çirkin olmak ve ölü gösterenleri etrafında annesinin arzusunun tatminsizliğini sağlamaktadır. T. Hanım'ın, annesinin onayını ve sevgisini isterken memnun edememesi, annesinin kendisini istemediğini düşünmesi; T. Hanım'ın tekrarından kaçamadığı bir jouissance tezahürüdür. T. Hanım, kendisini istenmeyen konumunda tutarken annesi ile ilişkisinde annesini memnun etmemekten kendisini alıkoyamamaktadır. Seanslarda pek çok kez annesinin onu aramasını beklediğini bildiğini ancak arayamadığını ifade etmiştir. Benzer bir şekilde, annesinin anaçlığını beklese de ona fırsat vermediğini söylemiştir. T. Hanım, annesinin beklentisini bilirken onu tatminsiz bırakmaktadır. Bu noktada, T. Hanım'ın histerik yapının özelliklerini gösterdiği düşünülmektedir. Lacan'ın kuramında üç temel yapıdan biri olan nevrotiğin alt

kategorilerinden histeride; histerik özne, Başka'nın arzusunun devamlılığını sağlamak adına Başka'nın arzusunu tatminsiz bırakmaktadır (Fink, 2016).

Kısmi Nesne olarak Bakış

Yukarıda, öznenin egosu ve düşleminin Başka'nın bakışında oluştuğuna değinilmiştir. Özne, ayna evresinde bakış dolayısıyla Başka'nın eksiği doğrultusunda yapılanır ve öznenin düşlemleri bu bakış etrafında oluşmaktadır (Lacan, 2006, 1966; Dor, 1999). Aynı zamanda bakış, dürtünün kısmi nesnelere birisidir. Dürtü, özneyi yasak olana sürükler ve bir nesneye yönelmeyip sürekli olarak nesnenin yörüngesinde dönmektedir. Jouissance'ın kaynağı, bu kapalı devrenin tekrarlayan hareketidir (Lacan, 2013, 1964). Katharina vakasında, Katharina'nın arkasında durduğunu düşündüğü adamın korkunç bakışlarının Katharina'yı korkuttuğu ve onu bir yere gitmekten alıkoyduğuna değinilmiştir. Kurt Adam vakasında, Pankejeff, rüyasında kurtların bakışından etkilendiğini ve sonrasında korkunç bir rüya görmekten korktuğunu iletmiştir. T. Hanım ise ölü bir adamın bakışlarından korktuğunu aktarmaktadır. Söz edilen vakalarda ortaya çıkan korkutan bakışlar, ensestüel arzu veya ilkel sahnede tezahürünü bulan yasaklanmış olan nesneye arzu ile ilişkilidir. Haz ilkesinin sınırlarını ihlal ederek yasak olana yaklaşmak özneye tatmin sağlarken korkuyu da beraberinde getirmektedir. Düşlem yasak olan senaryonun imgesel sahnesidir. Katharina, Pankejeff ve T. Hanım vakalarında, öznelere düşlemleri bu yasak olan senaryo etrafında oluşmuştur ve yasak olana yaklaştıklarında korkuları ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

T. Hanım, arka bahçede kendisini asan adamı gördükten sonra travmatize olmuş; ilerleyen seanslarda ise arka bahçede olan, atlatamadığı olayları, annesi ve babası arasındaki ilişki üzerinden konuşmuştur. İlk seanslarda kendini asan adam ile ilişkili konuştuğu "ağaç", "ölü", "karanlık" gibi gösterenler, T. Hanım konuştuğunda annesi ve babası arasındaki şiddet içerikli sahneleri anlattığı gösterenler olmuştur. Freud (2019, 1918, ilkel sahnenin yaşanılan olaylar, duyulan sesler ve anlatılar üzerinden sonradan anlamlandırma ile fantezi olarak kurgulanabileceğini ifade etmiştir. T. Hanım, anne babasının kavgasına dair çocukken ne olduğunu anlamadığını ancak büyüyünce fikir edinmeye başladığını söylemiştir. Bu bilgiler ışığında, T. Hanım'ın anne babasının kavgalarını anlatımında kullandığı kelimeler, ilkel sahnenin gösterenleri olarak yorumlanabilmektedir. Aynı zamanda, T. Hanım'ın, pervert düşlemler olarak yorumlanan, abisi ve babasına olan bastırılmış ensestüel arzuları da "karanlık", "dokunmak" ve "kol" gibi gösterenler üzerinden geri dönmüştür. Bu arzular da ilkel sahne gibi simgesel alanın dışındadır. T. Hanım'ın babasına olan arzusu annesi ile

özdeşleşiminden kaynaklanmaktadır. Oedipal nesnelere dair çatışmalar; doğum, annelik ve gebelik gibi ruhsal yaşamdaki kritik evrelerde yeniden canlanmaktadır (Abrevaya,2013). T. Hanım'ın düşleminin bir parçası olarak "ölü" göstereni etrafında izlerinin sürüldüğü babasına dair ensestüel arzusu, T. Hanım'ın hamile kalmayı istediği dönemde yeniden ortaya çıkmıştır.

Travma, gösteren zincirinde bir yere tutunamamış ve gerçeğe karşılaşma anının ıskalandığı; gösteren zincirinde anlamsız bir delik açan olaydır (Lacan, 2013, 1964). T. Hanım'ın bahçede kendisini asan adamla karşılaşmasını anlatımı, ilkel sahneye ve ensestüel arzulara gönderme yapmaktadır. Blum'a göre ilkel sahneye dair düşlemler Oedipal çatışmayı temsil etmektedir (aktaran, Terbaş, 2016). T. Hanım'ın ensestüel arzuları bastırılmışken tekrarlanan gösterenlerle dilde geri dönmüştür; arka bahçede kendini asan adamla karşılaşması, gerçek'in özümsenemeyen yanıyla, bir diğer deyişle Oedipal çatışmanın tamamlanmadığı yanı ile karşılaşması sonucu T. Hanım'da travmatik etki yaratmıştır. Bu travmatik etki, T. Hanım'ın çocukluğunda babasına duyduğu arzusunun ve pervert düşlemlerinin; T. Hanım "büyüyünce" kendini asan adamı görmesi sonucunda, sonradan anlamlandırılması olarak yorumlanabilmektedir.

Kaynakça

- Abrevaya, E. (2013). *Kadınlığın dolambaçlı yolu* (1. Basım). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Atmaca, S. (2017). Lacan'ın özne kurulum yaklaşımına göre obsesyon nevrozu. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 4 (1), 14-25. doi: 10.31682/ayna.470723.
- Bistoën G. (2016) The Lacanian concept of the real and the psychoanalytical take on trauma. *Trauma, Ethics and the Political Beyond PTSD* içinde. Palgrave Macmillan, London. Erişim adresi: https://doi.org/10.1057/9781137500854_4
- Charles, M. (2011). *Working with trauma: Lessons from Bion and Lacan*. Lanham: Jason Aronson Inc.
- Clero, J. (2011). *Lacan sözlüğü* (1. Basım). (Ö. Soysal, Çev.). İstanbul: Say Yayınları (2002).
- Dor, J. (1999). *The clinical Lacan*. New York: Other Press.
- Evans, D. (1996). *An introductory dictionary of Lacanian psychoanalysis*. London: Routledge
- Fink, B. (2009). Lacan'ın temel fantazi kavramına bir giriş. (B. Ersoy, Çev.) *MonoKL Lacan Seçkisi*. İstanbul: Monokl Yayınları.
- Fink, B. (2016). *Lacancı psikanalize bir giriş: Klinik ve kuram*. (Ö. Öğütçen, Çev.). İstanbul: Encore Yayınları. (1997).
- Freud, S. (1954). *The Origins of Psychoanalysis: Letters to Wilhelm Fliess, Drafts and Notes: 1887-1902*. New York: Basic Books, Inc. (1895).
- Freud, S. (1966). The aetiology of hysteria. *The Standard Edition of the Complete Psychological Work of Sigmund Freud* içinde. London, Hogarth Press and The Institute of Psycho-Analysis (1896).
- Freud, S., ve Bruer, J. (2001). *Histeri üzerine çalışmalar* (E. Kapkın, Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi. (1895)
- Freud, S. (2014). *Haz ilkesinin ötesinde* (A. Babaoğlu, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (1920).
- Freud, S. (2016). *Rüyaların yorumu* (D. Muradoğlu, Çev.). İstanbul: Say Yayınları. (1900).
- Freud, S. (2018). *Psikanalize giriş dersleri* (S. Budak, Çev.). İstanbul: Öteki Yayınları. (1916-1917).
- Freud, S. (2019). *Bir çocukluk nevrozu hkayesi: Kurt Adam vakası* (D. Muradoğlu, Çev.). İstanbul: Say Yayınları. (1918).
- Gürsel, M. D., ve Gençöz, T. (2019). Psikoz. Ankara: *Türkiye Klinikleri*, 1, 1-8.
- Golan, R. (2006). *Loving psychoanalysis: looking at culture with Freud and Lacan*. London: Karnac.
- Gökdemir-Bulut, B. (2017). Lacanyen bakış açısından pervert yapı kavramı ve terapötik öneriler. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 4(1), 26-38. doi: 10.31682/ayna.470731
- Kluft, R. P. (2018). Freud's rejection of hypnosis, part I: the genesis of a rift. *American Journal of Clinical Hypnosis*, 60(4), 307-323. doi:10.1080/00029157.2018.142632
- Lacan, J. (1938). *Family complexes in the formation of the individual* (C. Gallagher, Çev.). Erişim adresi: <http://www.lacanianworks.net/?p=224>

- Lacan, J. (1957-1958). *The seminar of Jacques Lacan. Book V: The formations of the unconscious* (C. Gallagher Çev.). [Yayınlanmamış] Erişim adresi: <http://www.lacaninireland.com/web/wp-content/uploads/2010/06/Book-05-the-formations-of-the-unconscious.pdf>.
- Lacan, J. (1997). In J.-A. Miller (Ed.), *The Seminar of Jacques Lacan, The Ethics of Psychoanalysis* (Book VII: 1959-1960) (D. Porter, Çev.). New York: W. W. Norton & Company.
- Lacan, J. (2006). *Ecrits: The first complete edition in English* (B. Fink, Çev.). New York, NY: W. W. Norton & Company. (1966).
- Lacan, J. (2013). *Psikanalizin dört temel kavramı seminer 11. Kitap* (N. Erdem, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (1964).
- Lacan, J. (2014). *The seminar of Jacques Lacan. Book X: Anxiety* (A. R. Price, Çev.). Cambridge, UK: Polity Press. (1962-1963).
- Laplanche, D. ve Pontails, J. (1973). *The language of psychoanalysis*. London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.
- Laplanche, J. (1985). *Life and death in psychoanalysis*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Lear, J. (1999). *Open minded: Working out the logic of the soul*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Ormrod, J. S. (2014a). Fantasy in Freudian theory. *Fantasy and social movements. Studies in the Psychosocial Series* içinde. London: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137348173_2
- Ormrod, J. S. (2014b) Fantasy in Lacanian theory. *Fantasy and social movements. Studies in the Psychosocial Series* içinde. London: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137348173_4
- Terbaş, Ö. (2016). Bilinçdışı fantezilerin bütünleştirici ve örgütleyici işlevleri. *Rüyalardan Gerçekliğe: Psikanaliz ve Sanat* içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Trauma, (2020). Online etymology dictionary içinde. Erişim adresi: <https://www.etymonline.com/word/trauma>
- Özbek Şimşek, D., Bulut, B. P., Baltacı, S., ve Gençöz, F. (2019). Klinikte Lacanyen psikanaliz. *Ankara: Türkiye Klinikleri, 1*, 47-52.
- Quinodoz, J. (2017). *Freud'u okumak*. (B. Kolbay, Ö. Soysal, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Verhaeghe, P. (2001). *Beyond gender. From subject to drive*. New York: The Other Press.

Trauma and Fantasy in Psychoanalytical Theory

Summary

The word of trauma, which means wound in Greek, is derived from the verbs of turning and rubbing. It was used in medical science to indicate a physical wound in the 17th century. It is called a trauma whether or not the effects of the injury resulting from an external concussion are on the skin, organ or on the whole organism. The concept of trauma in psychoanalytical literature is characterised by a violent shock, wound and their effects on the whole organization. In the 1880s, Freud thought that a traumatic event had pathogenic effects because of not being psychologically represented in the consciousness of the subject. He used hypnosis to provide relief to the patient through the expression of his/her traumatic memories, in other words, through catharsis. From the 1880s to 1900, hypnosis was a tool that was used to help the patient to express traumatic memories. Freud had aimed to make a final statement about the trauma through hypnosis; however, he observed that his patients talked about previous traumatic events through free association. On the way to previous traumas, he discovered the patient's phantasies (Kluft, 2018; Verhaeghe, 2001).

While working on the case of Emma, Freud conceptualized trauma in terms of phantasy and developed his theory of seduction. Then, his cases such as Katharina and Wolf man, lead to the conceptualization of trauma that proceeds from the concept of *nachträglichkeit* (retroaction). *Nachträglichkeit* was an important dimension in terms of understanding the relationship between traumatic effect and phantasy. The cases mentioned above were the examples of repressed phantasies about primal scene and Oedipal objects in the past that lies behind the traumatic effect of an event in the present. *Nachträglichkeit* means that the traumatic effect of the first event emerges at the moment of interpretation of the second event, retroactively. In the case of the Wolf Man what is traumatic is not the sight of the primal scene, but the meaning attributed to the primal scene later (Freud, 1954, 1895; 2001, 1895; 2019, 1918)

In Lacanian psychoanalysis, fantasy comes into play as a scenario when the child encounter with the lack of the Other on the occasion of mother's leaving (Evans, 1999; Lacan, 2013, 1964). Acknowledging this lack results the child-mother bond, which belongs to the real order, to left behind due to the cut to this bond (Gençöz & Gürsel, 2019). When the lack of the mother cannot be interpreted in the symbolic and imaginary orders, real becomes persistent and trauma occurs there. Trauma is related to the real order that lies behind the symbolic order and language. The unexpected encounter with real results in trauma when the real is not buffered by fantasy (Lacan, 2013, 1964).

The case of Mrs. T. is discussed within the light of theories of Freud and Lacan. Mrs. T. was a patient who applied to AYNA Clinical Psychology Support Unit after a traumatic event. In the first sessions, Mrs. T. had been talking about a man who hanged himself in the backyard of their house using signifiers such as “dead” and “backyard”. In the following sessions, it was observed that she used the same signifiers while describing the fights between her parents. According to Lacan, signifiers identify the relationship with the Other through the subject's desire and fantasies (Özbek Şimşek et al., 2019). The narrative of Mrs. T.'s encounter with the man who hanged himself in the garden refers to the primal scene and her incestuous desires. While this desire of Mrs. T. was repressed, it returned in language through the use of repetitive signifiers. The encounter with the man who hanged himself in the backyard created a traumatic effect on Mrs. T.'s because of the incomprehensible side of the real.

Kuramsal Derleme

Otizmi Yeniden Anlamak: Parçalanabilir Belirtiler ve Nicel Genetik

Esra ZIVRALI YARAR*

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye

Makale Bilgisi**Anahtar kelimeler:**

otizm spektrum bozukluğu, otizm belirtileri, parçalanabilir otizm üçlemesi, nicel genetik

Öz

Otizm spektrum bozukluğu, sosyal etkileşimde ve iletişimde güçlükler ile kısıtlı/tekrarlayan davranışlar ve ilgi alanları temelinde tanımlanmaktadır. Otizmin etiyojisini anlamak ve etkili müdahale yolları üretmek, bozukluğun karmaşık doğası ve belirtilerin farklı şekillerde görülebilmesi gibi sebeplerden dolayı zorlayıcı olabilmektedir. Konu hakkında kısıtlı ilerlemenin sebeplerinden biri birbirinden oldukça farklı belirti gruplarını açıklayan tek bir sebep aranması olabilir. Parçalanabilir otizm üçlemesi hipotezi, otizmi karakterize eden belirti gruplarının davranışsal, bilişsel ve genetik düzeylerde büyük ölçüde birbirinden bağımsız olabileceğini önermektedir. Bu makale, söz konusu hipoteze kanıt teşkil edebilecek nicel genetik yöntemler ile elde edilen bulguları değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Söz konusu bulgular, otizm belirtilerinin genetik temellerinin farklılık gösterebildiğine işaret etmekte ve parçalanabilir otizm üçlemesi hipotezini desteklemektedir. Tek yumurta ikizlerinde görülen fenotipik varyanslar, belirti grupları arasında yeterli düzeyde anlamlı ilişkinin bulunamayışı ve hem genetik hem de çevresel faktörlerin etkisi açısından tespit edilen farklılıklar otizm belirtilerinin birbirinden bağımsız değerlendirilebileceğine işaret etmektedir. Belirli kısıtlılıklar ve bunlara yönelik öneriler ışığında tartışılan bulgular otizmin heterojen yapısını anlamayı kolaylaştırmakta ve etkili müdahale teknikleri geliştirilebilmesi için yol göstermektedir. Böylece, belirli belirti gruplarında daha çok güçlüğü bulunan otizm tanısı almış bireyler kadar tanı kriterini karşılayacak kadar çeşitli belirtilere sahip olmayan ancak yoğun güçlük yaşayan bireyler için faydalı olacak müdahale protokollerinin oluşturulabileceğine dikkat çekilmiştir.

Abstract**Keywords:**

autism spectrum disorder, autism symptoms, fractionable autism triad, quantitative genetics

Autism spectrum disorder is diagnosed based on impairments in social interaction and communication and engagement in restricted and repetitive behaviors and interests. Understanding the etiology of autism and developing effective interventions can be challenging due to the disorder's complex and heterogeneous nature. The search for a single cause for autism may be the reason for limited progress in the relevant research. The "fractionable autism triad" hypothesis suggests that the symptom domains defining autism are largely independent of each other at behavioral, cognitive, neural, and genetic levels. This paper outlined the evidence for the hypothesis at the genetic level using quantitative genetic methods. Results suggested that genetic factors associated with autism symptoms may differ, giving support to the fractionable autism triad hypothesis. The phenotypical variance within monozygotic twin pairs, lack of plausible associations between the levels of core symptom domains, and differences in genetic and/or environmental factors contributing to different symptom groups indicated the independence of the triad. These findings, which were discussed with limitations and suggestions for future research, are illuminating the heterogeneity of the disorder and lead researchers to new directions for the development of interventions tailored to specific difficulties. This way, treatment protocols can be developed for individuals with difficulties in specific symptom groups and those who could not meet the diagnostic criteria but continue having related difficulties.

*Sorumlu Yazar, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 06050, Ulus/Altındağ, Ankara.
e-posta: esra.yarar@asbu.edu.tr
DOI: 10.31682/ayna.734371
Gönderim Tarihi (Received): 08.05.2020; Kabul Tarihi (Accepted): 28.12.2020
2148-4376

Giriş

Otizm spektrum bozukluğu [OSB], sosyal etkileşimde ve iletişimde bozukluklar, stereotipik tekrarlayan davranışlar, kısıtlı ilgi alanları ile duyuşal hassasiyetlerle davranışsal olarak tanı alan yaygın bir gelişimsel bozukluktur (American Psychiatric Association [APA], 2013). Sosyal etkileşimdeki güçlükler ve iletişim zorluklarına örnek olarak azalmış göz kontağı, mimik ve jestler ile kısıtlı iletişim kurma gösterilebilir. Bunun yanı sıra, stereotipik davranışlar el çırpma, kısıtlı ilgi alanları, belirli bir konuya aşırı miktarda zaman ve dikkat ayırmak; duyuşal hassasiyetler ise ses/ışık/tat ya da dokunmaya aşırı ya da az duyarlılık şeklinde örneklendirilebilir (APA, 2013; Frith, 2003). Otizmin toplumdaki sıklığı ortalama 1/100 olarak kabul edilmekte olup gün geçtikçe tanı sayısı artmaktadır (Happé ve Frith, 2020). Ayrıca, çalışmalar otizmin erkeklerde kadınlara göre yaklaşık üç kat daha sık görüldüğünü rapor etmektedir (Loomes ve diğerleri 2017).

Otizm, tespit edilen davranışsal belirtilerle tanı alıyor olsa da oldukça heterojen karaktere sahip bir bozukluktur. Belirtilerin farklı şekillerde ve farklı kombinasyonlarla görülebilmesi, bozukluğun etiolojisini araştıran çalışmalar için zorlayıcı olabilmektedir (Newschaffer ve diğerleri, 2002). Bunun yanı sıra, OSB'nin oldukça kalıtsal bir temeli olduğu da düşünülmektedir. Eş görölme oranı, tek yumurta ikizlerinde %60 ile %90 arasındayken çift yumurta ikizlerinde bu oran %0-%30'a kadar düşebilmektedir (Bailey ve diğerleri, 1995; Folstein ve Rutter, 1977; Ritvo ve diğerleri, 1985; Ronald ve Hoekstra, 2011; Steffenburg ve diğerleri, 1989). Ancak, söz konusu oranların tek yumurta ikizlerinde 1.00'in altında oluşu, aynı genetik dizilime sahip olmalarına rağmen etiolojide birtakım paylaşılmayan çevresel etkilerin de rolüne işaret etmektedir (Happé ve Ronald, 2008). Paylaşılmayan çevresel etkiler, ölçüm hatalarını içinde barındıran ve aynı aile üyeleri arasında farklılıklara yol açan etkilerdir. Bu etkilerin kaynakları çeşitlilik gösterdiğinden tanımlanması ve kontrolü zor olabilmektedir (Plomin ve diğerleri, 2013).

Parçalanabilir Otizm Üçlemesi Hipotezi ve Nicel Genetik

Otizmin heterojen yapısıyla uyumlu olarak önerilen parçalanabilir otizm üçlemesi hipotezi (Happé ve diğerleri, 2006; Happé ve Ronald, 2008), otizm belirtilerinin genetik, nöral ve davranışsal düzeylerde farklı sebeplere dayanabileceğini savunur. Parçalanabilir otizm üçlemesi; faktör analizi çalışmaları, beyin görüntüleme verileri, ikiz ve aile çalışmaları ile nüfus örneklem çalışmalarından gelen genetik, bilişsel ve nöral düzeylerde bilimsel kanıta paralel olarak otizmi anlamayı kolaylaştıran makul bir açıklama önermektedir. Ayrıca, otizmin etiolojisini daha bütüncül bir yapıda anlamayı sağlamakta ve daha etkin müdahale teknikleri geliştirmeye yönelik yapılan çalışmalar için yol gösterici bir rol oynamaktadır (Happé ve

Ronald, 2008). Otizmin parçalanabilir üçlemesi hipotezini çalışan araştırmacılar otizm belirti gruplarını genetik, bilişsel ve nöral düzeyde ayrı ayrı incelemeye başlamıştır. Bu makalenin amacı, nicel genetik aracılığıyla parçalanabilir otizm üçlemesi hipotezi için olası açıklamalara ışık tutmaktır.

Etkin desen ve modellemeye sahip ikiz ve aile çalışmaları, otizmle ilgili özelliklerin genetik ve çevresel bileşenlerini açıklamaya yardımcı olur. Özellikle nicel genetik yöntemleri, otizm özellikleri ve belirtilerinin etiyolojisini anlama konusunda araştırmacılara yol göstermektedir. Nicel genetik, otizm belirti grupları için ortak ya da farklı etiyolojik süreçlerin işleyip işlemediğini değerlendirmeyi sağlayan ikiz ve evlat edinme çalışmaları gibi bir grup farklı yöntemin temelini oluşturmaktadır. Bu yöntemler ile insan davranışını etkileyen doğuştan gelen ya da sonradan edinilmiş faktörler hesaplanabilmekte, bireysel farklılıklar genetik ve/veya çevresel farklılıklara atfedilebilmektedir (Plomin ve diğerleri, 2013). Elde edilen sonuçlar, çeşitli belirti ve özellikleri belirleyen genlerin tanımlanması için moleküler genetik çalışmalara yol gösterebilmektedir.

Aile ve ikiz çalışmaları, parçalanabilir otizm fenotipini destekleyen bulgular sunmuştur. Örneğin, Le Couteur ve arkadaşları (1996), otizm belirti varyanslarının tek yumurta ikiz eşleri ile ikiz çiftleri arasında anlamlı derecede farklılaşmadığını göstermiştir. Bir başka deyişle, beklenenin aksine, tek yumurta ikiz eşlerinin kendi aralarındaki belirti profili farklılıkları, bağımsız tek yumurta ikiz grupları arasındaki farklılıklardan az değildir. Bir diğer çalışmada, söz konusu varyansın anlamlı farklılığı gösterilebilmiş, ancak belirti grupları arasında yeterli düzeyde anlamlı ilişki bulunamamıştır (Kolevzon ve diğerleri, 2004). Bu sonuçlar, otizm belirtilerinin birbirinden bağımsız genetik temelleri olabileceğine işaret etmesi bakımından önemlidir. Tek yumurta ikizleri aynı genetik dizilime sahip olduğundan söz konusu bulgular aynı genetik materyalin farklı ekspresyonları sonucu belirtilerin farklılık gösterebileceğini düşündürmektedir. Farklı ekspresyonlar sonucu oluşabildiği düşünülen otizm belirtileri etiyolojik açıdan parçalanabilirliğe dikkat çekmektedir.

Otizm belirtileri ve özellikleri üzerinde rol oynayan genetik ve çevresel faktörleri inceleyebilmek için yapısal eşitlik modellemesi çalışmalarına ihtiyaç vardır (Happé ve Ronald, 2008). Yapısal eşitlik modellemesi, bu bağlamda, otizm özelliklerinin muhtemel nedenselliğini ölçmek için en iyi modelin belirlenmesinde kullanılır. En iyi model hem en az parametreleri olması hem de gözlenen parametrelere uyumu bakımından değerlendirilir. Yapısal eşitlik modellemesi, örtük değişkenlerin (A: ek genetik etkiler, C: paylaşılan çevresel etkiler, D: baskın genetik etkiler ve E: paylaşılmayan çevresel etkiler) olası katkılarını, ikiz eşleri ve ikiz grupları arasındaki varyans ve kovaryansların hesaplanmasıyla anlamamıza yardımcı olur (Mazefsky ve diğerleri, 2008; Plomin ve diğerleri, 2013). Örneğin, Mazefsky ve arkadaşlarının (2008)

çalışmasında yapısal eşitlik modellemesi yöntemi kullanılarak sözel olmayan iletişim becerileri ve sosyal etkileşime dayalı belirtiler üzerinde etkili olan paylaşılan genetik ve paylaşılmayan çevresel faktörlerin ikiz eşleri arasındaki fenotipik dağılım farklılıklarını daha iyi açıklayabildiği görülmüştür. Bununla beraber, paylaşılan çevresel etkiler için anlamlı bir bulgu elde edilememiştir. Çalışmada, sözel olmayan iletişim becerilerinde genetik faktörlerin sosyal etkileşim güçlüklerine oranla daha etkili olabileceğine dikkat çekilmesi otizm fenotipindeki parçalanabilirliği etiyolojik açıdan desteklemektedir.

Belirti gruplarının genetik ve çevresel etkilerinin belirlenmesinin bir adım ötesinde söz konusu belirtilerin farklı genler tarafından belirlenip belirlenmediği çok değişkenli ikiz modellemesi ile çalışılmaktadır. Çok değişkenli modeller, çoklu özellikler arasındaki kovaryansın genetik ve çevresel etkilerinin incelenmesinde kullanılmaktadır (Plomin ve diğerleri, 2013). Bu yöntemle yürütülen çalışmalarda, otizm üçlemesinde yer alan belirti gruplarının oldukça kalıtsal olduğu ve bunlara, küçük de olsa, paylaşılmayan çevresel etkilerin eşlik edebildiği rapor edilmiştir. Ancak aynı zamanda, bir belirti grubuna etki eden genlerin yarısından fazlasının diğer gruba etki eden genlerden farklı olabildiği görülmüştür (Ronald ve diğerleri, 2005; Ronald, Happé ve diğerleri, 2006b; Ronald ve diğerleri, 2006a). Bu da farklı belirti gruplarına etki eden genlerin büyük ölçüde o belirti grubuna özgü olabileceğine işaret etmektedir. Örneğin; Ronald ve arkadaşları (2005), sosyal ve sosyal olmayan otizm belirtileri için genetik ve paylaşılmayan çevresel etki örtüşmelerinin çok büyük olmadığını göstermiştir (genetik etki için $r = .07-.40$ ve paylaşılmayan çevresel etki için $r = .02-.18$). Her bir belirti alanında örtüşen genetik ve çevresel faktörlerin yanı sıra alan-spesifik genetik etkilerin de olduğu sonraki çalışmalarda da rapor edilmiştir (Ronald ve diğerleri, 2011). Otizmi oluşturan belirti gruplarının temelinde farklı genetik etkilerin bulunması, söz konusu belirtilerin birbirinden bağımsız olarak değerlendirilebileceğine işaret etmesi bakımından dikkate değerdir.

Uç noktalardaki bireylerin incelendiği DeFries-Fulker [DF] analizi, modelleme çalışmalarına ek olarak, otizm üçlemesindeki olası parçalanabilirliği anlamaya yardımcı olmaktadır. DF analizi çoklu regresyonun bir uyarlaması olarak düşünülebilir ve uç noktadaki puanların (örneğin; yüksek derecede sosyal etkileşim problemleri) kalıtsallığının incelenmesinde kullanılır (DeFries ve Fulker, 1985). Bu yöntemin kullanıldığı çalışmalarda, modelleme çalışmalarına paralel olarak, yüksek kalıtsallık ve küçük oranda paylaşılmayan çevresel etkiler tespit edilmiştir. Bununla beraber, belirtiler arasındaki genetik ilişkilerde benzerlikler kadar farklılıklar da dikkat çekmektedir (Ronald ve diğerleri, 2006b). Ronald ve arkadaşları (2006a) hem genel popülasyon hem de uçlardaki bireyler için en az genetik örtüşmenin sosyal etkileşim zorlukları ile kısıtlı/tekrarlayan davranışlar ve ilgi alanları

arasında olduğunu rapor etmiştir. İletişim becerilerindeki problemler ile hem sosyal etkileşim zorlukları hem de kısıtlı/tekrarlayan davranışlar ve ilgi alanları arasındaki örtüşmelerin ise uçlardaki bireylerde genel popülasyona göre daha fazla olduğu görülmüştür. Buna rağmen, alan-spesifik genetik etkilerin varlığı da dikkat çekmektedir. Çalışmada paylaşılan çevresel etkiler için anlamlı sonuçlar elde edilmezken orta düzeyde hem ortak hem de spesifik paylaşılmayan çevresel etkilerin varlığı görülmektedir. Benzer şekilde, Dworzynski ve arkadaşları (2009) sosyal etkileşim ve iletişim becerileri dışında otizm tanısı almış tek yumurta ikizlerinin belirti grupları arasında anlamsız/zayıf ilişkilerin görüldüğünü rapor etmiştir (Dworzynski ve diğerleri, 2009). Bu ve benzer bulgular hem genel popülasyon hem de uç gruplarda her bir belirti grubunun yüksek derecede kalıtsallık taşıyabildiğini, ancak aynı zamanda alan-spesifik genetik ve çevresel etkilere sahip olabildiğini göstermesi bakımından önemlidir (Robinson ve diğerleri, 2011, 2012).

Kısıtlılıklar ve Öneriler

Farklı türde otizm belirtilerinin birlikte görülmesi şans eseri sayılamayacak oranda yüksek olmasına rağmen, kayda değer miktarda bilimsel kanıt, söz konusu belirtilerin parçalanabilirliğine işaret etmektedir (Happé ve Ronald, 2008). Ancak, konu hakkında yürütülen çalışmaların bulguları değerlendirilirken birtakım kısıtlılıkların göz önünde bulundurulması önemlidir.

Bu kısıtlılıklardan biri örneklem seçimi ile ilgilidir. Otizm tanısı almış bireyler üzerinde yürütülen çalışmalar tanı kriteri gereği hâlihazırda birden fazla belirti grubunu aynı anda temsil eden bireyleri kapsamaktadır. Otizm üçlemesinin parçalanabilirliğinin çalışılması için her bir belirti grubunu ya da ikili grupları temsil eden kişiler üzerinde incelemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Böylece daha büyük ve temsil gücü olan örneklemle çalışılabilir (Happé ve Ronald, 2008).

Çalışmalarda verilerin hangi kanallardan elde edildiğinin bilinmesi son derece önemlidir. Kimi çalışmalar verileri öz-beyana dayalı toplarken kimileri ebeveynler ya da öğretmenlerin değerlendirmelerine dayalı verileri kullanabilmektedir. Veri kaynağına bağlı söz konusu farklılıklar sonuçlara yansiyabilir. Örneğin, ikiz çalışmalarında ebeveynlerin kardeşleri birbirine gerçekte olduğundan daha benzer ya da daha farklı olarak değerlendirebilmesi mümkündür (Kolevzon ve diğerleri, 2004). Bu nedenle, birden fazla veri kaynağından bilgi toplanarak kıyaslanması örneklem ile ilgili daha temsil edici değerlendirmelerin yapılabilmesi bakımından önerilebilir (Happé ve Ronald, 2008; Kim ve Lord, 2012).

Genetik temellerin incelenmesinde gerek aile gerekse ikiz çalışmalarından faydalanılsa da her iki yöntemin de kendine özgü kısıtlılıkları mevcuttur. Aile çalışmaları toplumu temsil

etme açısından daha güçlü ve veri toplamanın daha kolay olduğu desenlerdir. Ancak, aile çalışmalarında genetik ilişkiler genellikle varsayımsaldır ve biyolojik bağ genetik testlerle doğrulanmadığından bir dereceye kadar hata payına tabidir. Yine aile bireyleri arasındaki yaş farkının göz önünde bulundurulması gerekir. İkiz çalışmalarında bu kısıtlılıkların birçoğu doğası gereği kontrol altındadır. İkiz çalışmalarında varyans üzerindeki genetik ve çevresel etkilerin derecesi tespit edilebilirken aile çalışmalarında sadece aileselliğe yönelik bir çıkarımda bulunulabilir (Happé ve Ronald, 2008). Bunun yanında, ikiz çalışmalarında kullanılan çoğu modelde gen-çevre etkileşiminin hesaba katılmaması, ikizlerin anne karnında aynı plasentayı paylaşıp paylaşmadıkları çoğu zaman bilinmediğinden aynı çevresel koşullara maruz kalıp kalmadıklarının kontrolünün zor olması ve tek yumurta ikizlerinde kopya sayısı değişikliklerinin olabilmesi gibi sebeplerle çeşitli kısıtlılıklardan söz etmek mümkündür (Bruder ve diğerleri, 2008).

Replikasyon (yineleme) çalışmaları, bulgularla ilgili değerlendirmelerin güç kazanması bakımından önemlidir. Her bir çalışma deseninin kendine özgü kısıtlılıkları mevcut olduğundan replikasyon çalışmalarında farklı desenlerden yararlanılarak benzer sonuçların elde edilip edilmediği değerlendirilmelidir (Happé ve Ronald, 2008). Bu açıdan bakıldığında, uç nokta analizlerinin oldukça değerli olduğu söylenebilir. Farklı belirti grupları için yüksek puan almış bireyler klinik tanı almış bireylerle benzer şiddette otizm özellikleri göstermekte ancak klinik örnekleme göre daha büyük gruplarda çalışmayı ve cinsiyetler arası farklılıklar gibi önemli meselelerin yeterli istatistiksel güç ile çalışılmasını mümkün kılmaktadır (Robinson ve diğerleri, 2011, 2012).

Bir belirti grubuna dâhil olan belirtilerin de parçalanabilirlik göstermesi muhtemeldir. Bu nedenle, her bir otizm üçlemesi belirti grubunun kendi içerisindeki parçalanabilirliğinin ayrıca incelenmesi gerekmektedir. Belirtilerin yanı sıra otizme eşlik eden endofenotiplerin parçalanabilirliğinin de çalışılması önemlidir. Brunsdon ve Happé (2014) bu parçalanabilirliğin olasılığını otizme eşlik eden bilişsel beceriler ile ilgili çalışmaları derleyerek göstermiştir. Genişletilmiş otizm fenotipi de parçalanabilir otizm üçlemesi varsayımını destekler niteliktedir. Genişletilmiş otizm fenotipi, otizmlili bireylerde görülen özelliklerin belirli bir spektrumda dağılım gösteren formlarının otizmlili bireylerin birinci ve ikinci dereceden akrabalarında yüksek olmasını ifade eder (Bolton ve diğerleri, 1994). Yapılan çalışmalarda, genişletilmiş otizm fenotipi için de parçalanabilirliğin mümkün olabileceğine yönelik bulgular elde edilmiştir (Bolton ve diğerleri, 1994; Pickles ve diğerleri, 2000; Szatmari ve diğerleri, 2000).

Sonuç

Belirtileri ve eşlik eden özellikleri bakımından son derece heterojen doğası sebebiyle otizm, sebeplerinin anlaşılması ve etkili müdahale tekniklerinin geliştirilmesi amacıyla yönelik çalışan araştırmacılar için anlaşılması zor bir psikopatoloji olmaya devam etmektedir. Otizmi adeta yeniden anlamaya katkı sağlayan parçalanabilir otizm hipotezine bilişsel ve davranışsal araştırmalara ek olarak nicel genetik yöntemleri kullanan çalışmalar aracılığıyla yeni kanıtlar sağlanmaktadır. Özellikle aile ve ikiz çalışmaları ile otizm belirtilerinin birbirinden bağımsız genetik ve/veya çevresel sebepleri olabileceğine yönelik bulgular etkin müdahale teknikleri geliştirmek için yapılacak çalışmalara ışık tutmaktadır.

Tanısal anlamda üçlü bir fenotipik belirti tablosuna sahip otizmin klinik pratikte birbirinden farklı görünümünün olması araştırmacıları otizmi açıklayan tek bir sebep aramaktan belirti gruplarını ayrı ayrı incelemeye yönlendirmektedir. Özellikle nicel genetik çalışmalardan elde edilen bulgular, belirtilerdeki genetik etki düzeyindeki farklılıklara ve genetik etki örtüşme derecelerindeki değişimlere dikkat çekmektedir (Mazefsky ve diğerleri, 2008; Ronald ve diğerleri, 2011). Belirti grupları arasındaki ilişkilerdeki karışık bulgular (Dworzynski ve diğerleri, 2009; Kolevzon ve diğerleri, 2004) otizm üçlemesini sorgulamayı ve benzer incelemelerin her bir belirti grubunun içinde de yapılmasının önemini ortaya koymaktadır.

Otizmin belirti ve özelliklerinin parçalanabilirliğine yönelik çalışmalar belirli özelliklere yönelik müdahale tekniklerinin geliştirilmesi açısından son derece önemlidir (Happé ve Ronald, 2008). Böylece, otizm tanısı alan bireylerin en çok sorun yaşadıkları belirtilere özel müdahale yöntemleri geliştirilebilir ve tedavi protokollerinin bir parçası hâline getirilebilir. Ayrıca, bazı bireylerin otizm tanısı için gerekli koşulları sağlamadığı ancak günlük hayatta birçok kısıtlayıcı sorun yaşadıkları bilinmektedir. Bu sorunlar, güvenli ilişkiler sürdürmemekten iş hayatındaki zorluklara kadar geniş bir etki alanında tanımlanabilmektedir (Le Couteur ve diğerleri, 1996). Tanı kriterlerini sağlayamayan kişiler söz konusu zorluklara yönelik telafi stratejileri geliştirmiş olabileceği gibi belirli grup belirtilere hiç sahip olmayan bireyler de olabilir. Bu durum, kişilerin ihtiyaç duydukları tanı ve buna yönelik tedavi imkânlarından mahrum kalmalarına yol açmakla beraber gerekli destek mekanizmalarından yoksun olmalarıyla yakından ilişkili olarak eş psikiyatrik rahatsızlıklara karşı (örneğin; kaygı bozuklukları ve depresyon) savunmasız hâle gelmelerine sebep olabilmektedir (Bargiela ve diğerleri, 2016; Mazefsky ve diğerleri, 2012). Otizm belirtileri ve özelliklerine yönelik geliştirilecek farklı müdahale yöntemlerinin tanısal eşliğin altında kalan ancak zorluklarla baş etmeye çalışan bu bireyler için son derece faydalı olacağı düşünülebilir.

Otizmle ilgili gerek klinik fenotipik tablo gerekse genetik faktörler ve eşlik eden endofenotipik özellikler açısından var olan bireyler arası farklılıklar bu duruma uygun olarak geliştirilmesi gereken heterojen müdahale tekniklerinin olabileceğine işaret etmektedir. Bulgular gelecekteki etiyolojik ve tedavi yaklaşımli araştırmalara yol göstermesi bakımından önemli olup, otizmi daha iyi anlamayı ve otizimli bireylere ihtiyaç duydukları tedavi imkânlarının sağlanmasına yardımcı olabilir. Böylece gerek belirli belirtiler açısından daha fazla zorluk yaşayan gerekse tanı kriterini sağlamayan ancak otizmle ilgili zorlukları bulunan bireyler için etkin tedavi ve destek mekanizmalarının geliştirilmesi ve ulaştırılması mümkün hâle gelebilir.

Kaynakça

- American Psychiatric Association (APA). (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5. Baskı). Washington, DC: Author.
- Bailey, A., Le Couteur, A., Gottesman, I., Bolton, P., Simonoff, E., Yuzda, E. ve Rutter, M. (1995). Autism as a strongly genetic disorder: Evidence from a British twin study. *Psychological Medicine*, 25(01), 63–77. <https://doi.org/10.1017/S0033291700028099>
- Bargiela, S., Steward, R. ve Mandy, W. (2016). The experiences of late-diagnosed women with autism spectrum conditions: An investigation of the female autism phenotype. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46(10), 3281–3294. <https://doi.org/10.1007/s10803-016-2872-8>
- Bolton, P., Macdonald, H., Pickles, A., Rios, P., Goode, S., Crowson, M., Bailey, A. ve Rutter, M. (1994). A case-control family history study of autism. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 35(5), 877–900. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1994.tb02300.x>
- Bruder, C. E., Piotrowski, A., Gijsbers, A. A., Andersson, R., Erickson, S., de Ståhl, T. D., ... Crowley, M. (2008). Phenotypically concordant and discordant monozygotic twins display different DNA copy-number-variation profiles. *The American Journal of Human Genetics*, 82(3), 763–771. <https://doi.org/10.1016/j.ajhg.2007.12.011>
- Brunsdon, V. E. ve Happé, F. (2014). Exploring the ‘fractionation’ of autism at the cognitive level. *Autism*, 18(1), 17–30. <https://doi.org/10.1177/1362361313499456>
- DeFries, J. C. ve Fulker, D. W. (1985). Multiple regression analysis of twin data. *Behavior Genetics*, 15(5), 467–473. <https://doi.org/10.1007/BF01066239>
- Dworzynski, K., Happé, F., Bolton, P. ve Ronald, A. (2009). Relationship between symptom domains in autism spectrum disorders: A population based twin study. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 39(8), 1197–1210. <https://doi.org/10.1007/s10803-009-0736-1>
- Folstein, S. ve Rutter, M. (1977). Genetic influences and infantile autism. *Nature*, 265(5596), 726–728. <https://doi.org/10.1038/265726a0>
- Frith, U. (2003). *Autism explaining the enigma* (3. Baskı). Oxford: Blackwell.
- Happé, F. ve Frith, U. (2020). Annual research review: Looking back to look forward—changes in the concept of autism and implications for future research. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 61(3), 218–232. <https://doi.org/10.1111/jcpp.13176>
- Happé, F. ve Ronald, A. (2008). The “fractionable autism triad”: A review of evidence from behavioural, genetic, cognitive and neural research. *Neuropsychology Review*, 18(4), 287–304. <https://doi.org/10.1007/s11065-008-9076-8>
- Happé, F., Ronald, A. ve Plomin, R. (2006). Time to give up on a single explanation for autism. *Nature Neuroscience*, 9(10), 1218–1220. <https://doi.org/10.1038/nn1770>
- Kim, S. H. ve Lord, C. (2012). Combining information from multiple sources for the diagnosis of autism spectrum disorders for toddlers and young preschoolers from 12 to 47 months of age. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 53(2), 143–151. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2011.02458.x>
- Kolevzon, A., Smith, C. J., Schmeidler, J., Buxbaum, J. D. ve Silverman, J. M. (2004). Familial symptom domains in monozygotic siblings with autism. *American Journal of Medical Genetics. Part B, Neuropsychiatric Genetics: The Official Publication of the International Society of Psychiatric Genetics*, 129(1), 76–81. <https://doi.org/10.1002/ajmg.b.30011>

- Le Couteur, A., Bailey, A., Goode, S., Pickles, A., Gottesman, I., Robertson, S. ve Rutter, M. (1996). A broader phenotype of autism: The clinical spectrum in twins. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 37(7), 785–801. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1996.tb01475.x>
- Loomes, R., Hull, L. ve Mandy, W. P. L. (2017). What is the male-to-female ratio in autism spectrum disorder? A systematic review and meta-analysis. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 56(6), 466–474. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2017.03.013>
- Mazefsky, C. A., Goin-Kochel, R. P., Riley, B. P. ve Maes, H. H. (2008). Genetic and environmental influences on symptom domains in twins and siblings with autism. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 2(2), 320–331. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2007.08.002>
- Mazefsky, C. A., Oswald, D. P., Day, T. N., Eack, S. M., Minshew, N. J. ve Lainhart, J. E. (2012). ASD, a psychiatric disorder, or both? Psychiatric diagnoses in adolescents with high-functioning ASD. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 41(4), 516–523. <https://doi.org/10.1080/15374416.2012.686102>
- Newschaffer, C. J., Fallin, D. ve Nora, L. L. (2002). Heritable and nonheritable risk factors for autism spectrum disorders. *Epidemiologic Reviews*, 24(2), 137–153. <https://doi.org/10.1093/epirev/mxfo10>
- Pickles, A., Starr, E., Kazak, S., Bolton, P. ve Papanikolaou, K. (2000). Variable expression of the autism broader phenotype: Findings from extended pedigrees. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 41(4), 491–502. <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00634>
- Plomin, R., DeFries, J. C., Knopik, V. S. ve Neiderhiser, J. M. (2013). *Behavioral genetics* (6. Baskı). New York: Worth.
- Ritvo, E. R., Freeman, B. J., Mason-Brothers, A., Mo, A. ve Ritvo, A. M. (1985). Concordance for the syndrome of autism in 40 pairs of afflicted twins. *American Journal of Psychiatry*, 142(1), 74–77. <https://doi.org/10.1176/ajp.142.1.74>
- Robinson, E. B., Koenen, K. C., McCormick, M. C., Munir, K., Hallett, V., Happé, F., Plomin, R. ve Ronald, A. (2011). Evidence that autistic traits show the same etiology in the general population and at the quantitative extremes (5%, 2.5%, and 1%). *Archives of General Psychiatry*, 68(11), 1113–1121. <https://doi.org/10.1001/archgenpsychiatry.2011.119>
- Robinson, E. B., Koenen, K. C., McCormick, M. C., Munir, K., Hallett, V., Happé, F., Plomin, R. ve Ronald, A. (2012). A multivariate twin study of autistic traits in 12-year-olds: Testing the fractionable autism triad hypothesis. *Behavior Genetics*, 42(2), 245–255. <https://doi.org/10.1007/s10519-011-9500-3>
- Ronald, A., Happé, F., Bolton, P., Butcher, L. M., Price, T. S., Wheelwright, S., Baron-Cohen, S. ve Plomin, R. (2006a). Genetic heterogeneity between the three components of the autism spectrum: A twin study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 45(6), 691–699. <https://doi.org/10.1097/01.CHI.0000215325.13058.9D>
- Ronald, A., Happé, F. ve Plomin, R. (2005). The genetic relationship between individual differences in social and nonsocial behaviours characteristic of autism. *Developmental Science*, 8(5), 444–458. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7687.2005.00433.x>
- Ronald, A., Happé, F., Price, T. S., Baron-Cohen, S. ve Plomin, R. (2006b). Phenotypic and genetic overlap between autistic traits at the extremes of the general population. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 45(10), 1206–1214. <https://doi.org/10.1097/01.chi.0000230165.54117.41>
- Ronald, A. ve Hoekstra, R. A. (2011). Autism spectrum disorders and autistic traits: A decade of new twin studies. *American Journal of Medical Genetics Part B: Neuropsychiatric Genetics*, 156(3), 255–274. <https://doi.org/10.1002/ajmg.b.31159>

- Ronald, A., Larsson, H., Anckarsäter, H. ve Lichtenstein, P. (2011). A twin study of autism symptoms in Sweden. *Molecular Psychiatry*, 16(10), 1039–1047. <https://doi.org/10.1038/mp.2010.82>
- Steffenburg, S., Gillberg, C., Hellgren, L., Andersson, L., Gillberg, I. C., Jakobsson, G. ve Bohman, M. (1989). A twin study of autism in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 30(3), 405–416. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1989.tb00254.x>
- Szatmari, P., MacLean, J. E., Jones, M. B., Bryson, S. E., Zwaigenbaum, G. B., Mahoney, W. J. ve Tuff, L. (2000). The familial aggregation of the lesser variant in biological and nonbiological relatives of PDD probands: A family history study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41(05), 579–586. <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00644>

Re-understanding autism: Fractionable symptoms and quantitative genetics

Summary

Autism is a developmental disorder, characterized by impairments in social interaction and communication, as well as restricted and repetitive behaviors and interests (American Psychiatric Association [APA], 2013). Autism is a markedly heterogeneous disorder. Individuals with autism have distinctive combinations of impairments, which challenges researchers when investigating etiology (Newschaffer, Fallin, & Lee, 2002). While it is considered that autism is highly heritable, heterogeneity may also be present at the genetic level.

The fractionable triad of autism hypothesis suggests that different symptoms of autism may have distinct causes. Research findings at genetic, cognitive and neural levels have supported the fractionation of autism symptoms. This has also paved the way for future research to understand the complex etiology of autism and development of more effective interventions (Happé & Ronald, 2008).

Twin and family studies with methodologically robust designs and models explain genetic and environmental components of traits. Quantitative genetics have facilitated examination of common or distinct causes of autism symptoms and associated traits. It becomes possible to attribute the reasons for individual differences on traits to genetic and/or environmental differences without pinpointing those gene and environmental effects specifically. Along with provision of the extent to which types of genetic and environmental factors are responsible for individual differences, quantitative genetics paves the way for molecular genetics by means of identifying genes for different traits and symptoms (Plomin, DeFries, Knopik, & Neiderhiser, 2013).

Family and twin studies highlight genetic factors of different autism symptoms that could be independent (Kolevzon, Smith, Schmeidler, Buxbaum, & Silverman, 2004; Le Couteur et al., 1996). Structural equation modelling, multivariate twin model-fitting and extreme analyses have been used to further understand the fractionable hypothesis (Mazefsky, Goin-Kochel, Riley, & Maes, 2008; Plomin et al., 2013). Findings from various studies suggest that while autism is highly heritable, there is also evidence for independent genetic factors for different symptoms. Whereas social and nonsocial behaviors are found to be highly heritable, they also have specific genetic influences. The lowest genetic overlap is between impairments in social interaction and restricted/repetitive behaviors/interests, both in extreme groups (e.g., high level of social interaction problems) and in the general population. However, genetic overlaps between communication impairments and both social interaction difficulties and

restricted/repetitive behaviors/interests are greater at the extreme end compared to general population. Despite the overlaps, domain-specific genetic influences were found for different groups of impairments (Dworzynski, Happé, Bolton, & Ronald, 2009; Ronald, Happé, & Plomin, 2005; Ronald, Happé, Price, Baron-Cohen, & Plomin, 2006b; Ronald et al., 2006a; Ronald, Larsson, Anckarsäter, & Lichtenstein, 2011; Robinson et al., 2011, 2012).

Why autistic-like traits co-occur above chance is still a puzzle, yet there is considerable evidence for fractionation of the autistic triad of impairments (Happé & Ronald, 2008). However, these findings should be evaluated in the light of some limitations, such as sample choice, type of reports and problems in familial and twin designs. Samples have usually included diagnosed individuals who already present with all symptom groups. Segregating individuals based on different groups of impairments using general population samples would allow for larger samples and better representativeness (Happé & Ronald, 2008). Comparing the results based on different types of reports would increase the strength of studies (Kim & Lord, 2012).

Replication studies adopting different designs are valuable for confirming previous findings, since each design has its own limitations (Happé & Ronald, 2008). It has been suggested that difficulties described in each symptom group might also be fractionated (Happé & Ronald, 2008). Future studies investigating possible genetic independence and overlaps among symptoms would provide better understanding of autism. Further studies examining fractionation of the broad autism phenotype, including cognitive endophenotypes are also needed (Bolton et al., 1994; Brunsdon & Happé, 2014; Pickles, Starr, Kazak, Bolton, & Papanikolaou, 2000; Szatmari et al., 2000).

Understanding complexity and heterogeneity of autism symptoms and associated characteristics would be helpful for developing effective interventions targeting specific difficulties (Happé & Ronald, 2008). It is evident that there are individuals who do not meet the diagnostic threshold for autism, yet still experience functional difficulties, such as limited or poor peer relationships, reliance on others, and workplace difficulties (Le Couteur et al., 1996). These individuals would benefit from novel interventions to be developed for improving specific autism-related difficulties.

Kuramsal Derleme

Obsesyonel Yapıda Baba İşlevinin Lacanyen Açından İncelenmesi Ali İhsan YAKA^{1*}¹ Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara, Türkiye**Makale Bilgisi****Anahtar kelimeler:**Lacanyen yaklaşım,
obsesyonel yapı,
baba işlevi,
L şeması,
fallus**Öz**

Freud'un (2010/1925) Olumsuzlama (Negation) makalesinden yola çıkarak üç temel ruhsal yapıyı (psikotik, pervert/sapkın ve nevrotik) olumsuzlamanın üç biçimi olarak yorumlayan Lacan, bu ruhsal yapıları baba işlevi (paternal function) üzerinden açıklamıştır. Ruhsal yapının oluşumunun ödipal ilişkilere dayandığını ve ödipal ilişkilerin, öznenin baba işleviyle olan ilişkisinin bir temsili olduğunu ve böylece öznenin fallus olmaktan fallus sahibi olmaya geçiş dinamiğinin baba işlevi üzerinden gerçekleştiğini belirtmiştir. Bu noktada gerçek, imgesel ve simgesel baba ayrımları üzerinde durarak ödipal süreçte devreye giren baba figürünün imgesel olduğunu belirten Lacan, simgesel babanın yapısal olarak devreye girmesinin ise tamamen simgesel veya dil üzerinden fallik gösterenin (phallic signifier) etkisiyle gerçekleştiğini ve fallik gösteren etkisinin, baba işlevi üzerinden gerçekleştiğini ifade etmiştir. Lacan, nesne ilişkileri seminerinde, obsesyonel yapıyı L şeması üzerinde imgesel karşılık (imaginary reciprocity) kavramını kullanarak açıklamış ve böylece obsesifin imgesel düzeyde kendisi için önemli olan nesne konumundaki anne ile özdeşleştiğini belirtmiştir. Lacan'a göre, Başka'nın arzusunu reddeden obsesif aynı zamanda Başka'nın kastrasyonunu reddetmiş olur. Böylece L şemasında obsesifin kendisi için önemli olan nesne ile özdeşleşimi imgesel ekseninde imgesel baba figürü üzerinden gerçekleşir. Obsesyonel yapıdaki bilinçdışı özne ise L şemasında simgesel ekseninde Başka'yı korumak için Başka'nın konumlandığı yerde seyirci konumundadır. Dolayısıyla, obsesifin imgesel ekseninde kendisi için önemli olan nesneyle olan fantazmatik ilişkisinin düzenleyicisi konumundaki fallusun yeniden konumlanabilmesi, imgesel baba üzerinden değil; simgesel baba işlevi yoluyla sağlanabilecektir. Bu çalışmada, Lacan'ın obsesyonel yapı ve baba işlevi hakkındaki görüşleri ilgili literatür çerçevesinde ele alınmış ve obsesyonel yapılanması olduğu düşünülen N. Bey vakası, ruhsal yapı ve baba işleviyle olan ilişkisi bağlamında incelenerek tartışılmıştır.

Abstract**Keywords:**Lacanian
approach,
obsessional
structure,
paternal function,
L schema,
phallus

Based on Freud's article on Negation (2010/1925), Lacan interpreted three psychic structures (psychosis, perversion, and neurosis) as forms of negation through the paternal function. Lacan stated that the formation of the psychic structures is based on oedipal relations and oedipal relations are the representation of the subject's relations with the paternal function. Thus, the dynamic of the subject's transition from being a phallus to having a phallus takes place through the paternal function. Emphasizing the distinctions between real, imaginary, and symbolic father, Lacan suggested that the father figure involved in the oedipal process is imaginary. The structural activation of the symbolic father occurs with the effect of the signifier and the signifier effect occurs through the paternal function. In object relations seminar, using the concept of imaginary reciprocity regarding the obsessive structure, Lacan mentioned obsessive's identification with a significant object (mother). This identification is on the imaginary axis in the L schema. In order to protect the Other, the place where the obsessive's unconscious subject positions are in the spectator position next to the Other on the symbolic axis through the symbolic father function. Hence, the father function is the regulator of the subject's phantasmatic relationships with the significant object. In this study, Lacan's views on obsessional structure and the paternal function were examined and the case of Mr. N. who was thought to have obsessional structure had been discussed in the context of his psychic structure and his psychic structural relations with the paternal function.

*Sorumlu Yazar, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Üniversiteler, Dumlupınar Bulvarı 1/6-133, 06800 Çankaya/Ankara
e-posta: aliihsanyaka@gmail.com
DOI: 10.31682/ayna.815903
Gönderim Tarihi (Received): 24.10.2020; Kabul Tarihi (Accepted): 23.03.2021
2148-4376

Giriş

Psikopatoloji alanında ruhsal yapı üzerindeki ilk çalışmalar genel olarak Sigmund Freud'un psikanalizi keşfiyle başlamıştır. Freud, semptom veya belirtilere dayanarak oluşturulan patolojileri sınıflandırma sistemini ve bu sınıflandırma sisteminin dayandığı pozitivist yaklaşımı eleştirmiş ve psikopatolojik belirtiler olarak ortaya çıkan semptomların nedenleri üzerinde analitik çalışmalar yaparak psikanaliz ve bilinçdışı kavramlarını keşfetmiştir. Analizanlarının psikanaliz seanslarına dayanarak onların ruhsal yapılarını incelemeye çalışmış ve genel olarak üç temel ruhsal yapıdan bahsederek bu yapıları; nevrotik, pervert/sapkın ve psikotik şeklinde sınıflandırmıştır. Nevrotik yapının histeri bölümüyle ilgili ilk çalışmalarından sonra obsesyonel yapı üzerine klinik çalışmalar gerçekleştirmiştir. Freud, obsesyonel yapı kavramını 1895-1896 yılları arasında geliştirmiş olmasına rağmen bu kavram üzerindeki daha ayrıntılı çalışmasını 1909 yılında "*Fare Adam (Ratman)*" takma adını verdiği bir hastasının analizi ile gerçekleştirmiştir. Nevrotik yapılanma içerisinde histerinin ödipal dönemden önce çocuğun yaşadığı cinsel bir şok nedeniyle gerçekleştiğini, obsesyonun ise cinsel hazzın suçluluk duygusuna dönüştürülmesi nedeniyle yaşandığını ifade ederek histeri üzerine yaptığı çalışmalarda olduğu gibi obsesyonun da yapısını incelemeye çalışmıştır. Daha sonra çocukluk çağındaki cinsellik üzerine çalışmalarında genital öncesi dönemde anal erotizmin ve anal sadizmin rolüne değinerek bu kavramların birbiriyle çelişkili ikili bir değer olarak aşk ve nefret çatışmasıyla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Freud, Fare Adam'ın analizi üzerinden obsesyonel yapının oluşumunda aşk ve nefret arasındaki bu çatışmanın belirgin olduğunu ve anal erotizm ile bağlantılı erken cinsel deneyimlerle ilişkili güçlü bir uyarılma ve buna karşı da katlanılamayan bir suçluluk duygusunun yaşandığını ve böylece obsesyonel yapıyla ilgili belirtilerin de simgesel olarak bilinçdışı suçluluk duygusundan korunmak için sergilenebildiğini ifade etmiştir. Fare Adam'ın analizinden sonra ise yine kendisinin keşfettiği psikoseksüel gelişim dönemleri olan *oral* ve *fallik* dönem arasına *anal* dönemi yerleştirerek obsesyonel yapıda bu dönemde bir gerilemenin (regression) olduğunu ifade etmiştir. Daha sonra topoloji üzerine çalışmalarında, ahlaki olarak iyi ve doğru bir şey yapmak ve böylece süperego'nun emirlerine uymak için arzusunun (desire) defalarca bastırılması ile nevrotik yapının oluştuğunu ve özellikle obsesif hastalarda görülen kendini cezalandırmaya neden olan kendini suçlama eğiliminin nedeninin ise süperego olduğunu belirtmiştir (Freud, 1909/2010).

Psikanalizde Lacanyen yaklaşım ise Freud'un çalışmalarına ve bu çalışmaların Jacques Lacan tarafından ayrıntılı bir şekilde okunarak genişletilmesine dayanmaktadır. Lacan da Freud gibi; gözlemlenen semptom veya belirtilere dayanarak yeni bir psikopatolojik kategori oluşturmaktansa, temel ruhsal yapılar üzerinde durmuştur. Lacanyen yaklaşımda hastanın hangi yapıda olduğunu belirlemek, özellikle, hastanın aktarımına karşı terapistin kendisini

nasıl konumlandıracağı ve hangi özgün müdahalelerde bulunması gerektiği açısından önemli olmaktadır (Fink, 1997). Freud'un *Olumsuzlama (Negation)* makalesi (1925/2010) üzerinde durarak onun bazı terminolojik ayrımlarının ayrıntılı bir okumasını yapan Lacan, bu ayrımları daha da genişleterek yapısal kategorileri sistematize etmeye çalışmıştır. *Olumsuzlama* makalesindeki "Verwerfung (reddetmek)" terimini olumsuzlamanın reddi olarak yorumlamış ve bu kavramın temel kilit noktasının rahatsız edici bir fikrin içeriğinden ziyade bu fikrin reddedilmesi olarak "hesaptan düşme (foreclosure)" mekanizmasının psikotik ve nevrotik yapılar arasındaki farkı oluşturduğunu ifade etmiştir. Böylece nevrotik yapı, savunma mekanizması olarak bastırma (repression) üzerinden; psikotik yapı ise hesaptan düşme (foreclosure) üzerinden işlev görmektedir. Bu iki ruhsal yapıya göre tartışılmaya daha fazla açık olan üçüncü bir ruhsal yapı olan perversiyon/sapkınlık ise tanımama/inkar (disavowal) savunma mekanizması üzerinden işlev görmektedir. Psikozdaki savunma mekanizması olan hesaptan düşmeyi ayrıntılı bir biçimde ele alan Lacan, Freud'un yaklaşımına benzer bir şekilde, psikiyatrik tanı kategorisi yaklaşımından farklı olarak, psikanalitik olarak üç temel ruhsal yapılanmayı temel almıştır (Bkz., Tablo 1) (Fink, 1997; Grigg, 2008; Leader, 2016).

Tablo 1.

Üç Temel Ruhsal Yapı ve Savunma Mekanizmaları

Ruhsal Yapı	Savunma Mekanizması
Psikotik	Hesaptan Düşme (Foreclosure)
Pervert/Sapkın	Tanımama/İnkâr (Disavowal/Denial)
Nevrotik	Bastırma (Repression)

Nevrotik Yapıda Baba İşlevi

Freud'dan sonra Lacan'ın psikanalizde baba kavramını *Freud'a Dönüş* adı altında tekrar ele almasının sebebi, Lacan'a göre baba kavramı hakkında henüz son sözün söylenmemiş olması ve Freud sonrası psikanalistlerin ise Freud'un görüşlerini yeterince inceleyip anlamadan egoyu güçlendirmeye yönelik bir yaklaşımı benimsemiş olmalarıdır (Fink, 2014; Grigg, 2008). Lacan, Freud'un geliştirdiği psikanalitik teoride gelişimsel dönemlerden biri olan fallik dönemi açıklarken mitolojik bir olaydan esinlenerek Oidipus Kompleksi olarak adlandırdığı süreci daha farklı bir şekilde yorumlamış ve baba işlevinin önemi üstünde durmuştur (Dor, 1999, s. 17; Leader, 2016, s. 75). Ruhsal yapının oluşumunu ödipal ilişkilere dayandıran Lacan, ödipal ilişkilerin de aslında çocuğun baba işleviyle olan ilişkilerinin bir temsili olduğunu ve bu ilişkilerin hem düzeni hem de düzensizliği getirdiğini belirtmiştir. Ödipal süreçte baba işlevi üzerinden çocuk, annesinin söz ve davranışlarıyla ilgili

hem bir anlam oluşturur hem de bu anlama bir sınır veya eksiklik getirir. Bu süreç üç temel ruhsal yapının belirlenmesinde önemli bir rol üstlenerek cinsiyetlenme konumlarının ve aynı zamanda nevrotik yapının genel alt kategorileri olan obsesyon ve histerinin temelini oluşturmaktadır (Grigg, 2008; Leader, 2016). Böylece ruhsal yapı, baba işlevinin etkisi altında oluşan arzu ekonomisi içinde kritik bir evreyi temsil ettiği için farklı ruhsal yapılar bu evrede oluşarak aynı zamanda psikopatolojik bozuklukların temel nedeni olabilmektedirler. Lacan, Freud'un yaklaşımını temel alarak ödipal dönemde baba işlevinin, çocuğun ruhsal ve cinsiyetlenme konumları üzerindeki etkisini ifade etmek için aynı zamanda *fallik işlev* ifadesini kullanmıştır (Dor, 1999; Grigg, 2008).

Ödipal dönemde fallik işlev dört esas karakteri öngörmektedir: Anne, baba, çocuk ve fallus¹. Fallus (Φ), diğer üç karakterin (anne, baba ve çocuk) arzularını kendine çeken daha merkezi bir unsurdur. Fallus, birinci unsur olduğu için öznenin kendi arzusunu Başka'nın arzusuyla ilişki içinde düzenleyen tek referans noktasıdır. Dolayısıyla dinamik bir süreç olarak ödipal dönem, çocuk açısından fallus olma (being the phallus) ve fallusa sahip olma (having the phallus) konumları üzerinden gerçekleşerek ilk aşamada çocuğun annesinin fallusuyla özdeşleştiği konumu bırakarak başka bir konum olan simgesel kastrasyona dahil olmasıyla gerçekleşen bir süreçtir. Bu süreç, *Baba-nın-Adları (Des noms-du-père)* metaforu ile gerçekleşmektedir. *Baba-nın-Adları*, saf bir gösteren olarak simgeseli destekleyerek kapitone noktasını (point de capiton) oluşturur. Kapitone noktası, nevrotik yapıda gösterilen (signified) ile gösterenin (signifier) birbirine düğümlendiği noktaların oluşumunu sağlar. *Baba-nın-Adları* ile ödipal dönemdeki fallik işlev ve fallik gösteren olan fallus (Φ) arasında yakın bir ilişki vardır. Fallik işlev, en temelde, çocuğun ödipal gelişimi içinde fallik gösterenin (Φ) etkisi tarafından karakterize edilir ve çocuğun, annesi (mOther, Başka) hakkındaki düşüncelerinin fallusun etrafında toplanmasını sağlar. Böylece çocuğun annesiyle arasında bir sınır olarak, diğer bir ifadeyle, bir olumsuzlama olarak işlemeye başlar. Tamamlanamamazlığın ya da tam doyumun mümkün olmadığını gösteren fallus gerçek penis değil; aslında anlamlandırma ve neyin eksik olduğunun göstergesidir (sign). Simgeseli destekleyen *Baba-nın-Adları*, saf bir gösteren olmasına rağmen ödipal dönemdeki fallik gösteren olan fallusun (Φ) ise imgesel bağlantıları vardır (Dor, 1999; Evans, 1996; Grigg, 2008; Leader, 2016). Ruhsal yapılar, bu nedenle, anne, baba ve çocuğun karşılıklı arzularının fallus açısından çatışmaya başladığı zaman oluşmaktadır. Ancak bu yapı, geriye döndürülemez bir şekilde kurulmuş olmasına rağmen aynı zamanda yapının işlevinin yönetimi de değişikliklere maruz kalabilmektedir.

¹ Lacan'a göre, fallus biyolojik gerçeklik içindeki genital organdan farklı olarak Başka'nın arzusunun gösterenini temsil eder (Evans, 1996).

Böylece yapısal organizasyon, ödipal diyalektik içinde fallus açısından iki güçlü aşama olarak, *olmak ve sahip olmak* tarafından oluşmakta veya damgalanmaktadır.

Fallus olmaktan fallus sahibi olmaya geçiş dinamiğinde, çocuğun fallik işlev içinde damgalanmasını veya yazılmasını etkileyen önemli aşamalar vardır. Fallik özdeşleşimle ilgili yapısal olarak kritik olan birinci aşama, çocuğun, annesinin arzusunun nesnesiyle, yani fallusuyla olan özdeşleşimini sorgulamaya başlamasıdır. Annesinin kendisinden başka bir şeyle ilgilendiğini farkedene çocuk (örn., çocuğun mama beklerken annesinin gecikmesi veya başka bir şeye yönelmesi gibi), annesinin geliş veya gidişlerine dair bu durumu kayda geçirebilmek için bir simgeselleştirme ihtiyacı hisseder. Lacan buradaki durumu çocuk açısından bir muamma olarak yorumlayarak bu muammayı “*annenin arzusu*” olarak adlandırmıştır. Böylece çocuk, ilk Başka olarak *annenin arzusu nedir* sorusuna yanıt aramaya başlar. Bu aşamadan sonra çocuk, annesinin arzusunu tatmin etmeye veya Başka (mOther) için bir şey olmaya, yani olmadığı bir imge haline gelmeyi hedefler. Bu ilk sorgulama çocuk açısından önemlidir, çünkü bu sorgulama üzerinden baba figürü ile karşılaşmış olur. Baba figürü burada arzunun arabulucusudur ve bu figür üzerinden çocuk, annesinin, yani ilk Başka'nın yöneldiği şeyin aslında baba işleviyle ilgili olduğunu görmeye başlar. Dolayısıyla annenin arzusuna dair bir yoruma olanak veren şey baba işlevinin olumsuzlama görevini görmesidir. Ancak birinci aşamadan itibaren çocuğun simgeselleştirme çabası sekteye uğradığında anne ve çocuk arasındaki ihlallerin ya da çocuk ve Başka arasındaki bu sınır ihlallerinin yerine düzensiz imgeler geçer (Dor, 1999; Grigg, 2008). Baba işlevinin olumsuzlama rolü üzerinden çocuk, önce annesinin her şeye muktedir olmadığını, yani eksik (lack) olduğunu görerek bunu anlamlandırarak simgeler üzerinden yorum yapmaya çalışır. Böylece, simgenin ya da simgeselin insan hayatında gerçeklik boyutunu kurduğunu ifade eden Lacan, bu sistemin baba işlevi üzerinden gerçekleştiğini ve hayvani olan gerçeğe (real) yeni bir gerçekliğin (reality) sokulduğunu ifade etmiştir (Evans, 1996; Lacan, 1953-63/2017; Leader, 2016). Bu noktada gerçek (real), imgesel (imaginary) ve simgesel (symbolic) baba ayrımları üzerinde durarak ödipal süreçte devreye giren baba figürünün imgesel (imago) olduğunu ifade etmiş ve imgesel babanın ise çocuğun kendi arzu ekonomisi içinde çocuğun ilgisine göre şekillenen ve annenin baba hakkındaki konuşmaları üzerinden hayal edilen bir *figür* olduğunu belirtmiştir. Simgesel babanın ödipal süreçte yapısal olarak devreye girmesi ise tamamen gösteren² (signifier) etkisi ile gerçekleşmektedir ve bu gösteren etkisi temel olarak yine baba işleviyle ilgilidir. Dolayısıyla yapısal olarak çocuğun ruhsal gelişim süreci gerçek bir baba

---

2 Sembol anlamına gelen gösteren (signifier); aynı zamanda özneyi belirleyen ve anlamdan yoksun, birbirinden farkları temelinde nihai öğelerine

indirgenebilen akustik imge anlamına gelmektedir. Lacan'a göre özne, simgeselin bir etkisidir ve bu etki gösteren üzerinden gerçekleşir (Lacan, 1966/2001).

olmadan, yani herhangi bir baba figürünün (imgesel baba) devreye girmesiyle de başlayabilmektedir. İmgesel ve simgesel babanın çocuğa işaret edilebilmesi ise dil yani simgesel üzerinden gerçekleşmektedir. Baba işlevi bağlamında çocuğun ruhsal gelişimi açısından yapılandırıcı olan şey, öncelikle babanın hayal edilebilmesi yani çocuğun fantazisinde babanın yerinin olmasıdır. Böylece çocuk imgesel baba üzerinden simgesel babaya yatırım yapmış olur. Ödipal süreçteki imgesel baba, çocuğun annesinin arzusunun nesnesiyle olan özdeşleşimine karşı rahatsız edici bir unsur olarak devreye girer. Annesinin arzusunun yegane nesnesi olmadığını gören çocuk, bu gözlemini imgesel olarak bir rekabete dönüştürür ve böylece baba; çocuğun, anne açısından fallik rekabet nesnesi olur. Bu aşamada çocuk, kendi arzusunu yönlendirebileceği ve böylece arzusuyla ilgili yeni bir kavrayış geliştirebileceği işaret veya simgeleri söylem (discourse) üzerinden edinir. Annenin söylemleri içinde onun arzusuna işaret eden gösterenler; çocuğun, annesinin arzusunun nesnesi olmakla ilgili fallik rekabetten başka bir aşamaya geçmesini ve dinamik bir katalizör olarak çocuğun kendi arzusuyla ilgili yeni bir görüş edinebilmesini sağlarlar (Dor, 1998, 1999).

Baba Metaforu, Bilinçdışı ve Simgesel

Öznenin, bir gösterenin etkisinden başka bir şey olmadığını ifade eden Lacan; ruhsal yapının da gösterenlerin etkileri yönünde işlediğini ve bunun üzerinde herhangi bir kontrol durumunun olmadığını ifade etmiştir. Özne için yapının seçimi aynı zamanda onun simgesele giriş şeklidir. Bu yüzden dil yapısı indirgenemezdir, başka bir ifadeyle, simgesele giriş özne olmaya giriş anlamına gelmektedir. Simgesel ise dilin ve kültürün düzenidir ve ensest yasağının veya baba metaforunun (paternal metaphor) işleyişi üzerinden farkında olunmayarak bilinçdışı üzerinden çocuğun, bu düzenin içine yazıldığı veya damgalandığı eş-zamanlı (synchronic) bir yapıdır (Lacan, 1953-63/2017). Simgesel kavramı ilk olarak, yapısalcı bir antropolog olan Fransız asıllı Levi-Strauss tarafından kan bağına dayalı ilişkilerin temel yapıları içinde işleyen değiş-tokuşun sadece doğayı kültüre dönüştüren bir yasa olarak ensest yasağını kurmakla kalmayıp aynı zamanda dilin ve kültürün simgesel tarafından bilinçdışı bir düzeyde işlediğini ortaya koymak için önerilmiştir (Dor, 1999). Lacan, Levi-Strauss'un yaklaşımını psikanalitik alana uygulayarak çocuğun bir yasa olarak ensest yasağına olan itaatinin onun aynı zamanda dile yani simgesele girişinin doğal bir sonucu olduğunu ifade etmiş ve yapısalcı dilbilim alanındaki bazı çalışmaları ödipal süreç ve dil arasındaki karmaşık ilişkiyi açıklamak için kullanmıştır. Roman Jakobson'un fonoloji çalışmalarını, Freud'un kendi torunundan bahsederken oynadığı bir oyunda çıkardığı seslerle ilişkilendiren Lacan; dil edinimi ile temel bastırma sürecinin bir arada gerçekleştiğini ifade etmiştir. Jakobson, her dilin yapısal olarak fizyolojik zıtlık olarak 12 çift kutuplu ses birimine indirgenebileceğini ifade

etmiştir. Örneğin Almanca'daki o/a arasındaki zıtlık buna örnek olarak verilebilir. Bu yüzden, Freud'un torunu ipe bağlı bir makarayı kendisinden uzağa fırlatırken ve çekerken sırayla çıkardığı Almanca sesler olan “Fort” ve “Da”, çocuğun annesinin gidişini ve gelişini simgeselleştirmesinin yanı sıra çocuğun aynı zamanda Almanca'nın farklı veya zıt kutuplu özelliklerini farkında olmadan edindiğini göstermektedir (Dor, 1998, 1999; Fink, 1995). Bu anekdotta çocuk; annesinin ortadan kaybolmasını, yani kaybı (loss) veya eksiği (lack) kontrol edebilmek için bir yandan sesleri coşkulu bir şekilde kullanmaya başlarken aynı zamanda kendisine rahatsızlık veren durumu da bastırmış olur ve böylece bilinçdışı oluşmaya başlayarak kayıp veya eksikle ilgili fonetik izlerin veya kalıntıların kaynağı haline gelir (Dor, 1998, 1999). Lacan, bu noktada Saussure'ün yaklaşımında vurgulanan dil (language)/konuşma (speech) ve gösteren (signifier)/gösterilen (signified) arasındaki farkları yeniden yorumlayarak bilinçdışının yapısı ile dilin yapısındaki işleyişin benzer şekillerde olduğunu ifade etmiştir. Saussure'e göre konuşma, insanın kontrolünün ötesinde dilin sistemleri tarafından işlemektedir. Gösteren ile gösterilen arasındaki sınır, farkında olunarak söylenen şey ile söylenemeyen veya üzeri çizilen şey (thing) arasındaki problemlili ilişkiyi ifade eder. Dolayısıyla anlam (meaning) kendini sürekli gösteren zinciri içinde ısrarla var ederken aynı zamanda hiçbir elementi de gösterilen olamaz (Dor, 1998, 1999; Miller, 1996). Böylece Lacan, gösterilenin her zaman gösterenin altında kayarak devamlı değiştiğini kabul etmek zorunda olduğumuzu ifade etmiştir (Lacan, 1966/2006).

Bu açıklamalara dayanarak nevrotik yapıdaki semptomun, hastanın söylemi içinde gösteren ikamesi (a signifying substitution) olduğunu ifade eden Lacan, başka gösterenlere izin veren serbest çağrışım yöntemi ile semptomun şifresinin çözülmeye ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Böylece semptom, sabit bir anlamı olmayan ama Freud'un *Rüyaların Yorumu*'nda belirttiği gibi *yoğunlaşma (condensation)* ve *yer değiştirme (displacement)* süreçlerinin bir sonucudur. Lacan'a göre, Freud'un *yoğunlaşma (condensation)* ve *yer değiştirme (displacement)* kavramları dildeki metaforik ve metonomik süreçleri ifade etmektedir. Bilinçdışı, dil gibi yapılandığı için dili yapılandıran senkronik ve diyakronik eksenler ile Freud tarafından tanımlanan yoğunlaşma ve yer değiştirme süreçleri arasında benzerlik vardır (Dor, 1998, 1999).

Temel Fantazi, Obsesyonel Yapı ve Baba İşlevi

Lacan, klinik yapılar arasındaki farklılıkları özne konumu üzerinden açıklayarak nevrotik yapıdaki özne konumunu Freud'un geliştirmiş olduğu temel fantazm (fundamental fantasy) kavramı üzerinden açıklamış ve temel fantazmın ise bölünmüş özne ve nesne arasındaki ilişki (S ◇ a) olarak yabancılaşma ve ayırışma süreçlerinden sonra oluştuğunu ifade etmiştir (Fink,

1995, 1997). Nevrotiklerdeki temel fantazinin oluşum sürecini Başka'yla ve Başka'nın arzusuyla ilişkili olarak açıklayan Lacan; çocuğun annesiyle, yani ilk Başka ile olan ilişkisinde annesinin eksiği veya arzusu aracılığıyla kendi eksiğinin veya arzusunun oluştuğunu ve kendi eksiğini veya arzusunu da yine temel fantazisi içinde Başka'nın arzusunun ne olduğuna dair yaptığı yorumlar üzerinden karşılamaya çalıştığını belirtmiştir (Fink, 1995, 1997). Lacan'a göre, Başka'nın arzusunun ne olduğuna dair kendi kendine oluşturduğu cevapları ancak temel fantazisi içinde oluşturabilen çocuk; temel fantazisi içinde genel olarak bölünmüş Başka'nın eksiğini (A) veya arzusunu hiçbir zaman bilemeyeceği için bu bilinmezlik aynı zamanda anguaza (angoisse) neden olabilmekte ve böylelikle fantazm anguazla ilişkili olabilmektedir. Freud, anguazın temel nedenini çocuğun anneden ayrışması olarak gösterirken; Lacan bu ayrışmanın eksikliğinin, başka bir ifadeyle, anneden ayrışamamanın aslında anguazı oluşturduğunu, yani *eksiklik deneyiminin eksikliğinin* anguaza neden olduğunu ifade etmiştir. Bu noktada Freud'dan farklı olarak anguazın nesnesinin *eksiklik deneyimi* olduğunu ifade eden Lacan, temel fantazm içinde bu nesneye (object petit a) yaklaştıkça anguazın oluşabileceğini belirtmiştir (Evans, 1996; Lacan, 1962-63/2014).

Histeride, bastırılanın (repressed) bedensel olarak geri döndüğünü ve histeriğin genellikle Başka'nın arzusunu sorguladığını ve merak ettiğini ifade eden Lacan; obsesyon da ise bastırılanın daha çok düşünce formu olarak geri döndüğünü ve obsesifin histerikten farklı olarak Başka'nın arzusundan kaçındığını veya bu arzuyu geçersizleştirmeye çalıştığını ancak obsesifin Başka'nın arzusuyla olan ilişkisinin geçersiz değil; aslında şekil değiştirerek gizlenmiş olduğunu ifade etmiştir. Böylece nevroitik ile pervert/sapkın arasındaki en önemli fark burada oluşabilmektedir çünkü pervert/sapkın, Başka'nın arzusuna veya eksiğine dair bilgisi tam ve kesin olduğu için kendisini bu eksikte Başka'nın arzusunun nesnesi ve aynı zamanda *jouissance*³ olarak konumlandırırken; nevroitik aslında bu sorgulamayı sürdüren bir konumda yer almaktadır. Dolayısıyla, nevroitik yapının genel alt kategorileri olan obsesyon ve histeride Başka'nın arzusunun nesnesi, bilinmezlik veya bir muamma içinde sürdürülerek aslında temel fantazideki arzu sürdürülmüş olur. Böylece nesnenin bilinmezliği anguazla ilişkili olurken bu nesnenin bilinmesi ise *jouissance* ile ilişkili olabilmektedir. Genel olarak nevroitik yapıdaki fantazide arzu, *jouissance*'ın kesinliğine veya bilinirliğine karşı bir savunma olarak işlev görmektedir. Semptom ise genellikle bu savunmanın başarısızlığının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Örneğin histerik yapıda arzusunun tatminine karşı, yani *jouissance*'a karşı bir isteksizlik söz konusudur. Ancak isteksizlik, histeriğin *jouissance* ile tüm ilişkisini kestiği anlamına gelmemektedir çünkü histeriğin *jouissance*'a karşı bir savunması olduğu gibi aynı

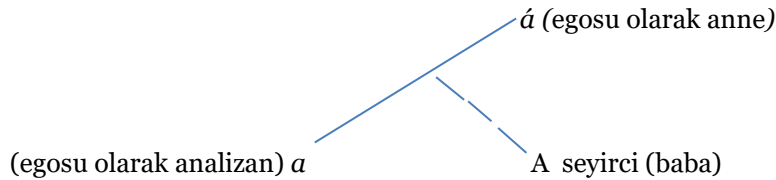
3 Cinsel çağrışımları da içinde barındıran kavram genel olarak zevk veya semptomla ilişkili acılı zevk anlamına gelmektedir (Evans, 1996).

zamanda bu savunmanın başarısızlığı da söz konusudur. Semptom olarak bastırılmanın geri dönüşü, savunmanın başarısızlığını ifade eden bir gösterendir. Dolayısıyla, semptomların içinde aynı zamanda *jouissance* vardır. Böylece histerik özne, savunmasını bu *jouissance*'a karşı sürdürmüş olur. Obsesyonel yapıda ise *jouissance*'a doğru aşırı bir yönelim olduğu gibi aynı zamanda bu *jouissance*'a yönelime karşı bir savunma söz konusudur (Soler, 1996). *Jouissance*'a doğru yönelim, perversiyon/sapkınlık yapısında olduğu gibi Başka'nın arzusunun nesnesi ve böylece *jouissance*'ı olmaya neden olabileceği için obsesif için bu durum tehdit edici bir unsurdur. Obsesyonel yapıda *jouissance*'a doğru aşırı yönelime karşı geliştirilen savunma, obsesifin hem Başka'nın arzusunu tatmin etmeye yani fallusu olmaya yönelik bir eğilimine hem de baba işlevinden dolayı suçluluk duygusuna neden olarak bu eğilimden uzaklaşmasına neden olur. Böylece obsesyonel yapıda, Başka'nın arzusuna yönelik bir yaklaşma kaçınma döngüsü gelişir. Yine obsesyonel yapıdaki semptomlar da birer gösteren ve bu savunmanın başarısızlığının birer sonucu olarak *jouissance* içerirler (Dor, 1999; Soler, 1996).

Obsesyonel yapıdaki temel fantazide obsesifin, kendi arzusunun veya *jouissance*'ının nesnesi ile Başka arasındaki ilişkiyi reddettiğini belirten Lacan, ki bu kendi arzusunun nesnesiyle karşılaşmaktan kaçınmanın başka bir yoludur, obsesifin Başka'nın arzusunu reddederek kendi fantazisini oluşturduğunu ve böylece Başka'nın arzusunu geçersizleştirmeye çalışırken aslında kendi arzusunu bir olanaksızlık veya imkansızlık (impossible) olarak sürdürdüğünü ifade etmiştir (Fink, 1997; Soler, 1996). Obsesifin fantazisindeki strateji özne tarafında olduğu için obsesif, öznenin yok oluşunun imkansız olduğunu göstermek için Başka'nın arzusunu boşa çıkarmaya çalışır. Dolayısıyla başlangıçta kendi talebinin (demand) nedeni olarak işlev gören nesnenin kaybı (örn., anne memesi) ile bu kaybı ancak Başka'nın arzusunu reddederek telafi etmeye çalışan ve böylece kendini tekrar kayıp nesneyle ilişkili bir biçimde kuran bir özne konumu söz konusudur (Fink, 1997) çünkü obsesifin fantazisinde, arzunun ve *jouissance*'ın nesnesi ile karşılaşma içinde öznenin yok oluşu söz konusudur. Obsesif özne ise bu nesnenin etkisi altında gözden kaybolmayı reddederek kendisini yok edecek bir nesne olmadığını kanıtlamaya ve aslında kendi arzusunun ustası olduğunu göstermeye çalışıyor gibidir. Ancak obsesyonel yapıda Başka'nın arzusuyla bağlantı aslında yok değildir; bu arzu gizlenmiş veya bu arzunun üzeri örtülmüştür (Soler, 1996).

Analitik deneyimin, karşılıklı olarak iki kişi (analist ve analizan) arasında değil; birç oyununa (köprü oyunu) benzer bir şekilde dört konumda yaşandığını ve bunu da L şeması üzerinde tarif eden Lacan; analistin, analizanın egosunu güçlendirmeye yönelik yaklaşımının analitik deneyimi imgesel bir düzeye indirgediğini ifade etmiştir. Lacan'a göre analizanın, analistin egosu ile özdeşleşimini teşvik eden imgesel ilişki ile analitik deneyimden uzaklaşmaktadır, çünkü analitik deneyim imgeselde değil, simgeselde olmalıdır. Bu nedenle

analizanın aktarımının, analist ile karşılıklı bir ilişki olan imgeselde değil; simgeselde, yani Başka'ya göre konumlandığı şeklinde ele alınması gerekmektedir. Obsesyonel yapıdaki öznenin arzusu, genel olarak fallik yani baba işlevine göre konumlandığı için analitik deneyimde analizanın aktarımının Başka'ya göre konumlandığı şeklinde ele alınması, bu aktarımın aynı zamanda öznenin baba işleviyle olan ilişkisi bağlamında ele alınması anlamına gelmektedir. Obsesifin L şemasında, simgesel eksenini şematik olarak kısmen kırparak bölünmüş özne (S) konumunun eksik, daha doğrusu gizlenmiş olduğunu ifade eden Lacan; obsesifin bir yandan egosu üzerinden annesiyle özdeşleştiğini, böylece görünürde babasının arzusunu yok ettiğini ama aslında obsesifin gizlenmiş olan bilinçdışı öznesinin, babasıyla özdeşleşerek kendisini sahneyi gözlemleyen bir seyirci olan Başka'da konumlandığını ve ölü taklidi yaparak Başka'yı korumaya çalıştığını ifade etmiştir (Fink, 2004; Lacan, 1956-57). Lacan'a göre obsesyonel yapıda bilinçdışının öznesi burada, analizanın egosu ve bilinçdışı öznesi ile analistin egosu ve Başka konumları olarak dört konumda oynanan oyundan çekilerek Başka'nın konumunda seyirci olarak bekler (bkz. Şekil 1). Obsesif, bir yandan egosu aracılığıyla bu oyuna dahil olurken aynı zamanda bilinçdışı arzusu yokmuş gibi ölü taklidi yaparak Başka'nın konumunun olduğu yerde seyirci olarak babasıyla özdeşleşir ki bu aynı zamanda obsesifin fantazmındaki ölü babadır, yani simgesel olandır. Bu noktada, histeriğin kendi arzusunu tatminsiz bırakarak aslında arzusunu sürdürmeye çalıştığını ve bunu gerçekleştirmek için Başka'nın önünde oynanan sahneyle özdeşleştiğini belirten Lacan; obsesifin ise kendi arzusunu bir imkansızlık içinde sürdürüp Başka'nın arzusunu olumsuzlayarak hem kendisini hem de analisti seyirci konumuna koyduğu bir oyunu yine kendisinin sahnelediğini belirtmiştir (Grigg, 2008; Lacan, 1956-57, 1966-71/2006; Soler, 1996).

Şekil 1. Obsesyonel yapının L şeması

Lacan, nesne ilişkileri seminerinde ve yazılarında (Ecrits), obsesyonel yapıdan bahsederken bu konuda imgesel karşılıktan (imaginary reciprocity) söz ederek öznenin nesne ile özdeşleşip kendisi için önemli olan nesnenin yerine geçtiğini ve böylece kendi kendisinin bir dublörü gibi davrandığını belirtmiştir. Bu durumu aynı zamanda bir sirkte birbirini yönlendirerek oynayan iki palyaçoya benzeterek obsesifin bir yandan görünürde Başka'yı yok eden bir oyunu sergilediğini ama aslında dönüp dolaşıp yine Başka'yı korumak için mücadele

ettiğini belirtmiştir. Obsesif, bir yandan oyunu sergilerken aynı zamanda Başka'nın konumunda seyirci olarak yer alır ve kendini tüm savrulmalardan korumaya çalışır, yani ölü taklidi yaparak aslında ölümden korunmaya çalışır. Dolayısıyla egosu üzerinden nesne ile özdeşleşen özne, bu oyunu imgesel düzeyde oynayarak bilinçdışı özneyi gizlemiş olur. Lacan'a göre obsesif hastaların agresivite analiz etmekte hastalara, ebeveynlerinden biri tarafından diğer ebeveynin arzusunun karşı oluşturulan ölümcül oyunun nasıl yutturulduğunu göstermek daha önemlidir (Fink, 2004; Lacan, 1966-71/2006). Bu ölümcül oyunda obsesif, aslında Başka'nın arzusunun reddederken aynı zamanda Başka'nın kastrasyonunu da reddetmiş olur çünkü Başka'nın kastre oluşunun anlamı aslında onun her şeye sahip olmadığı ve böylece eksik olduğudur (A). Obsesifin, Başka'nın kastre olduğunu reddetmesinin nedeni ise Başka'nın obsesifin düşünemeyeceği bir şey istemesinden kaynaklanır. Bu, belki de onun varlığıdır ki obsesif genellikle *ölü müyüm diri miyim (Am I dead or alive?)* diye sorgular. Bu yüzden Başka'nın arzusunun kaynaklı anguazın obsesifi sarması yerine Başka'nın eksikliğini reddetmek obsesif için daha iyidir. Ancak obsesifin arzusu Başka'nın arzusu olduğu için obsesif aynı zamanda kendi kastrasyonunu da reddetmiş olur (Soler, 1996). Lacan, nesne ilişkileri seminerinde bu durumu, obsesifin kendisi için önemli olan nesne ile özdeşleşmesi üzerinden açıklar ki bu da genellikle ilk Başka konumundaki anneye (mOther) denk gelmektedir. Bu nedenle simgesel yerine imgesel karşılık ifadesini kullanarak obsesifin egosu üzerinden annesiyle özdeşleştiğini ve baba işlevi üzerinden oluşan bilinçdışı arzusunun da gizlendiğini ifade etmiştir. Obsesyonel yapıdaki özne bir yandan ilk Başka konumundaki annesinin söylemi içindeki imgesel baba figürü üzerinden Başka'nın arzusunun tatmin etmeye yönelirken aynı zamanda baba metaforu üzerinden kurulan simgesel babanın yarasından dolayı suçluluk hissederek geri çekilip annenin fallusu olmaktan korunmaya çalışır ve böylece Başka'nın arzusunun reddeder (Grigg, 2008; Lacan, 1956-57). Diğer bir ifadeyle obsesif, kendi varlığına bir tehdit gibi gördüğü Başka'nın (mOther) arzusunun ve kastrasyonunu reddederken aslında kendi arzusunun muhafaza etmeye çalışarak Başka konumundaki simgesel babayı korumaya çalışır. Bu açıklamalar bağlamında, obsesyonel yapıda imgesel baba figürü üzerinden anneye ego üzerinden kurulan ilişki, yani imgesel özdeşleşim, L şeması üzerinde (bkz. Şekil 1) imgesel ekseninde oluşurken bilinçdışı öznenin konumlandığı yer ise simgesel baba işlevi üzerinden oluşarak simgesel ekseninde Başka'yı korumak için Başka'nın konumlandığı yerde seyirci konumundadır (Fink; 2004; Lacan, 1966-71/2006).

Buraya kadar Lacanyen yaklaşımda genel olarak nevrotik yapı ve baba işlevi arasındaki ilişkiler kuramsal olarak incelenmeye çalışılmış ve bu ilişkilerin obsesyonel yapıdaki yansımaları ele alınmıştır. Bundan sonraki bölümde bu kuramsal bilgiler bağlamında Lacanyen oryantasyonlu süpervizyon bağlamında analitik yönelimli terapi sürecine dahil

olmuş N. Bey vakası, obsesyonel yapısının özellikleri ve baba işleviyle ilişkileri bağlamında incelenerek ilgili literatür çerçevesinde tartışılacaktır.

Vaka Örneği: N. Bey

Melman (2003), obsesyonel yapıdaki parçaların tek başlarına net olsa da bir araya geldikleri zaman karmaşık bir klinik tablo oluştuğunu ifade ederek asıl dikkat edilmesi gereken yerin obsesifin dili yani simgesel olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla bu bölümde analitik yönelimli terapi sürecine dahil olmuş bir vakanın terapi sürecinde obsesyonel yapılanmasıyla ilgili olduğu düşünülen özellikleri ve bu özelliklerin baba işleviyle olan ilişkisinin simgesel yapısı, Lacanyen yaklaşım bağlamında incelenmeye çalışılmıştır.

N. Bey, terapiye anksiyete ve buna bağlı fiziksel semptomlar (bağırsak ve üşütme benzeri semptomlar) nedeniyle başvuran erkek bir hastadır. Kendisi 30'lu yaşlarında mühendislik alanında doktora yapmaktadır. Yaklaşık bir buçuk yıl süresince kendisiyle toplam 33 psikoterapi seansı gerçekleştirilip bu seansların psikanalitik yönelimli süpervizyonu Lacanyen oryantasyonuna göre alınmıştır. Anne ve babası ayrı olan N. Bey'in babası 60'lı yaşlarında olup mesleği inşaat mühendisliğidir. Yakın bir zamanda N. Bey'in ifadesiyle *"beyin damarlarında tıkanıklık problemleri yaşadığı için kısa süreli hafıza sorunları yaşamaya başlamıştır"*. N. Bey babası için *"aşırı fedakar, konforunu düşünmedi, fazla mükemmeliyetçiydi"* diye ifade etmiştir. Annesi 50'li yaşlarında ve bankacı olup onunla ilgili *"psikolojik yardım alıyor, geç gelirdi"* diye ifade etmiştir. Yine annesi için *"garip bir şikayeti vardı"* dediği söylemiyle ilgili annesinin kendisine *"seninle vakit geçiremedik, baban aldı aldı dağlara götürdü"* diye kendisine yakındığını belirtmiştir. Kız kardeşi A. Hanım (19) mühendislik alanında lisans öğrencisi olup N. Bey ile birlikte yaşamaktadır. A. Hanım için *"samimiyetine sonuna kadar güvenebileceğim tek kişi, ben detaycıyım A. sonucu"* diye ifade ederek kendisini A. Hanım'la karşılaştırdığı bir durumda *"handcraft işleri"* diye ifade ettiği bir durum için *"A., bunu nasıl işlevsel hale getirebilir buna bakar, ben bunun nasıl daha iyisini yaparım diye problem getiririm ama devamını getirmem, sorgulamaya devam ederim"* diye ifade etmiştir. Kız arkadaşı K. Hanım'la ise yaklaşık 3 yıllık bir ilişkisinin olduğunu ve kendisinin Amerika'da mühendislik alanında yüksek lisans yaptığını ve onunla görüşme sıklığını *"seneden seneye, senede üç defa 1-2 hafta"* diye belirtmiştir. N. Bey, semptomlarının ilk olarak terapi sürecine başlamadan yaklaşık 3 yıl önce tatildeyken kendisinde *"üşütme benzeri problemler, bağırsak problemleri, ishal, ateş basmaları ve kulak tıkanıklığı"* şeklinde başladığını ve tatilden sonra yüksek lisans tezine yoğunlaşp tezini bitirdiği gibi kendi söylemiyle *"çöküş, kararsızlık ve gelecek kaygısı"* yaşadığını ifade etmiştir. Benzer şikayetleri bir yıl sonra doktora başvurusu için kız arkadaşının yanına Amerika'ya gittiğinde orada

tatildeyken de yaşadığını belirten N. Bey bu durumu “yaklaşık iki ay boştu, sabah ayağa kalkmaya enerjim olmuyordu, sürekli bir ağlama hali, korkmuş gibi hissediyordum, ama bir şeyden de korkuyor değildim” diye ifade etmiştir. N. Bey terapi sürecine başlamadan üç yıl önce tatildeyken yaşadığı bu problemlerden yaklaşık bir ay sonra da üniversitenin sağlık merkezine giderek burada anksiyetesine yönelik ilaç tedavisine başlamıştır. Ancak ilacı gerek zaman zaman almayı unutmaması gerekse de bir etkisini görmemesi nedeniyle yaklaşık iki yıl sonra kullanmayı bıraktığını ifade etmiştir.

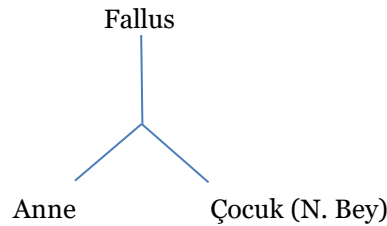
N. Bey, ilk seansta babasıyla ilgili “çocukluğuma dair net bir anım” diye ifade ettiği durumda arkadaşıyla oynadığı bilgisayar oyunu sırasında babasının N. Bey’in arkasından seslenerek kendisine “oğlum düzgün oynasana” diye ifade ettiğini ve kendisinin de terapi seansı sırasında bu durumu anlatırken “belki duvarlara çarparak ilerliyorum” ve “nasıl yapılması gerektiğinin söylenmesinden çok hoşlanan biri değilim”, “yöntemcidir, yönlendirmeleri vardı, aşırıya kaçtığımı düşünüyorum” diye ifade etmiştir. Yine aynı seansta N. Bey’in semptomları veya rahatsızlığını tarif etmek için kullandığı bir metafor olan “endişe çukuru” ile ne demek istediği sorulduğunda “karamsarlığa düşme, bir şey yapamaz hale gelmek, birilerinden medet umuyorum, çocuk ve babası arasındaki ilişki aradığım şey, ne zaman istersem doğru yolu gösteren figür yok, ürkütücü, büyümüş olmak ürkütücü, çünkü karar vermem lazım” diye ifade etmiştir. N. Bey’in, babasının onu yönlendirmesinden rahatsız olduğunu ifade etmesi ve aynı seansta “endişe çukuru” diye ifade ettiği durumu betimlemek için “çocuk ve babası arasındaki ilişki aradığım şey” diye ifade etmesi, N. Bey’in obsesyonel yapıda olduğunu düşündüren söylemlerinden biridir. Şöyle ki N. Bey, “çocukluğumdaki anım” diye bahsettiği durumda bir yandan imgesel baba figürü üzerinden Başka’yı reddederek onunla inatlaşma konumunda olmakta (L şemasında imgesel ekseninde), aynı zamanda “endişe çukuru” diye ifade ettiği durumda da “doğru yolu gösteren figür” diye ifade ettiği simgesel babayla (L şemasında simgesel ekseninde) özdeşleşerek, obsesifin fantazmındaki (S ∞ a) imkansız arzuyu sürdürerek aslında simgesel babayla ilişkili olan Başka’nın konumunu sürdürmeye çalışmaktadır (Dor, 1999; Lacan, 1956-57). Dolayısıyla N. Bey’in, bir yandan babasının söylemini reddeden bir konumda yer alarak (düzgün oynamak yerine duvarlara çarpmak) Başka’nın arzusunu imgesel karşılık ilişkisi içinde imgesel baba figürü üzerinden görünürde reddetmesi ama aynı zamanda kendi arzusunu simgesel baba işlevi üzerinden gizil olarak sürdürmeye ve böylece Başka’yı reddetmek yerine Başka’ya göre konumlanmaya çalıştığı düşünülmüştür. Örneğin bir seansa gecikme durumunu önceden haber veren N. Bey, lisans öğrencilerini bir deney hakkında bilgilendirmeyi gönüllü yaptığını gecikme nedeni olarak ifade ettikten sonra bu durumu “babamlık” olarak ifade ederek bu ifadesi üzerinde durulduğunda ise “fazla mı özverili acaba”, “keyif aldığım bir şey”, “babamın kusuru çok iyi olması, neticede

sağlığını bozdu” diye ifade etmiştir. N. Bey’in babasıyla ilgili bu söyleminin de obsesyonel yapının L şemasında (bkz. Şekil 1) imgesel ve simgesel eksenlerin kesişimi olarak N. Bey’in hem imgesel baba figürü üzerinden semptomlarını ve semptomları üzerinden edindiği *jouissance*’ını hem de simgesel baba işlevi üzerinden Başka’ya göre konumlanarak arzusunu gizil olarak sürdürmekle ilişkili olabileceğini düşündürmüştür. Ayrıca, semptomlarını ifade etmek için N. Bey’in kullandığı “*endişe çukuru*” metaforundaki “*çu-kur*” ve ilk iki harfin yeri değiştirilerek oluşan argo “*u.kur*” metaforları (*kur* ve *u.kur*) aynı zamanda cinselliği çağrıştıran N. Bey’in semptomları ve *jouissance*’ı arasındaki ilişkiyi düşündürmüştür. Bu durum, obsesyonel yapıda genel olarak obsesifin kendi eksikliğini veya arzusunu gösterenlerle veya metaforlarla tıkaması ve böylelikle de obsesyonel semptomların aynı zamanda bir *jouissance* aracı olmasıyla da ilişkili bir durumdur (Soler, 1996). Yine N. Bey’in söylemindeki zıtlık veya paradoks durumlar, örneğin yönlendirici olduğu için N. Bey’in, babasıyla ilgili şikayeti ve aynı zamanda N. Bey’in kendisini yönlendirecek bir baba figürü arayışında olması, Lacan’ın obsesifin söylemindeki zıtlıklar veya çelişkiler için kullanmış olduğu “kontrast mimarisi” kavramıyla da örtüşmektedir (Fink, 2004; Lacan, 1966-71/2006, 1953-63/2017).

N. Bey, annesinden bahsederken genel olarak onunla “*isteklerinin çatıştığını*” ifade ederek annesinin daha önceki yakınması olan *babasından dolayı beraber vakit geçirememek* (*seninle vakit geçiremedik, baban aldı aldı dağlara götürdü*) durumuna benzer şekilde kendisi de annesiyle ilgili “*Çok zaman geçiremedik beraber, ama en sıkıntılı zamanlarımda annemi aradım hep. Çok konuşur hiç dinlemez. Evde kızan bir taraftı. Nedense asabi oluyorum bende kalmaya geldiğinde. Oyuncakları toplamamı bile sert bir dille söylerdi, ses tonu olarak var. Babam bağırarak sorunların çözülemeyeceğini öğretirdi. O zaman anneme de söylesin. Boynuz kulağı geçermiş, şu an boynuz olmuş durumdayım.*” diye ifade etmiştir. N. Bey’in bu söyleminde dikkati çeken ilk durum kendisinin psikoterapi için başvurusu yapmasına neden olan semptomlarından biri olan “*kulak tıkanıklığı*” ile annesinin çok konuşup hiç dinlememesi ve N. Bey’in bunu “*sert bir dil*” metaforuyla ifade edip bu metaforu metonomik olarak “*ses tonu*” şeklinde açması arasındaki ilişkidir. Bu durum, N. Bey’in söyleminde öncelikle annesiyle ilgili ifade ettiği “*sert bir dil*” metaforunun, onun semptomlarından biri olan “*kulak tıkanıklığı*”na karşılık gelen bir gösteren olabileceğini düşündürmüştür. Ayrıca N. Bey’deki “*kulak tıkanıklığı*”, “*ses tonu yükseltilmesin*” diyen babasının söylemiyle örtüşerek N. Bey’in babasıyla olan özdeşleşimini de düşündürmüştür. Dikkati çeken diğer bir durum ise N. Bey’in babasının, sorunların çözümüne ses tonunun yükseltilmeden yaklaşılması gerektiğine dair öğüdünün annesi üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını ifade ettiği durumdur (*O zaman anneme de söylesin.*). Burada babasıyla olan özdeşleşimini düşündüren başka bir örnek de N. Bey’deki “*kulaklarını tıkama*” ile babasındaki

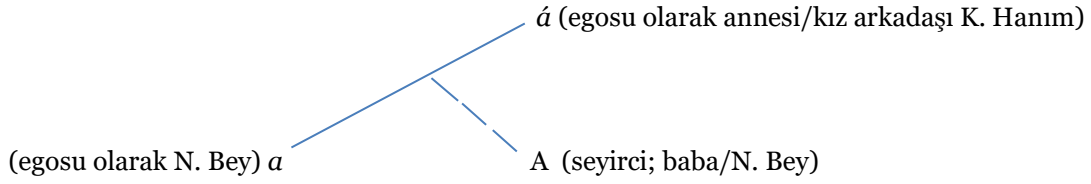
“*bey-in damarları tıkanıklığı*” metaforlarındaki ortak bir gösteren olan “*tıkama*” metaforudur. Bu söyleminden sonra N. Bey, kendisini “*boynuz*” metaforuyla özdeşleştirmiştir (*Boynuz kulağı geçermiş, şu an boynuz olmuş durumdayım.*). Bu durum, Lacan’ın bir yandan nesne ilişkileri seminerinde obsesif yapıyı açıklarken kullandığı sirk oyunu benzetmesinde ifade ettiği gibi N. Bey’in de L şemasında imgeselde, bir yandan annesi ile ego karşıtlığı üzerinden ilişki kurarken aynı zamanda kendi arzusunu gizleyerek (ateş hattından uzak tuttuğu) babası ile “*boynuz*” metaforu üzerinden Başka olarak özdeşleştiği bir obsesif yapılanma özelliğini düşündürmüştür. N. Bey’in durumunda, obsesyonel yapılanmasıyla ilişkili olarak bir yandan, “*boynuz*” (*boy’unuz, oğlunuz*) kulağı (*tıkanıklığı ile özdeşleştiği babasını*) geçiyor söylemi, N. Bey’de imgesel baba figürü üzerinden annesinin arzusunu tatmin etmeye yönelik bir eğilime neden olurken bir yandan da simgesel babanın yasasından dolayı fallus olma eğilimini asla gerçekleştirilmeyerek semptomları üzerinden bundan kaçındığı bir durumu düşündürmüştür. Ayrıca N. Bey’in, annesinin arzusunun fallusu olmaya yönelik eğilimini ve simgesel babayı annesinin söylemi üzerinden edinmiş olduğu imgesel baba figürü üzerinden sağladığı düşünülüğünde, bu durum aynı zamanda Lacan’ın imgesel baba figürünün simgesel babaya bir yatırımı olduğu görüşüyle de örtüşmektedir (Dor, 1999; Fink, 2014; Grigg, 2008; Lacan, 1956-57, 1966-71/2006). Böylece Lacan’ın nesne ilişkileri seminerinde bahsettiği, obsesifin bir aktör olarak bir yandan kendi egosuyla annesinin egosu arasında bir oyunu sahneleyip Başka’yı (simgesel baba) annesi için reddeden bir görüntüde, durumu manipüle etmeye çalışması ve Başka konumuna geçerek aynı zamanda seyirci hatta ölü taklidi yapmasının asıl amacının, yani bilinçdışı arzusunun, Başka’yı korumak olduğu görüşünün (Lacan, 1956-57), N. Bey’in, ebeveynleriyle ilişkisi için tarif ettiği söylemi için de geçerli olabileceğini düşündürmüştür. Çünkü arzunun göstereni olarak fallus nihayetinde baba işlevi üzerinden fonksiyonunu sağlamaktadır, ancak N. Bey’in obsesyonel yapısıyla da ilişkili olarak buradaki üçlü ilişki (anne-çocuk-fallus) imgesel bir düzeydedir. Bu nedenle üçlü ilişki, simgesel kastrasyonun sonuçlanabileceği simgesel baba üzerinden değil, imgesel baba figürü üzerinden sağlanmıştır (bkz. Şekil 2).

Şekil 2. İmgesel Üçlü

N. Bey'in terapi sürecinde kendini çalışma ve seans sayısını arttırma motivasyonu dikkate alınarak haftalık seans sayısı ikiye çıkarıldıktan sonra N. Bey, çoğunlukla kız arkadaşı K. Hanım'dan bahsetmeye başlamıştır. Bir seansta kız arkadaşıyla ilgili “*O gelince anksiyetenin fizyolojik etkileri oluyor, bir süre ayrı kalalım demiştim, kaç kere kovaladım.*” diye ifade ettikten sonra gülümseyerek “*Kadınlar tarafından dinlenmiyor olmak bir erkeğin hoşuna gidebilecek en tatlı klişedir.*” diye ifade etmiştir. N. Bey'in bu söyleminde dikkati çeken durum, özellikle ilk seansta babası hakkında ifade etmiş olduğu *çok özverili olması nedeniyle fiziksel sağlığının bozulması (beyin damarlarında tıkanıklık)* ve bir süre sonra da babasının annesiyle ayrılması durumu ile N. Bey'in kız arkadaşı K. Hanım ile ilişkisinde yaşadığı bazı durumların benzerliği veya babası ve annesi arasında yaşanan benzer bir durumun, N. Bey ile kız arkadaşı K. Hanım arasındaki tekrarıdır. N. Bey de imgesel baba figürü üzerinden babasıyla özdeşleşip kız arkadaşı K. Hanım'la bir araya geldiğinde kendi fiziksel sağlığının bozulduğu bir durumu yaşayabilmektedir (örn., *anksiyetenin fizyolojik etkileri*). Böylece babasının yaşamış olduğu “*beyin damarı tıkanıklığı*”na karşılık olarak, N. Bey'in “*kulak tıkanıklığı*” semptomunu kız arkadaşıyla bir araya geldiğinde, annesi veya kız arkadaşının ses tonuna karşılık olarak yaşadığı benzer bir durum söz konusudur. N. Bey'in annesi için ifade etmiş olduğu “*çok konuşur hiç dinlemez*” ifadesi ile kız arkadaşı K. Hanım hakkında ifade ettiği “*kadınlar tarafından dinlenmiyor olmak bir erkeğin hoşuna gidebilecek en tatlı klişe*” söylemi, N. Bey'in, temel fantazisinde (S ◇ a) annesi ile imgesel baba figürü üzerinden kurmuş olduğu imgesel karşılık ilişkisini, kız arkadaşı K. Hanım'la da benzer şekilde sürdürdüğünü düşündürmüştür. Ayrıca, bir yandan yakındığı bir durum olarak annesinin ve kız arkadaşının kendisini dinlemediğini ifade ederken aynı zamanda gülümseyerek bu durumu “*tatlı bir klişe*” olarak ifade etmesi; N. Bey'in, obsesyonel yapısıyla ilişkili olarak semptomun, savunmanın bir başarısızlığı olduğu ve *jouissance*'a doğru aşırı yönelimin ortaya çıkmasına karşı geliştiği görüşüyle de örtüşmektedir çünkü obsesyonel yapıda *jouissance* tarafından ele geçirilme söz konusudur; çocukluktaki cinsel deneyimler buna neden olmuştur; ancak obsesif, baba metaforundan dolayı, suçluluk duygusunun da etkisiyle, *jouissance*'a doğru aşırı çekilmeye karşı bir savunma ve bu savunmanın bir başarısızlığı olarak semptom geliştirmektedir (Soler, 1996).

Böylece, N. Bey'in kendisi ve annesi (mOther) arasında imgesel baba figürü üzerinden imgesel karşılık içinde gelişen fantazmatik ilişkinin (S ◇ a) aynı zamanda N. Bey ve kız arkadaşı K. Hanım arasında olduğu ve L şemasında N. Bey ile annesi arasındaki benzer imgesel ilişkinin N. Bey ve kız arkadaşı K. Hanım arasında tekrar ettiği söylenebilir (bkz. Şekil 3).

Şekil 3. N. Bey'in obsesyonel yapısının L şeması

Genel olarak, N. Bey'in terapi süreci içerisindeki söylemleri dikkate alındığında; onun baba işleviyle olan ilişkisinin, annesiyle imgesel karşılık içinde yine annesinin söylemi içinde edinmiş olduğu imgesel baba figürüne göre oluştuğu ifade edilebilir. Baba işlevi üzerinden oluşan imgesel baba figürünün aslında simgesel babaya bir yatırım olduğu düşünüldüğünde, N. Bey'in de imgesel baba figürü üzerinden simgesel babayla ve simgesel babanın yasası ile karşılaştığı için Başka'nın arzusunun fallusu olmaya ve dolayısıyla *jouissance*'a doğru aşırı çekilmeye karşı bir savunma ve bu savunmanın bir başarısızlığı olarak Başka'nın arzusunu reddetme eğiliminde olduğu ve böylece kendi arzusunu bir imkansızlık içinde sürdürdüğü düşünülmüştür (Dor, 1999; Soler, 1996).

Sonuç

Ödipal dönem öncelikle çocuğun annesinin fallusuyla özdeşleştiği konumu bırakarak başka bir konum olan fallusa sahip olma aşamasına geçmesiyle, yani simgesel kastrasyona dahil olmasıyla gerçekleşen bir süreçtir. Bu süreç, *Baba-nın-Adları (Des noms-du-père)* metaforu üzerinden baba işlevini sağlayarak ruhsal yapıların oluşumunu belirler. Baba işlevi, öznenin arzusuyla ilgili bir düzenlemeyi sağladığı gibi aynı zamanda bir uyumsuzluğu da beraberinde getirmektedir. Bu yüzden, ödipal dönemdeki babanın sadece normatif değil aynı zamanda patojenik özellikleri vardır. Lacan, gerçek, imgesel ve simgesel baba kavramlarını geliştirerek, özellikle imgesel baba figürünün obsesyonel yapının nedenini anlamada önemli olduğunu ve simgesel baba ile özdeşleşmenin imgesel baba üzerinden gerçekleşerek simgesel kastrasyonu sağladığını belirtmiştir (Dor, 1999; Grigg, 2008).

Genel olarak, öznenin baba işleviyle ilişkisi bağlamında oluşan ruhsal yapılardan biri olan nevrotik yapıdaki fantazm yapılanırken histerik, kendisini bu fantazmın içinde Başka'da eksik olan nesne olarak inşa ederken; obsesif ise bu eksikliği, dolayısıyla Başka'nın arzusunu redderek, aslında kendi arzusunu bir imkansızlık olarak sürdürür çünkü Başka'nın arzusu ile bağlantı obsesyonel yapıda sorgulanmaz, aksine bu sorgulamadan kaçınılır. Bu durum obsesifin, Başka'nın arzusu ile bağlantısının olmadığı anlamına gelmez, aksine bu bağlantı gizlenmiş veya üzeri örtülmüştür. Bu yüzden obsesifin analitik yönelimli bir psikoterapi sürecine başlarken aynı zamanda bir histerizasyon sürecinden geçmesi gerekir. Histerizasyon

arzuya, özellikle de Başka'nın arzusu ile ilişkisi bağlamında konum değişikliğini ifade eder (Soler, 1996). N. Bey'in terapi sürecine başladıktan sonra bir histerizasyon sürecinden geçerek ilerleyen seanslarda kendisi için önemli sorgulamalar içerisine girip obsesyonel yapısıyla ilgili olarak annesinin söylemindeki imgesel baba figürü üzerinden geliştirmiş olduğu imgesel özdeşleşimini sorguladığı gözlenmiştir. Örneğin, ilk seanslarda N. Bey; annesinin, babasına ve kendisine yönelik sürekli şikayet halinde olduğu durumdan bahsederken daha sonraki seanslarda bu durumu sorgulayan bir konuma geçmiştir. Bir seansta “*annemden kendimden hoşuma gitmeyen bir kusur görüyorum, sürekli şikayet etmek*” diye ifade ederek, bir yandan annesiyle ilişkisindeki konumunu sorgulaması, N. Bey'in aynı zamanda histerizasyon üzerinden simgesel kastrasyon ile sonuçlanan simgesel babaya olan yönelimini düşündürmüştür. N. Bey, ilerleyen seanslarda da annesi ile olan imgesel düzeydeki ilişkisini sorgulamasına benzer şekilde kız arkadaşıyla ilişkisindeki arzusu ve dolayısıyla da Başka'nın arzusuyla ilgili daha fazla sorgulamalar içerisine girmiştir. Bu gelişmeler, Lacanyen yaklaşımda özellikle obsesyonel yapıda, simgesel kastrasyonla ilişkili olan simgesel babanın, imgesel baba figürü üzerinden çalışılarak sağlandığı görüşüyle de örtüşmektedir (Dor, 1999).

Özetle, Lacan'ın psikanalizde baba sorununu netleştirmesinin getirdiği önemli yeniliklerden biri de obsesyonel yapıya yönelik psikanalitik tedavi yaklaşımında baba işlevinin hangi bağlamda değerlendirilebileceğine dair yeni bir perspektif sunmasıdır. Lacan'a göre obsesyonel yapıdaki agresifliğin kökeni oidipus kompleksidir ama oidipus kompleksi simgesel, imgesel ve gerçek açısından ele alındığında süperegö simgesel babadan değil; imgesel babadan gelir. Bu aynı zamanda ego ideali ve süperegö arasındaki ayrımla da desteklenir. Ego ideali, yasanın içselleştirilmesi ve simgesel baba ile desteklenen özdeşleşim ile ilgiliyken süperegö ise yasanın kavramsallaştırılması ve aktarımındaki hata olarak imgesel baba ile ilişkilidir (Grigg, 2008). Böylece, obsesyonel yapıdaki öznenin analitik deneyim içinde simgesel babayla ilişkili olan simgesel kastrasyonu aynı zamanda öznenin arzusunun yörüngesini üreterek onun histerizasyon sürecinde Başka'nın arzusunu merak ettiği bir konuma geçmesini sağlar. Histerizasyonda ise özne bir cevap beklentisiyle terapisti bildiği varsayılan özne konumuna koyarak kendisini bir soru olarak sunar. Böyle bir durumda terapist ise soruyu histerizasyon sürecinden geçen obsesyonel yapıdaki özneye yönelterek onun kendisi üzerinde çalışmasını ve böylece zamanla simgesel baba işlevi üzerinden simgesel kastrasyona dahil olmasını destekleyen bir konumda yer alabilir (Soler, 1996). Benzer şekilde N. Bey de terapi seansları ilerledikçe bir histerizasyon sürecine dahil olarak kendi arzusuyla ilgili çeşitli sorgulamalar içerisine girmiş ve kendisini daha fazla çalışmaya başlamıştır. Yani imgesel baba figürü ile ilişkili imgesel düzeydeki ilişkilerini çalıştıkça simgesel baba işleviyle ilgili simgesel kastrasyona daha fazla dahil olmuştur. Son olarak, bu çalışmanın obsesyonel yapıda baba

işlevinin rolüne ve obsesyonel yapının analitik yönelimli psikoterapi sürecine dair önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Bununla beraber bu çalışmanın, bir vakanın analitik yönelimli terapi sürecinin incelenmesine dayanması, çalışmanın genel bir sınırlılığı olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle, ileride obsesyonel yapı ve baba işlevi arasındaki ilişkinin daha fazla sayıdaki vaka örnekleri üzerinden çalışılması, bu konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayabilecek ve bu konuyla ilgili Lacanyen literatüre daha fazla katkı sunabilecektir.

Kaynakça

- Dor, J. (1998). *Introduction to the Reading of Lacan: The Unconscious Structured Like a Language*. New York: Other Press.
- Dor, J. (1999). *The Clinical Lacan*. New York: Other Press, LLC.
- Evans, D. (1996). *An Introductory Dictionary of Lacanian Psychoanalysis*. London: Routledge.
- Fink, B. (1995). *The Lacanian Subject: Between Language and Jouissance*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Fink, B. (1997). *A Clinical Introduction to Lacanian Psychoanalysis: Theory and Technique*. Cambridge: Harvard University Press.
- Fink, B. (2004). *Lacan to the Letter: Reading Ecrits Closely*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Fink, B. (2014). *Against Understanding, Cases and Commentary in a Lacanian Key, Volume 2*. London and New York: Routledge.
- Freud, S. (2010). Notes upon a case of obsessional neurosis (I. Smith Çev.). I. Smith (Ed.), *Freud-Complete Works* içinde (ss. 2125-2194). London, England: Hogarth Press. (1909)
- Freud, S. (2010). Negation (I. Smith Çev.). I. Smith (Ed.), *Freud-Complete Works* içinde (ss. 4140-4143). London, England: Hogarth Press. (1925)
- Grigg, R. (2008). *Lacan, Language, and Philosophy*. Albany, New York: State University of New York Press.
- Lacan, J. (1956-1957). *The seminar of Jacques Lacan, book IV: The object relations & Freudian structures*. (C. Gallagher, Çev.). Erişim adresi <http://www.lacaninireland.com/web/translations/seminars/>
- Lacan, J. (2001). *Ecrits: a Selection* (A. Sheridan, Çev.). London and New York: Routledge Classics. (1966)
- Lacan, J. (2006). *Ecrits: The First Complete Edition in English* (B. Fink, Çev.). New York: W. W. Norton & Company. (1966-1971)
- Lacan, J. (2014). *Anxiety: The Seminar of Jacques Lacan: Book X* (A. R. Price, Çev.). Cambridge: Polity Press. (1962-1963)
- Lacan, J. (2017). *Baba-nın-Adları* (M. Erşen, Çev.). İstanbul: MonoKL. (1953-1963)
- Leader, D. (2016). *Delilik Nedir?* (B. E. Aksoy, Çev.). İstanbul: Encore Yayınları.
- Melman, C. (2003). On obsessional neurosis. Slavoj Zizek (Ed.), *Jacques Lacan, Critical Evaluations in Cultural Theory, Volume I: Psychoanalytic Theory and Practice* içinde (ss. 117-125). London and New York: Routledge.
- Miller, C. (1996). An introduction to seminars I and II: Lacan's orientation prior to 1953 (III). R. Feldstein, B. Fink ve M. Jaanus (Edl.), *Reading Seminars I and II: Lacan's Return to Freud* içinde (ss. 26-35). New York, NY: State University of New York Press.
- Soler, C. (1996). Hysteria and obsession. R. Feldstein, B. Fink ve M. Jaanus (Edl.), *Reading Seminars I and II: Lacan's Return to Freud* içinde (ss. 248-282). New York, NY: State University of New York Press.

Examining the Paternal Function in Obsessional Structure from Lacanian Perspective

Summary

Referring to Freud's article on Negation (2010/1925), Lacan considered the three psychic structures (psychosis, perversion, and neurosis) as the three forms of the negation. Like Freud, Lacan suggested that psychic structures organize themselves at oedipal (phallic) stage. Yet, for Lacan, oedipal stage is the expression of the subject's relationships to the paternal function. These relationships bring order and disorder. Under the influence of the paternal function, economy of desire develops, which, in turn, causes to the formation of psychic structures. Thus, the regulator of the Oedipus complex is the paternal function. In this dynamic, the child either tries to be phallus or have phallus by symbolic castration (Dor, 1999).

Lacan, after applying findings of structural linguists in psychoanalysis, suggested that paternal function is a signifier by which the child can elaborate his phantasy. Therefore, there is a similar relation between psychic structure and the symbolic structure because the phallic function is a signifier. Lacan, then, differentiated among real father, imaginary father, and symbolic father. Hence, he argued that symbolic castration is related to the symbolic father (Dor, 1998, 1999). In neurotic structure, the difference between obsession and hysteria is related to the paternal function. In the fundamental phantasy, the obsessive refuses the relation between the Other and the object and at the same time continues the relation with the object. Consequently, the obsessive maintains his desire as impossibility. Nevertheless, because the obsessive's desire is regulated by paternal function, refusing the Other causes feelings of guilt (Dor, 1999).

According to Lacan, analytical experience is played out by four positions like a bridge game in L schema. He stated that unconscious of the obsessive through paternal function lurks in this game. While the obsessive joins this game by his ego on the imaginary axis, he also switches to the position of the Other as a spectator (Lacan, 1956-1957) on the symbolic axis. Lacan, in his object relations seminar and writings (Ecrits) indicated that the obsessive identifies with the significant object (mOther), thus, acts like a double of himself. As a result, in the obsessive structure, the relationship with the mOther is established through the imaginary father. Yet, the place where the obsessive takes position is on the symbolic axis in the L schema through the symbolic father function in order to protect the Other (Fink, 2004; Lacan, 2006/1966-71).

In this study, firstly, Lacan's views on obsessional neurosis and the paternal function were examined. Secondly, a case named as Mr. N. who was thought to have obsessional

neurotic structure had been discussed in the context of his psychic structure and the paternal function. Mr. N. stated that he suffered from digestion symptoms which occurred because of his anxiety, and he also had ear congestion. During analytical-based psychotherapy sessions, when Mr. N. talked about his father, he mentioned one event in his childhood: When he was playing with his friend, his father behind him shouted and told off Mr. N. because of the way he played the game. That is why, Mr. N. criticized his father for being too directive at that time. Later, he stated that he looked for a father figure who would assist him by being directive, while dealing with his symptoms. In Lacanian context, Mr. N.'s paradoxical speech about his father indicated that while Mr. N. refused the Other in the previous event by being obstinate with his father, at the same time, he also looked for the Other to be positioned. Hence, Mr. N. maintained the position of the Other, which is related to the obsessive's fundamental phantasy.

Mr. N. also mentioned that when his mother visited him, he became nervous. Similarly, he also got worried when he met his girlfriend. His similar relationships with his mother and his girlfriend were thought to be related to Lacan's definition about the obsessive's impossible desire and contrast architecture in the fundamental phantasy, and the obsessive's relation to jouissance. In general, Mr. N. illustrated that his obsessional symptoms were related to his imaginary father figure. In consequence, consistent with Lacanian approach, it is thought that symbolic castration can occur only through the symbolic father, and this can take place via hysterization by the obsessive's questioning about the Other's desire (Dor, 1999; Soler, 1996).

Araştırma Makalesi

Uzamış Yas: Ayrılma-Bireyleşme Süreçleri ve Duygu Düzenleme Güçlüğü Temelinde Bir İnceleme Gizem CESUR SOYSAL^{1*}¹İstanbul Medipol Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye**Makale Bilgisi****Öz****Anahtar kelimeler:**Uzamış yas,
 karmaşık yas,
 ayrılma bireyleşme,
 duygu düzenleme
 güçlüğü

Çalışmanın amacı, erken çocukluk dönemine dayanan ayrılma-bireyleşme süreçlerindeki problemlerin ve duygu düzenleme güçlüklerinin uzamış yas belirtilerini ne ölçüde yordadığının belirlenmesidir. Çalışmanın örneklemi 123 (%58) kadın, 89 (%42) erkek olmak üzere yaş ortalaması 26.26 (S = 7.55) olan 212 kayıp yaşamış katılımcıdan oluşmaktadır. Veri toplama amacıyla, Kişisel Bilgi Formu, Karmaşık Yas Envanteri (KYE), Ayrılma-Bireyleşme Envanteri (ABE) ve Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Form (DDGÖ-16) kullanılmıştır. Korelasyon analizi sonucunda uzamış yas belirtilerinin ayrılma bireyleşme envanteri ve duygu düzenleme güçlüğü ölçeği arasında pozitif yönde ilişkiler olduğu görülmüştür. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda yürütülen hiyerarşik regresyon analizi sonucuna göre ise uzamış yas belirtilerini ayrılma-bireyleşme farklılaşma ve ilişki problemleri ile duygu düzenleme güçlüğü açıklık alt boyutunun pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Son modelde açıklanan toplam varyans %30 olmuştur. Bulgular uzamış yasta ayrılma-bireyleşme ve duygu düzenleme süreçlerinin önemini ortaya koyan ampirik veriler sunmaktadır. Aynı zamanda mevcut çalışma ile M. Mahler'in (1974) ayrılma bireyleşme kuramı ve duygu düzenleme güçlükleri temelinde uzamış yas belirtilerini inceleyerek özgün bulgulara ulaşıldığı düşünülmektedir. Elde edilen sonuçlar uzamış yas belirtilerinde erken dönem yaşantılardan temel alan ayrışma, bireyleşme, ilişki süreçleri, duygu düzenleme süreçlere yapılacak klinik müdahalelerin önemine de işaret etmektedir.

Abstract**Keywords:**Prolonged grief,
 complicated grief,
 separation-
 individuation,
 emotion regulation
 difficulties

The main aim of this study was to investigate separation-individuation pathologies due to early childhood experiences and difficulties of emotion regulation as predictors of the prolonged grief symptoms. The sample of the study consisted of 212 participants who experienced loss: 123 female (%58) and 89 male (%42). The mean age of the sample was 26.26 (Sd = 7.55). Demographic Information Form, The Inventory of Complicated Grief (ICG), Separation-Individuation Inventory (SII), and Difficulties in Emotion Regulation-Short Form (DERS-16) were used. The results of the correlation analysis showed that prolonged grief symptoms were positively associated with difficulties of emotion regulation and separation-individuation subscales. Besides, hierarchical regression analysis indicated that relationship problems and differentiation subscales of separation-individuation, and clarity dimension of emotion regulation difficulties were significant predictors of prolonged grief symptoms. The model's explained variance was .30. Obtained results highlighted the importance of separation-individuation and emotion regulation processes in prolonged grief. This study examined prolonged grief from the perspective of Mahler's (1974) separation-individuation theory and emotion regulation difficulties. Therefore, the results have unique contribution to the literature. Finally, the results pointed out to the importance of clinical interventions targeting separation-individuation and emotion regulation processes due to early life experiences in understanding prolonged grief symptoms.

*Sorumlu Yazar, İstanbul Medipol Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Kavacık Mah. Ekinciler Cad. No.19 Kavacık Kavşağı, 34810 Beykoz / İstanbul, Türkiye
e-posta: gizem.cesur@medipol.edu.tr
DOI: 10.31682/ayna.716004
Gönderim Tarihi (Received): 07.04.2020; Kabul Tarihi (Accepted): 28.03.2021
2148-4376

Giriş

Kayıp sonrası yaşanan yas deneyimi evrensel ve olağan bir süreçtir. Yas yaşantıları üzüntü, mutsuzluk, öfke, özlem, pişmanlık gibi duyguları içerebilir. Kişiler belirli bir zaman sonra bu duygularında ve diğer yas tepkilerinde azalmalar yaşayarak günlük işlevsellik düzeylerine geri dönerler (Jordan ve Litz, 2014). Ancak çalışmalar kayıp sonrası yas sürecinin uzamış ve karmaşık bir hal alma yaygınlığının yaklaşık %9.8 olduğuna işaret etmektedir (Lundorff ve diğerleri, 2017). Son yıllarda uzamış yas olarak adlandırılan bu durum, kayıp sonrası yas belirtilerinin azalmayıp ısrarlı ve şiddetli bir şekilde devam etmesi olarak tanımlanabilir (Prigerson ve diğerleri, 2009). Yapılan çalışmalar, uzamış yasin psikiyatrik tanı sınıflandırma sitemlerinde yeni bir tanı kategorisi olup olmayacağı üzerine de odaklanmışlardır (APA, 2013; Prigerson ve diğerleri, 2009; Shear ve diğerleri, 2011). Bu çalışmalar neticesinde, uzamış yas DSM-5'te tartışmalı bir isim (Kalıcı Komplike Yas Reaksiyonu) ve tanı kriterleri ile “daha fazla çalışma gerektiren durumlar” kısmı altında değerlendirilmiştir (APA, 2013). ICD-11'e ise uzamış yas bozukluğu adı ile dâhil edilmiştir (WHO, 2018). Bu iki tanı sınıflandırma sistemi, uzamış yas için belirli kriterler açısından benzerlikler barındırmasına rağmen zaman eşiği ve ek semptomlar temelinde farklılaşmaktadırlar. Aynı zamanda yapılan çalışmalarda, DSM ve ICD açısından değerlendirilen bu bozukluğun yaygınlığının farklılaştığı görülmektedir (Boelen, Lenferink ve Smid, 2019). Bu durum hala güvenilir olmayan tanı kriterlerine işaret etmekte ve aynı zamanda bu alanda yapılacak olan çalışmalara olan ihtiyacı da ortaya koymaktadır.

Önerilen tanı kriterleri ve yapılan araştırmalar temelinde uzamış yas, kayıp sonrası geçen zamana rağmen yoğun duygusal acı ve özlem hissi, sürekli olarak kaybedilen kişiyi arama, kaybedilen kişi ile zihinsel meşguliyet ve kaybı kabullenmekte zorluk gibi güçlü belirtiler ile karakterize olarak ele alınmaktadır (APA, 2013; Prigerson ve diğerleri, 1995; Prigerson ve diğerleri, 2009; Shear ve diğerleri, 2011; WHO, 2018).

Uzamış yasa yönelik bilimsel ilgi son yıllarda oldukça artmıştır. Ancak uzun yıllar önce erken dönem kuramcıları olağan olmayan yas sürecini anlamaya ve açıklamaya çalışmışlardır. Özellikle psikanalitik yaklaşım temelinde kuramcılar, erken dönem yaşantıların yas sürecini şekillendiren önemli deneyimler olduğunu öne sürmüşlerdir. Freud'un (1917/1957) yas ve melankoli makalesinde patolojik yas olarak tanımladığı yas sürecinde kişinin içselleştirilmiş nesne ilişkilerine vurgu yapar. Eğer yas süreci, kaybedilen kişi ile narsistik özdeşim kurarak çözümlenmeye çalışılırsa, kaybedilen nesneye olan yatırım kolay kolay geri çekilemez. Dolayısıyla kaybedilen nesneye bağlı olmaya devam eden kişi sağlıklı bir yas süreci deneyimleyemez. Kaybedilen nesneden çekilen libidonun başka bir nesneye yatırılmaması durumunu ise melankolik kayıp olarak ele alır ve bu durumda nesne kaybı ego kaybına dönüşür. Ancak Freud

(1923/1961) daha sonra kaybedilen nesne ile özdeşimin normal yas sürecinin bir parçası olduğunu öne sürmüştür.

Nesne ilişkileri ekolünün öncülerinden olan Klein (1940) ise yas sürecini onarım olarak ele alır ve kayıp tarafından ortaya çıkan yıkıcı fantezilerin kapsanarak kaybedilen nesne ile içsel ilişkilerin yeniden inşa edilme süreci olarak değerlendirir. Klein'a göre (1940) kayıp süreci depresif pozisyonu aktive ederek bireyin içsel iyi nesnelere kaybettiğine dair fantezilerini canlandırır. İçsel dünyada kötü nesnenin baskın olması sonucunda da suçluluk, nefret, perseküsyon (kötülük görme sanrısı) gibi yoğun ve ilkel duygular ortaya çıkar. Bu noktada özellikle, erken dönem iyi nesne ilişkileri gelişmemiş kişiler kayıp sürecinde depresif pozisyon ile başarılı bir şekilde baş edemez ve içsel dünyasını yeniden kuramaması sonucunda yas ile başa çıkamaz ve uyum sağlayamaz.

Psikanalitik yaklaşımlarda, sağlıklı olan yas sürecinde çoğunlukla kısmi özdeşim şeklinde "içe alma"dan (introjection) bahsedilir. Aynı zamanda kayıp süreci, kendilik ve nesne imajının içsel dönüşümünü içeren bir süreç olarak ele alınır. Ancak yas tutan kişinin kaybettiği kişi ile tamamen özdeşleşme çabası patolojik bir süreçtir (Freud 1923/1961; Klein 1940). Ancak ileri sürülen bu yaklaşımların uzamış yas alanında ampirik olarak araştırıldığı çalışmalara rastlanmamıştır.

Kayıp sürecini anlamak için ele alınabilecek bir diğer yaklaşım, Mahler'in (1974) ayrılma-bireyleşme kuramıdır. Her ne kadar nesne ilişkileri kuramları ile örtüşse de Mahler'in kendisi nesne ilişkileri kuramcısı olarak anılmaz (Kernberg, 1980). Ancak Mahler'in (1974) nesne ilişkileri perspektifine yakınlığı kayıp sürecini ele alışında da kendini gösterir. Mevcut çalışmada, uzamış yas sürecine Mahler'in (1974) ayrılma-bireyleşme kuramı çerçevesinde yaklaşılmıştır. Alanyazın incelendiğinde oldukça az çalışmanın hem teorik hem de ampirik olarak olağan olmayan yas sürecine ayrılma-bireyleşme temelinde değinildiği görülmüştür (Örn. Dauber, 1980; Rar-Tur ve Levy-Shiff, 2000). Oldukça kapsamlı olan ve gelişimin yaşam boyu olduğu vurgusu ile öne çıkan ayrılma-bireyleşme kuramının (Mahler, 1974), uzamış yas sürecini anlamak adına değerli bir bakış açısı sunacağı düşünülmektedir.

Ayrılma-Bireyleşme Süreci, Kayıp ve Yas

Psikanalitik alanda tartışmalı anılmasına rağmen Mahler kuramının klasik Freudiyen teoriye sadık kaldığını öne sürmüştür (Mahler, Pine ve Bergman, 1975). Ayrılma-bireyleşme kuramına göre bebek yaşamın ilk aylarında anne ile simbiyotik bir ilişki içerisinde var olur. Simbiyotik fazın ardından aşamalı ayrılma-bireyleşme süreci başlar. Ayrılma intrapsişik (düşünsel) olarak annenin ayrılığına ya da anneden ayrılmanın farkındalığına işaret eder; bireyleşme ise birey olma hissi ve bu duyguya ulaşma ile ilgilidir. Diğer bir ifadeyle, bu süreç

birincil sevgi nesnelere ayrı bir benlik duygusunun kurulmasını ve kişinin kendine özgü bireyselliğinin kazanılmasını ifade eder (Mahler, Pine ve Bergman, 1975). Ayrılma-bireyleşme süreci, farklılaşma, alıştırma, yeniden yakınlaşma ve bireyliğin pekişmesi ve nesne sürekliliğini içeren dört aşamadan oluşur. Mahler tüm bu süreci psikolojik doğumu mümkün kılan bir süreç olarak ele alır ve gelecekteki ilişkilere de zemin teşkil eden 'benlik' ve nesne sabitliği kapasitesinin gelişimi olarak inceler (Mahler, Pine ve Bergman, 1975).

Ayrılma bireyleşme sürecinde bebek, farklılaşma ve bireyselleşme gelişimsel adımlarını gerçekleştirme yolunda simbiyotik omnipotent (ortak yaşamsal tümgüçlü) fantezisini bırakmak durumunda kalır. Böylece anne ile önceki "birlik" durumunun kaybını içeren intrapsişik bir "kayıp" yaşar. Başta ayrılma, sevilen bir nesnenin yokluğunda zihinsel temsilini uzun süre sürdürme yeteneklerinin sınırlı olması nedeniyle endişeye neden olur. Zamanla bilişsel gelişimin de etkisiyle nesnelere zihinsel temsili daha kalıcı hale gelir; bu da "benliğin" temsilinin sevilen nesnenin temsilinden belli bir düzeyde ayrılmasını mümkün kılar ve ayrılma olasılığı daha ileri bireyselleşme sürecine yol açar (Mahler, 1974; Mahler, Pine ve Bergman, 1975). Ancak Mahler (1974) bağımsızlığa doğru atılan her adımda doğal olarak nesne kaybı tehdidi (korkusu) olduğundan bahseder. Ayrılma-bireyleşme kuramı açısından "ayrılma" bir yandan özerk bir benliğin gelişimine işaret ederken diğer yandan nesnenin kaybı ile baş etme sürecini içerir. Buna göre tüm yaşam döngüsü, zamanında simbiyotik ilişki içinde olunan kayıp simbiyotik anne ile iç içe geçme ve anneden uzaklaşma süreci olarak kabul edilebilir.

Sembolik ve intrapsişik kayıpların ötesinde ayrılma-bireyleşme süreci gerçek nesne kaybına verilen kayba uyum sürecinde de önemlidir. İlk ayrılma-bireyleşme sürecinin yaşam boyu yankıları olduğundan hareketle, bu sürecin sağlıklı bir şekilde tamamlanmadığı durumlarda kişi psikopatolojiye yatkın hale gelebilmektedir (Mahler, Pine ve Bergman, 1975; Pine, 1979). Benzer şekilde yaşanan kayıp sonrası yas sürecinin de seyri üzerinde ayrılma-bireyleşme dinamiklerinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Sevilen nesnenin kaybında, tıpkı Klein (1975) ve Bowlby'nin (1980) önerdiği gibi içsel zihinsel temsiller ile kaybedilen kişi ile olan ilişki devam eder. Ancak sağlıklı bir farklılaşma, özerklik ya da nesne sabitliğinin olmadığı başarısız ayrılma-bireyleşme durumlarında kayıp sürecine verilen tepkilerin de uyumsuz olacağı düşünülmektedir. Sağlıklı ayrılma-bireyleşmede temel olan, yakın ilişkilerdeki yakınlık ve mesafe arasında optimal bir denge sağlanmasıdır (Grotevant ve Cooper, 1986). Ancak tam tersi, bağımsızlık ve bağımlılık (relatedness) durumları ile yetersiz başa çıkma sonucu kişi, ihtiyacı olan bağımsızlık ve yakınlık durumları ile ilişkili problemler yaşayabilir. Bu noktada kişi diğerlerinin imgelerinden farklı, tutarlı ve kalıcı bir benlik imgesi oluşturmada başarısız olabilir; aynı zamanda kendi ve ötekilerin olumlu ve olumsuz temsillerini sentezlemede problemler yaşayabilir (Lachmann ve Stolorow, 1980). Yas tutma

kapasitesi benlik ve nesne sürekliliğinin ne derece başarılı olduğuna bağlıdır. Yeteri kadar gelişmiş benlik ve nesne farklılaşması, nesne kaybının benliğin kaybı olarak yaşanmamasını sağlar (Edward, Ruskin ve Turrini, 1992). Kayba yanıt olarak gelişen özdeşimler geçici yas halleri olmaktan ziyade kalıcı ve genelleşmiş olmaya başladığında, yas süreci patolojik bir sürece dönüşebilir (Masur, 2001).

Mevcut çalışmada, öncelikle ayrılma-bireyleşmenin yetişkinlik dönemi kayıp yaşantıları sonrasında ortaya çıkan yas süreci üzerindeki etkilerinin incelenmesi ve bu sayede uzamış yas alanına farklı bir kuramsal temelde yaklaşarak var olan bilgi birikimine katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Duygu Düzenleme Güçlüğü, Kayıp ve Yas

Yukarıda aktarılan ayrılma-bireyleşme kuramı ile benzer olarak duygu düzenleme süreçleri de büyük ölçüde erken dönem deneyimler ile gelişmekte ve şekillenmektedir (Thompson ve Meyer, 2007). Freudiyen yaklaşıma dek dayanan duyguların anlaşılmasına ve ifadesine verilen önem sonraki kuramcılarının da üzerinde ayrıntılı olarak durduğu bir konu haline almıştır. Nesne ilişkileri yaklaşımında anne-bebek arasındaki ilişkide, anne yoğun ve yıkıcı duyguların yansıtıldığı bir nesne olarak bu duyguları metabolize eder (sindirir) ve bebek için duyguların kabulünü kolaylaştırır (Bion, 1962; Klein, 1946). Bu, erken dönem duygu düzenleme sürecine işaret eden bir mekanizma olarak ele alınabilir. Benzer olarak, erken dönem bağlanma deneyimlerindeki yatıştırıcılık ve güven hissinin duygu düzenleme süreçleri üzerinde etkileri olduğu öne sürülmektedir (Paivio ve Laurent, 2001).

Duygu düzenleme güçlüğü ise sadece duyguların anlaşılması ve ifadesi ile sınırlı değildir; duygu düzenleme güçlüğü duyguları fark etme, anlama ve kabul etmede problemlerin yanı sıra, olumsuz duygular deneyimlerken hedef yönelimli davranışı sürdürmede, dürtüsel davranışları kontrol etmede ve uyumlu stratejilere erişmede zorluklar ile tanımlanabilir (Gratz ve Roemer, 2004). Bugün ampirik çalışmalar, duyguların anlaşılmaması, ifade edilmemesi, bastırılması gibi duygu düzenleme güçlüklerinin psikopatoloji ile ilişkili olduğuna dair oldukça fazla kanıt sunmaktadır (Aldao ve Nolen-Hoeksema, 2010).

Bununla beraber, duygu düzenleme güçlüklerinin yas belirtilerinin olağan bir yol izlemediği durumlarda etkili olduğu bilinmektedir (Shear, 2012). Kayıp yaşamış yetişkinler ile yapılan çalışmalar karmaşık/uzamış yas belirtilerinin duygularını bastırma ve artırmada problemler yaşama (Gupta ve Bonanno (2011), duygusal esneklik eksikliği (Bonanno ve Burton, 2013), daha az duygusal çeşitlilik ve sınırlı duygusal yüz ifadeleri (Diminich ve Bonanno, 2014) ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ülkemizde yapılan bir çalışmada duygu düzenleme güçlüğüne karmaşık yas üzerinde doğrudan ve yas ile ilişkili bilişler üzerinden dolaylı etkileri

olduğu ortaya konmuştur (Cesur, 2017). Bu çalışmada duygusal tepkilerin anlaşılması, olumsuz duygular deneyimlerken amaç odaklı davranışlarda bulunma ve dürtülerin kontrolünde güçlük yaşama, duygu düzenleme stratejilerine sınırlı erişim ve duygusal tepkilerin kabul edilmemesinin uzamış yas ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Uzamış yas sürecinin duygu düzenleme süreçleri temelinde incelenmesine ilişkin çalışmalar yeni yeni hız kazanmıştır. Duygu düzenleme güçlüklerinin birçok patolojinin etiolojisinde önemli bir yeri olduğu göz önüne alındığında, uzamış yas sürecini anlamaya yönelik elde edilecek ampirik sonuçların değerli olabileceği düşünülmektedir. Buradan hareketle mevcut çalışmanın bir diğer amacı, duygu düzenleme güçlüklerinin uzamış yas belirtilerini ne derece yordadığını ortaya koymaktır. Böylece, hem ayrılma-bireyleşme hem de duygu düzenleme temelinde, kayıp yaşamış kişilerin oluşturduğu bir örneklemde, uzamış yas sürecinin incelenmesi ilgili alanyazına kapsamlı ve özgün bir katkı sunacaktır. Tüm bu aktarılanlar doğrultusunda araştırmanın hipotezi ayrılma-bireyleşme problemleri ve duygu düzenleme güçlüklerinin uzamış yas belirtilerini anlamlı düzeyde yordadığıdır.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini yaşları 18-55 yaş arasında değişmekte olan (Ort. = 26.26, S = 7.55) 6 aydan önce (10 yıla kadar) yakın kaybı yaşamış olan 123 (%58) kadın ve 89 (%42) erkek olmak üzere 212 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun bekar (%49.1), orta gelir düzeyine sahip olduğu (%48.1) ve üniversite öğrencisi ya da mezunu oldukları (%82.5) görülmektedir.

Kayıp yaşantıları incelendiğinde, katılımcıların %19.8'i birinci derece akraba kaybı, %66'sı ikinci derece akraba kaybı ve %14.2'sinin arkadaş kaybı yaşadığı görülmektedir. Katılımcıların %42.2'si yakınlarını ani bir hastalık nedeniyle, %17.5'i beklendik bir hastalık nedeniyle, %16.6'sı yaşlılık nedeniyle, %23.7'si ise travmatik (trafik kazası, intihar, cinayet, doğal afet gibi) nedenlerle kaybettiklerini belirtmişlerdir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu. Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi gibi kişisel bilgilerini ve kayıp yaşantılarına dair bilgileri almak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuş formdur.

Karmaşık Yas Envanteri (KYE). Prigerson ve arkadaşları (1995) tarafından 6 ay ve sonrasında kayıp yaşamış bireylerin karmaşık/uzamış yas belirti düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Türkçe uyarlama çalışması Erdem Atak ve arkadaşları (2012) tarafından

gerçekleştirilmiştir. Ölçek 37 madde ve tek boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .94 ve test-tekrar test güvenilirliği .80 olarak bulunmuştur. Mevcut çalışma için iç tutarlık katsayısı .95 olarak hesaplanmıştır.

Ayrılma-Bireyleşme Envanteri (ABE). Ölçek Margaret Mahler'in kuramı temelinde ayrılma-bireyleşme süreçlerindeki patolojiyi değerlendirmek amacıyla Christenson ve Wilson (1985) tarafından geliştirilmiştir. Otuz dokuz madde ve 3 alt boyuttan (bölme, farklılaşma ve ilişki problemleri) oluşan ölçekten alınan yüksek puanlar ayrılma-bireyleşme ile ilgili patolojiye işaret etmektedir. Ölçeğin Türkçe uyarlama çalışması Göral (2002) tarafından gerçekleştirilmiştir. Buna göre tüm ölçek için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .85, alt boyutların ise .64 ile .70 arasındadır. Ölçeğin psikometrik özelliklerine ilişkin yürütülen ikinci çalışmada ise (Göral Alkan, 2010) Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları alt boyutlar için .65, .78 ve .80 olduğu görülmüştür. Test-tekrar test güvenilirliği alt boyutlar için .77, .79 ve .82 olduğu görülmektedir. Mevcut çalışma için iç tutarlık katsayısı alt boyutlar için .69, .72 ve .76 olarak hesaplanmıştır.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Form (DDGÖ-16). Bjureberg ve arkadaşları (2016) tarafından oluşturulmuş olan ölçek Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeğinin (Gratz ve Roemer, 2004) kısaltılmış formudur. Ölçek 16 madde ve açıklık, amaçlar, dürtü stratejiler ve kabul etmeme olmak üzere 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Türkçe'ye uyarlaması, geçerlik ve güvenilirlik çalışması Yiğit ve Yiğit (2017) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı .92 olarak hesaplanmış, alt boyutlarının iç tutarlılık kat sayılarının ise .78 - .87 arasında değiştiği gözlenmiştir. Ölçeğin Türkçe formunun test- tekrar test güvenilirliği .85, iki yarım test güvenilirliği ise .88 olarak bulunmuştur. Mevcut çalışma için hesaplanan alt boyutlara ait iç tutarlılık kat sayılarının ise .74 - .85 arasında değiştiği görülmüştür.

İşlem

Öncelikle araştırmanın yürütülebilmesi için gerekli izinler İstanbul Ticaret Üniversitesi Etik Kurul'undan alınmıştır. Ardından ölçekler 18 yaş ve üzerinde olan ve yakın kaybı yaşamış olan gönüllü katılımcılara çevrimiçi form aracılığıyla gönderilmiştir. Katılımcılara araştırmanın çeşitli çevrimiçi ortamlarda (mail grupları, sosyal medya gibi) duyurması ile ulaşılmıştır. Formların doldurulması yaklaşık 20 dakika sürmektedir.

Bulgular

Korelasyon Analizi

Araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkiler ve değişkenlere ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler Tablo 1'de sunulmuştur. Buna göre uzamış yas

belirtilerinin duygu düzenleme güçlüğü alt boyutları ile .21 (amaçlar) ile .33 (açıklık, stratejiler) arasında, ayrılma-bireyleşme envanteri alt boyutları ile .41 (bölme) ile .50 (farklılaşma) arasında değişen pozitif ilişkilere sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 1.

Değişkenlere ait ortalama, standart sapma ve korelasyon değerleri

	Ort.	Ss	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 KYE	54.46	20.81	-								
2 DDGÖ-16 Açıklık	4.13	1.54	.33**	-							
3 DDGÖ-16 Amaçlar	8.36	2.96	.21**	.31**	-						
4 DDGÖ-16 Dürtü	5.70	2.59	.27**	.32**	.56**	-					
5 DDGÖ-16 Stratejiler	9.80	4.18	.33**	.38**	.65**	.59**	-				
6 DDGÖ-16 Kabul etmeme	5.81	2.58	.32**	.28**	.39**	.46**	.60**	-			
7 ABE Bölme	44.97	15.27	.41**	.38**	.47**	.47**	.51**	.40**	-		
8 ABE Farklılaşma	46.56	18.24	.50**	.37**	.39**	.47**	.48**	.46**	.81**	-	
9 ABE İlişki problemleri	50.34	15.59	.46**	.37**	.32**	.35**	.36**	.28**	.71**	.72**	-

** $p < .01$

Not. KYE: Karmaşık Yas Envanteri, DDGÖ-16: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Form, ABE: Ayrılma Bireyleşme Envanteri

Regresyon Analizi

Araştırmanın temel amacı doğrultusunda uzamış yas belirtileri üzerinde ayrılma-bireyleşme ve duygu düzenleme güçlüklerinin yordayıcı gücünü incelemek amacıyla verilere hiyerarşik regresyon analizi enter yöntemi uygulanmıştır. Analizler öncesinde değişkenlere ait VIF ve tolerans değerleri incelenmiş ve değişkenler arası çoklu korelasyon tespit edilmemiştir. KYE ve diğer tüm değişkenler arasında anlamlı korelasyon katsayıları elde edildiği için regresyon analizine tüm değişkenler dahil edilmiştir.

Yürütülen regresyon analizinde ilk adımda denkleme giren ABE alt boyutlarından farklılaşma ($\beta = .38$, $p < .01$) ve ilişki problemlerinin ($\beta = .22$, $p < .05$) uzamış yas belirtilerini pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Açıklanan varyans %27'dir ($R^2 = 27$, $F(3,208) = 25.14$, $p < .01$). İkinci adımda denkleme giren duygu düzenleme güçlüklerinden ise sadece açıklık alt boyutunun ($\beta = .13$, $p < .05$) uzamış yas belirtilerinin anlamlı yordayıcısı olduğu görülmüştür. DDGÖ'nün denkleme girmesi ile ABE farklılaşma ($\beta = .31$, $p < .05$) ve ilişki problemleri ($\beta = .22$,

$p < .05$) yordayıcı güçlerini korumuştur. Son modelde açıklanan toplam varyans ise %30 olmuştur ($R^2 = .30$, $F(8,203) = 10.82$, $p < .01$). Analize ilişkin ayrıntılar tablo 2'den izlenebilir.

Tablo 2.

Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

	Yordayıcılar	B	B SE	β	t	R ²	Fdeğişim
Karmaşık Yas Envanteri	1. Adım						
	ABE farklılaşma	.43	.13	.38	3.46**	.27	25.14**
	ABE ilişki problemleri	.29	.12	.22	2.44*		
	2. Adım						
	ABE farklılaşma	.35	.13	.31	2.70*	.30	10.82**
	ABE ilişki problemleri	.29	.12	.22	2.39*		
DDGÖ-16 açıklık	1.85	.90	.13	2.02*			

* $p < .05$, ** $p < .01$

Not. ABE: Ayrılma-Bireyleşme Envanteri, DDGÖ-16: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Form

Tartışma

Mevcut çalışmada uzamış yas belirtileri üzerinde ayrılma-bireyleşme problemlerinin ve duygu düzenleme güçlüklerinin yordayıcı etkisini incelemek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda elde edilen sonuçlar, ilk olarak uzamış yas belirtilerinin duygu düzenleme güçlüğü alt boyutları ve ayrılma bireyleşme envanteri alt boyutları ile anlamlı pozitif ilişkilere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Duygu düzenleme süreçleri uzamış yas belirtileri açısından son yıllarda dikkat çekmektedir. Shear (2012) başarılı bir yas sürecinin etkili duygu düzenleme ile ilişkili olduğunu ifade eder. Bu bağlamda sınırlı sayıda araştırma uzamış yas belirtilerinin öznel duygusal deneyim, duygusal ifade esnekliği, sınırlı duygusal çeşitlik ve tepkiler gibi duygu düzenleme süreçlerinde yaşanan güçlükler ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Diminich ve Bonanno, 2014; Fernández-Alcántara ve diğerleri, 2016; Gupta ve Bonanno, 2011). Türkiye'de yine oldukça az sayıda çalışmanın odaklandığı bu alanda uzamış (karmaşık) yas belirtileri ve duygu düzenleme güçlükleri arasında güçlü ilişkiler olduğu görülmüştür (Ayaz, 2011; Cesur, 2017). Mevcut çalışma da duygu düzenleme güçlüklerinin uzamış yas ile ilişkisini ortaya koyarak önceki çalışmalarını destekler nitelikte bulgulara ulaşmıştır. Kayıp yaşantıları ve yas süreci birçok yoğun duyguyu beraberinde getiren zorlayıcı deneyimlerdir. Duygulara yönelik farkındalık, açıklık, duyguları kabul etme ya da olumsuz duygular deneyimlerken etkili düzenleme stratejilerine erişim gibi duygu düzenleme güçlükleri birçok psikopatoloji ile ilişkili olduğu gibi (Aldao ve Nolen-

Hoeksema, 2010) uzamış yas belirtileri ile de güçlü ilişkiler içinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla duygu düzenleme güçlükleri kayıp yaşantıları sonrası yas sürecinin gidişatı ile ilişkili önemli bir faktör olarak ele alınabilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu ise patolojik ayrılma-bireyleşme düzeyi ile uzamış yas belirtilerinin ilişkili olduğu yönündedir. Bilindiği kadarıyla ayrılma-bireyleşme süreçlerini uzamış yas temelinde ele almış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak kuramsal olarak ayrılma-bireyleşmenin kayıp yaşantılarındaki rolü bilinmektedir. Nesne ilişkileri temelinde, anneden ayrışma sürecinde yaşanan ilk deneyimin daha sonraki kayıp deneyimlerinde kendini gösterdiği öne sürülmektedir (Klein, 1940). Mevcut çalışmadan elde edilen bulgular ise bu kuramsal açıklamaları ampirik olarak desteklemiştir. Bu da erken dönem yaşantılardaki problemlerin kayıp ve yas sürecindeki önemine vurgu yapmaktadır.

Yukarıdaki ilişkilerin daha ayrıntılı ve birlikte incelendiği regresyon analizi sonuçları ise uzamış yasin ayrılma-bireyleşme envanteri farklılaşma ve ilişki problemleri tarafından yordandığını ortaya koymaktadır. Mahler'in kuramında farklılaşma aşamasında bebek kendi ve diğerinin ayrımını daha iyi yapabilir hale geldikçe kendini diğerlerinden farklılaştırır. Böylece bebek için artık diğerleri onun bir uzantısı değildir ve bu noktada diğerleri üzerinde omnipotent kontrol duygusundan da uzaklaşır. Bireyleşme aşamasının temeli olarak değerlendirilen farklılaşma sürecinin sonunda çocuk anneden ayrılmaya tahammül eder; içselleştirme ve özdeşleşme aracılığıyla nesne sabitliğine ulaşarak kimlik gelişimi başlar. Nesne sabitliği annenin fiziksel yokluğunda çocuğun içe attığı iyi annenin temsili ile dünyayı tanımasına yardımcı olur (Mahler, Pine ve Bergman, 1975). Ancak süreç yolunda gitmediğinde farklılaşma, anne ile ayrılmakta güçlüklerle işaret eden bir yapı olarak bireyin ileriki yaşantısına yansımaktadır (Christenson ve Wilson, 1985). Bu güçlükler kişinin kendisi ve diğeri arasındaki sınırı oluşturamamasına yol açar. Bu durum kayıp deneyimlerinde de kendini gösterebilir. Mevcut çalışmanın ortaya koyduğu gibi farklılaşmada güçlükler uzamış yas belirtilerinin önemli bir yordayıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada benlik ve öteki arasındaki sınırın bulanıklığı neticesinde kayıp yaşantısı benlik kaybı gibi algılanabilir (Edward, Ruskin ve Turrini, 1992); bu da daha zorlayıcı ve patolojik bir yas sürecine işaret etmektedir. Kayıp deneyimlerinde nesne sabitliği ve özdeşim mekanizmaları sağlıklı bir yas süreci için önemlidir. Ancak bu aşamalarda yaşanan problemler neticesinde kendi ve diğeri arasında sınırların olmadığı bir benlik için kayıp oldukça yıkıcı bir şekilde deneyimlenebilmektedir.

Ayrılma-bireyleşme temelinde incelenen ilişki problemleri ise nesne sabitliği ile ilgili endişeler, yalnızlığa tahammülsüzlük, ilişkilerde güven sorunları gibi problemlere işaret etmektedir. Kins, Beyers ve Soenens (2012), ayrılma-bireyleşme ile ilgi problemlerin iki şekilde ortaya çıkabileceğinden bahseder. Buna göre, ayrılma-bireyleşme problemleri kişinin

bağımsızlıkla veya diğerleri ile ilişkili olmayla yeteri kadar iyi başa çıkamamasıdır. Sağlıklı ayrılma-bireyleşme başarısızlığında, iyilik halini sürdürmek için ya sıklıkla fiziksel ve duygusal yakınlık ihtiyacı kendini gösterir ya da kendine güven mücadelesi içinde diğerinden gelen her müdahale sınır ihlali şeklinde algılanabilir. Aynı zamanda Pine'nin (1979) ayrılma bireyleşmedeki yüksek-düzyer rahatsızlıklar olarak ele aldığı diğerleri üzerinde kendi uzantısı gibi omnipotent bir kontrol sahibi olma çabası da ilişkilere yansıyan bir dinamik olarak değerlendirilebilir. Bu temelde mevcut çalışmanın bulguları, ilişkilerdeki kontrol çabalarının ve bağıllık dengesinin kurulamamasının neticesinde kayıp yaşantılarının daha zorlayıcı ve bu dinamiklerin uzamış yasa yol açan bir yapı olabileceği şekilde yorumlanabilir. Ayrılma bireyleşmede yaşanan güçlüklerin bir sonucu olarak öngörülmez ve kaotik ilişki algılarının yas sürecini olumsuz yönde etkilemesi yapılan diğer çalışmalarla da tutarlıdır. Örneğin alanyazında güvensiz bağlanma (Bonanno ve diğerleri, 2002), kişilerarası bağımlılık (Bonanno ve diğerleri, 2002; Parkes, 2002), ayrılma anksiyetesi (Gesi ve diğerleri, 2017) gibi ayrılma-bireyleşmede güçlükler ile yakın ilişkili problemlerin uzamış yas süreci açısından risk faktörü olduğu ortaya konmuştur. Bunların yanı sıra kaybedilen kişi ile olan ilişki özelinde yas sürecini inceleyen araştırmalar da benzer olarak bağımlı ilişkilerin (Johnson, Backlund, Sorlie ve Loveless, 2000), çatışmalı ilişkilerin (Parkes ve Weiss, 1983) ve kaybedilen kişi ile ilişkideki yarım kalmış işlerin, söylenmemiş sözlerin, çözülmemiş sorunların (Klingspon, Holland, Neimeyer ve Lichtenthal, 2015) yas sürecinin uzamış hale gelmesinde etkili değişkenler olduğunu göstermektedir.

Bulgular arasında ayrılma-bireyleşme envanteri bölme alt boyutunun uzamış yas belirtilerinin anlamlı yordayıcısı olmadığı görülmektedir. Yansıtımlı özdeşleşme ile ilişkili olan bölme mekanizması (Kernberg,1980), kuramsal olarak yas sürecini etkileyen önemli bir faktör olarak ele alınabilir (Volkan, 1970). Daha çok borderline ve narsisistik yapılanma ile ilişki olan bölme mekanizmasının (Mahler, 1972) mevcut çalışmada uzamış yas belirtileri üzerinde yordayıcı gücünün olmaması örneklem kaynaklı olabilir. Ancak yapılacak çalışmaların, oldukça kısıtlı ampirik bilgi olan bu alanda, bölmenin uzamış yas sürecindeki rolünün anlaşılmasına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Son olarak, duygu düzenleme güçlüklerinden duygusal tepkilerin anlaşılmaması olarak tanımlanabilecek olan açıklık (clarity) alanında yaşanan güçlüklerin uzamış yas üzerinde yordayıcı gücü olduğu görülmüştür. Duygusal açıklık, kişinin kendi duygusal tepkilerinin anlaşılması ve hislerin farkında olma ile ilişkilidir (Gratz ve Roemer, 2004). Çalışmalar, son yıllarda oldukça ilgi çeken bir kavram olan duygusal açıklığın birçok psikopatoloji için yordayıcı güce sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Berenbaum, Bredemeier, Thompson ve Boden, 2012; Mennin, Holaway, Fresco, Moore ve Heimberg, 2007). Bununla beraber Vine ve Aldao (2014) çalışmalarında duygusal açıklığı tanımlar arası bir kavram olarak ele alarak psikolojik belirtilerdeki

rolüne vurgu yapmışlardır. Yas süreci açısından incelendiğinde ise, erken dönem çalışmalar duygusal açıklığı içeren duygusal ifadenin yas sürecindeki iyileşmenin önemli bir parçası olduğuna işaret etmektedir; öte yandan duygusal ifade güçlüklerinin yas sürecini patolojik bir hale getirebileceği öne sürülmektedir (Bowlby, 1980; Stroebe ve Stroebe, 1987). Ancak literatürde, uzamış yas süreci açısından duygusal açıklığın etkilerine değinen ampirik çalışmalar oldukça az sayıdadır (Castro ve Rocha, 2013) Yas yaşantıları özlem, hasret, pişmanlık, suçluluk, öfke gibi birçok duygunun bir arada deneyimlendiği bir süreçtir. Bu süreçte duygusal açıklık alanında yaşanan güçlüklerin diğer bir ifadeyle duyguların anlaşılmasında ve farkında olunmaması gibi güçlüklerin mevcut çalışmanın da ortaya koyduğu gibi yas sürecinin uzamış bir hal almasında etkili rolü olabilmektedir. Bu da yaşanan duyguların gerek yoğunluğunun gerekse süresinin artarak devam etmesi ile seyreden uzamış yas belirtilerinde kendini göstermektedir.

Duygu düzenleme güçlüğü ölçeğinin diğer alt boyutlarının korelasyon analizlerinde anlamlı ilişkilere sahip oldukları ancak regresyon analizinde etkilerini kaybettikleri görülmektedir. Uzamış yas ve duygu düzenleme ile ülkemizde yapılan bir çalışmada, duygu düzenleme güçlüğünün tüm boyutlarının uzamış yas belirtileri ile ilişkili olduğu görülmektedir (Cesur, 2017). Kuramsal olarak da uzamış yas belirtileri ve duygu düzenleme güçlüklerinin anlamlı ilişkiler içinde olması beklenmektedir. Ancak alanyazında bu bilgiyi destekleyecek yeterli ampirik bulgu bulunmamaktadır. Dolayısıyla, uzamış yasta duygu düzenleme süreçlerinin nasıl bir rol oynadığına ilişkin daha geniş örneklemlerle çalışmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Özetle, ayrılma-bireyselleşme süreci kişinin yaşamı boyunca gerçekleşir ve yaşam boyu döngüdeki gelişimin her aşamasını önemli ölçüde etkiler. Aynı zamanda erken dönem anne çocuk ilişkisi, daha sonraki diğer tüm ilişkilerin üzerine inşa edildiği bir temeldir (Mahler, 1974). Bu temelin kayıp yaşantısı sonrası yaşanan yas sürecinin gidişatı üzerinde kaçınılmaz şekilde yansımaları vardır. Bu çalışma ile ayrılma-bireyselleşme sürecinde yaşanacak güçlüklerin birçok alanda olduğu gibi kayıp sonrası uyum süreci üzerinde de olumsuz etkileri olabileceği ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra yine erken dönem yaşantılardan temel alan duygu düzenleme süreçlerindeki güçlüklerden duygusal açıklığın yas sürecini uzamış hale getirebilecek önemli bir faktör olabileceği ortaya konmuştur.

Klinik çıkarımlar açısından ele alındığında benlik yapılanması ve ilişkilerde yaşanan erken dönem temelli problemlerin kayıp sonrası yas sürecinin uzamış bir hal almasında rol oynayacağı göz önünde bulundurulması değerli ve yol gösterici bir bulgu niteliğindedir. Bu bulgu, uzamış yasin klinik müdahalelerinde erken dönem yaşantılarla şekillenen benlik yapılanması, nesne ilişkileri, ben-nesne ayrımı ve tüm bu dinamiklerin kaybedilen kişi ile olan ilişkilerdeki yansımaları temelinde ele alınmasının sağaltım sürecinde önemli olduğuna işaret etmektedir. Aynı zamanda bulgular, uzamış yasta duygu düzenleme süreçlerine, özellikle duygusal

farkındalığı içeren duygusal açıklık üzerinde yapılacak olan müdahalelerin de önemini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın birtakım sınırlılıkları mevcuttur. İlk olarak kullanılan ölçümlerin öz-bildirime dayalı olması bu tarz ölçümlerin tüm kısıtlılıklarını taşımaktadır. İkinci olarak örneklem sayısı araştırmanın genellenebilirliğini düşürmektedir. Aynı zamanda örneklem kayıp yaşantısı olan ancak klinik tanı taraması yapılmamış katılımcılardan oluşmaktadır, dolayısıyla daha sonraki araştırmaların klinik örneklem üzerinde yinelenmesi bu alanda değerli bulgular sunacaktır.

Sonuç olarak, mevcut çalışma ile ayrılma bireyleşme ve duygu düzenleme güçlükleri temelinde uzamış yas süreci incelenmiştir. Elde edilen bulguların, ülkemizde oldukça yeni bir çalışma alanı olarak kendini göstermeye başlayan uzamış yas alanyazınına özgün katkılar sunduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aldao, A., Nolen-Hoeksema, S. ve Schweizer, S. (2010). Emotion-regulation strategies across psychopathology: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review, 30*(2), 217-237. doi: 10.1016/j.cpr.2009.11.004
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (5. basım). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.
- Ayaz, T. (2011). *The contributory roles of attachment styles, coping and affect regulation strategies on bereavement*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Berenbaum, H., Bredemeier, K., Thompson, R. J. ve Boden, M. T. (2012). Worry, anhedonic depression, and emotional styles. *Cognitive Therapy and Research, 36*, 72-80. doi: 10.1007/s10608-010-9329-8
- Bion, W. R. (1962). *Learning From Experience*. London, England: William Heinemann Medical Books.
- Bjureberg, J., Ljótsson, B., Tull, M. T., Hedman, E., Sahlin, H., Lundh, L. G., Bjärehed, J., DiLillo, D., i Messman-Moore, T., Gumpert, C.H. ve Gratz, K. L. (2016). Development and validation of a brief version of the difficulties in emotion regulation scale: the DERS-16. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 38*(2), 284-296. doi: 10.1007/s10862-015-9514-x
- Boelen, P. A., Lenferink, L. I. ve Smid, G. E. (2019). Further evaluation of the factor structure, prevalence, and concurrent validity of DSM-5 criteria for Persistent Complex Bereavement Disorder and ICD-11 criteria for Prolonged Grief Disorder. *Psychiatry Research, 3*, 206-210. doi: 10.1016/j.psychres.2019.01.006
- Bonanno, G. A. ve Burton, C. L. (2013). Regulatory flexibility: An individual differences perspective on coping and emotion regulation. *Perspectives on Psychological Science, 8*(6), 591-612. doi:10.1177/1745691613504116
- Bonanno, G. A., Wortman, C. B., Lehman, D. R., Tweed, R. G., Haring, M., Sonnega, J., Carr, D. ve Nesse, R. M. (2002). Resilience to loss and prolonged grief: A prospective study from preloss to 18-months postloss. *Journal of Personality and Social Psychology, 83*(5), 1150–1164. doi: 10.1037/0022-3514.83.5.1150
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and Loss, Vol. 3. Loss, Sadness and Depression*. New York: Basic Books.
- Castro, S. I. ve Rocha, J. C. (2013). The moderating effects of previous losses and emotional clarity on bereavement outcome. *Journal of Loss and Trauma, 18*(3), 248-259. doi: 10.1080/15325024.2012.687327
- Cesur, G. (2017). *Karmaşık yaş: Bilişsel - Davranışçı Model çerçevesinde bir inceleme*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Christenson, R. M. ve Wilson, W. P. (1985). Assessing pathology in the separation-individuation process by an inventory: A preliminary report. *Journal of Nervous and Mental Disease, 173*(9), 561-565. doi:10.1097/00005053-198509000-00007.
- Dauber, R. B. (1980). *An investigation of guilt, loss and the separation-individuation process in depression*. Yayımlanmamış doktora tezi. Loyola University of Chicago, USA.
- Diminich, E. D. ve Bonanno, G. A. (2014). Faces, feelings, words: divergence across channels of emotional responding in complicated grief. *Journal of Abnormal Psychology, 123* (2), 350-361. doi: 10.1037/a0036398.

- Edward, J., Ruskin, N. ve Turrini, P. (1992). *Separation/Individuation: Theory and Application (Vol. 2)*. New York: Brunner/ Mazel.
- Erdem Atak, İ., Beyazıt, U., Subay, N., Sarı, B., Kokucu, G., ve Ünverdi, H. (2012, 25-28 Nisan). *Karmaşık Yas Envanteri (revize edilmiş formu)'nin Türkçe'ye çevirisi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. [Poster sunumu] 17. Ulusal Psikoloji Kongresi, Boğaziçi Üniversitesi, Türkiye. <http://www.psikon2012.org/>
- Fernández-Alcántara, M., Cruz-Quintana, F., Pérez-Marfil, M. N., Catena-Martínez, A., Pérez-García, M. ve Turnbull, O. H. (2016). Assessment of emotional experience and emotional recognition in complicated grief. *Frontiers in Psychology*, 7, Article 126. doi: 10.3389/fpsyg.2016.00126
- Freud, S. (1961). *The Ego and the Id*. (J. Strachey, Çev.). İçinde J. Strachey (Ed.), *The Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, Volume 19 (ss. 3- 66). London: Hogarth Press. (1923)
- Freud, S. (1957). *Mourning and Melancholia*. (J. Strachey, Çev.). İçinde J. Strachey (Ed.), *The Standard Edition of The Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, Volume 14 (ss. 243-258). London: Hogarth Press. (1917)
- Gesi, C., Carmassi, C., Shear, K. M., Schwartz, T., Ghesquiere, A., Khaler, J. ve Dell'Osso, L. (2017). Adult separation anxiety disorder in complicated grief: an exploratory study on frequency and correlates. *Comprehensive Psychiatry*, 72, 6-12. doi: 10.1016/j.comppsy.2016.09.002
- Göral-Alkan, F. S. (2010). *The Second separation-individuation process of the Turkish young adults: The relationships between the perceived maternal parenting attitudes, second separation individuation, expanding self and experiences in the romantic relations*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Göral-Alkan, F. S. (2010). *Coupling through projective identification: bridging role of projective identification in the associations among early parenting experience, personality constructs and couple relationship*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Gratz, K. L. ve Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26(1), 41-54. doi: 10.1023/B:JOBA.0000007455.08539.94
- Grotevant, H. D. ve Cooper, C. R. (1986). Individuation in family relationships: A perspective on individual differences in the development of identity and role-taking skill in adolescence. *Human Development*, 29(2), 82-100. doi: 10.1159/000273025
- Gupta, S. ve Bonanno, G. A. (2011). Complicated grief and deficits in emotional expressive flexibility. *Journal of Abnormal Psychology*, 120(3), 635-643. doi: 10.1037/a0023541
- Johnson, N. J., Backlund, E., Sorlie, P. D. ve Loveless, C. A. (2000). Marital status and mortality: The national longitudinal mortality study. *Annals of Epidemiology*, 10(4), 224-238. doi: 10.1016/S1047-2797(99)00052-6
- Jordan, A. H. ve Litz, B. T. (2014). Prolonged grief disorder: Diagnostic, assessment, and treatment considerations. *Professional Psychology: Research and Practice*, 45(3), 180-187. doi: 10.1037/a0036836
- Kernberg, O. F. (1980). *Internal World and External Reality. Object Relations Theory Applied*. New York/London:Aronson.

- Kins, E., Beyers, W. ve Soenens, B. (2013). When the separation-individuation process goes awry: Distinguishing between dysfunctional dependence and dysfunctional independence. *International Journal of Behavioral Development*, 37(1), 1-12. doi: 10.1177/0165025412454027
- Klein, M. (1940). Mourning and its relation to manic-depressive states. *International Journal of Psycho-Analysis*, 21, ss. 125-153.
- Klein, M. (1946). Notes on some schizoid mechanisms. *International Journal of Psycho-Analysis*, 27, ss. 99-110.
- Klein, M. (1975). *Developments in Psychoanalysis*. London: Hogarth Press.
- Klingspon, K. L., Holland, J. M., Neimeyer, R. A. ve Lichtenthal, W. G. (2015). Unfinished business in bereavement. *Death Studies*, 39(7), 387-398. doi: 10.1080/07481187.2015.1029143
- Lachmann, F. M. ve Stolorow, R. D. (1980). The developmental significance of affective states: Implications for psychoanalytic treatment. *Annual of Psychoanalysis*, 8, 215-229.
- Lundorff, M., Holmgren, H., Zachariae, R., Farver-Vestergaard, I. ve O'Connor, M. (2017). Prevalence of prolonged grief disorder in adult bereavement: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 212, 138-149. doi: 10.1016/j.jad.2017.01.030
- Mahler, M. S. (1972). Rapprochement subphase of the separation-individuation process. *The Psychoanalytic Quarterly*, 41(4), 487-506.
- Mahler, M. S. (1974). On the first three subphases of the separation-individuation process. *Psychoanalysis and Science*, 3, 295-306.
- Mahler, M. S., Pine, F. ve Bergman, A. (1975). *The Psychological Birth of the Human Infant. Symbiosis and Individuation*. New York: Basic Books.
- Masur, C. (2001). Can women mourn their mothers? İçinde *Three Faces of Mourning: Melancholia, Manic Defense, and Moving on*. (ss. 35-45). Northvale, N.J.: Jason Aronson.
- Mennin, D. S., Holaway, R. M., Fresco, D. M., Moore, M. T. ve Heimberg, R. G. (2007). Delineating components of emotion and its dysregulation in anxiety and mood psychopathology. *Behavior Therapy*, 38(3), 284-302. doi: 10.1016/j.beth.2006.09.001
- Parkes, C. M. (2002). Grief: Lessons from the past, visions for the future. *Death Studies*, 26, 367-385. doi: 10.1080/07481180290087366
- Parkes, C. M. & Weiss, R. S. (1983). *Recovery from Bereavement*. New York: Basic Books.
- Paivio, S. C. ve Laurent, C. (2001). Empathy and emotion regulation: Reprocessing memories of childhood abuse. *Journal of Clinical Psychology*, 57(2), 213-226. doi: 10.1002/10974679(200102)57:2<213::AID-JCLP7>3.0.CO;2-B
- Pine, F. (1979). On the Pathology of the Separation Individuation Process as Manifested in Later Clinical Work: An Attempt at Delineation. *International Journal of Psycho-Analysis*, 60, 225-242.
- Prigerson, H. G., Horowitz, M. J., Jacobs, S. C., Parkes, C. M., Aslan, M., Goodkin, K., Beverley Raphael, B., Marwit, S. J., Wortman, C., Neimeyer, R. A., Bonanno, G., Block, S. D., Kissane, D., Boelen, P., Maercker, A., Litz, B. T., Johnson, J. G., First, M. B., ve Maciejewski, P. K. (2009). Prolonged grief disorder: Psychometric validation of criteria proposed for DSM-V and ICD-11. *PLoS Medicine*, 6(8), 1-12. [http:// dx.doi.org/10.1371/journal.pmed. 1000121](http://dx.doi.org/10.1371/journal.pmed.1000121)

- Prigerson, H. G., Maciejewski, P. K., Reynolds III, C. F., Bierhals, A. J., Newsom, J. T., Fasiczka, A., Frank, E., Doman, J. Ve Miller, M. (1995). Inventory of Complicated Grief: a scale to measure maladaptive symptoms of loss. *Psychiatry Research*, 59(1-2), 65-79. doi: 10.1016/0165-1781(95)02757-2
- Rar-Tur, L. ve Levy-Shiff, R. (2000). Coping with losses and past trauma in old age: The separation-individuation perspective. *Journal of Personal & Interpersonal Loss*, 5(2-3), 263-281. doi: 10.1080/10811440008409756
- Shear, M. K. (2012). Grief and mourning gone awry: pathway and course of complicated grief. *Dialogues Clin Neurosci*, 14(2), 119-128.
- Shear, M. K., Simon, N., Wall, M., Zisook, S., Neimeyer, R., Duan, N., Reynolds, C., Lebowitz, B., Sung, S., Ghesquiere, A., Gorscak, B., Clayton, P., Ito, M., Nakajima, S., Konishi, T., Melhem, N., Meert, K., Schiff, M., O'Connor, M.F. ... Keshaviah, A. (2011). Complicated grief and related bereavement issues for DSM-5. *Depression and Anxiety*, 28(2), 103-117. doi: 10.1002/da.20780
- Stroebe, W. ve Stroebe, M. S. (1987). *Bereavement and Health: The Psychological and Physical Consequences of Partner Loss*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thompson, R. A. & Meyer, S. (2007). The socialization of emotion regulation in the family. İçinde J. Gross (Ed.), *Handbook of Emotion Regulation* (ss. 249-268). Nueva York: The Guilford Press.
- Vine, V. ve Aldao, A. (2014). Impaired emotional clarity and psychopathology: A transdiagnostic deficit with symptom-specific pathways through emotion regulation. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 33(4), 319-342. <https://doi.org/10.1521/jscp.2014.33.4.319>
- Volkan, V. (1970). Typical findings in pathological grief. *The Psychiatric Quarterly*, 44(1-4), 231-250.
- WHO. (2018). ICD-11 international classification of diseases for mortality and morbidity statistics (11th revision). Retrieved from https://icd.who.int/ct11_2018/icd11_mms/en/release/
- Yiğit, İ. ve Guzey Yiğit, M. (2017). Psychometric properties of Turkish version of Difficulties in Emotion Regulation Scale-Brief Form (DERS-16). *Current Psychology*, 38(6), 1503-1511. doi: 10.1007/s12144-017-9712-7

Complicated/Prolonged Grief: An Investigation in the Frame of Separation Individuation Processes and Emotion Regulation Difficulties

Summary

After loss of a loved one, grief is an expected and normal process. However, grief symptoms can become complicated and prolonged due to the addition of several factors. As a newly developed construct, symptoms of “Prolonged Grief” included persistent yearning/longing for the deceased, preoccupation with the deceased, intense sorrow and emotional pain, disbelief, denial, numbness and anger. Also, the criteria of complicated/prolonged grief have only been recently included in the diagnostic classification systems. Although the interest in prolonged grief has increased in the last years, early theorists attempted to understand and explain pathological grief process long ago. In the current study, prolonged grief was investigated within the framework of Mahler's (1974) separation-individuation theory. Furthermore, the role of emotion regulation difficulties in the prolonged grief process were further examined.

Method

Participants

The sample of the current study consisted of 212 participants (123 female and 89 male) between 18 and 55 years old. The mean age of the participants was 24.17 ($SD = 5.92$).

Measurements

Demographic Information Form. This form was designed by researcher to obtain socio-demographic characteristics and information about the loss experiences of the participants.

The Inventory of Complicated Grief (ICG). ICG was originally developed as a self-report scale to assess the intensity of complicated/prolonged grief symptoms by Prigerson et al. (1995). ICG was adapted to Turkish by Erdem-Atak et al. (2012). The reported Cronbach's alpha value of the Turkish version was .94. In the current study, Cronbach alpha value was .95.

Separation-Individuation Inventory (SII). SII was developed by Christenson and Wilson (1985) to assess the separation-individuation pathology. The scale was adapted to Turkish by Göral (2002), and it was found to have sufficient psychometric properties. In the current study, Cronbach alpha values for the sub-scales were between .69 and .76.

Difficulties in Emotion Regulation-Short Form (DERS-16). DERS-16 was developed by Bjureberg et al. (2016) as a brief form of DERS (Gratz & Roemer, 2004). The Turkish adaptation study was performed by Yiğit and Yiğit (2017). Accordingly, the internal consistency

coefficient for the sub-scales varied between .78 and .87. In the current study, Cronbach alpha values for the sub-scales were between .74 and .85.

Procedure

Ethical approval was obtained from the affiliated university ethics committee. Data were collected online with a random sampling method. Participants who were above 18 years of age volunteered to take part in the study.

Results

Correlation Analysis

The results of correlation analysis showed that there was a significant positive correlation among prolonged grief symptoms and DERS-16 subscales ranging from .22 to .33. Moreover, a significant positive correlation among prolonged grief symptoms and SII subscales was also noted (ranging from .42 to .50).

Regression Analysis

Hierarchical regression analysis was conducted to determine the predictive roles of DERS-16 and SII on symptoms of prolonged grief. In the first step, SII differentiation ($\beta = .38, p < .01$) and relationship problems ($\beta = .22, p < .05$) significantly predicted prolonged grief symptoms. In the second step, DERS-16 subscales were entered to the equation. The results indicated that only the clarity ($\beta = .13, p < .05$) was a significant predictor of prolonged grief. Besides, SII differentiation and relationship problems were still significant predictors in the final model. The model's explained variance was .30 ($R^2 = .30, F_{(8,203)} = 10.82, p < .01$).

Discussion

The results indicated that relationship problems subscale of separation-individuation differentiation and clarity as a difficulty in emotion regulation predicted the prolonged grief symptoms. Problems in early separation-individuation processes are reflected in individual's future life, as well as in their loss experiences. As a result of the blurring of the boundary between the self and the other, the loss experience can be perceived as a loss of the self. Besides, relationship problems might include concerns about object constancy, intolerance to loneliness, problems of trust in relationships which are, indeed, typical symptoms manifested after loss. Sensitivity to one's emotions and awareness of feelings relates to the emotional clarity dimension, which has also been found as an important factor during prolonged grief process. Consequently,

this study examined the prolonged grief process based on separation-individualization and emotion regulation strategies. The findings have provided novel contributions to the prolonged grief literature that has started to emerge as a new field of study in our country.

Araştırma Makalesi

Ebeveyn Gelişim Görüşmesi Üzerinden Yapılan Yansıtıcı İşleyiş Kodlama Sisteminin Psikometrik Özellikleri Burcu BESİROGLU^{1*}, Sibel HALFON^{1*}¹ İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye**Makale Bilgisi****Anahtar kelimeler:**

Ebeveynin zihinselleştirme kapasitesi, yansıtıcı işleyiş, Ebeveyn Gelişim Görüşmesi, psikometrik özellikler

Öz

Ebeveynin yansıtıcı işleyişi kendisi, çocuğu ve ikisi arasındaki ilişkiye dair zihin durumları hakkında düşünebilme, bunları birbirine bağlayabilme ve etkilerini tahmin etme becerisidir. Bu çalışmada, Ebeveyn Gelişim Görüşmesi üzerinden yapılan yansıtıcı işleyiş kodlama sisteminin psikometrik özellikleri incelenmiştir. Çalışmaya bir üniversite kliniğinde psikoterapi hizmetine başvurmuş 115 anne (Ortyaş = 36.01 yaş, SS = 4.96) ve çocukları (Ortyaş = 6.99 yaş, SS = 2.09, %41.7 kız) katılmıştır. Ebeveynlerle Ebeveyn Gelişim Görüşmesi yapılmış, görüşme yansıtıcı işleyiş kapasitesi kodlama sistemi üzerinden değerlendirilmiştir. Ayrıca, ebeveynlerin sosyo-demografik bilgileri ve bağlanma stili ile çocukların duyu düzenlemesi, ifade edici dil becerisi, çocukluk çağı deneyimleri ve davranış sorunları ile ilgili bilgiler toplanmıştır. Açımlayıcı ve Doğrulayıcı Faktör analizi sonuçları üç faktörlü bir yapı ortaya çıkarmış ve her faktörün iç tutarlılık değerlerinin yeterli olduğu görülmüştür. Bunlar kavramsal olarak, çocuk- (ebeveynin çocuğunun duygularını yansıtıcı işleyiş kapasitesi), ilişki- (ebeveynin anne-çocuk arasındaki ilişkiyle ilgili yansıtıcı işleyiş kapasitesi) ve kendi-odaklı (ebeveynin kendi duygularını yansıtıcı işleyiş kapasitesi) faktörler şeklinde isimlendirilmiştir. Çocuk-odaklı yansıtıcı işleyiş kapasitesi sosyoekonomik durum ile pozitif yönde ilişkilidir. İlişki-odaklı yansıtıcı işleyiş kapasitesi ebeveynin kaçınmacı bağlanma stili, eğitim seviyesi, sosyoekonomik durumu, annenin sahip olduğu çocuk sayısı ve çocuğun olumlu ve olumsuz deneyimleri ile ilişkilidir. Kendi-odaklı yansıtıcı işleyiş kapasitesi ise annenin sahip olduğu çocuk sayısı, çocuğun ifade edici dil becerisi, duyu düzenlemesi ve dışsallaştırma sorunlarıyla ilişkilidir. Sonuçlar Ebeveyn Gelişim Görüşmesi üzerinden yapılan yansıtıcı işleyiş kodlama sisteminin Türkiye'deki klinik örneklemede kendi- ve ilişki-odaklı yansıtıcı işleyiş kapasitesini ölçmek için yeterli olabileceğini, çocuk-odaklı yansıtıcı işleyiş kapasitesini ölçmek için geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Abstract**Keywords:**

Parental mentalization, reflective function, Parent Development Interview, psychometric properties

Parental reflective function is parents' ability to think about, infer, and interpret mental states of themselves, their child, and their relationship. In the current study, we examined the psychometric properties of the reflective function coding system on the Parent Development Interview. Data collected from 115 mothers who applied to a university mental health clinic seeking services (Mage = 36.01 years, SD = 4.96) and their children (Mage = 6.99 years, SD = 2.09, 41.7% girls). Parents were interviewed via the Parent Development Interview which was coded via mentalization coding system. Information about parents' socio-demographics and attachment organization, and children's affect-regulation, linguistic aptitude, history of maltreatment, and problem behaviors was collected. Exploratory and confirmatory factor analyses revealed three-dimensional structure and reliability analyses revealed good internal consistencies for each dimension. These dimensions were termed as child- (parents' reflective function about child's feelings), relation- (parents' reflective function about mother-child relationship), and self-focused (parents' reflective function about their own feelings) dimensions. Child-focused parental reflective function was associated with socioeconomic status. Relation-focused parental reflective function was related to parents' avoidant attachment style, education level, socioeconomic status, number of children, and children's positive and adverse experiences. Self-focused parental reflective function was associated with the number of children, children's expressive language, affect regulation, and externalizing problems. The results demonstrated that reflective function coding on the Parent Development Interview is a good measure to assess self- and relation-focused parental reflective function, yet improvement seems necessary on child-focused parental reflective function of clinical sample in Turkey.

*Sorumlu Yazar, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Santralistanbul, Kazım Karabekir Cad. No: 2/13, Eyüpsultan/İstanbul
e-posta: burcu.besiroglu@bilgi.edu.tr

DOI: 10.31682/ayna.824479

Gönderim Tarihi (Received): 11.11.2020; Kabul Tarihi (Accepted): 22.04.2021
2148-4376

Giriş

Zihinselleştirme, kişinin kendisinin ve başkalarının davranışlarını düşünce, istek, niyet, ihtiyaç ve duygu gibi zihin durumları üzerinden anlama ve bunları birbirine bağlayabilme yetisidir (Fonagy ve diğerleri, 1998). Zihinselleştirme çok boyutlu bir beceridir (Fonagy ve diğerleri, 1998; Luyten ve Fonagy, 2014). Otomatik yapılabileceği gibi daha bilinçli ve kasıtlı bir çaba gerektirebilir. Yapılan çıkarımlar kişinin kendisi veya başkaları ile ilgili olabilir. Davranış ve yüz ifadesi gibi dış özelliklere ya da duygu ve biliş (düşünce, niyet, inanç vb.) gibi iç dünyaya ait özelliklere dayanabilir. Zihinselleştirme yetisi, genel olarak yansıtıcı işleyiş yetisi üzerinden ölçülmektedir (Fonagy ve diğerleri, 1998).

Ebeveynin, çocuğunun zihin durumlarına duyarlı olma ve bu durumları yansıtmaya becerisi, ebeveyn zihinselleştirme ya da ebeveyn yansıtıcı işleyiş [EYİ] yetisi olarak tanımlanır. Ebeveynin bu işlevi çocuğun duygularını anlama ve düzenleme, kendini tanıma ve sosyal durumları anlama becerilerinin gelişiminde önemli bir rol oynar (Fonagy ve diğerleri, 2002; Fonagy ve Target, 1998; Grienberger, Kelly ve Slade, 2005; Slade, 2005). EYİ, bağlanmanın ebeveyninden bebeğe ve ebeveyn-çocuk ilişki düzeninin sonraki nesillere aktarımında oldukça önemli bir etmendir (Fonagy ve diğerleri, 1991). Ebeveynin çocuğuyla olan ilişkisini ve ebeveynlik deneyimlerini zihinselleştirme yetisini değerlendirmek amacıyla Ebeveyn Gelişim Görüşmesi [EGG] geliştirilmiştir (Slade ve diğerleri, 2003). Bu görüşme yarı-yapılandırılmış bir klinik değerlendirme yöntemidir ve yansıtıcı işleyiş değerlendirme sistemi ile kodlanmaktadır (Fonagy ve diğerleri, 1998). Ancak bu kodlama sistemi Türkiye'ye henüz uyarlanmamıştır. Bu çalışmanın amacı, Ebeveyn Gelişim Görüşmesi üzerinden yapılan yansıtıcı işleyiş kodlama sisteminin psikometrik özelliklerini çocukları için psikoterapi hizmeti almak için bir üniversite kliniğine başvuran annelerden oluşan örneklem ile incelemektir.

Ebeveyn Yansıtıcı İşleyiş Kapasitesinin Değerlendirilmesi

Ebeveyn Gelişim Görüşmesi [EGG], ebeveynin kendi ebeveynlik deneyimlerini, çocuğunun zihin durumlarını ve ebeveynin çocuğuyla olan ilişkisini yansıtmaya becerisini değerlendirir (Slade ve diğerleri, 2003). Bu görüşmede ebeveyn çocuğuyla kurduğu mevcut ilişki hakkında sorular sorulur ve günlük yaşamdan örnekler vermesi istenir (Slade, 2005; Slade, Bernbach, Grienberger ve diğerleri, 2005). EYİ kodlaması, ebeveynin zihin durumlarını tanıma ve bunları yansıtmaya becerilerini değerlendirir. Ebeveynler zihin durumlarını dört farklı şekilde yansıtabilir. Bunlardan bir tanesi, zihin durumlarının doğası hakkında farkındalıktır. Örneğin; ebeveyn çocuğunun zihin durumundan kesinlikle emin olamayacağını ancak bunun üzerine tahminde bulunabileceğini fark edebilir. İkinci olarak,

ebeveyn davranışlarının altında yatan zihin durumlarını belirleyebilir. Örneğin; ebeveyn kendi duygularının çocuğunun duygu ve davranışlarını etkileyeceğini düşünebilir. Üçüncü olarak, ebeveyn zihin durumlarının gelişimsel özelliklerini fark edebilir. Örneğin; ebeveyn kendi anne ve babası ile ilişkisinin çocuğu ile ilişkisini etkilediğini sezebilir. Son olarak, ebeveyn kendi zihin durumlarının görüşmeyi yaptığı kişiyi etkileyebileceğini ön görebilir. Örneğin; ebeveyn görüşmeciyile aynı zihin durumunu paylaşmadığını ve bazı ifadelerin görüşmeci tarafından hemen anlaşılamayacağını fark edebilir.

Yüksek seviye EYİ, duygusal durumlarda ebeveynin yansıtıcı işleyiş kapasitesini koruyabildiğini ve çocuğuyla etkileşim halindeyken yukarıda bahsedilen zihinselleştirme özelliklerinden birkaç tanesini aynı anda uygulayabildiğini gösterir. Orta seviye EYİ, ebeveynin kendisinin ve çocuğunun zihin durumlarını tanıyabildiği ancak yukarıda bahsedilen zihinselleştirme özelliklerinden en fazla bir tanesini kullanabildiği zaman puanlanır. Görüşme sırasında, ebeveyn düşmanca, tuhaf (mantıksızlık varsayımı olmadan anlaşılması zor olan) ve/veya uygunsuz ifadeler kullanabilir. Bu ifadeler, EYİ kapasitesinin düşük seviyede olduğunu ya da olmadığını gösterir. Örneğin; bu seviyedeki bir ebeveyn çocuğunu şeytana benzetebilir ya da çocuğunun davranışlarının nedenini intikam alma çabası olarak atfedebilir.

EYİ'nin Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışmaları

EYİ kodlama sisteminin geçerliği çoğunlukla Yetişkin Bağlanma Görüşmesi (Adult Attachment Interview; Fonagy ve diğerleri, 1998) ile değerlendirilmektedir (Sleed ve diğerleri, 2018). Ancak, EGG üzerinden yapılan kodlama sisteminin psikometrik özellikleri hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. EGG üzerinden yapılan kodlama sisteminin geçerlik ve güvenirliliğini inceleyen sınırlı sayıdaki çalışmalar, yüksek-risk grupları ile klinik örneklerle yürütülmüştür. Sleed ve diğerleri (2018) tarafından yapılan çalışmada, EYİ puanlamasının kodlayıcılar arası güvenirliliği (.87) ve iç tutarlılığı ($\alpha = .90$) yüksektir. Çalışmada elde edilen tek boyutlu faktör yapısı modele daha iyi uymaktadır. EYİ puanı, çocuğun yaşı ile annenin yaşı, eğitim düzeyi ve sözel olmayan zekâ seviyesi ile olumlu yönde; sahip olduğu çocuk sayısı ve uzun dönem işsiz kalmasıyla olumsuz yönde ilişkilidir.

Bazı çalışmalar EYİ'nin zihinselleştirmenin kimin hakkında yapıldığına göre ayrışan çok boyutlu bir beceri olduğunu göstermektedir (Borelli ve diğerleri, 2016; Smaling ve diğerleri, 2016; Suchman ve diğerleri, 2010). Suchman ve diğerleri (2010) ile Borelli ve diğerleri (2016) çocuk- ve kendi-odaklı olmak üzere iki faktörlü bir yapı, Smaling ve diğerleri (2016) ise çocuk-, kendi- ve ilişki-odaklı olmak üzere üç faktörlü bir yapı bulmuşlardır. Çocuk-odaklı EYİ çocuğun güvenli bağlanma seviyesi ile olumlu yönde ilişkilidir ve bu ilişkiye ebeveynin kaçınmacı bağlanma stili aracılık etmektedir (Borelli ve diğerleri, 2016). İlişki-

odaklı EYİ çocuğun fiziksel saldırganlığıyla olumsuz yönde ilişkilidir (Smaling ve diğerleri, 2016). Kendi-odaklı EYİ çocuğun olumsuz duygusallığı ve dışsallaştırma sorunu (Smaling ve diğerleri, 2016) ile ebeveynin çocuğa karşı hassasiyeti ve çocuğun sosyo-duygusal ve bilişsel gelişimi ile olumlu yönde ilişkilidir (Suchman ve diğerleri, 2010).

EYİ'nin Gelişimsel İşlevleri

EYİ genel olarak anne-bebek ilişkisinde yordandığı için erken çocukluk döneminde çocuk kendini sözel olarak ifade etmekte zorlandığından EYİ çocuğun kendine dair farkındalığının gelişmesine yardımcı olmaktadır (Grienenberger ve diğerleri, 2005). Ancak EYİ çocukların gelişimsel evrelerinde farklı şekilde işlev göstermekte, özellikle çocukların kendilerini ifade etme becerilerinin geliştiği okul öncesi ve orta çocukluk döneminde önemli bir rol oynamaktadır (Borelli ve diğerleri, 2016). Okul öncesi ve orta çocukluk döneminde, kreşte, okulda ve arkadaşlarla daha fazla zaman geçirilmesi ebeveynin çocuğunu direkt gözlemleme şansını azaltır. Bu nedenle ebeveyn, çocuğunun biliş ve duygularını anlamak için daha fazla çaba sarf etmelidir. Ayrıca, zamanla, çocuklar kendi duygularını kontrol etme ve saklama konusunda daha yetkin hale gelir ve bireyselliklerine daha fazla önem verirler. Bu durum, ebeveynin tehdit ve kaygı duygusunu artırır, dolayısıyla ebeveynin kendi zihin durumlarını yakından izlemesini gerektirir (Borelli ve diğerleri, 2016).

Sınırlı incelemeye rağmen, okul öncesi ve orta çocukluk döneminde yapılan çalışmalar, EYİ kapasitesinin çocuğun güvenli bağlanma düzeyi (Borelli ve diğerleri, 2016) ve zihinselleştirme kapasitesiyle (Scopesi ve diğerleri, 2015) olumlu yönde ilişkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca, güvenli bağlanma özelliklerinin ebeveynin çocuğa iletiminde EYİ kapasitesi aracılık etmektedir (detaylı bilgi için bkz. Katznelson, 2014). Çocuğuna güvenli bağlanan ebeveyn kendi ihtiyaçlarını ikinci plana koyarak çocuğunun ihtiyaçlarını kolay bir şekilde fark edebilir, çocuğunun ayrı bir iç dünyaya sahip olduğunu kabul edebilir ve bu iç dünyayı daha fazla yansıtabilir (Alvarez-Monjarás ve diğerleri, 2019). Güvensiz bağlanan ebeveyn ise genellikle çocuğunun zihin durumlarını aklında tutmakta zorlanır veya çocuğunun davranışları hakkında düşmanca atıflarda bulunur (Fonagy ve diğerleri, 2002; Luyten ve diğerleri, 2017).

Yüksek EYİ, orta çocukluk döneminde çocuğun zihinselleştirme kapasitesini destekler (Camoirano, 2017). Yüksek EYİ, özellikle, çocuğun zihin durumu hakkında daha fazla konuşması (Scopesi ve diğerleri, 2015) ve daha çok yansıtıcı işleyiş sergilemesiyle ilişkilidir (Benbassat ve Priel, 2012). Yüksek EYİ, çocukların duygu düzenlemesi (Camoirano, 2017; Fonagy ve diğerleri, 2002) ve dil yeteneği (Fonagy ve Target, 1997) gibi duygusal ve bilişsel gelişimlerinde önemli bir rol oynar. Ayrıca EYİ, duyarlılık ve ilgili olma gibi ebeveynlik

davranışlarını etkiler ve dolaylı olarak çocukların içselleştirme sorunlarına (depresyon, kaygı vb.) karşı koruyucu bir rol oynarken (Benbassat ve Priel, 2012) dışsallaştırma sorunları (karşı olma-karşı gelme bozukluğu, davranım bozukluğu vb.) riskini artırır (Borelli ve diğerleri, 2016; Ha ve diğerleri, 2011). Özellikle, erken zamanda görülen dışsallaştırma sorunlarının orta çocuklukta devam etmesinde EYİ önemli bir etmendir (Ha ve diğerleri, 2011). Ayrıca, EYİ travmatik çocukluk çağı deneyimleriyle negatif yönde ilişkilidir (Ensink ve diğerleri, 2016).

Türkiye bağlamında bakıldığında ise ailelerin çocuklarının zihin durumlarına verdiği tepkiler daha çok bebeklik ve erken çocukluk döneminde, ebeveynlik davranışları üzerinden dolaylı olarak incelenmektedir (örn., Baydar ve Akcinar, 2015; Corapci ve diğerleri, 2012; Nacak ve diğerleri, 2011; Sen ve diğerleri, 2014). Bu çalışmalar, çocukların duygu ifadelerine karşılık ebeveynlerinin verdiği tepkilere odaklanmaktadır. Çalışmaların bulguları sosyoekonomik durumun önemini de ortaya koymaktadır. Sosyoekonomik durumu yüksek olan ebeveynler çocuğunun ihtiyaçlarına karşı daha ilgili ve duyarlı davranırken (Baydar ve Akcinar, 2015; Sen ve diğerleri, 2014), sosyoekonomik durumu düşük olan ebeveynler çocuğunun bireyselliğini daha az önemsemekte, çocuğun duygu ifadelerine karşı daha az tahammül sergilemekte ve duygu ifadelerini çoğunlukla küçümsemekte ve cezalandırmaktadır (Corapci ve diğerleri, 2012; Nacak ve diğerleri, 2011). Çok az sayıda çalışma, ebeveynin zihinselleştirme kapasitesini doğrudan araştırmaktadır (örn., Halfon ve diğerleri, 2017). Halfon ve diğerleri (2017) tarafından yapılan çalışmada, ebeveynlerin ve çocuğun zihin durumu konuşması, oyun sırasında Anlatılardaki Zihin Durumlarını Kodlama Sistemi (Bekar ve Corapci, 2016) ile kodlanmıştır. Çalışmanın bulguları, okul çağındaki çocukların ebeveynlerinin oyun ortamında, duygulardan ziyade kendilerinin ve çocuklarının bilişsel durumları (düşünce, niyet vb.) hakkında konuştuklarını göstermiştir. Çocuğun yaşı ilerledikçe ebeveynleri, çocuğunun zihin durumlarından daha az bahsetmiştir. Ebeveynin ve çocuğun kendi zihin durumları hakkında konuşması çocuğun oyun içindeki duygu düzenleme becerisini desteklemiştir. Diğer yandan, çocuğun zihin durumları hakkında, özellikle bilişleriyle ilgili konuşmaları çocuğun dışsallaştırma ve davranış sorunlarıyla güçlü bir şekilde olumlu yönde ilişkilidir.

Çalışmanın Amacı

Ebeveynin zihinselleştirme kapasitesi çocuğun sosyo-duygusal gelişimi için oldukça önemlidir. Türkiye’de bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Çalışmaların çoğunluğu zihinselleştirme kapasitesini dolaylı yoldan ebeveynlik davranışları üzerinden ya da doğrudan oyun-temelli ölçüm araçlarıyla incelemektedir. Ancak bu ölçüm yöntemleri ebeveyn zihinselleştirme kapasitesini değerlendirmekte yeterli değildir. Zihinselleştirme seviyesinin

detaylı ölçümü için ebeveyn zihin durumlarına atıfta bulunmalı, zihin durumları ve davranışlar arasında bağlantı kurmalı ve bunları yansıtmalıdır. Bu nedenle, Türkiye’de EYİ gibi çok boyutlu bir araçla zihinselleştirme kapasitesinin araştırılmasına ihtiyaç vardır. Bu çalışmada, EGG üzerinden yapılan yansıtıcı işleyiş kodlama sisteminin geçerlik ve güvenilirliği okul öncesi ve okul çağı çocukları için psikoterapi desteğine başvuran annelerden oluşan bir örneklem ile incelenmektedir. Bu doğrultuda, çalışmanın amacı, EYİ kodlama sisteminin yapı geçerliğini, güvenilirliğini ve yordayıcı geçerliğini araştırmaktır. Önceki çalışmalar, zihinselleştirmenin sosyo-demografik özellikler; ebeveynin bağlanma özellikleri ile çocuğu davranış sorunları, duygu düzenleme becerisi ve dil yeteneği ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu nedenle, yordayıcı geçerliği değerlendirmek amacıyla kodlama sisteminin bu değişkenlerle ilişkisi incelenecektir.

Yöntem

Örneklem

Bu çalışmanın verisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık Merkezi’ne [PDM] çocuğu için psikoterapi hizmeti alma amacıyla başvuran 115 anneden elde edilmiştir (Tablo 1). Bu örneklemdeki veri, PDM’de yürütülen psikoterapi etkililiği araştırması kapsamında toplanmış ve veri havuzundaki verileri inceleyen çalışmalarla kısmi örtüşmeler bulunmaktadır. Annelerin yaşı 24 ile 53 arasındadır (Ortyaş = 36.01 yaş, SS = 4.96). Çocukların 48’i kız (%41.7) ve 67’si erkektir (%58.3). Çocukların yaşı 3 ile 10 arasındadır (Ortyaş = 6.99 yaş, SS = 2.09). Örneklemdeki 25 çocuk (%22.3) anaokuluna, geri kalanı ilkokula gitmektedir.

Veri Toplama Araçları

Ön Görüşme Formu. Annenin yaşı, eğitim seviyesi, sosyoekonomik durumu, sahip olduğu çocuk sayısı ve çocuğunun yaşı gibi demografik bilgiler standart ön görüşme formu ile alınmıştır. Annenin eğitim seviyesi, tamamladığı örgün eğitim düzeyine göre değerlendirilmiştir (0 = okuma-yazması yok, 6 = yüksek lisans veya profesyonel derece).

Ebeveyn Yansıtıcı İşleyiş Kodlama Sistemi. EYİ, EGG’nin kısa versiyonu (Slade ve diğerleri, 2003) üzerinden değerlendirilmiştir. Bu görüşme, EGG’nin İngilizce eğitimini almış ve klinik psikoloji alanında öğretim üyesi bir akademisyen ile yüksek lisansını tamamlamış bir klinik psikolog tarafından tercüme-geri tercüme yöntemiyle çevrilmiştir. Çeviri yapıldıktan sonra, alanında en az 10 yıllık deneyime sahip bir klinik psikolog tarafından çeviriler özgün görüşmeyle karşılaştırılmış ve öneriler üzerine görüşmenin Türkçe metninin son hali verilmiştir. EGG yarı yapılandırılmış bir klinik görüşmedir. Görüşme ebeveynin

Tablo 1.

Katılımcıların Demografik Özellikleri (N = 115)

	N (%)	Ort. (SS)	Ortanca Değer
Annenin yaşı (yıl)		36.01 (4.96)	36.00
24-36 yaş	61 (55.5)		
37-53 yaş	49 (45.5)		
Annenin eğitim seviyesi			
İlk/orta okul	38 (34.5)		
Lise	34 (30.9)		
Lisans ve üstü	38 (34.5)		
Aylık brüt gelir		3452.17 (1010.85)	3000
2000 TL	23 (20.0)		
3000-4000 TL	77 (67.0)		
5000 TL ve üstü	15 (13.0)		
Annenin sahip olduğu çocuk sayısı		1.94 (.73)	2.00
1-2 çocuk	93 (81.6)		
3-4 çocuk	21 (18.4)		
Çocuğun yaşı (yıl)		6.99 (2.09)	7.00
3-5 yaş	27 (23.5)		
6-8 yaş	58 (50.4)		
9-10 yaş	30 (26.1)		
Çocuğun cinsiyeti			
Kız	48 (41.7)		
Erkek	67 (58.3)		
Çocuğun başvuru nedeni			
Dışsallaştırma şikayetleri (kurallara uymama, öfke vb.)	48 (42.1)		
İçselleştirme şikayetleri (kaygı, depresyon vb.)	36 (31.6)		
Okulla ilgili sorunlar	22 (19.3)		
Sosyal ilişkilerle ilgili sorunlar	8 (7.0)		
Çocukların klinik özellikleri, ÇDDÖ^a			
İçselleştirme sorunları	22 (19.1)		
Dışsallaştırma sorunları	11 (9.5)		
Komorbid	59 (51.3)		
Klinik düzeyde olmayan	23 (20)		

Not 1. Cinsiyet gölge değişken olarak kodlanmıştır (0 = kız, 1 = erkek). ÇDDÖ = Çocuk ve Genç Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği.

Not 2. a ÇDDÖ için kesme puanı = t puanı < 60: Klinik olmayan, 60 ≤ t puanı: Sınır ya da klinik düzeyde (Achenbach, 1991).

çocuğu ve anne-çocuk arasındaki ilişkiye dair görüşü, ebeveyn olarak annenin duygusal deneyimleri ve çocuğun ayrılık ve üzüntüye karşı verdiği tepkiler hakkında 29 tane soru içermektedir. Bu sorulardan 14 tanesi ebeveyni kendisinin ve çocuğunun zihin durumları üzerine yansıtıcı bir şekilde düşünme konusunda hazırlamaktadır (örn., “Çocuğunuzda en çok ne hoşunuza gidiyor?”, “Bir anne olarak kendinizi tanımlayabilir misiniz?”). Geri kalan 15

soruda ise ebeveynlerden, zihin durumlarına atıfta bulunarak yansıtıcı işleyiş kapasitelerini göstermeleri açıkça istenmektedir (örn., “Son bir hafta içinde, çocuğunuzla gerçekten iyi anlaştığınız bir anı anlatabilir misiniz?”, “Son 1-2 hafta içinde, bir anne olarak kendinizi öfkeli hissettiğiniz bir anı anlatır mısınız? Bu duygular, çocuğunuzu nasıl etkiliyor?”).

Görüşme, bire bir deşifre edildikten sonra Yansıtıcı İşleyiş Puanlama Kılavuzu’na (The Addendum to the Reflective Functioning Scoring Manual; Slade, Bernbach, Grienenberger ve diğerleri, 2005) göre kodlanmaktadır. EYİ kapasitesi ebeveynin kendisinin ve çocuğunun zihin durumları hakkında düşünmesini ve bunları yansıtmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, kodlama ebeveynin yansıtıcı işleyiş kapasitesini göstermesini açıkça isteyen 15 soru üzerinden yapılmaktadır. Bu sorular ayrı ayrı puanlandıktan sonra görüşmenin tamamı da kodlanmaktadır. Elde edilen “genel puan” ayrı ayrı puanlanan soruların ortalaması değil, annenin zihinselleştirme kapasitesini görüşmenin geneli üzerinden yansıtan bir değerlendirmedir. Kodlama 11’li bir sistemde (-1 = negatif yansıtıcı işleyiş, 9 = tam/olağanüstü yansıtıcı işleyiş, 5 = olağan yansıtıcı işleyiş, bir başka deyişle, temel yansıtıcı işleyiş kapasitesinin varlığı) değerlendirilmektedir. Kodlayıcılar puanlamaya tek sayı vererek başlamakta, cevabın içeriğine göre puanlamayı düzenlemektedirler. Eğer ebeveyn düşmanca, tuhaf ya da uygun olmayan cevap verirse bu ifadeler -1 ile puanlanır çünkü bu ifadeler ebeveynin yansıtıcı bir duruş almaya karşı direnç sergilediği anlamına gelir. Ebeveyn sorulara cevap vermekten kaçarsa bu ifadeler 1 ile puanlanır çünkü bu ifadeler ebeveynin yansıtıcı bir duruşa sahip olmadığını gösterir. Ebeveynin zihin durumuna atıfta bulunması ancak ifadelerinde bu durumları detaylandırmaması ve yansıtması 3 ile puanlanır. Bu puan, ebeveynin basit seviye zihinselleştirme kapasitesine sahip olduğunu belirtir. Ebeveynin yansıtıcı işleyiş şekillerinden herhangi birini kullanarak davranış ve zihin durumları arasında ilişki kurduğu ifadeler 5 ile puanlanır. Bu puan, ebeveynin temel seviye yansıtıcı işleyiş kapasitesine sahip olduğu anlamına gelir. Ebeveynin alışıldan daha fazla detay vererek zihin durumlarıyla davranışlar arasındaki ilişki hakkında nedensel açıklamalar yapması 7 ile puanlanır. Bu puan, ebeveynin belirgin bir şekilde yansıtıcı duruşa sahip olduğunu gösterir. Duygu yüklü durumlarda ebeveynin yansıtıcı duruşunu koruyup olayı herkesin bakış açısıyla anlama çabası 9 ile puanlanır çünkü bu ifadeler ebeveynin zor durumlarda dahi yansıtıcı işleyiş kapasitesine sahip olduğunu belirtir.

Görüşmeler, Anna Freud Merkezi’nde kodlama akreditasyonu almış dört kodlayıcı tarafından çift kodlanmıştır. Eğitimleri yaklaşık üç gün, toplamda 18 saat sürmüştür. Eğitimin ilk gününde yansıtıcı işleyiş kapasitesine, şekillerine, EGG’ye ve kodlama sistemine giriş yapılmış, sonrasında örnek görüşmeler üzerinden kodlama çalışmalarlarıyla eğitime devam edilmiştir. Eğitimde yansıtıcı işleyiş kapasitesinin farklı seviyelerini en iyi yansıttığı düşünülen

10 görüşme üzerinde çalışılmıştır. Kodlayıcılar, eğitimde çalışılan 10 görüşmenin yanı sıra, 10 ek görüşmeden oluşan güvenilirlik setini kodladıktan sonra akreditasyon almıştır.

Yakın İlişkilerde Kendini Deneyimleme Ölçeği [YİYE]. Yetişkin bağlanma boyutlarını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (Fraley ve diğerleri, 2000). Anne tarafından doldurulan ölçekte 36 soru bulunmaktadır. Kaçınmacı bağlanma stilini ölçen 18 soru, samimiyetten kaynaklanan rahatsızlık hissi ve bağımsızlık arayışı hakkındadır. Kaygılı bağlanma stilini ölçen 18 soru ise reddedilme ve terk edilme korkusunu içermektedir. Ölçek 7'li Likert tipinde (1 = kesinlikle katılmıyorum, 7 = kesinlikle katılıyorum) değerlendirilmektedir. Ölçeğin özgün formu yüksek iç tutarlılık ($\alpha = .91$ kaçınmacı bağlanma için, $.93$ kaygılı bağlanma için) ve iyi test-tekrar test güvenirliliğine sahiptir (sırasıyla kaçınmacı ve kaygılı bağlanma için $\beta = .90$ ve $.92$, $R_2 = .84$ ve $.85$; Sibley ve diğerleri, 2005). Ölçeğin Türkçeye uyarlanmış formu (Selcuk ve diğerleri, 2005) da yüksek iç tutarlılık ($\alpha = .86$ kaçınmacı bağlanma için, $.90$ kaygılı bağlanma için) ve iyi test-tekrar test güvenirliliğine sahiptir ($r = .81$ kaçınmacı bağlanma için, $.82$ kaygılı bağlanma için). Bu çalışmada, alt ölçekler yüksek iç tutarlılığa ($\alpha = .83$ kaçınmacı bağlanma için, $.87$ kaygılı bağlanma için) sahiptir.

Zor Çocukluk Deneyimleri Ölçeği [ZÇDÖ]. İlk 18 yıl boyunca evdeki istismar, ihmal ve işlev bozukluğu deneyimlerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (Murphy ve diğerleri, 2014). Ölçek çocuğun olumsuz deneyim geçmişini ölçmek amacıyla anne tarafından doldurulmuştur. Ölçekte 24 soru bulunmakta; olumlu ve olumsuz deneyimler olmak üzere iki alt ölçek puanı hesaplanmaktadır. Ölçekteki 16 madde 5'li Likert tipinde (0 = asla, 4 = çok sık), geri kalan sorular ikili sistemde (0 = hayır, 1 = evet) değerlendirilmektedir. Ölçeğin özgün ve Türkçeye uyarlanmış formu (Gündüz ve diğerleri, 2018) olumsuz deneyimler alt ölçeği için yüksek iç tutarlılığa sahiptir (sırasıyla $\alpha = .88$ ve $.74$). Bu çalışmada, alt ölçekler yüksek iç tutarlılığa ($\alpha = .87$ olumlu deneyimler için, $.75$ olumsuz deneyimler için) sahiptir.

Duygu Düzenleme Ölçeği [DDÖ]. Anne tarafından doldurulan ölçek, çocuğun duyguları düzenleme kapasitesini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (Shields ve Cicchetti, 1997). Ölçekte 24 soru bulunmakta, duygu düzenleme ve duygusal değişkenlik/olumsuzluk olmak üzere iki alt ölçek puanı hesaplanmaktadır. Duygu düzenleme alt ölçeğini oluşturan sekiz soru duygu farkındalığı, duygu ifadelerinin uyumlu düzenlenmesi ve empati hakkındadır. Duygusal değişkenlik/olumsuzluk alt ölçeğini oluşturan 16 soru esneklik eksikliği, öfke düzensizliği ve hızlı değişen ruh hali hakkındadır. Ölçek 4'lü Likert tipinde (1 = asla, 4 = neredeyse her zaman) değerlendirilmektedir. Özgün ölçeğin iç tutarlılık katsayısı yüksek seviyededir ($\alpha = .83$ duygu düzenleme için, $.96$ duygusal değişkenlik/olumsuzluk için). Ölçeğin Türkçeye uyarlanmış formu (Batum ve Yagmurlu, 2007) da yüksek iç tutarlılığa sahiptir ($\alpha = .73$ duygu düzenleme için, $.75$ duygusal

değişkenlik/olumsuzluk için). Bu çalışmada, ölçek yeterli seviyede iç tutarlılığa sahiptir ($\alpha = .62$ duygu düzenleme için, $.79$ duygusal değişkenlik/olumsuzluk için).

Çocuk ve Genç Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ/1.5-5 yaş; ÇDDÖ/6-18 yaş). Çocukların davranış sorunlarını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (Achenbach, 1991). Anne tarafından doldurulan ölçeğin 1.5-5 ve 6-18 yaş grubu için özel olarak geliştirilmiş iki ayrı formu bulunmaktadır. Ölçekte 1.5-5 yaş grubu için 99, 6-18 yaş grubu için 112 soru bulunmakta; her iki form için içselleştirme (sosyal içe dönüklük, somatik sorunlar, depresyon gibi), dışsallaştırma (dikkat dağınıklığı, saldırgan davranışlar gibi) ve toplam sorunlar olmak üzere üç alt ölçek puanı hesaplanmaktadır. Ölçek 3'lü Likert tipinde (0 = doğru değil, 2 = çok ya da sıklıkla doğru) değerlendirilmektedir. Ölçeğin özgün formu (Achenbach ve Rescorla, 2001) yüksek iç tutarlılık ($\alpha = .90$ içselleştirme sorunu için, $.94$ dışsallaştırma sorunu için, $.97$ toplam sorunlar için) ve test-tekrar test güvenilirliğine sahiptir ($r = .91$ içselleştirme sorunu için, $.92$ dışsallaştırma sorunu için, $.94$ toplam sorunlar için). Aynı şekilde, ölçeğin Türkçeye uyarlanmış formu (Erol ve Şimşek, 2010) yüksek iç tutarlılık ($\alpha = .91$ içselleştirme sorunu için, $.92$ dışsallaştırma sorunu için, $.94$ toplam sorunlar için) ve test-tekrar test güvenilirliğine sahiptir ($r = .93$ bütün alt ölçekler için). Bu çalışmada, içselleştirme, dışsallaştırma ve toplam sorunlar alt ölçeklerinin iç tutarlılık seviyesi 1.5-5 yaş (sırasıyla, $\alpha = .88, .92$ ve $.94$) ve 6-18 yaş formları (sırasıyla, $\alpha = .88, .90$ ve $.95$) için yüksek seviyededir.

Türkçe İfade Edici ve Alıcı Dil Kelime Testi [TİFALDİ]. Çocuğun ifade edici dil becerisini değerlendirmek adına TİFALDİ'nin İfade Edici alt testi (Berument ve Güven, 2010) uygulanmıştır. Bu alt test, Peabody Resim Kelime Testi'nin Türkçe eş değeridir. Çocuklara tek tek siyah-beyaz resimli kartlar gösterilmekte ve çocuktan karttaki resmin ne olduğunu söylemesi istenmektedir. Alt testte toplam 80 kart bulunmaktadır. Alt test çocuğun yaşına uygun maddeden başlamakta ve belli bir yanlış sayısında sonlandırılmaktadır. Puanlar madde zorluğuna, bilmeden fakat tahmin ederek doğru cevap verme olasılığına ve başarı oranına göre belirlenen madde yüküne bağlı olarak üç parametrelili madde yanıt teorisi ile hesaplanmaktadır. Alt test, 2-12 yaş arası tipik gelişim gösteren çocukların ifade edici dil becerisini değerlendiren geçerli ve güvenilir (α aralığı = $.86 - .90$) bir testtir.

İşlem

Bu çalışmada, PDM bünyesindeki Psikoterapi Araştırma Laboratuvarı'na çocukları için psikoterapi hizmeti başvurusu yapmış ailelerin verileri kullanılmıştır. PDM'ye yönlendirmeler ebeveynler veya eğitim, tıp ya da sosyal hizmet alanında çalışan profesyoneller tarafından yapılmaktadır. Bu çalışma, İstanbul Bilgi Üniversitesi Etik Komitesi (3 Şubat 2015; 2015-40024-11) tarafından onaylanmıştır. Çalışmaya psikotik semptom göstermeyen, intihar

girişimi riski olmayan ve uyuşturucu kullanmayan 3 ila 10 yaşındaki çocuklar ve aileleri katılmaktadır. Terapi sürecine başlamadan önce çocuklara ve ailelerine araştırmanın amacı detaylı bir şekilde anlatılmakta ve araştırma koşullarını kabul ettiklerine dair yazılı onam formu imzalatılmaktadır. Araştırma protokolü anneye ve çocuğa uygulanmaktadır. Anneye yaklaşık 90 dakika süren EGG yapılmakta, sonrasında anneden sırasıyla ön görüşme, YİYE, ZÇDÖ, DDÖ ve ÇDDÖ formlarını doldurması istenmektedir. Anne formları doldururken çocukla sessiz başka bir odada TİFALDİ'nin ifade edici alt testi uygulanmaktadır. Çocukla yapılan çalışma yaklaşık 5 dakika sürmektedir. Anneye yapılan görüşmenin video kaydı alınmakta, deşifreleri yapılmakta ve kodlanmaktadır. Kodlamayı araştırma protokolünü uygulayan araştırmacı dışındaki dört kodlayıcı bağımsız olarak yapmaktadır. Her bir kodlama yaklaşık iki saat sürmektedir.

Veri Analizi

Yansıtıcı işleyiş kodlama sisteminin faktör yapısı 15 madde üzerinden Açıklayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizi yöntemleri aracılığıyla incelenmiştir. Açıklayıcı Faktör Analizi [AFA] SPSS 26 programı ile temel bileşen analizi, Varimax döndürme tekniği ve .40'ın altında kalan katsayıların bastırılması yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Ortak varyansı .30'un altında olan değerler dahil edilmemiş, faktör sayısı özdeğer puanının 1'in üzerinde olmasına, çizgi grafiğine ve yorumlanabilirliğe göre belirlenmiştir. Doğrulayıcı Faktör Analizi [DFA] Mplus 8.2 programı ile yapılmıştır (Muthén ve Muthén, 1998-2018). Model uyumluluğu Hu ve Bentler'in kriterleri (1999) göz önüne alınarak değerlendirilmiştir: CFI $\geq$ .95, TLI $\geq$ .95, RMSEA $\leq$ .06 (%90 Güven Aralığı $\leq$ .06) ve SRMR $\leq$ .08. Faktör analizinde örneklem büyüklüğünün önemli olması ve AFA ile DFA için aynı örneklemin kullanılmasının daha yansız sonuçlar doğurması (Doğan ve diğerleri, 2017) nedeniyle bu çalışmada veri tek bir örneklem üzerinden incelenmiştir. Kodlama sisteminin güvenilirliği kodlayıcılar arası güvenilirlik (sınıf içi korelasyon katsayısı) ve iç tutarlılık ile değerlendirilmiştir. Yordayıcı geçerlik için EYİ boyutlarının ebeveyn ve çocuk değişkenleriyle ilişkisi Pearson korelasyon analizleri ve Çok Değişkenli Varyans Analizi [MANOVA] ile incelenmiştir.

Bulgular

Yapı Geçerliliği: Açıklayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizleri

AFA yapılırken 'Annenin ayrılıklara karşı hissi' maddesinin ortak varyansı .29 bulunmuştur. Bu değer .30'un altında olduğundan dolayı bu madde çıkarılmış, faktör analizi tekrarlanmıştır. Çalışmada ortak varyans, .32 (Annenin suçluluk hissi) ile .72 (Annenin

çocuğunu kaybetme hissi) arasında dağılmıştır. Kaiser-Meyer-Olkin [KMO] testi .85, Bartlett Küresellik Testinin istatistiksel olarak anlamlı olması [$\chi^2(91) = 384.22, p = .001$], verinin faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir. Çizgi grafiği incelendiğinde, özdeğeri 1'den büyük olan üç faktörlü model bulunmuş (Tablo 2) ve bu üç faktör varyansın %50.91'ini açıklamıştır.

Maddeler normal bir dağılım göstermediğinden dolayı, DFA yapılırken güçlü maksimum olasılık yöntemi (Robust Maximum Likelihood, MLR) kullanılmış, tek- ve üç-faktörlü model incelenmiştir. Tek-faktörlü model veri ile iyi bir uyum sergilemiştir, $\chi^2(90) = 95.73, p > .05, CFI = .98, TLI = .98, RMSEA = .02, 90\% \text{ Güven Aralığı} = .00 - .06, SRMR = .06$. Ancak tek-faktörlü modele kıyasla, görece daha yüksek CFI ve TLI ile daha düşük RMSEA ve SRMR değerlerine sahip olması, 3-faktörlü modelin veri ile daha iyi uyum sergilediğini göstermiştir, $\chi^2(74) = 75.41, p > .05, CFI = .99, TLI = .99, RMSEA = .01, 90\% \text{ Güven Aralığı} = .00 - .06, SRMR = .05$ (Şekil 1).

Güvenirlilik: Kodlayıcılar Arası Güvenirlilik ve İç Tutarlılık

Anneyle yapılan görüşme, akreditasyon alan ve klinik psikoloji alanında uzmanlığını tamamlayan dört kodlayıcı tarafından çift kodlanmıştır. Kodlayıcılar arası uyum, %25'lik rastgele seçilen verideki genel EYİ puanı üzerinden hesaplanmıştır. Sınıf içi korelasyon katsayıları kodlayıcılar arası güvenirliliğin .84 olduğunu göstermiştir.

AFA'dan sonra faktörlerin iç tutarlılığı her faktör için Cronbach alfa katsayıları ile incelenmiştir. Dört maddeden oluşan ilk faktör düşük bir değere sahiptir ($\alpha = .66$). Ancak bu değer 'Annenin suçluluk hissi' maddesi çıkarıldığında kabul edilebilir bir seviyeye ulaşmıştır ($\alpha = .70$). Bu nedenle, birinci faktöre 'Annenin suçluluk hissi' maddesi dahil edilmemiştir. İkinci ve üçüncü faktörün iç tutarlılığı kabul edilebilir bir seviyededir (sırasıyla $\alpha = .70$ ve $.71$). Alanyazın ve madde içeriklerine göre, birinci faktör 'çocuk-odaklı EYİ' (annenin çocuğun zihin durumlarını yansıtma kapasitesi), ikinci faktör 'ilişki-odaklı EYİ' (annenin anne-çocuk ilişkisini yansıtma kapasitesi) ve üçüncü faktör 'kendi-odaklı EYİ' (annenin kendi zihin durumlarını yansıtma kapasitesi) olarak adlandırılmıştır.

EYİ Boyutlarının Betimleyici Analizi

Shapiro-Wilk testi diğer normallik testlerine kıyasla güçlü ve daha çok tercih edilen bir test olduğundan dolayı (Öztuna ve diğerleri, 2006) EYİ boyutlarının betimleyici analizlerinde Shapiro-Wilk testi kullanılmıştır. Normallik testi EYİ boyutlarının ve genel EYİ puanının normal dağılmadığını göstermiştir. Çocuk- (Ort. = 2.68, SS = .09) ve kendi-odaklı EYİ

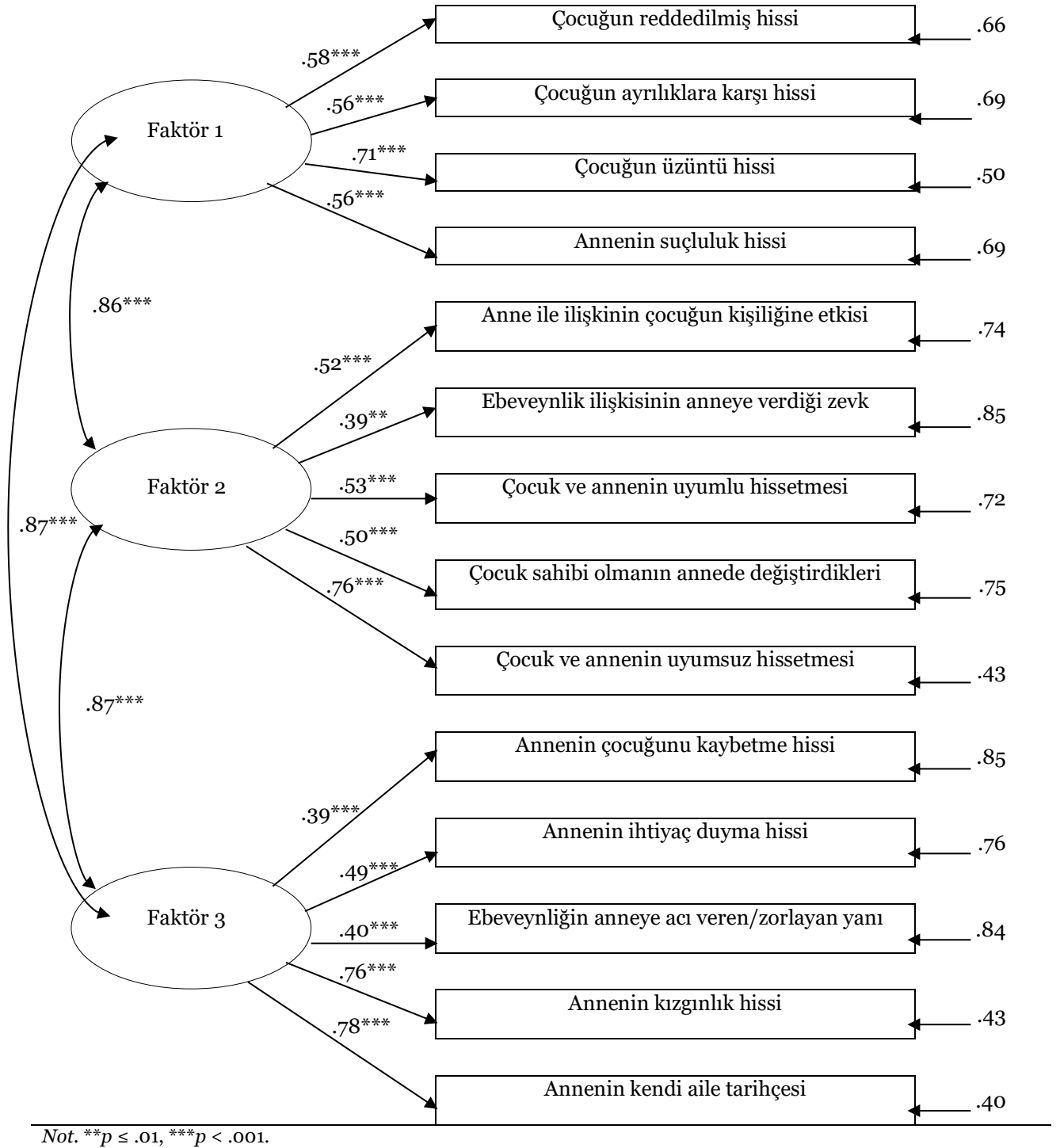
Tablo 2.

EYİ Maddelerinin Betimleyici Özellikleri ve 3 Faktörlü Yapı için Teorik Gruplandırma, Faktör Yükleri ve Açıklanan Varyans (N = 115)

	Ort. (SS)	1. Faktör	2. Faktör	3. Faktör
Çocuğun reddedilmişlik hissi	2.45 (1.17)	.74		
Çocuğun ayrılıklara karşı hissi	2.66 (1.15)	.72		
Çocuğun üzüntü hissi	2.92 (1.29)	.67		
Annenin suçluluk hissi	3.03 (1.42)	.40		
Anne ile ilişkinin çocuğun kişiliğine etkisi	3.08 (1.22)		.64	
Ebeveynlik ilişkisinin anneye verdiği zevk	2.54 (1.04)		.62	
Çocuk ve annenin uyumlu hissetmesi	2.67 (.95)		.53	
Çocuk sahibi olmanın annede değiştirdikleri	2.72 (1.13)		.52	
Çocuk ve annenin uyumsuz hissetmesi ^a	2.80 (1.14)	.68	.44	
Annenin çocuğunu kaybetme hissi	2.52 (1.24)			.70
Annenin ihtiyaç duyma hissi	2.53 (1.24)			.63
Ebeveynliğin anneye acı veren/zorlayan yanı	2.76 (1.02)			.53
Annenin kızgınlık hissi	3.28 (1.46)			.48
Annenin kendi aile tarihçesi ^a	3.52 (1.35)	.58		.43
Özdeğer		4.85	1.25	1.02
Varyans Yüzdesi		34.66	8.96	7.28

Not 1. EYİ = Ebeveyn Yansıtıcı İşleyiş. Faktör oluşturan maddeler koyu olarak belirtilmiştir.

Not 2. a Çapraz yüklenen maddeler, kavramsal olarak en iyi uydukları düşünölen faktöre atanmıştır.

Şekil 1. 3-faktörlü Yapı için Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları ($N = 115$).

(Ort. = 2.92, SS = .08) sağa çarpık bir dağılım göstermiştir ($p = .001$). İlişki-odaklı EYİ (Ort. = 2.76, SS = .07) sola çarpık bir dağılıma sahiptir ($p = .06$). Genel EYİ puanı (Ort. = 3.03, SS = .10) ise sağa çarpık bir dağılım göstermiştir ($p < .001$). Normal Q-Q ve kutu grafikleri bazı aşırı olmayan uç değerlerin varlığını göstermiştir. Bu nedenle, uç değerler analizlere dahil edilmiştir. Normal dağılımın olmamasından dolayı, EYİ boyutları ve genel EYİ puanı logaritmik dönüşüm ile normalleştirilmiştir.

EYİ boyutları ile genel EYİ puanı arasındaki ilişkiler bu boyutların birbiriyle ilişkili ama farklı yapılar olduğunu göstermiştir. Çocuk-odaklı EYİ ile ilişki ve kendi-odaklı EYİ pozitif yönde ilişkilidir (her ikisi için $r = .57$, $p < .001$). Ayrıca, ilişki-odaklı EYİ ile kendi-odaklı EYİ de pozitif ilişkilidir ($r = .48$, $p < .001$). Genel EYİ puanı ilişki ($r = .67$, $p < .001$), çocuk- ($r = .64$, $p < .001$) ve kendi-odaklı EYİ ($r = .74$, $p < .001$) ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur.

Yordayıcı Geçerlik: Yansıtıcı İşleyiş ile Ebeveyn ve Çocuk Değişkenleri Arasındaki İlişki

EYİ'nin yordayıcı geçerliğini değerlendirmek için ebeveynin yaş, eğitim seviyesi, sosyoekonomik durumu ve bağlanma özellikleri ile ilişkiler araştırılmıştır. Korelasyon analizleri EYİ'nin farklı boyutlarının ebeveyn değişkenleriyle ilişkili olduğunu göstermiştir (Tablo 3). Çocuk-odaklı EYİ sosyoekonomik durum ile olumlu ilişkilidir. İlişki-odaklı EYİ, annenin kaçınmacı bağlanma stili ve sahip olduğu çocuk sayısı ile olumsuz, eğitim seviyesi ve sosyoekonomik durumuyla olumlu yönde ilişkili bulunmuştur. Kendi-odaklı EYİ, annenin sahip olduğu çocuk sayısı ile olumsuz yönde ilişkilidir. Annenin yaşı ve kaygılı bağlanma stili herhangi bir EYİ boyutuyla ilişkili bulunmamıştır. Genel EYİ puanı annenin eğitim seviyesi ve sosyoekonomik durumuyla ilişkilidir.

Ayrıca, EYİ'nin yordayıcı geçerliği çocuğun yaşı, cinsiyeti, ifade edici dili, duygu düzenleme özellikleri, travmatik deneyimleri (olumlu ve olumsuz deneyimler) ve davranış sorunları ile ilişkiler araştırılarak değerlendirilmiştir. Çok Değişkenli Varyans Analizine göre annenin çocuk-, ilişki- ve kendi-odaklı EYİ boyutları ve genel EYİ puanı kız ve erkek çocuklar arasında farklılık göstermemiştir, $F(4, 110) = 1.32$, $p > .05$; Wilk's $\Lambda = .95$, $\eta^2 = .05$. Korelasyon analizleri EYİ'nin farklı boyutlarının çocuk değişkenleriyle ilişkili olduğunu göstermiştir (Tablo 3). Çocuk-odaklı EYİ herhangi bir değişkenle ilişkili bulunmamıştır. İlişki-odaklı EYİ çocuğun olumlu ve olumsuz deneyimleriyle ilişkili bulunmuştur. Kendi-odaklı EYİ çocuğun ifade edici dili, duygu düzenlemesi ve dışsallaştırma sorunlarıyla pozitif yönde ilişkilidir. Çocuğun yaşı ve duygusal değişkenliği/olumsuzluğu herhangi bir EYİ boyutuyla ilişkili bulunmamıştır. Genel EYİ puanı da herhangi bir değişkenle ilişkili değildir.

Tablo 3.

EYİ. Anne ve Çocuk Değişkenleri Arasındaki Korelasyon İstatistikleri (N = 115)

	Çocuk- İlişki-		Kendi-		Genel		1	2	3	4	5	6	7	8
	odaklı EYİ	odaklı EYİ	odaklı EYİ	Puanı	EYİ	Puanı								
1. Yaş	.12	.08	.12	.09	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. Eğitim seviyesi	.04	.27**	.16	.28**	.05	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Sosyoekonomik durum	.19*	.28**	.18	.23*	.14	.48***	-	-	-	-	-	-	-	-
4. Çocuk sayısı	-.11	-.21*	-.23*	-.15	.08	-.14	-.06	-	-	-	-	-	-	-
5. Kaçınmacı bağlanma	-.13	-.20*	-.06	-.11	.01	-.12	.11	-.04	-	-	-	-	-	-
6. Kaygılı bağlanma	.00	-.09	.05	-.06	-.10	-.16	.10	.01	.41	-	-	-	-	-
1. Yaş	.06	.10	-.03	.02	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. İfade edici dil	.19	.08	.27*	.18	.11	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. Olumsuz deneyimler	-.10	-.22*	-.04	-.13	.09	-.03	-	-	-	-	-	-	-	-
4. Olumlu deneyimler	.09	.27*	.09	.16	.11	.02	.52***	-	-	-	-	-	-	-
5. Duygu düzenleme	.09	.02	.20*	.14	-.14	.24*	-.36***	.26*	-	-	-	-	-	-
6. Duygusal	-.09	.04	.06	-.08	-.13	-.04	.20	-.12	-.09	-	-	-	-	-
değişkenlik/olumsuzluk														
7. İçselleştirme sorunu	.04	-.03	.07	-.06	-.11	-.10	.30**	-.21	-.39***	.31***	-	-	-	-
8. Dışsallaştırma sorunu	.05	.02	.20*	.01	-.30***	-.10	.28*	-.15	-.11	.58***	.45***	-	-	-
9. Toplam sorunlar	.03	-.05	.14	-.05	-.15	-.19	.35***	-.20	-.26**	.53***	.77***	.84***	-	-

Not. EYİ = Ebeveyn Yanıtıcı İşleyiş. *p < .05, **p ≤ .01, ***p ≤ .001.

Tartışma

Çalışmanın amacı, EGG üzerinden yapılan yansıtıcı işleyiş kodlama sisteminin psikometrik özelliklerini, Türkiye’de klinik bir örneklemele araştırmaktır. Çalışmada EYİ kodlama sisteminin yapı geçerliği, güvenilirliği ve yordayıcı geçerliği incelenmiştir. Faktör yapısı incelendiğinde daha evvelki çalışmalarla (örn., Smaling ve diğerleri, 2016) kısmen örtüşen üç faktörlü yapının anlamlı olduğu bulunmaktadır. Bu yapının iç tutarlılığının kısmen iyi olduğu, ancak çocuk-odaklı EYİ faktörüne yüklenen annenin suçluluk hislerinin faktör bütünlüğünü bozduğu görülmektedir. Yordayıcı geçerlik analizleri de kodlama sisteminin yapı geçerliliğini kısmen desteklemekte ancak çocuk-odaklı EYİ diğer değişkenlerle sınırlı düzeyde anlamlı ilişki göstermektedir.

Faktör analizi sonuçları çocuk-, ilişki ve kendi-odaklı olmak üzere üç faktörlü bir yapıyı desteklemektedir. Daha evvelki çalışmalar bu konuda farklı bulgular ortaya koymakta, bir (Sleed ve diğerleri, 2018), iki (Borelli ve diğerleri, 2016; Suchman ve diğerleri, 2010) ve üç faktörlü yapılar (Smaling ve diğerleri, 2016) elde edilmektedir. Bulduğumuz faktör yapısı Smaling ve diğerlerinin bulduğu yapı ile kısmen örtüşmektedir. Ancak, bizim çalışmamızda annenin suçluluk hisleri çocuk-odaklı EYİ faktörüne yüklenmekte ve faktörün iç tutarlılığını düşürmektedir. Bu durumun olası bir nedeninin suçluluk duygusunun anneler için üzerine düşünmesi en zorlayıcı duygulardan biri olması ve bu nedenle genel olarak zihinselleştirme yetisi bulunan bazı annelerin, bu soruda daha düşük puan alması olabilir. Zihinselleştirme yetisinde, özellikle zor duygular ortaya çıktığında zaman zaman bozulmalar olması olağan bir durumdur ve bu genel zihinselleştirme yetisindeki bir eksiklikten ziyade duygu yüklü durumlara özel bir noksanlık ile ilişkilidir (Slade, 2005). Aynı şekilde, annenin ayrılıklara karşı hissinin de ortak varyansı düşük kaldığı için faktör analizlerinden çıkarılmıştır. Bu soru da ayrılık gibi bir temayı annenin zihninde canlandırarak annenin bağlanma kaygısını uyandırmış ve zihinselleştirme yetisinde geçici bir noksanlık yaratmış olabilir. Bu nedenle, bu iki soruda alınan puanların daha olumlu (örn., ebeveynlik ilişkisinin anneye verdiği zevk) ya da yansız sorulardan alınan diğer puanlar ile örtüşmediği düşünülmektedir. Önceki çalışmalar, danışanların belirtileri ile ilişkili duygusal durumlara özgü yansıtıcı işleyişini bir dizi farklı psikopatolojisi (obsesif kompulsif bozukluk, depresyon ve panik bozukluğu) olan danışanlarda değerlendirmiş ve bunun genel yansıtıcı işleyişten farklı bir kapasiteyi ölçtüğünü bulmuştur. Bu çalışmalarda ortalama yansıtıcı işleyiş değerlerine sahip bazı hastalar, kaygı ve üzüntü gibi duyguları yansıtma kapasitelerinde bozukluk göstermiştir (Kullgard ve diğerleri, 2013; Rudden ve diğerleri, 2006). İlerleyen çalışmalarda, farklı klinik örneklemler kullanılarak bu soruların faktör yapısına etkisi araştırılmalıdır. EGG üzerinden yapılan kodlama sisteminin

psikometrik özelliklerini inceleyen çalışmalar, yüksek-risk grupları ve klinik örneklerle yürütülmüştür. Çalışmanın bulgularını alanyazındaki bulgularla daha sağlıklı bir şekilde karşılaştırabilmek adına bu çalışma klinik bir örneklemle yapılmıştır. Ancak, klinik olmayan örneklemin ileriki çalışmalara dahil edilmesi kodlama sisteminin faktör yapısının normatif bir örneklem üzerinden incelenmesine ve klinik örneklerle karşılaştırmalar yapılmasına olanak sağlayacaktır.

Çalışmamızda bulduğumuz çocuk-, ilişki ve kendi-odaklı faktörler EYİ'nin çok boyutlu yapısını inceleyen diğer çalışmalar (Borelli ve diğerleri, 2016; Suchman ve diğerleri, 2010) tarafından da bulunmuştur. Ayrıca, bu boyutlar genel EYİ puanına kıyasla daha fazla değişkenle ilişkilidir. Bu durum zihinselleştirme çalışmalarında boyutların ayrı ayrı incelenmesinin önemini ortaya koymaktadır. İlişki-odaklı faktörün bu çalışmada belirgin olarak ayrışmasının bir nedeni Türk kültürünün ilişki yapısı olabilir. Türk toplumunda, özellikle düşük sosyo-kültürel durumda uyum, bağlılık, karşılıklı bağımlılık ve itaat gibi kolektivistik değerlere çok önem verilmektedir (Göregenli, 1995; Imamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygun, 2006). Bununla birlikte, Türkiye'de konuya ilişkin yeterli görgül veriler olmaması nedeniyle, faktör örüntüsünde görülen kısmi farklılıkları, kültüre özgü bir durum olarak yorumlamak erken olacaktır ve bu alanda ülkemizde daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır.

Yordayıcı geçerlik analizleri EYİ'nin alt boyutlarının farklı ebeveyn ve çocuk değişkenleriyle ilişkili olduğunu göstermekte, bu sonuçlar EYİ'nin çok boyutlu değerlendirmesinin gerekliliğini desteklemektedir. Sonuçlara göre ebeveyn değişkenleri çoğunlukla ilişki-odaklı EYİ, çocuk değişkenleri ise çoğunlukla kendi- ve ilişki-odaklı EYİ boyutları ile anlamlı sonuçlar göstermekte, çocuk-odaklı EYİ sadece sosyoekonomik durum ile ilişkili bulunmaktadır. Bu durum, bu alt boyutun dış geçerliğini çalışmaya devam etmenin gerekliliğini göstermektedir.

Çocuk- ve ilişki-odaklı EYİ sosyoekonomik durumla ve ilişki-odaklı EYİ ebeveynin eğitim seviyesiyle olumlu yönde ilişkilidir. Düşük gelir düzeyi ve eğitim gibi risk faktörlerine sahip olan ebeveynler, başkalarının davranışlarını anlamakta zorlanabilmekte (Luyten ve diğerleri, 2017) ve düşük EYİ sergileyebilmektedirler (Sleed ve diğerleri, 2018; Stacks ve diğerleri, 2014; Suchman ve diğerleri, 2010). EGG, EYİ kapasitesinin sözel olarak ifade edilmesine dayandığından, ebeveynlerin anlatılarının kalitesi ve zenginliği de eğitim seviyelerinden etkilenmektedir (Sleed ve diğerleri, 2018). Kendi- ve ilişki-odaklı EYİ, ebeveynin sahip olduğu çocuk sayısı ile ters yönde ilişkilidir. Evde bulunan çocuk sayısı arttıkça bu durum ebeveynin her çocuğunu bireysel olarak düşünmesini gerekli kılmaktadır (Fonagy ve diğerleri, 2002; Sleed ve diğerleri, 2018). Ancak, bu durum ebeveynin stresini

artırabilir ve ebeveynin kendi iç dünyası ve çocuğuyla ilişkisi hakkındaki yansıtıcı işleyiş kapasitesini azaltabilir.

Çalışmada annenin kaçınmacı bağlanma stili ile ilişki-odaklı EYİ ters ilişkidir. Daha evvel yapılan çalışmalara göre bu ebeveynler çocuklarının yakınlık kurma, yatıştırılma ve desteklenme ihtiyaçlarına duyarlı bir şekilde cevap verememektedirler (Slade, Grienenberger, Bernbach ve diğerleri, 2005). Rahatsız edici duygulardan kaçınmak, duygularını bastırmak ve kendilerini başkalarından soyutlamak için çoğunlukla mantık ve muhakeme üzerine odaklanmaktadırlar (Grienenberger, 2007). Çocuklarının öznel deneyimlerine düşük düzeyde ilgi göstermekte ve kendi acı verici deneyimlerini hatırlatabileceğinden dolayı çocuklarının sıkıntısını yansıtmakta zorlanmaktadırlar (Fonagy ve diğerleri, 2002; Luyten ve diğerleri, 2017). Bu çalışmada, kaygılı bağlanma stili ile EYİ boyutları arasında bir ilişki bulunamamıştır. Daha önce yapılan bazı çalışmalar da EYİ'nin her boyutu ve bağlanma arasında ilişki bulamamakta ve özellikle yetişkinlikte EYİ ve bağlanma arasında 'gevşek bir bağ' olabileceğini ve bunların iki bağımsız faktör olabileceğlerini öne sürmektedirler (Luyten ve diğerleri, 2017). Luyten ve diğerleri (2017), EYİ'yi "Ebeveyn Yansıtıcı İşleyiş Ölçeği" (The Parental Reflective Functioning Questionnaire) ile değerlendirmiş ve bu ölçeğin zihin durumları hakkında fazla eminlik gösterme boyutu ile kaygılı bağlanma arasında ilişki bulmuşlardır. Bu çalışmadaki kodlama sisteminde direkt olarak bu boyut ayrışmadığından, bundan sonraki çalışmalar düşük EYİ özelliklerini daha farklı boyutlarda inceleyerek bağlanma ile ilişkilerini araştırabilir. Ayrıca, YİYE kullanarak bağlanma özelliklerini ölçen başka bir çalışmada da bağlanma ve EYİ arasında ilişki saptanamamıştır (Borelli ve diğerleri, 2016). YİYE romantik ilişkilerde bağlanmayı ölçtüğü için ebeveynin kendi ebeveynine bağlanma özelliklerini yordayan Yetişkin Bağlanma Görüşmesi (Fonagy ve diğerleri, 1998) gibi protokollerle sonuçların tekrarlanması faydalı olacaktır.

Ayrıca, ilişki-odaklı EYİ ile çocuğun olumlu ve olumsuz deneyimleri ilişkilidir. Ebeveynler taciz, şiddet ve yoksunluk gibi olumsuz deneyimlerin çocukları üzerindeki etkisini anladıkça çocuklarını bu deneyimlere maruz bırakma riski azalabilir (Fonagy ve Allison, 2013; Fonagy ve diğerleri, 2002). Daha evvelki bir çalışma (Ensink ve diğerleri, 2016), cinsel taciz yaşamış çocukların annelerinin EYİ kapasitesinin çocuklarda gelişen davranış sorunlarına karşı koruyucu rolünü göstermektedir. Bizim çalışmamız ise daha geniş boyutta olumsuz deneyimlere karşı EYİ'nin koruyucu bir rolü olabileceğini önermektedir.

Kendi-odaklı EYİ ile çocuğun duygu düzenleme kapasitesi ilişkilidir. Ebeveynlerin yansıtıcı duruşu, çocukların kendi heyecanlarını yönetilebilir olarak görmeleri ve bu zor duyguları düzenlemeleri için çok önemlidir (Fonagy ve diğerleri, 2002). Özellikle, ebeveynin kendi deneyimleri hakkındaki zihinselleştirme kapasitesi bu duygu durumlarının çocuk

tarafından fark edilmesini ve düzenlenmesini sağlamaktadır. Ayrıca, EGG'deki kendi-odaklı EYİ boyutunu oluşturan sorular ebeveynin kendi duygu düzenleme kapasitesini de değerlendirmektedir. Ebeveyn bu kapasitesi sayesinde çocuğuna rol model olarak onun duygu düzenleme kapasitesini etkileyebilir. Yapılan çalışmalar, zihinselleştirme kapasitesi düşük olan ebeveynlerin duyguları anlamada zorlandığını ve duygularını bastırdığını göstermektedir (Schultheis ve diğerleri, 2019). Ayrıca, ebeveynlerin uygun ve etkili duygu düzenleme yöntemlerine karar vermedeki zorluklarının ikili arasındaki ilişkiyi ve çocuğun olumlu davranışlarını ters yönde etkilemektedir (Shaffer ve Obradović, 2017). Gocek ve diğerleri (2008) ile Halfon ve diğerleri (2017) de annelerin kendi zihin durumlarına atıfları ve çocukların duygu düzenleme yetisi arasında anlamlı bir ilişki bulmaktadırlar.

Smaling ve diğerlerinin bulgularına (2016) benzer bir şekilde, kendi-odaklı EYİ çocuğun dışsallaştırma sorunları ile olumlu yönde ilişkilidir. Kendi-odaklı EYİ kapasitesi yüksek olan ebeveynler kendi zihin durumlarına fazla odaklanmış olabilir. Bu durum, ebeveynin çocuğunun zihin durumlarını görebilmesi için özellikle stresli ortamlarda daha fazla çaba harcamasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, ebeveynler bu konuda çocuklarına daha sabırsız davranabilir, onların davranışlarına kötü niyet atfedebilir ve çocuklarını devamlı taşkınlık yapan ya da karşı gelen kişiler olarak tanımlayabilirler. Ayrıca, çocuklar ebeveynlerinin dikkatini çekebilmek için daha fazla dışsallaştırma davranışı sergileyebilirler. Bu çalışmada, EYİ boyutları ile içselleştirme sorunları arasında bir ilişki bulunmamıştır. Daha evvelki çalışmalar genel EYİ ve içselleştirme sorunları ve depresyon arasında anlamlı ilişkiler göstermektedir (Ensink ve diğerleri, 2016) ancak bu çalışmalar travma geçmişı olan ve cinsel taciz deneyimlemiş çocuklarla yapılmıştır. Farklı örneklemelerle bu bulgunun yordanmasına ihtiyaç vardır. Bizim çalışmamızdaki anlamlı olmayan sonuçların bir nedeni içselleştirme sorunlarının ebeveynler tarafından fark edilmesinin ve yansıtılmasının zorluğu olabilir (Wilmshurst, 2015). Bundan sonraki çalışmalar, çocuklardan da belirtilerine dair ölçekler toplayarak EYİ ve içselleştirme sorunları arasındaki ilişkiyi inceleyebilirler.

Kendi-odaklı EYİ ile çocuğun ifade edici dil becerileri olumlu yönde ilişkilidir. Ebeveynlerin çocuğuyla etkileşimi sırasında zengin sözlü yapıları kullanması çocuğun kelimeleri ve dilbilgisi kurallarını anlamasını (Wade ve diğerleri, 2018) ve zihin durumlarını ifade etmesini teşvik etmektedir (Taumoepeau ve Ruffman, 2006).

Çalışmada EYİ boyutları ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu durum, örneklem özelliklerinden kaynaklanıyor olabilir. EYİ genellikle bebeklik, orta çocukluk ve ergenlik dönemlerinde bebek ve çocukların gelişimsel ihtiyaçları belirgin şekilde değiştğinde farklılıklar göstermektedir (Luyten ve diğerleri, 2017). Bu çalışmadaki tüm çocuklar ise okul öncesi veya okul çağındadır. Bundan sonraki araştırmalar boylamsal bir araştırma deseni

kullanarak farklılıkları yordayabilir. Ayrıca, bu çalışma hem okul öncesi hem de okul dönemi çocuklarıyla yapıldığından dolayı tek bir gelişimsel döneme odaklanmamakta, sadece 3-10 yaş arasındaki çocuklara odaklanmaktadır. Üç yaşından itibaren çocuklar dil becerilerinde ivme kazanırlar ve bu durum sembolik düşünme becerilerini destekler (Piaget, 1962). Bu sayede, zamanla, çocuklar kendi zihin durumlarını anlamakta ve sözel olarak ifade etmekte daha başarılı olurlar. Ayrıca, çocuklar kreşe ya da anaokuluna başladıkları andan itibaren kendi kendini düzenleme becerisini kazanırlar (Raffaelli ve diğerleri, 2005) ve okulda geçirdikleri zaman nedeniyle, belli bir süre ebeveynlerinden ayrı kalırlar. Bu durum, çocuğun zamanla bireyselliğe daha önem vermeye başlamasına neden olup ebeveynin çocuğunu direkt olarak gözlemleme şansını azaltır. Her ne kadar ebeveynle birlikte geçirilen zaman azalsa da bu yaş grubundaki çocuklar ebeveynin bakımına ihtiyaç duymaya devam ederler. Ergenlik dönemine kıyasla, ebeveynlere duyulan yakınlık hissi devam etmektedir ve ebeveynlerinden bağımsızlaşma söz konusu değildir (Steinberg ve Morris, 2001). Bu nedenlerden ötürü, çalışma farklı gelişimsel dönemleri incelese de örneklem benzer özelliklere sahiptir. Ancak, ileriki çalışmalarda tek bir gelişimsel döneme odaklanılması bulguların karşılaştırılması açısından oldukça faydalı olacaktır.

Çocuk-odaklı EYİ sosyoekonomik durum dışında herhangi bir değişkenle ilişkili bulunmamıştır. Bu durum kültürel özelliklerden kaynaklanıyor olabilir. Bu çalışma, düşük sosyoekonomik duruma sahip ailelerle gerçekleştirilmiştir ve bu ailelerde, özellikle Türk toplumunda, çocuğun bireyselliğine çok az vurgu yapılmaktadır (Corapci ve diğerleri, 2012; Nacak ve diğerleri, 2011). Ancak, özellikle orta çocukluk dönemi bir bireyselleşme dönemidir. Bu dönemde çocuğun bağımsızlık ve bireysellik çabaları, ebeveyn ve çocuk arasındaki etkileşimi etkilemekte ve ebeveynlerin ilişki odaklı beklentilerini değiştirmektedir (Borelli ve diğerleri, 2016; Collins ve diğerleri, 2002). Bu durum, ebeveynin odağını çocuğundan çok kendi zihin durumlarına ya da ilişki beklentilere kaydırabilir. Ayrıca, Türkiye’de sosyoekonomik durumu düşük aileler çocuğunun bireysel duygu ifadelerine karşı daha az tolerans göstermektedirler (Corapci ve diğerleri, 2012; Nacak ve diğerleri, 2011). İlişkisel uyumu sarsabileceğinden dolayı çocuğunun özellikle öfke, korku ve üzüntü gibi olumsuz duygu ifadelerini daha az teşvik etmektedirler (Corapci ve diğerleri, 2012; Yagmurcu ve Altan, 2010). Öte yandan, çocuk-odaklı EYİ’yi oluşturan maddeler, çocukların normal ayrılıklara ve rutin üzüntülere verdikleri tepkiler hakkındadır. Bunlar, Türk ebeveynler için üzerine düşünmesi zor olan duygular olabilir. Ancak daha evvel belirtildiği gibi ülkemizde ebeveynlerin zihinselleştirme özellikleri hakkında yeterince görgül çalışma bulunmadığından, çalışmanın sonuçlarını kültürel özelliklere bağlamak erken olacaktır. Bu nedenle, ileriki çalışmalar ebeveynlerin zihinselleştirme özelliklerinin kültürel boyutlarını daha detaylı incelemeli,

kültürel farklılıklar gözlemlendiği takdirde EGG’de bazı değişiklikler yapılmalı ve geniş bir yelpazede olumlu ve olumsuz duygular dahil olmak üzere çocukların zihin durumları hakkında sorular eklenmelidir. Ayrıca, ileride yapılacak çalışmalar farklı sosyoekonomik düzeyler arasında karşılaştırma yapılmalıdır.

Klinik Doğurgular

Bu çalışmanın sonuçları EYİ’nin farklı boyutlarının değerlendirilmesinin ebeveynlerin zihinselleştirme sorunları hakkında daha zengin ve ayrıntılı bilgi vereceğini önermektedir. Örneğin; bu çalışmada, ilişki-odaklı EYİ ile ebeveynin kaçınmacı bağlanma stili ilişkilidir. Kaçınmacı bağlanan ebeveynler özellikle çocuklarının bağımlılık, yakınlık ve ihtiyaç duyma gibi yoğun duygu durumlarından rahatsız olabilirler (Grienenberger, 2007). Bu nedenle, bu ebeveynlerle yapılacak müdahale çalışmaları ebeveynin çocuğu ile ilişkisini yansıtmaya kapasitesine odaklanmalıdır. Ebeveyn seanslarında, çocuğunun yakınlık ve sakinleşme ihtiyaçları hakkında daha fazla düşünmeleri için teşvik edilmeli ve duygularından kaçmak için kullandıkları yöntemler üzerinde çalışılmalıdır.

Kendi-odaklı EYİ ile çocuğun duygu düzenleme, kendini ifade etme ve dışsallaştırma sorunları ilişkilidir. Ebeveynlerin kendi zihin durumları hakkında yansıtmaya kapasitesi çocuğun kendi duygularını düzenleme ve ifade etmesine olanak sağlamaktadır. Eğer çocuk duygu düzenlemesinde ya da kendisini ifade etmesinde sorun yaşıyorsa terapist ebeveynlerin kendi deneyimlerini anlamlandırmasına odaklanarak yansıtıcı bir duruş geliştirmeleri için model olabilir. Ebeveynler kendilerini daha onaylanmış ve anlaşılabilir hissettiklerinde çocuklarının kendi deneyimlerini anlaması ve düzenlemesi için rol model olabilirler.

Ancak, ebeveyn kendi zihin durumlarına çok fazla odaklanırsa çocuğunun zihin durumlarını yansıtmaya kapasitesi zarar görebilir. Bu durumda, ebeveynler çocuğunun davranışlarına tahammül etmekte zorlanabilir ve bunlar dışsallaştırma sorunlarını artırabilir. Bu nedenle, ebeveynin iç dünyasının yanı sıra terapist çocuğun özellikle olumsuz davranışlarının altında yatan zihin durumlarını ebeveyn seansında çalışmalıdır. Ayrıca, terapist duygusal yükü fazla olan etkileşim anlarını ebeveynle birlikte çalışarak ebeveynin zihinselleştirme kapasitesini kaybettiği durumları anlamasına yardımcı olabilir.

Ayrıca, çalışmamızda bulduğumuz ilişki-odaklı EYİ ile olumsuz deneyimler arasındaki ters ilişki, ebeveynlerin çocukların yaşadığı olumsuz deneyimler üzerine düşünebilmesinin koruyucu rolüne işaret etmektedir. Ebeveynler bu olumsuz deneyimlerin çocuğu ve çocuğuyla kurduğu ilişki üzerine etkisini anladıkça bu deneyimlerin çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri azalabilir.

Güçlülükler, Sınırlılıklar ve İleriki Çalışmalar için Öneriler

Görüşme, test ve öz bildirim gibi farklı yöntemlerin kullanımı ve sosyo-demografik faktörlere ek olarak ebeveyn ve çocuk değişkenlerinin incelenmesi bu çalışmanın güçlü yanlarıdır. Önceki çalışmalardan farklı olarak, çok boyutlu yapı AFA'ya ek olarak DFA ile incelenmektedir. Genel EYİ puanına kıyasla alt boyutların değişkenlerle daha fazla ilişkili olması boyutların ayrı ayrı incelenmesini desteklemektedir. Ancak, bu güçlü yanlara ek olarak seçim yanlılığı ve küçük örneklem gibi çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu çalışmanın örneklemini çocukları için klinik desteğe başvuran ebeveynler oluşturmaktadır. Bu ebeveynler, klinik olmayan veya herhangi bir terapötik destek almayan klinik örneklemle kıyasla çocuklarının iç dünyalarına daha az duyarlı olabilirler. Normatif örneklem gibi kontrol gruplarıyla daha büyük örneklemin kullanılması, kodlama sisteminin güvenilirliği ve geçerliği hakkında daha genel bilgi verecektir. Ayrıca, bu çalışmada sadece annelerin EYİ kapasitesi incelenmektedir. İlerleyen çalışmalarda babalarla da benzer bir çalışma yapılmalıdır.

İlerleyen çalışmalarda, doğrudan ve dolaylı ilişkilerin de incelenmesi önerilmektedir. Örneğin, EYİ ile çocuğun davranış sorunları arasındaki ilişkide çocukların duyu düzenlemesinin aracı rolü araştırılabilir. Ayrıca, pek çok çalışma EYİ ile ebeveynlik davranışları arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir (Smaling ve diğerleri, 2016; Stacks ve diğerleri, 2014; Suchman ve diğerleri, 2010). Alanyazın ebeveynin duyarlılığının kuşaklararası bağlanma aktarımını açıklamada yeterli olmadığını (van IJzendoorn, 1995), EYİ'nin bu aktarımda daha önemli bir değişken olduğunu göstermektedir (Grienenberger ve diğerleri, 2005). Ancak, ilerleyen çalışmalarda EYİ ile ebeveynlik davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek faydalı olacaktır.

Bu çalışma, EGG üzerinden yapılan yansıtıcı işleyiş kodlama sisteminin psikometrik özelliklerini klinik örnekleme de inceleyen ilk çalışmadır. Çalışmanın bulguları, kodlama sisteminin kısmen geçerli ve güvenilir olduğunu ve EYİ'nin boyutlarının ayrı ayrı incelenmesinin önemini göstermektedir. İlişki-odaklı EYİ'nin geçerlik güvenilirliği diğer boyutlara göre daha yüksek bulunmakta, özellikle çocuk-odaklı EYİ'nin ilerleyen çalışmalarda sınanması gereği ortaya çıkmaktadır. Bu kodlama sisteminin ilerleyen çalışmalarda, daha geniş ve farklı örneklemle çalışılması sonrası klinik açıdan kullanımı, terapistlerin ebeveyn zihinselleştirme kapasitesindeki sorunları tespit etmelerine yardımcı olarak psikoterapilerin etkinliğini artırabilir.

Kaynakça

- Achenbach, T. M. (1991). *Manual for the Child Behavior Checklist: 4-18 and 1991 profile*. Burlington: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Achenbach, T. M. ve Rescorla, L. A. (2001). *Manual for the ASEBA school-age forms & profiles*. Burlington: University of Vermont, Research Center for Children, Youth, & Families.
- Alvarez-Monjarás, M., McMahon, T. J. ve Suchman, N. E. (2019). Does maternal reflective functioning mediate associations between representations of caregiving with maternal sensitivity in a high-risk sample? *Psychoanalytic Psychology*, 36, 82–92. <https://doi.org/10.1037/pap0000166>
- Batum, P. ve Yagmurlu, B. (2007). What counts in externalizing behaviors? The contributions of emotion and behavior regulation. *Current Psychology: Developmental Learning Personality Social*, 25, 272–294. <https://doi.org/10.1007/bfo2915236>
- Baydar, N. ve Akcinar, B. (2015). Ramifications of socioeconomic differences for three year old children and their families in Turkey. *Early Childhood Research Quarterly*, 33, 33–48. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2015.05.002>
- Bekar, O. ve Corapci, F. (2016). *Anlatılardaki Zihin Durumlarını Kodlama Sistemi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Psikoloji Bölümü, Özyeğin Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Türkiye.
- Benbassat, N. ve Priel, B. (2012). Parenting and adolescent adjustment: The role of parental reflective function. *Journal of Adolescence*, 35, 163–174. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2011.03.004>
- Berument, S. K. ve Güven, A. G. (2010). *Türk İfade Edici ve Alıcı Dil Testi: İfade Edici Dil Kelime Alt-Testi kullanma kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği.
- Borelli, J. L., St John, H. K., Cho, E. ve Suchman, N. E. (2016). Reflective functioning in parents of school-aged children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 86, 24–36. <https://doi.org/10.1037/ort0000141>
- Camoirano, A. (2017). Mentalizing makes parenting work: A review about parental reflective functioning and clinical interventions to improve it. *Frontiers in Psychology*, 8, 14–26. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00014>
- Collins, W. A., Madsen, S. D. ve Susman-Stillman, A. (2002). Parenting during middle childhood. İçinde M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Children and parenting* (ss. 73-101). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Corapci, F., Aksan, N. ve Yagmurlu, B. (2012). Socialization of Turkish children's emotions: Do different emotions elicit different responses? *Global Studies of Childhood*, 2, 106–116. <https://doi.org/10.2304/gsch.2012.2.2.106>
- Doğan, N., Soysal, S. ve Karaman, H. (2017). Aynı örnekleme açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi uygulanabilir mi? İçinde Ö. Demirel ve S. Dinçer (Edl.), *Küreselleşen dünyada eğitim* (ss. 373-400). Ankara: Pegem Akademi.
- Ensink, K., Bégin, M., Normandin, L. ve Fonagy, P. (2016). Maternal and child reflective functioning in the context of child sexual abuse: Pathways to depression and externalising difficulties. *European Journal of Psychotraumatology*, 7, 30611–30621. <https://doi.org/10.3402/ejpt.v7.30611>
- Erol, N. ve Şimşek, Z. (2010). *Okul çağı çocuk ve gençler için Davranış Değerlendirme Ölçekleri el kitabı: Achenbach Ampirik Temelli Değerlendirme Sistemi (ASEBA)*. Ankara: Mentis Yayınevi.

- Fonagy, P. ve Allison, E. (2013). What is mentalization? The concept and its foundations in developmental research and social-cognitive neuroscience. İçinde N. Midgley ve I. Vrouva (Edl.), *Minding the child: Mentalization-based interventions with children, young people and their families* (ss. 11-34). Londra: Routledge.
- Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L. ve Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalization, and the development of the self*. New York: Other Press.
- Fonagy, P., Steele, H. ve Steele, M. (1991). Maternal representations of attachment during pregnancy predict the organization of infant-mother attachment at one year of age. *Child Development*, 62, 891-905. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1991.tb01578.x>
- Fonagy, P. ve Target, M. (1997). Attachment and reflective function: Their role in self-organization. *Developmental Psychopathology*, 9, 679-700. <https://doi.org/10.1017/S0954579497001399>
- Fonagy, P. ve Target, M. (1998). Mentalization and the changing aims of child psychoanalysis. *Psychoanalytic Dialogues*, 8, 87-114. <https://doi.org/10.1080/10481889809539235>
- Fonagy, P., Target, M., Steele, H. ve Steele, M. (1998). *Reflective-functioning manual, version 5.0, for application to Adult Attachment Interviews*. Londra: University College London.
- Fraley, R. C., Waller, N. G. ve Brennan, K. A. (2000). An item response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 350-365. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.78.2.350>
- Gocek, E., Cohen, N. ve Greenbaum, R. (2008). *Mothers' mental state language and emotional availability: An investigation of the dyadic interaction between mothers and their children*. VDM Verlag.
- Grienenberger, J. F. (2007). Group process as a holding environment facilitating the development of the parental reflective function: Commentary on the article by Arietta Slade. *Psychoanalytic Inquiry*, 26, 668-675. <https://doi.org/10.1080/07351690701310714>
- Grienenberger, J. F., Kelly, K. ve Slade, A. (2005). Maternal reflective functioning, mother-infant affective communication, and infant attachment: Exploring the link between mental states and observed caregiving behavior in the intergenerational transmission of attachment. *Attachment & Human Development*, 7, 299-311. <https://doi.org/10.1080/14616730500245963>
- Gündüz, A., Yaşar, A. B., Gündoğmuş, I., Savran, C. ve Konuk, E. (2018). Çocukluk Çağı Olumsuz Yaşantılar Ölçeği Türkçe Formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19, 68-75.
- Ha, C., Sharp, C. ve Goodyer, I. (2011). The role of child and parental mentalizing for the development of conduct problems over time. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 20, 291-300. <https://doi.org/10.1007/s00787-011-0174-4>
- Halfon, S. (2021). Psychodynamic technique and therapeutic alliance in prediction of outcome in psychodynamic child psychotherapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 89, 96-109. <https://doi.org/10.1037/ccp0000620>
- Halfon, S., Bekar, O., Ababay, S. ve Çoklu-Dorlach, G. Ç. (2017). Dyadic mental state talk and sophistication of symbolic play between parents and children with behavioral problems. *Journal of Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy*, 16, 291-307. <https://doi.org/10.1080/15289168.2017.1370952>

- Halfon, S. ve Besiroglu, B. (2021). Parental reflective function and children's attachment-based mental state talk as predictors of outcome in psychodynamic child psychotherapy. *Psychotherapy*, 58, 81–94. <https://doi.org/10.1037/pst0000347>
- Halfon, S., Coşkun, A., Bekar, Ö. ve Steele, H. (2020). Imbalances and impairments in mental state talk of children with internalizing and externalizing problems. *Journal of Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy*, 19, 1–20. <https://doi.org/10.1080/15289168.2020.1771531>
- Halfon, S., Çavdar, A. ve Kara, D. (2020). Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Alanında Bir Klinik Gidiş Değerlendirme Ölçeği Türkçe Formu'nun (HoNOSCA-TR) psikometrik özellikleri. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 4, 1–11. <https://doi.org/10.5455/kpd.26024438m000016>
- Halfon, S., Doyran, M., Türkmen, B., Oktay, E. A. ve Salah, A. A. (2020). Multimodal affect analysis of psychodynamic play therapy. *Psychotherapy Research*, 31, 1–16. <https://doi.org/10.1080/10503307.2020.1839141>
- Halfon, S., Özsoy, D., Kara, D. ve Çavdar, A. (2020). Gözleme Dayalı Terapötik İttifak Ölçeği Türkçe Formu'nun (GDTİÖ) psikometrik özellikleri (GDTİÖ'nün psikometrik özellikleri). *Türk Psikoloji Yazıları*, 23, 55–68. <https://doi.org/10.31828/tpy1301996120201227m000025>
- Hu, L. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1–55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>
- Imamoglu, E. O. ve Karakitapoglu-Aygun, Z. (2006). Actual, ideal and expected relatedness with parents across and within cultures. *European Journal of Social Psychology*, 36, 721–745. <https://doi.org/10.1002/ejsp.313>
- Katznelson, H. (2014). Reflective functioning: A review. *Clinical Psychology Review*, 34, 107–117. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2013.12.003>
- Kullgard, N., Persson, P., Möller, C., Falkenström, F. ve Holmqvist, R. (2013). Reflective functioning in patients with obsessive-compulsive disorder (OCD)-preliminary findings of a comparison between reflective functioning (RF) in general and OCD-specific reflective functioning. *Psychoanalytic Psychotherapy*, 27, 154–169. <https://doi.org/10.1080/02668734.2013.795909>
- Luyten, P. ve Fonagy, P. (2014). Assessing mentalising in attachment contexts. İçinde S. Farnfield ve P. Holmes (Edl.), *The Routledge handbook of attachment: Assessment* (ss. 210-226). Londra: Routledge.
- Luyten, P., Nijssens, L., Fonagy, P. ve Mayes, L. C. (2017). Parental reflective functioning: Theory, research, and clinical applications. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 70, 174–199. <https://doi.org/10.1080/00797308.2016.1277901>
- Murphy, A., Steele, M., Dube, S. R., Bate, J., Bonuck, K., Meissner, P., ... Steele, H. (2014). Adverse childhood experiences (ACEs) questionnaire and adult attachment interview (AAI): Implications for parent child relationships. *Child Abuse & Neglect*, 38, 224–233. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.09.004>
- Muthén, L. K. ve Muthén, B. O. (1998-2018). *Mplus Users' Guide (7. Baskı)*. Los Angeles: Muthén & Muthén.
- Nacak, M., Yagmurcu, B., Durgel, E. ve van de Vijver, F. (2011). Metropol ve Anadolu'da ebeveynlik: Biliş ve davranışlarda şehrin ve eğitim düzeyinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26, 85–100.

- Öztuna, D., Elhan, A. H. ve Tüccar, E. (2006). Investigation of four different normality tests in terms of type 1 error rate and power under different distributions. *Turkish Journal of Medical Sciences*, 36, 171–176.
- Piaget, J. (1962). *Play, dreams, and imitation in childhood*. New York: Norton.
- Raffaelli, M., Crockett, L. ve Shen, Y. L. (2005). Developmental stability and change in self-regulation from childhood to adolescence. *The Journal of Genetic Psychology*, 166, 54–75. <https://doi.org/10.3200/GNTP.166.1.54-76>
- Rudden, M., Milrod, B., Target, M., Ackerman, S. ve Graf, E. (2006). Reflective functioning in panic disorder patients: A pilot study. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 54, 1339–1343. <https://doi.org/10.1177/00030651060540040109>
- Schultheis, A. M., Mayes, L. C. ve Rutherford, H. J. (2019). Associations between emotion regulation and parental reflective functioning. *Journal of Child and Family Studies*, 28, 1094–1104. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-01326-z>
- Scopesi, A. M., Rosso, A. M., Viterbori, P. ve Panchieri, E. (2015). Mentalizing abilities in preadolescents' and their mothers' autobiographical narratives. *The Journal of Early Adolescence*, 35, 467–483. <https://doi.org/10.1177/0272431614535091>
- Selcuk, E., Gunaydin, G., Sumer, N. ve Uysal A. (2005). Yetişkin bağlanma boyutları için yeni bir ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'nin Türk örnekleminde psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8, 1–11.
- Sen, H., Yavuz-Muren, M. ve Yagmurlu, B. (2014). Parenting: The Turkish context. İçinde H. Selin (Ed.), *Parenting across cultures: Childrearing, motherhood and fatherhood in non-western cultures. Science across cultures: The history of non-western science* (7. Baskı) (ss. 175-192). Hollanda: Springer.
- Shaffer, A. ve Obradović, J. (2017). Unique contributions of emotion regulation and executive functions in predicting the quality of parent-child interaction behaviors. *Journal of Family Psychology*, 31, 150–159. <https://doi.org/10.1037/fam0000269>
- Shields, A. ve Cicchetti, D. (1997). Emotion regulation among school-age children: The development and validation of a new criterion Q-sort scale. *Developmental Psychology*, 33, 906–916. <https://doi.org/10.1037//0012-1649.33.6.906>
- Sibley, C. G., Fischer, R. ve Liu, J. H. (2005). Reliability and validity of the Revised Experiences in Close Relationships (ECR-R) self-report measure of adult romantic attachment. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 1524–1536. <https://doi.org/10.1177/0146167205276865>
- Slade, A. (2005). Parental reflective functioning: An introduction. *Attachment & Human Development*, 7, 269–281. <https://doi.org/10.1080/14616730500245906>
- Slade, A., Aber, J. L., Berger, B., Bresgi, I. ve Kaplan, M. (2003). *The parent development interview-revised*. New York: The City University of New York.
- Slade, A., Bernbach, E., Grienberger, J., Levy, D. ve Locker, A. (2005). *Manual for scoring reflective functioning on the parent development interview*. New York: The City University of New York.
- Slade, A., Grienberger, J., Bernbach, E., Levy, D. ve Locker, A. (2005). Maternal reflective functioning, attachment, and the transmission gap: A preliminary study. *Attachment & Human Development*, 7, 283–298. <https://doi.org/10.1080/14616730500245880>

- Sleed, M., Slade, A. ve Fonagy, P. (2018). Reflective functioning on the parent development interview: Validity and reliability in relation to socio-demographic factors. *Attachment & Human Development*, 13, 1–22. <https://doi.org/10.1080/14616734.2018.1555603>
- Smaling, H. J. A., Huijbregts, S. C. J., Van der Heijden, K. B., Van Goozen, S. H. M. ve Swaab, H. (2016). Maternal reflective functioning as a multidimensional construct: Differential associations with children's temperament and externalizing behavior. *Infant Behavior and Development*, 44, 263–274. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2016.06.007>
- Stacks, A. M., Muzik, M., Wong, K., Beeghly, M., Huth-Bocks, A., Irwin, J. L. ve Rosenblum, K. L. (2014). Maternal reflective functioning among mothers with childhood maltreatment histories: Links to sensitive parenting and infant attachment security. *Attachment & Human Development*, 16, 515–533. <https://doi.org/10.1080/14616734.2014.935452>
- Steinberg, L. ve Morris, A. S. (2001). Adolescent development. *Annual Review of Psychology*, 52, 83–110. <https://doi.org/10.1891/194589501787383444>
- Suchman, N. E., DeCoste, C., Leigh, D. ve Borelli, J. (2010). Reflective functioning in mothers with drug use disorders: Implications for dyadic interactions with infants and toddlers. *Attachment & Human Development*, 12, 567–585. <https://doi.org/10.1080/14616734.2010.501988>
- Taumoepeau, M. ve Ruffman, T. (2006). Mother and infant talk about mental states relates to desire language and emotion understanding. *Child Development*, 77, 465–481. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00882.x>
- van IJzendoorn, M. (1995). Adult attachment representations, parental responsiveness, and infant attachment: A meta-analysis on the predictive validity of the Adult Attachment Interview. *Psychological Bulletin*, 117, 387–403. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.387>
- Wade, M., Madigan, S., Plamondon, A., Rodrigues, M., Browne, D. ve Jenkins, J. M. (2018). Cumulative psychosocial risk, parental socialization, and child cognitive functioning: A longitudinal cascade model. *Developmental Psychology*, 54, 1038–1050. <https://doi.org/10.1037/dev0000493>
- Wilmshurst, L. (2015). *Essentials of behavioral science series. Essentials of child and adolescent psychopathology* (2. Baskı). Hoboken: John Wiley & Sons Inc.
- Yagmurlu, B. ve Altan, O. (2010). Maternal socialization and child temperament as predictors of emotion regulation in Turkish preschoolers. *Infant and Child Development*, 19, 275–296. <https://doi.org/10.1002/icd.64>

Yazar Notu

Bu araştırmada TÜBİTAK 215K180 proje desteğinden kısmen yararlanılmıştır.

Bu çalışmada, proje havuzunda bulunan danışanların verilerinin bir kısmı incelenmiştir. Bu veri havuzu çocuklarla gerçekleştirilen psikodinamik psikoterapi sürecinin etkililiğini incelemek için oluşturulan araştırma programının parçasıdır. Bu veri havuzundan çıkan ve bu araştırmanın rneklemi ile kısmen örtüşen diğer çalışmalar şoyledir: Halfon (2021); Halfon ve Besiroğlu (2021); Halfon, Coskun, Bekar ve Steele (2020); Halfon, avdar ve Kara (2020); Halfon, Doyran, Türkmen, Oktay ve Salah (2020); Halfon, zsoy, Kara ve avdar (2020).

The Psychometric Properties of the Reflective Functioning on the Parent Development Interview

Summary

Mentalization is the ability to understand and infer behaviors of oneself and others based on mental states such as beliefs, wishes, intentions, needs, and feelings (Fonagy et al., 1998). Mentalization, in general, has been operationalized as reflective function (RF). Parental reflective function (PRF) is defined as parents' capacity to be sensitive toward their children and reflect upon their mental states. It plays a significant role in children's affect development and regulation, self-knowledge, and social understanding (Fonagy et al., 2002; Fonagy & Target, 1998; Grienberger et al., 2005; Slade, 2005). The Parent Development Interview (PDI) has been used to assess PRF in parent-child relationship and parenting experiences (Slade et al., 2003).

The PDI assesses parents' capacity to reflect upon their own experiences as parents, their children's mental experiences, and the relationship between them (Slade et al., 2003). It includes questions about parents' current relationship with their children and requires parents to provide examples from everyday life (Slade, 2005; Slade, Bernbach, Grienberger et al., 2005). The PRF coding asks parents to label mental states as well as reflect upon them. Higher PRF represents parents' ability to preserve their RF capacity in emotionally laden situations and awareness of essential mentalization aspects in an interaction. Rudimentary PRF represents parents' capacity to mentalize about themselves and their children without reflective capacity. Negative or limited PRF represents the use of hostile, evasive, bizarre (in which it is hard to understand without the assumption of irrationality), and/or inappropriate statements without reflection on mental states.

Research has mostly focused on PRF as a unitary construct and used the overall PRF score. Yet, some studies revealed the multidimensional structure of the PRF as having child- (i.e., parents' reflective function about child's feelings), relation- (i.e., parents' reflective function about a mother-child relationship), and self-focused (i.e., parents' reflective function about their own feelings) dimensions (Borelli et al., 2016; Smaling et al., 2016; Suchman et al., 2010). Despite the limited investigation, research in middle childhood revealed the mediator role of PRF for the transmission of attachment security from parents to children (see Katznelson, 2014, for review). Other research demonstrated the associations of PRF with children's attachment security (Borelli et al., 2016), mentalization (Scopesi et al., 2015), affect regulation (Camoirano, 2017; Fonagy et al., 2002), and linguistic aptitude (Taumoepeau & Ruffman, 2006; Wade et al., 2018). Also, it influences parenting behaviors like responsiveness,

which in turn has an effect on children's behavioral adjustment as protective factor for internalizing (Benbassat & Priel, 2012) or risk factor for externalizing problems (Borelli et al., 2016; Ha et al., 2011). Moreover, PRF has an inverse association with traumatic childhood history (Berthelot et al., 2015; Ensink et al., 2016; Wade et al., 2018).

Despite being the gold standard for measuring mentalization (Sleed et al., 2018), this coding system has not yet been adapted in Turkey. The study's main goal was to test the psychometric properties of the RF coding system on the PDI with a sample of mothers who applied to a university mental health clinic seeking services for their children. This study investigated the factor structure, reliability, and external validity of the RF coding system on the PDI.

Method

Data were collected from 115 mothers whose children were referred to the psychological counseling center. Mothers' age ranged between 24 and 53 years ($M_{age} = 36.01$ years, $SD = 4.96$). Forty-eight girls (41.7%) and 67 boys (58.3%) were referred to the psychological counseling unit. The age of the children ranged between 3 and 10 years ($M_{age} = 6.99$ years, $SD = 2.09$).

Mothers were interviewed via Parent Development Interview to assess their PRF. The interview approximately lasted for 90 minutes. Then, mothers filled out the intake form for background information, Experiences in Close Relationships-Revised for their attachment style, Emotion Regulation Checklist for children's affect regulation, Adverse Childhood Experiences Study Questionnaire for children's childhood history of trauma, and Child Behavior Checklist for children's problem behaviors. While mothers were filling the forms, children were separately administered expressive language subtest of TIFALDI in a silent room. The test lasted for 5 minutes. The interview was videotaped, transcribed, and coded for PRF. The researchers did not code PRF of the participants to whom they administered the research protocol.

Results and Discussion

Factor analyses revealed an excellent fit of the three-factor model with child-, relation- and self-focused dimensions. The PRF dimensions showed good internal consistencies. Child-focused PRF was associated with socioeconomic status. Relation-focused PRF was related to parents' avoidant attachment style, education level, socioeconomic status, number of children mother has, and children's positive and adverse experiences. Self-focused PRF was associated

with the number of children mother has, children's expressive language, affect regulation, and externalizing problems. Our findings demonstrated the coding system's reliability and validity and supported the multidimensional structure of PRF in Turkey. They showed the good properties of relation-focused PRF and the need for improvement on child-focused PRF. The use of RF coding system in a clinical setting would help the clinicians to detect the major impairments of parental mentalization, which, in turn, would increase the efficiency of psychotherapies.

Araştırma Makalesi

14-19 Yaş Aralığındaki Ergen Örnekleminde Savunma Düzenekleri ve Ergen Ruhsal Gelişimi üzerine TAT ile bir Araştırma Bengi DUŞGOR^{1*}, Erkan KALEM², Kübra KOÇ¹, Tefrika IKIZ¹¹ İstanbul Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye² Verba Mea Danışmanlık, İstanbul, Türkiye**Makale Bilgisi****Öz****Anahtar kelimeler:**tematik algı testi,
ergenlik dönemi,
savunma
düzenekleri

Psikanalitik kurama göre ergenlik dönemi, erinlik değişimlerinin uyumlanma süreci olarak ele alınabilir. Ergenlik, ani bir büyüme içermesi nedeniyle kendi başına kırılmalı bir dönemdir. Araştırmanın amacı, ergen örnekleminde yaş gruplarına, cinsiyete ve sosyoekonomik duruma göre savunma düzeneklerinin kullanımı ve ruhsal gelişiminde cinsiyet, yaş ve sosyoekonomik durumun etkilerinin, İstanbul'da yaşayan bir ergen örnekleminde, TAT kullanılarak incelenmesidir. Bu çalışmanın ana hipotezi, ergenlik boyunca, yaş aralıklarına göre ketlenme, narsisistik savunmalar ve çatışmanın ifadesinde farklılıklar olacağı yönündedir. Geç ergenlik dönemi diğer yaş gruplarına göre belirgin farklılıklar göstermektedir. 18-19 yaş grubundaki kadın ve erkekler daha olumlu narsisistik savunmalar göstermektedir. Özdeşimler ise daha sabit hale gelmekte ve sabit bir kimlik oluşmaktadır. Mantıksal düşünce daha da gelişmiştir ve sonuç olarak daha olgun bir anlayış gelişmektedir. Entellektüalizasyon bu dönemde her iki cinsiyette de arttığı gözlenmiştir. Dramatizasyon kadınlarda artarken, erkeklerin bu yaş döneminde daha çok izolasyona başvurdukları görülmüştür. 18-19 yaş grubu sınırların da daha netleştiği bir döneme işaret etmektedir. Sonuç olarak, ergenlik döneminin kendi içinde farklı yaş gruplarıyla değerlendirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Abstract**Keywords:**thematic
apperception test,
adolescence period,
defence
mechanisms

According to the Psychoanalytic Theory, adolescence can be considered as the integration process of the pubertal changes. It is a vulnerable period because of the sudden growth it involves. The purpose of the current research was to depict the effects of gender, age and socio-economic status in the use of defense mechanisms and psychic development in an adolescent population residing in İstanbul, through applying Thematic Apperception Test (TAT). The main hypothesis of the current study was that there would be differences in inhibition, narcissistic defenses, and expression of conflict across the ages during adolescence. The late adolescence period seems to have remarkable differences when compared with other age groups. In the age group of 18-19, girls and boys showed more positive narcissistic defenses. The identification became more fixed, and a stable identity was observed to be achieved. Logical thinking seems to develop resulting in a more mature understanding. Intellectualization also increased in both sexes during this period. The dramatization also increased among girls whereas the boys were using isolation more at this age period. The 18-19 age group indicates a period when the boundaries become definite. As a result, it is important to evaluate adolescence period across different age groups.

*Sorumlu Yazar, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Kat.2, B BLOK, No.5, Ordu Caddesi, Vezneciler, İstanbul

e-posta: bengidusgor@yahoo.com

DOI: 10.31682/ayna.756401

Gönderim Tarihi (Received): 22.06.2020; Kabul Tarihi (Accepted): 10.12.2020

2148-4376

Giriş

Psikanalitik kurama göre ergenlik dönemi, erinlik (püberte) değişimlerinin entegrasyon süreci olarak ele alınabilir ve Freudyen kurama göre ergenlik dönemi, çocukluk döneminin tekrarıdır (Parman, 1988). Buna göre, çocukluk döneminin tüm çatışmaları ergenlikte yeniden ortaya çıkacaktır. Öyleyse, nasıl bir çocuk olunduğu, nasıl bir ergen olunacağını da çoğu zaman belirleyecektir. Ödipal çatışma, çocukluk döneminin olduğu kadar ergenlik döneminin de temel meselesi olacaktır ve yeniden canlanacaktır. Ancak, ergenlik döneminde libidinal yatırımlar yer değiştirmektedir yani cinsel ve saldırgan dürtülerin hedefi yeniden belirlenmeli ve dürtü organizasyonu yeni nesne ilişkileri bağlamında düzenlenmelidir (Parman, 2012). Anna Freud'a (1936) göre bu nedenle ergenliğin temel meselesi ayrılık ve buna bağlı yas üzerine kuruludur. Değişen nesne yatırımlarının yası tutulmaktadır.

Bir anlamda genç kişi bakım veren anneden ve dolayısıyla da çocuk bedeninden uzaklaşmalıdır. Winnicott'ın dediği gibi “bakım verilen bir bebek/çocuk hayatta kalabilir” ancak bu çocuk artık bakım verilen pozisyonunu terk etmek durumundadır. Libido için yeni yatırım nesnelere aranırken, genç benliğe dönüş yaşar, bu da narsisizmi şiddetlendirirken bu yaşa özgü büyülenmeci tipte düşlemleri de alevlendirir (Winnicott, 1971).

Gürültülü ve içsel çatışmalar dönemi olan ve aynı zamanda normal gelişimin bir parçası olarak ergenlik, ergenin kendisi için nesnelere anlaşılmamasını ve hayatta kalmasını gerektiren özel bir zamandır. Ergenlik dönemi aynı zamanda çocukluk dönemine özgü çatışmaların da son defa ele alınıp, yeniden çözümlenmesini gerektirir. Eski aşk nesnelere ayrılıp, dışarda yeni nesne arayışlarının yani anne ve baba yerine daha az tehlikeli ve ensestüöz olmayan yeni nesne arayışlarının ortaya çıkması beklenir, arkadaşlar, idoller, ergenlik aşkları gibi. Bu bağlamda Ödipal çatışmanın yeniden gündeme gelmesiyle ve eski nesnelere yenileriyle yer değiştirmesiyle uğraşılması gerekecektir. Bu dönemde en önemli sorulardan bir tanesi de ruhsal gelişimin normalliği ve bu büyüme sürecindeki psikopatoloji oluşumlarıyla ilgilidir. Bu nedenle, ergenin ruhsal işlevselliğinin ayrıntılı olarak incelenmesi gerekir (Jeammet, 2012). Ön ergenlikten son ergenliğe kadar büyüyen ergenler için bu süreç iç ve dış faktörlerin etkisi altındadır (Blos,1962).

Psikanalitik Kurama göre ergenlik, bu dönemdeki değişimlerinin bütünleşme süreci olarak düşünülebilir. Jeammet (2012), ergenliğin ani bir büyüme içermesi nedeniyle korunmasız bir dönem olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Laufer (1984), cinsel olgunlaşmanın sağlanabilmesi için erken dönemdeki Ödipal arzuların, ebeveyn çiftinden uzaklaşıp, ensestüöz olmayan nesnelere yani dış nesnelere yer değiştirmesi gereğinden söz eder bu da düşlemlerin farklılaşması ve çocuksu düşlemlerin yerine daha olgunlaşmış cinselliğe yönelik düşlemlerin alması gereğini öne sürer.

Ergenlik dönemi, çocukluğun güvenli nesnelere, henüz belirlenmemiş bir gelecek uğruna vazgeçilmesini içerir. Aynı zamanda, çocukluk bedeni de kaybedilmektedir. Erinliğin (pubertenin) getirdiği değişimler bu süreçte bir tuhaflık ya da hastalık gibi de algılanabilir. Genç kadınlar ve erkekler arasında da erinliğin getirdiği değişimlerin farklı anlamları olabilir. Kızlar artık çocuk değildir, hamile kalabilir ve çocuk doğurabilir durumdadır (Jeammet, 2012). Ergenlik döneminin önemli meselelerinden biri de kimlik gelişimi üzerinedir. Bu arayış daha çok “ben kimim” sorusu etrafında dönerken beraberinde kendi düşüncelerini, zevklerini oluşturmaktan, eş ve meslek seçimine kadar geniş bir yelpazedeki soruların da yanıtlanmasını gerektirecektir (Parman, 1988).

Ergenlik döneminin son çalışması ise cinsellik üzerinedir. Genital cinselliği kazanan ergenler; ensest yaşağı gereği dış nesne arayışına girişeceklerdir. Ensest yaşağı ergen için olduğu kadar, anne baba için de bağlayıcı olacaktır. Bu çatışma ile baş edebilmek için hem nesillerarası hem de cinsiyetlerarası farklılıklar yeniden belirlenmelidir (Parman, 1988).

Peter Blos’a göre erinlik, genç ergeni acımasızca ileri bir evreye doğru iter. Ergenin nesne ilişkileri arayışı ya da tam tersi, onlardan aktif olarak kaçınması, tam ergenlik döneminde meydana gelen ruhsal gelişimleri açıklar (Blos, 1962). Tam ergenlik dönemi boyunca, bu nesne ilişkileri arayışı, ön ergenlik ve erken ergenlik dönemlerinden farklı olarak yeni boyutları üstlenir. Blos’a göre (1962) narsistik ve biseksüel konumların terk edilmesiyle ortaya çıkan heteroseksüel nesne arayışı, asıl ergenliğin psikolojik gelişimini belirler. Güncel yaklaşımlara göre ise Freud’un meşhur “anatomi kaderdir” düşüncesi ele alınarak aslında anatominin kadın veya erkek oluşu belirlemediği ve kişinin kendi cinsiyeti ile kurduğu ilişkinin herkes için zorlayıcı olduğu görüşü savunulmaktadır. Kolayca bir heteroseksüaliteden ve bunun kural olarak kabul edilmişinden söz edilemez. Aslında psikanalitik kuramın bu önermesinden yola çıkarak, bir cinsel kimliğin olmadığı, cinselliğin ise tüm kimliği etkileyen bir oluş biçimi yarattığı düşünülebilecektir (Zupancic, 2016). Lacan’a (1971) göre ise cinsellik, şüphesiz ki bilinçdışının belirleyici unsurudur ve oluşumunda etkilidir, merkezsizdir çünkü orada değildir. Ergen de bu eksikle uzlaşmak durumundadır. Ergenlikte bir taraftan da cinselliğe özgü dürtülerin yükselişe geçmesiyle birlikte, benlikle olan bağlantıyı kurmak daha fazla endişenin ortaya çıkışına neden olacaktır. Savunmacı ve uyumlayıcı mekanizmalar ruhsal hayatı ön plana çıkarır. Bu evrede ruhsal süreçlerin gelişiminin karmaşıklığı, bütün ana hatları bir bakışta ele alınmasının imkânsız olduğundan bu dönemi kapsamlı bir şekilde incelemeyi gerektirmektedir. Dolayısıyla ruhsal gelişimin artan karmaşıklığını daha iyi anlamak için parçalara ayırmak ve gelişimin müthiş değişkenliğine daha fazla dikkat etmek giderek daha gerekli hale gelmektedir.

Ergen, çocukluk döneminin aşk nesnelereinden temelli olarak ayrılır ancak Ödipal arzu ergenlik döneminde yeniden canlanır ve bu yöndeki ruhsal çatışma devam eder. Bu içsel kırılmanın geçmişle olan son durumu, ergenin duygusal yaşamının merkezini sarsar; bu kırılma, aynı zamanda, ona bilinmeyen ufuklar açar, umutlarını yükseltir ve korkular üretir. Bu dönemdeki savunmaların seçiminin, karakterin aşamalı olarak ortaya çıkmasıyla daha uyumlu olduğu görülmektedir. Karakter oluşumu, olumlu ve olumsuz yönleriyle benliğin özgürleşmesi ve kısıtlanmasıyla, çoğu zaman bir savunma önlemi olarak başlayan ve giderek daha adaptif bir sabitlik sayılan benlik aktivitelerinden elde edilir (Blos,1962).

Ergenlikteki çilecilik ve entelektüalizasyon savunma düzenekleri Anna Freud (1936) tarafından tarif edilmiştir. Çilecilik, dürtünün ifade edilmesini yasaklar ve buna bağlı olarak da mazoşistik eğilimler ortaya çıkar. Anna Freud'a göre, entelektüalizasyonun amacı dürtüsel süreçler ile düşünsel içerikler arasında yakın bir şekilde bağ kurmaktır. Böylece onlar bilinçli ve kontrol edilebilir hâle getirilecektir. Entelektüalizasyon sayesinde agresyonun yer değiştirmiş biçiminde boşalmasına izin verilir. Bu savunmalar ergenlik krizi için oldukça karakteristiktir, dürtülere karşı benliğin mücadelesinde, savunma düzeneklerinin rolünü ortaya koyarlar.

Asıl ergenlik (15-18 yaş arası) evresinde benlik, savunmacı önlemleri, onarıcı süreçleri ve adaptif uyumu başlatır. Onların seçimi, önceki aşamalarda ayırt edilebileceğinden daha büyük bir bireysel çeşitlilik gösterir. Bu, karakter oluşumu üzerindeki nihai seçici etkilerini önleyen bir gerçektir. Ayrıca, gelişmekte olan dürtü organizasyonundan sonra benlik işlevlerinin hiyerarşik düzenlemeleri ortaya çıkmaktadır. Bilişsel süreçler daha objektif ve analitik hale gelir, gerçeklik ilkesi alanını genişletir. Hiyerarşik yenilik, benlik saygısının korunmasında yararlılıkları ve güvenilirliği için deneysel olarak test edilen belirgin çıkarlar, kapasiteler, beceriler ve yetenekleri ortaya çıkarmaktadır. Geç ergenlik (18-20 yaş arası), olası kendiliklere yönelik bu mücadele alanına yepyeni bir nitelik getirir. Geç ergenlik döneminde olumlu bir kendilik algısı, daha belirgin bir amaçlılık ve kendiliğin farkındalığı ortaya çıkar (Blos,1962).

Blos'a göre, ergen psikanalizi, benlik ve üstbenlik fonksiyonlarıyla, çocukluk nesne yatırımlarının ilişkisini gösterir (Blos,1962). Blos, ergenliği dönemlere ayırarak incelemiştir. Blos'un asıl ergenlik dediği 15 -18 yaş arasındaki dönemdeki ergenlerin temel meseleleri şu maddeler altında sınıflanabilir:

- Cinsel dürtü organizasyonunda başarı ve yeni endişelerin ortaya çıkışı
- Çilecilikte artış, kendini bedensel hazlardan mahrum bırakma arzusu
- Entellektüalizasyonda artış, tartışma arzusu

- Zengin düşlemlerin ortaya çıkışı, yazma arzusu, günlük tutma
- Ödipal arzu ve çatışmanın yeniden ortaya çıkışı
- Yeni nesne arayışı ya da özellikle engellenmesi
- Cinsel kimliğin oluşması

Bu kuramsal yaklaşımdan hareketle bu çalışmada ergenlik dönemleri 18-19 yaş grubu ile 14-15 ve 16-17 yaş gruplarını ayrılarak incelenmiştir. Çalışmanın amacı ergenlikte ruhsal faaliyeti anlamaya çalışmak, ergenlikte, olgunlaşma ve büyümenin beraberinde kullanılan savunma düzenekleriyle de ergenler arası gelişimsel bağlantıları ve yaş gruplarına göre farklılaşmaları anlayabilmektir. Ergenliğin tek bir ruhsallığa sığdırılmayacağı ve gelişimsel evrelerin yaş grupları bağlamında da değerlendirilmesinin gerekli olduğu görüşünden harekete geçilmiştir.

Günümüz ergen kliniğinde ergenliğin tek başına bir dönem olarak ele alınması yerine ergenlikteki çeşitli uğraşlar ve bunların yaş aralıklarına göre değişiminin önemi vurgulanmaktadır. Blos (1962) ergenliğin evrelerinden söz ederken, Anna Freud ergenliğin temel meselesinin ayrılık ve yas olduğunu belirtir, Bronstein (2010) ergenlikteki sembolizasyon gelişiminden ve manik defanslardan söz ederken ve bunun sembolizasyonun yaşa bağlı ilerleyici bir gelişim olduğunu vurgularken, Laufer (1984) “ergenlikte çöküş” üzerinde durur ve ergenlikteki hızlı büyümenin risklerinden ve cinsel gelişiminin aşamalarından bahsetmektedir ve Mitchell (1993) ise ergenlikte hem bağımsızlaşma arzusu hem de ayrılık arzusunun ilişkisel bağımlı ele almaktadır.

Yöntem

Bu araştırmanın amacı yaş, cinsiyet ve sosyo-ekonomik statünün bir ergen örnekleminde savunma düzeneklerinin kullanımı ve bu savunmaların ruhsal gelişim süreci üzerine etkilerini incelemektir. Araştırma örneklemini 14-19 yaş aralığında yer alan, İstanbul’da yaşayan, 180 kadın ve erkek ergenden oluşmuştur (Bkz. Tablo 1). Katılımcılar her bir yaş, cinsiyet ve sosyo-ekonomik statü grubuna eşit sayıda dağıtılmıştır; her alt grupta 15 katılımcı yer almıştır. Ergenlere eğitim aldıkları okullarda, gerekli izinler ve onaylar alınarak ulaşılmış ve sadece gönüllü olan katılımcılarla, anonim biçimde çalışma yapılmıştır. Katılımcılara istekleri dışında uygulama yapılmamış ve çalışmayı bırakmak isteyen olursa da yürütülen çalışma sonlandırılmıştır. Araştırmada Henry Murray tarafından geliştirilmiş olan Tematik Algı Testi (TAT) araştırma ölçüm aracı olarak kullanılmıştır. 1935 yılında Murray tarafından geliştirilen test ilk kez 1953 yılında ise Fransa’da Vica Shentoub tarafından psikanalitik bir araç olarak düzenlenmiştir. Paris 5 Üniversitesi bünyesinde yürütülen çalışmalarla, çok sayıda protokol değerlendirilerek, kişilerin anlattığı hikayelerden yola çıkılarak, yanıt içeriklerinin

teşhise yönelik ve ayırıcı bir tanılamayı olanaklı kılmadığı fark edilmiştir. Bunun ardından çalışmalar kodlama üzerine ve bir standart kodlama materyali üretmeye odaklanmıştır. Kodlama üzerinde yapılan çalışmalarla beraber 1970’lerde Regine Debray’in katkılarıyla TAT’de bugün kullanılan serilerin gelişmesi ve ruhsal süreçlerin daha net ifadenmesi sağlanmaya çalışılmıştır. TAT’de ortaya konan malzemeyle beraber şu önemli noktalar klinik bir malzeme gibi anlaşılır hale gelmektedir; gizil ve görünür içerik, her kartın Ödipal çatışma ve narsisistik ekseninde ele alınması, savunma düzeneklerinin öyküde fark edilmesi ve kişilik işleyişindeki farklılaşmaların anlaşılması. Bunların sonucunda kişinin hem Ödipal hem de nesne ilişkileri bağlamında testi değerlendirilebilmektedir (İkiz, 2011).

Tablo 1.

Sosyodemografik Duruma Göre Yaş ve Cinsiyet Dağılım Tablosu

Cinsiyet	Kadınlar			Erkekler			Toplam
	Düşük	Orta	Yüksek	Düşük	Orta	Yüksek	
SES							
Yaş	N	N	N	N	N	N	N
14	5	5	5	5	5	5	30
15	5	5	5	5	5	5	30
16	5	5	5	5	5	5	30
17	5	5	5	5	5	5	30
18	5	5	5	5	5	5	30
19	5	5	5	5	5	5	30
Toplam	30	30	30	30	30	30	180

Uygulamadan elde edilen test sonuçları TAT değerlendirme fişi aracılığıyla kodlanmış ve şu eksenlerde değerlendirilmiştir:

A-Katılık Ekseni: Dış gerçekliğe bağlı anlatımlar ve detayların ele alındığı betimlemelerle bezeli söylemler. Bununla beraber iç gerçekliğe yatırım ve entellektüalizasyon, olumsuzlama gibi savunma düzenekleri ve obsesyonel türde yöntemler.

B-Değişkenlik Ekseni: İlişkiye yatırım, kişilerarası ilişkilerin vurgulanması, duygulanım ifadeleri, dramatizasyon, kişisel yorumlar ve histerik türde yöntemler, ilişkilerin erotize edilmesi ve özdeşimlerde değişkenlik biçiminde.

C- Çatışmadan Kaçınma Ekseni: Dış gerçekliğe aşırı yatırım ve ruhsal içeriğin fakirleşmesi, ketlenme, narsistik yatırımlar, sınırların değişkenliği ve anti-depresif yöntemlerin kullanıldığı söylemler.

E-Birincil Süreçler Ekseni: Algının bozulması, yansıtmanın yoğunluğu, kimlikle ve nesneyle ilgili göndermelerin bozulması, kimlik karmaşası ve mantıksal nedenselliğin bozulması ve söylemin bozulması.

Bu çalışmada elde edilen yanıtlar, bu eksenlerde kodlandıktan sonra yaş gruplarına, cinsiyete ve sosyoekonomik gruba göre hangi eksenler arasında dağılım ve benzerlikler olduğunun araştırılmasına çalışılmıştır. Yaş gruplaması ve buna bağlı yorumlar ise Blos'un (1962) kuramında belirttiği aralıklar temel alınarak anlaşılmaya çalışılmış ve 14-15 yaş aralığı ergenlik başlangıcı, 15-18 yaş arası asıl ergenlik dönemi, 18-20 ise geç ergenlik dönemi olarak kabul edilmiştir.

Araştırma istatistik analizleri TAT boyutlarından alınmış olan savunma puanlarının cinsiyet, yaş ve sosyo-ekonomik statü grupları arası T-Testi ve ANOVA karşılaştırma analizlerinden ve TAT boyut puanları ile yaş değişkeni arasındaki Pearson korelasyon analizlerinden oluşmuştur.

Bulgular

Cinsiyet grupları arası T-Testi karşılaştırma analizleri bulgularına göre, cinsiyet, ergenlerin savunma mekanizmaları kullanımında belirleyici bir unsurdur. TAT'de, Boyut A-Katılık, Boyut B-Labilite (Değişken Duygulanım), Boyut C-Çatışmadan kaçınma boyutlarında kadın ve erkek cinsiyet grupları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklar tespit edilmiştir. Her bir boyutun kimi alt boyutlarında kadınlar, kimi alt boyutlarında da erkekler istatistiksel açıdan anlamlı derecede daha fazla veya az savunma göstermektedirler. TAT'nin sadece Boyut E-Birincil Süreçleri savunmalarında kadınlar ve erkekler arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

Sosyo-ekonomik düzey temelinde ele alınan, gruplar arası ANOVA karşılaştırma analizleri bulgularına göre, sosyo-ekonomik statü ergenlerin savunma düzenekleri kullanımında belirleyici bir unsur değildir. TAT'de, Boyut A-Katılık, Boyut B-Labilite (Değişken duygulanım), Boyut C-Çatışmadan Kaçınma ve Boyut E-Birincil Süreçleri boyutlarının hiçbirinde hiçbir alt boyutta sosyo-ekonomik statü grupları arasında istatistiki açıdan anlamlı derecede bir fark tespit edilmemiştir.

Tablo 2.

Katılık Boyutuna Göre Kadınlarda Yaş Grupları Farklaşma Tablosu

KADINLAR							Anlamli derecede farklılaşan puanlama grubu
Boyutlar ve Alt Boyutlar	Yaş	N	M	SD	F	Sig.	
A1 Dışsal Gerçekliğe Gönderme							
A1.1 Detaylara bağlı kalarak betimleme (yorum doğrulanmış veya doğrulanmamış)	14-15	30	2,23	1,22	5,15	0,008	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	1,93	1,39			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	3,20	2,06			
A1.2 Zamansal-mekansal-sayısal kesinlik	14-15	30	1,77	1,43	9,39	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	1,87	1,31			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	4,10	3,60			
A1.3 Sağduyuya ve ahlaka sosyal göndermeler	14-15	30	1,20	1,40	0,35	0,709	-
	16-17	30	1,37	1,07			
	18-19	30	1,43	0,82			
A1.4 Edebi ve kültürel göndermeler	14-15	30	0,40	0,72	2,73	0,071	-
	16-17	30	0,37	0,93			
	18-19	30	1,13	2,19			
A2 İçsel Gerçekliğe Yatırım							
A2.1 Kurguya veya rüyaya başvurma	14-15	30	0,63	0,96	34,01	,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	0,60	1,04			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	2,40	0,89			
A2.2 Entellektüalizasyon	14-15	30	0,73	1,20	4,00	0,022	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	0,80	1,24			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	1,57	1,36			
A2.3 Yadsıma	14-15	30	6,37	2,25	9,69	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	6,80	2,25			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	9,40	3,86			
A2.4 İçsel çatışmaya vurgu. (Dürtüsel ifade ve savunma arasında gidip gelme)	14-15	30	6,73	1,68	6,77	0,002	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	7,17	2,05			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	9,60	4,97			
A3 Obsesyonel Tipte Davranışlar							
A3.1 Kuşku: Sözel önlemler, farklı yorumlar arasında tereddüt, dile pelesenk etme	14-15	30	8,70	2,20	9,48	0,000	18-19 yaş < 14-15 yaş
	16-17	30	8,70	2,40			18-19 yaş < 16-17 yaş
	18-19	30	6,50	2,18			
A3.2 İptal etme	14-15	30	0,33	0,71	1,87	0,161	-
	16-17	30	0,90	1,32			
	18-19	30	0,63	1,27			
A3.3 Karşıt tepki oluşturma	14-15	30	0,23	0,57	25,16	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	0,27	0,64			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	2,13	1,87			
A3.4 Tasarımlar veya tasarım ve duygulanımlar arasında yalıtım- azaltılmış duygulanım	14-15	30	3,90	0,66	24,96	0,000	18-19 yaş < 14-15 yaş
	16-17	30	3,90	0,66			18-19 yaş < 16-17 yaş
	18-19	30	2,77	0,82			

Yaş grupları arası ANOVA karşılaştırma analizleri bulgularına göre, yaş, ergenlerin savunma düzenekleri kullanımında belirleyici bir unsurdur. TAT'de, Boyut A-Katılık, Boyut B-Labilite (Değişken Duygulanım), Boyut C-Çatışmadan Kaçınma ve Boyut E-Birincil Süreçleri boyutlarında 18-19 yaş grubu ile 14-15 ve 16-17 yaş grupları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklar tespit edilmiştir. Bu analizlerde 18-19 yaş grubunun 14-15 ve 16-17 yaş gruplarından belirgin bir şekilde ayrıldığı, 18-19 yaş grubunun savunma düzenekleri açısından niteliksel olarak fark bir grup olduğu anlaşılmıştır. 18-19 yaş grubu istatistiksel açıdan anlamlı olacak şekilde her bir boyutun kimi alt boyutlarında daha fazla, kimi alt boyutlarında da daha az savunma göstermektedirler (Bkz. Tablo 2 ve Tablo 3).

Tablo 3.

Katılık Boyutuna Göre Erkeklerde Yaş Grupları Farklılaşma Tablosu

ERKEKLER							
Boyutlar ve Alt Boyutlar	Yaş	N	Ort	S	F	Sig.	Anlamli derecede yüksek puan alan grup
A1 Dışsal Gerçekliğe Gönderme							
A1.1 Detaylara bağlı kalarak betimleme (yorum doğrulanmış veya doğrulanmamış)	14-15	30	3,97	2,04	4,83	0,010	18-19 yaş < 14-15 yaş
	16-17	30	4,03	2,04			18-19 yaş < 16-17 yaş
	18-19	30	2,73	1,29			
A1.2 Zamansal-mekansal-sayısal kesinlik	14-15	30	0,50	1,01	18,92	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	0,60	0,81			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	3,40	3,35			
A1.3 Sağduyuya ve ahlaka sosyal göndermeler	14-15	30	0,70	1,09	12,14	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	0,43	0,73			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	1,77	1,41			
A1.4 Edebi ve kültürel göndermeler	14-15	30	1,27	0,91	6,29	0,003	18-19 yaş < 14-15 yaş
	16-17	30	1,47	0,94			18-19 yaş < 16-17 yaş
	18-19	30	0,70	0,75			
A2 İçsel Gerçekliğe Yatırım							
A2.1 Kurgu ve rüyaya başvurma	14-15	30	0,63	1,00	28,80	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	0,77	1,10			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	2,33	0,76			
A2.2 Entellektüalizasyon	14-15	30	1,90	0,71	0,43	0,650	-
	16-17	30	1,97	0,85			
	18-19	30	1,70	1,66			
A2.3 Yadsıma	14-15	30	4,50	2,87	25,39	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	3,73	2,41			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	8,83	3,57			
A2.4 İçsel çatışmaya vurgu. (Dürtüsel ifade ve savunma arasında gidip gelme)	14-15	30	3,77	0,86	49,42	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	3,63	1,10			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	8,50	3,47			
A3 Obsesyonel Tipte Davranışlar							
A3.1 Kuşku: Sözel önlemler, farklı yorumlar arasında tereddüt, dile pelesenk etme.	14-15	30	8,57	3,62	1,25	0,291	-
	16-17	30	7,73	3,58			
	18-19	30	7,23	2,58			
A3.2 İptal etme	14-15	30	0,83	1,29	1,19	0,308	-
	16-17	30	1,13	1,25			
	18-19	30	0,63	1,25			
A3.3 Karşıt tepki oluşturma	14-15	30	0,53	1,04	14,48	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	0,47	0,82			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	2,17	2,00			
A3.4 Tasarımlar veya tasarım ve uygulanımlar arasında yalıtım-azaltılmış uygulanım	14-15	30	0,43	1,22	23,10	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	0,80	1,40			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	2,37	0,81			

A-Katılık boyutunda asıl ergenlik dönemine göre geç ergenlik döneminde gerçekliğe vurgunun her iki grupta arttığı, sağduyuya ve ahlaka sosyal göndermelerin kadınlara göre erkeklerde daha fazla olduğu görülmektedir.

Asıl ergenlikte her iki grupta da daha basit savunma düzenekleri kullanılırken, yaş ilerledikçe daha karmaşık savunma kullanılmaya başlanmaktadır. Yadsıma/inkâr kadın ve erkeklerde geç ergenlikte artıyorken, entellektüalizasyon bu yaş döneminde sadece kadınlarda artmakta, erkeklerde bir değişiklik izlenmemektedir. Bu durum savunma düzeneklerinin yaş grubuna bağlı ve cinsiyete bağlı olarak farklı biçimlerde etkinliğinin arttığını göstermektedir. Aynı zamanda düşleme kabiliyeti, yaş arttıkça daha da karmaşıklaşıyor gibi görünmekte ve TAT'nin hikayelerinde yansıtılan kurgu ve hayallerle gözlenmektedir. Bu durum yaşın

ilerlemesine bağlı olarak düşlemsel kapasite ve sembolik alana yapılan yatırımlarla beraber dilin kullanımındaki gelişimi de ortaya koyar niteliktedir. Bu duruma örnek yanıtlar ise şöyledir:

Yaş 15, kadın, 4.kart- “Bir Amerikan filmi gibi, kadın adamla ilgileniyor, fakat sanırım adam şu arkadaki kadınla bir ilişki yaşıyor, kadının suratına bakmıyor zaten, kadın onu etkilemeye çalışıyor, fakat adam arkadaki diğer kadınla ilgileniyor.”

Yaş 15, kadın, 9GF- “Kül kedisi masalı mıydı? Koşarken ayakkabısını kaybedecek gibi...”

Yaş 19, kadın, 4. Kart- “Bir film sahnesi gibi, belki adam kördür ve kadının onu sevmediğini düşünüyor, şöyle bir konuşma geçiyor, “eğer beni sevmiyorsan o zaman terk edebilirsin”, kadının onunla beraber olmasının sebebi adamın parasının olması, sonunda onu terk eder, adam yalnız kalır.”

Karşıt tepki oluşturma geç ergenlikte her iki cinsiyette artış göstermektedir. Ancak tasarımlar veya tasarım ve duygulanımlar arasında yalıtım- azaltılmış duygulanım geç ergenlik döneminde cinsiyetler arasında farklılık göstermekte olup, kadınlarda azalırken erkeklerde artmaktadır. Bu, olgunlaşma süreçlerinde kadınlarla erkekler arasındaki farklılığın bir sonucu olabilir. Gizil (latent) döneme ait bir savunma düzeneği, geç ergenlik döneminde yine önem kazanıyor gibi görünmektedir. Bu durum, söz konusu yaş döneminde cinselleşmiş vücudun oluşumuna bir tepki olabileceğini düşündürmektedir. Yanıt örneklerine ve savunma düzeneklerine bakacak olursak:

Yaş 18, erkek, 4. kart- “adam kızgın, ya da yok aslında kızgın değil umursamıyor aslında, kadın çok feci bir yanlış yapmış, ama adam aldırıyor” Karşıt tepki geliştirme savunma düzeneğine örnek.

Yaş 18, kadın, 2. kart- “çiftlik gibi bir yerde bir kız, ne olabilir? ... okula gidiyor. Şuradaki yaşlı görünen kadın annesi olabilir. Orada bir genç adam var, sanki o kadından bir şekilde korkmuş gibi.” Yalıtma savunma düzeneğine örnek.

18-19 yaş grubunda daha fazla emin olma çabası ve kararlılık, doğru söyleme çabası gözlenirken, düşük yaş gruplarında yansıtımlar daha açık hale gelerek, doğru yanıt verme endişesinin daha az olduğu gözlenmektedir. Yanıt örnekleri ise şu şekildedir:

Yaş 18, kadın, 1. kart- “bir oğlan çocuğu var burada, bir keman var, çocuk keman çalıyor violin...”

Yaş 19, erkek, 1. Kart- “İkinci el pazarında kendisine keman bulmuş bir oğlan, aynı

zamanda pazarda çalışıyor bu çocuk, tesadüfen bu kemanı bulmuş, onu çalmak istiyor, ama nasıl yapacağını bilmiyor, parası da yok, ders de alamaz, sanırım çalmayı başaramayacak, ama müziği her zaman sevecek.”

Yaş 14, erkek, 1. Kart- “bu resimdeki de ne? bir daktilo? Keman çalan bir çocuk, paraya ihtiyacı var, sıkılmış.”

Yaş 15, erkek, 1. Kart- “bu aletin adı ne? gitar mı? Oo yok...hadi gitar diyelim... çocuk ona garip bir şekilde bakıyor sanki korkmuş gibi...”

B- Labilite (Değişken Duygulanım) boyutunda diyalog halindeki kişiler arası ilişkileri vurgulama erkeklerde kadınlara göre geç ergenlik döneminde daha fazla görülmektedir. Bu durum yaşla birlikte kadınlarda ilişkilere yatırım yapmak değişmezken erkeklerde arttığını ve geç ergenlik döneminde kişilerarası ilişkilerin daha anlamlı hale geldiğini göstermektedir. Ayrıca duygulanımların ifade edilmesinin geç ergenlik döneminde her iki cinsiyette arttığı görülmektedir. Kişilerarası ilişkilerde yatırımların kız ve erkek çocuklar arasındaki farklılıklar, cinsiyetler arasındaki farklı olgunlaşma yollarının bir işareti olabilir. Erkekler bu süreçte kızları, yaşlarına göre biraz geriden takip ediyorlar gibi gözükmektedir. Ancak, geç ergenlik dönemi boyunca her iki cinsiyette de duygulanımlar daha önemli hale gelmektedir. Şu yanıtlarda görülebileceği gibi:

Yaş 18, erkek, 2. kart- “...bu kadın çok umutsuz görünüyor, ama diğeri daha umutlu görünüyor”

Yaş 18, erkek, 1. kart- “müziği seven bir oğlan, öğrenmek istiyor gibi, ama öğrenemez, üzgün mü ne? Evet üzgün...”

Yaş 18, kadın, 6GF- “bu bir iş görüşmesindeki kadın, adam onu zorluyor, kadının üzerine abanıyor, kadın rahatsız olmuş görünüyor, odayı terk etse iyi eder.”

Yaş 18, erkek, 10. kart- “burada aşk var, bunlar birbirini gerçekten seven bir çift, baba ve kız olabilir veya anne ve oğul olabilir. Bu insanlar mutlu, ölecek olsalar bile buna degeceğini biliyorlar, onlar için en önemli şey huzur, mutlu son var, başka türlü olamaz.”

Güçlü ve abartılı duygulanımların geç ergenlik döneminde her iki cinsiyette daha fazla olduğu görülmektedir. Tasarım ve/veya duygulanımların karşıtlığı-karşıt arzular arasında gidip gelme, kadınlarda erkeklere göre geç ergenlik döneminde daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum kadınların yaşla birlikte daha fazla histerik savunma mekanizmalarını kullandıklarını göstermektedir. Ayrıca, doğrudan duygulanımları anlatmak, ünlemler, kişisel yorumlar, tiyatrolaştırma, kişisel hikâyenin alevlenmesi geç ergenlik

döneminde kadınlarda artıyorken, erkeklerde azalmaktadır. Bazı yanıt örneklerine bakacak olursak:

Yaş 18, kadın, 1. kart, “çocuğu zorla keman dersine yolluyorlar, çocuk çalamıyor ve kemana çok çok üzgün bir şekilde bakıyor.”

Yaş 18, kadın, 6GF, “bence bu kadın burada saldırıya uğruyor, kadın başka insanları çağırır ve adam kaçır.”

Yaş 18, kadın, 13B, “savaş zamanı, bu oğlan düşman askerlerinden kaçıyor ve saklanıyor, düşmanlar ailesini buluyor, hepsi ölüyor, çocuk saklandığı yerden dışarı çıkıyor, kimse gelmiyor yanına, kapının önünde oturuyor ve anne babasının gelmesini bekliyor”.

Blos'a (1962) göre, bu geç ergenlik döneminin çarpıcı özelliği, dürtüsel çatışmaların tamamlanamamış bir çözüm süreci olması nedeniyle olabilir. Ambivalans bu aşamada bir çözüm bulmaya çalışmanın bir yoludur. Kadınlarda erkeklere göre daha fazla ambivalansın olmasının nedeni, her iki cinsiyetin olgunlaşma hızı ve Ödipal çatışmayla baş etmelerinin cinsiyetler arasındaki farklılıklar nedeniyle olmasından kaynaklı olabileceğini akla getirmektedir.

Özdeşimlerde değişkenliğin geç ergenlik döneminde kadınlarda azalırken erkeklerde arttığı görülmektedir. Yaş arttıkça, özdeşim kadınlarda sabitlenirken, erkeklerde sabit olmadığı göze çarpmaktadır. Bu durum, kadınların daha erken, 14-15, 16-17 yaş gruplarında sabitlenmiş özdeşimleri benimsediklerini düşündürmektedir (Bkz. Tablo 4-Tablo 5.). Geç ergenlik dönemi benlik işlevlerinde ve kimliğin oluşumunda nihai bir karar ve uzlaşmadır. Kadınlar bu süreçte daha yerleşik bir kimlik formuna sahip olmaya başlıyor gibi görünmekle birlikte, erkekler bu süreci kadınlara göre daha geç izlemektedir (Blos, 1962).

C- Çatışmadan Kaçınma boyutunda, ergenliğin önemli bir özelliği olan inhibisyon, ruhsal işleyiş üzerinde etkiye sahip olan duygulanımlarla ilişkili olduğu görülmektedir. Yaş arttıkça, inhibisyonun azaldığı ve ergenlerin dış olaylara ve onlarla ilişkili duygulara daha fazla ilgi duyuyor oldukları görülmektedir. Dış dünyaya başa çıkabilme yeteneği ise 18-19 yaş grubu olan geç ergenlikte daha işlevsel hale gelmektedir.

Pozitif narsisizm ve idealizasyonun geç ergenlik döneminde her iki cinsiyette arttığı, sınırlar, çevreleri ve duyumsal nitelikleri üzerine ısrar etmede ise azaldığı görülmektedir. Değişen bedene yönelik olumlu tutum geç ergenlikte görünmektedir. Ergenlik öncesi değişiklikler ve etkileri, bu süreçte bir süre sonra pozitif bir beden imgesi elde ediyor gibi görünmektedir. Aynı zamanda kimliğe ve bedeni yönelik değerlilik ve değersizlik (pozitif veya

negatif narsistik yatırımlar-güzel/çirkin, fakir/zengin, uzun/kısa gibi ifadelerle) atfetmeye eğilim de bu yaş grubunda artmış görünmektedir. Yanıt örneklerine bakacak olursak:

Yaş 19, erkek, 1. Kart, “anne babası tarafından terk edilmiş bir çocuk, kendini müziğe vermiş, yeteneği keşfedilmiş ve çok tanınan bir müzisyen olmuş.”

Yaş 18, kadın, 9GF, “aynı evin iki kızı bunlar, biri zengin adamın kızı diğeri ise hizmetçinin kızı...”

Yaş19, erkek, 8BM, “savaş zamanı, bu yerel bir hastane gibi, Amerikan filmlerindeki Afgan hastaneleri gibi, yaralı bir adamı tedavi ediyorlar, bu oğlan da genç bir tıp öğrencisi, bu yaralı adamı kurtaracak.”

Tablo 4.

Labilite (Değişken Duygulanım) Boyutuna Göre Kadınlarda Yaş Grupları Farklılaşma Tablosu

KADINLAR							
Boyutlar ve Alt Boyutlar	Yaş	N	Ort	S	F	Sig.	Anlamli derecede yüksek puan alan grup
B1 İlişkiye Yatırım							
B1.1 Diyalog halindeki kişilerarası ilişkileri vurgulama	14-15	30	8,60	2,92	4,43	0,015	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	8,07	2,95			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	10,77	4,93			
B1.2 Resimde olmayan kişileri dahil etme	14-15	30	9,07	2,57	0,54	0,584	-
	16-17	30	8,87	2,75			
	18-19	30	9,73	4,48			
B1.3 Duygulanımları ifade etmek	14-15	30	5,33	1,42	119,14	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	5,60	0,86			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	10,87	2,15			
B2 Dramatizasyon							
B2.1 Doğrudan duygulanımları anlatmak, ünlemler, kişisel yorumlar. - Tiyatrolaştırma, kişisel hikâyenin alevlenmesi	14-15	30	7,93	1,11	122,45	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	7,83	1,15			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	4,17	0,91			
B2.2 Güçlü veya abartılı duygulanımlar	14-15	30	2,40	0,72	18,46	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	2,10	0,66			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	5,17	3,60			
B2.3 Tasarım ve/veya duygulanımların karşıtlığı-karşıt arzular arasında gidip gelme	14-15	30	1,40	0,81	43,34	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	1,33	0,61			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	3,40	1,35			
B2.4 Korku, felaket ve sarsıntı yaratan duygulanımlara bağlı olan ya da olmayan olayların tasarımları	14-15	30	1,13	0,43	87,97	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	1,23	0,63			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	5,17	2,20			
B3 Histerik Tipte Yöntemler							
B3.1 Duygulanımların, tasarımların bastırılmasına hizmet etmesi	14-15	30	0,27	0,58	5,09	0,008	18-19 yaş < 14-15 yaş
	16-17	30	0,03	0,18			16-17 yaş < 14-15 yaş
	18-19	30	0,00	0,00			
B3.2 İlişkilerin erotize edilmesi, saydam bir sembolleştirme, baştan çıkarma değerindeki narsistik detaylar	14-15	30	2,93	0,69	1,66	0,196	-
	16-17	30	2,73	0,69			
	18-19	30	3,17	1,26			
B3.3 Özdeşimlerdeki değişkenlik	14-15	30	1,00	0,26	7,87	0,001	18-19 yaş < 14-15 yaş
	16-17	30	1,03	0,32			18-19 yaş < 16-17 yaş
	18-19	30	0,67	0,55			

Tablo 5.

Labilite (Değişken Duygulanım) Boyutuna Göre Erkeklerde Yaş Grupları Farklılaşma Tablosu

ERKEKLER							
Boyutlar ve Alt Boyutlar	Yaş	N	Ort	S	F	Sig.	Anlamli derecede yüksek puan alan grup
B1 İlişkiye Yatırım							
B1.1 Diyalog halindeki kişilerarası ilişkileri vurgulama	14-15	30	4,53	2,00	27,18	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	4,33	0,84			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	9,73	5,13			
B1.2 Resimde olmayan kişileri dahil etme	14-15	30	5,77	1,94	7,59	0,001	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	5,90	1,52			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	8,10	3,78			
B1.3 Duygulanımları ifade etmek	14-15	30	8,07	1,60	18,47	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	8,17	1,37			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	10,53	2,26			
B2 Dramatizasyon							
B2.1 Doğrudan duygulanımları anlatmak, ünlemler, kişisel yorumlar. - Tiyatrolaştırma, kişisel hikâyenin alevlenmesi	14-15	30	6,40	0,93	23,87	0,000	18-19 yaş < 14-15 yaş
	16-17	30	6,07	0,83			18-19 yaş < 16-17 yaş
	18-19	30	4,50	1,53			
B2.2 Güçlü veya abartılı duygulanımlar	14-15	30	3,33	1,03	4,57	0,013	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	3,20	0,85			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	4,77	3,62			
B2.3 Tasarım ve/veya duygulanımların karşıtlığı-karşıtlı arzular arasında gidip gelme	14-15	30	3,57	0,94	0,35	0,707	-
	16-17	30	3,53	0,94			
	18-19	30	3,33	1,54			
B2. Korku, felaket ve sarsıntı yaratan duygulanımlara bağlı olan ya da olmayan olayların tasarımları	14-15	30	3,27	0,64	12,83	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	3,17	0,46			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	4,77	2,24			
B3 Histerik Tipte Yöntemler¹³							
B3.1 Duygulanımların, tasarımların bastırılmasına hizmet etmesi	14-15	30	1,30	0,92	27,18	0,000	18-19 yaş < 14-15 yaş
	16-17	30	1,07	0,58			18-19 yaş < 16-17 yaş
	18-19	30	0,10	0,40			
B3.2 İlişkilerin erotize edilmesi, saydam bir sembolleştirme, baştan çıkarma değerindeki narsistik detaylar	14-15	30	2,13	0,90	6,30	0,003	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	2,53	1,14			
	18-19	30	3,07	1,02			
B3.3 Özdeşimlerdeki değişkenlik	14-15	30	0,03	0,18	10,39	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	0,20	0,48			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	0,77	1,01			

Tablo 6.

Çatışma Boyutuna Göre Kadınlarda Yaş Grupları Farklaşma Tablosu

KADINLAR							
Boyutlar ve Alt Boyutlar	Yaş	N	Ort	S	F	Sig.	Anlamli derecede yüksek puan alan grup
CF Dışsal Gerçekliğe Fazla Yatırım							
CF.1 Günlük hayata, gerçeğe, yapmaya getirilen vurgu. Dışsal gerçeklikle kaplanan göndermeler	14-15	30	0,13	0,57	88,64	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	0,07	0,37			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	2,23	1,04			
CF.2 Dış normlara gönderme yapan koşulların duygulanımları	14-15	30	0,10	0,55	48,23	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	0,00	0,00			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	0,87	0,35			
CI Ketlenme							
CI.1 Kısıtlamaya olan eğilim (uzun bekleme süresi ve\veya hikayeler arası sessiz kalma, soru sorma ihtiyacı, ret eğilimi, reddetme)	14-15	30	4,20	1,42	1,63	0,201	-
	16-17	30	4,97	1,50			
	18-19	30	4,67	1,99			
CI.2 Belirtilmemiş çatışma nedenleri; sıradanlaştırma, bilinmeyen kişiler	14-15	30	5,90	2,07	24,58	0,000	18-19 yaş < 14-15 yaş
	16-17	30	6,70	2,09			18-19 yaş < 16-17 yaş
	18-19	30	3,50	1,23			
CN Narsistik Yatırımlar							
CN.1 Özel duygulara yapılan vurgu-Kişisel göndermeler	14-15	30	0,47	0,68	3,39	0,038	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	0,60	0,93			
	18-19	30	1,07	1,14			
CN.2 Olumsuz Narsistik detaylar- kendilik tasarımının ve\veya nesne tasarımının idealleştirilmesi	14-15	30	3,37	1,16	0,03	0,967	-
	16-17	30	3,40	1,19			
	18-19	30	3,47	2,06			
CN.2 Olumlu Narsistik detaylar- kendilik tasarımının ve\veya nesne tasarımının idealleştirilmesi	14-15	30	3,47	0,90	3,22	0,045	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	3,87	1,43			
	18-19	30	4,60	2,53			
CN.3 Tablolaştırma- Başlık olarak duygulanım verme- Duygulanımları anlatan beden duruşları	14-15	30	0,53	0,73	4,55	0,013	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	0,97	1,16			
	18-19	30	1,40	1,35			
CN.4 Sınırlar, çevreler ve duyumsal nitelikleri üzerine ısrar etme	14-15	30	3,77	1,10	40,15	0,000	18-19 yaş < 14-15 yaş
	16-17	30	3,93	1,44			18-19 yaş < 16-17 yaş
	18-19	30	0,80	1,92			
CN.5 Ayna ilişkisi							
	14-15	30	1,57	1,10	17,76	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	1,87	1,07			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	4,10	2,71			
CL Sınırların Değişkenliği							
CL.1 Sınırların geçirgenliği (anlatılan hikâyenin öznesi arasında; ve iç ve dış sınırlar arasında)	14-15	30	3,13	1,46	4,27	0,017	18-19 yaş < 14-15 yaş
	16-17	30	2,63	1,47			
	18-19	30	1,93	1,83			
CL.2 Algıdan ve\veya duygudan destek almak	14-15	30	8,67	1,37	5,17	0,008	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	8,03	2,01			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	10,87	5,71			
CL.3 İşlevsellik biçimleri ile ilgili çeşitlilik (iç/dış, algısal/sembolik, soyut/somut)	14-15	30	0,00	0,00	1,65	0,198	-
	16-17	30	0,37	1,16			
	18-19	30	0,13	0,73			
CL.4 Yarıлма	14-15	30	0,00	0,00	0,50	0,608	-
	16-17	30	0,13	0,73			
	18-19	30	0,13	0,73			
CM Anti-depresif Davranışlar							
CM.1 Nesnenin dayanma kapasitesi üzerine yapılan vurgu; Klinisyene başvurma	14-15	30	2,03	1,88	8,23	0,001	18-19 yaş < 14-15 yaş
	16-17	30	1,67	1,95			18-19 yaş < 16-17 yaş
	18-19	30	0,40	0,81			
CM.2 Özdeşimlerin çok değişken olması	14-15	30	0,00	0,00	1,00	0,372	-
	16-17	30	0,00	0,00			
	18-19	30	0,03	0,18			
CM.3 Kaçınma, alay, mizah, göz kırpması							
	14-15	30	0,07	0,25	1,48	0,233	-
	16-17	30	0,00	0,00			
	18-19	30	0,10	0,31			

Tablo 7.

Çatışma Boyutuna Göre Erkeklerde Yaş Grupları Farklılaşma Tablosu

ERKEKLER							
Boyutlar ve Alt Boyutlar	Yaş	N	Ort	S	F	Sig.	Anlamlı derecede yüksek puan alan grup
CF Dışsal Gerçekliğe Fazla Yatırım							
CF.1 Günlük hayata, gerçeğe, yapmaya getirilen vurgu. Dışsal gerçeklikle kaplanan göndermeler	14-15	30	2,10	0,55	0,66	0,519	-
	16-17	30	2,30	1,09			
	18-19	30	2,03	1,07			
CF.2 Dış normlara gönderme yapan koşulların duygulanımları	14-15	30	0,03	0,18	88,61	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	0,00	0,00			18-19 age > 16-17 age
	18-19	30	1,07	0,58			
CI Ketlenme							
CI.1 Kısıtlamaya olan eğilim (uzun bekleme süresi ve\veya hikayeler arası sessiz kalma, soru sorma ihtiyacı, ret eğilimi, reddetme)	14-15	30	6,00	2,13	11,38	0,000	18-19 yaş < 14-15 yaş
	16-17	30	6,70	1,51			18-19 yaş < 16-17 yaş
	18-19	30	4,33	2,20			
CI.2 Belirtilmemiş çatışma nedenleri; sıradanlaştırma, bilinmeyen kişiler	14-15	30	5,57	2,43	5,83	0,004	18-19 yaş < 16-17 yaş
	16-17	30	6,73	3,08			
	18-19	30	4,50	1,96			
CN Narsistik Yatırımlar							
CN.1 Öznel duygulara yapılan vurgu-Kişisel göndermeler	14-15	30	0,63	1,22	0,68	0,511	-
	16-17	30	0,47	0,94			
	18-19	30	0,80	1,16			
CN.2 Olumsuz Narsistik detaylar- kendilik tasarımının ve\veya nesne tasarımının idealleştirilmesi	14-15	30	4,27	2,48	1,40	0,253	-
	16-17	30	4,43	1,59			
	18-19	30	3,53	2,47			
CN.2 Olumlu Narsistik detaylar- kendilik tasarımının ve\veya nesne tasarımının idealleştirilmesi	14-15	30	2,23	2,05	8,19	0,001	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	2,07	1,68			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	4,10	2,64			
CN.3 Tablolaştırma- Başlık olarak duygulanım verme- Duygulanımları anlatan beden duruşları	14-15	30	2,13	1,50	0,52	0,595	-
	16-17	30	1,77	1,46			
	18-19	30	1,77	1,83			
CN.4 Sınırlar, çevreler ve duyumsal nitelikleri üzerine ısrar etme	14-15	30	4,23	1,55	41,80	0,000	18-19 yaş < 14-15 yaş
	16-17	30	5,00	1,76			18-19 yaş < 16-17 yaş
	18-19	30	1,20	1,79			
CN.5 Ayna ilişkisi	14-15	30	4,43	2,11	1,20	0,306	-
	16-17	30	4,60	1,91			
	18-19	30	3,73	2,79			
CL Sınırların Değişkenliği							
CL.1 1 Sınırların geçirgenliği (anlatanla hikâyenin öznesi arasında ve iç ve dış sınırlar arasında)	14-15	30	1,67	1,18	0,01	0,994	-
	16-17	30	1,70	0,65			
	18-19	30	1,70	1,92			
CL.2 Algıdan ve\veya duygudan destek almak	14-15	30	6,87	0,73	8,70	0,000	18-19 yaş > 14-15 yaş
	16-17	30	6,40	1,50			18-19 yaş > 16-17 yaş
	18-19	30	9,90	5,88			
CL.3 İşlevsellik biçimleri ile ilgili çeşitlilik (iç/dış, algısal/sembolik, soyut/somut)	14-15	30	0,00	0,00	1,66	0,195	-
	16-17	30	0,20	0,48			
	18-19	30	0,13	0,57			
CL.4 Yarılma	14-15	30	0,03	0,19	0,60	0,551	-
	16-17	30	0,07	0,37			
	18-19	30	0,00	0,00			
CM Anti-depresif Davranışlar							
CM.1 Nesnenin dayanma kapasitesi üzerine yapılan vurgu; Klinisyene başvurma	14-15	30	2,20	2,36	7,27	0,001	18-19 yaş < 14-15 yaş
	16-17	30	2,27	2,42			18-19 yaş < 16-17 yaş
	18-19	30	0,50	1,01			
CM.2 Özdeşimlerin çok değişken olması	14-15	30	0,00	0,00	.	.	-
	16-17	30	0,00	0,00			
	18-19	30	0,00	0,00			
CM.3 Kaçınma, alay, mizah, göz kırpması	14-15	30	0,03	0,18	0,52	0,594	-
	16-17	30	0,10	0,31			
	18-19	30	0,07	0,25			

Yaş arttıkça, 18-19 yaş kadınlarda sınırların geçirgenliği azalmaktadır. İç ve dış sınırlar sabitlenir, iç ve dış ayrımı daha iyi yapılabilir hale gelmektedir. Buna ek olarak, 18-19 yaşlarında kadın ve erkeklerde, ötekine daha az ihtiyaçları olduğu görülmektedir. Fakat aynı zamanda algıdan ve duyumdan destek almada, her iki cinsiyette 18-19 yaş grubunda arttığı görülmektedir (Bkz. Tablo 6 – Tablo 7). Buna örnek bazı yanıt örnekleri şöyledir:

Yaş 19, erkek, 2.kart, “sıcak havada giysilerini çıkartmış bir adam, kocasına hayranlıkla bakan bir kadın, bu kızın buradaki amacı ne acaba, bu kızı anlayamadım, eğer elinde kitaplar varsa o zaman tahminimce okula gidiyordur mutlaka ...”

Yaş 18, kadın,1.kart, “bunun keman çalmayı öğrenmekle başı dertte, zorlanıyor,18. Yüzyılda geçiyor, saç kesimi biraz eski görünüyor ...”

Tartışma

Bu çalışmanın amacı yaş, cinsiyet ve sosyo-ekonomik statünün bir ergen örnekleminde savunma düzeneklerinin kullanımı ve bu savunmaların ruhsal gelişim süreci üzerine etkilerini incelemek ve bunların Tematik Algı Testi’nden elde edilen hikayeler aracılığıyla yorumlanabilmesine olanak sağlamaktır. Tematik Algı Testi, psikanalitik kurama göre yorumlandığında oldukça zengin bir gizil anlatım biçimini ve bilinçdışı süreçleri ortaya koymaktadır. Ergenliğin yaş dönemlerine bağlı olarak incelenmesi de hem ruhsal olgunlaşmayı takip edebilmek hem de ergenlikteki farklı gelişimsel düzeyleri anlamak açısından faydalı olacaktır. Peter Blos’un 1960’larda geliştirdiği ve günümüze kadar geçerliliğini koruyan en yapılanmış ergen ruhsal gelişimi kuramı da günümüz ergenliğini anlamakta halen geçerli bir yaklaşım olarak kabul görmektedir. Ancak değişen zamanla beraber değişen ergenlik süreci ve ergenleri bugün yeniden değerlendirmek ve Tematik Algı Testi üzerinden yorumlamak da faydalı olacaktır. Bu amaçla TAT kartlarındaki hikayeleştirmeler hem görünür içerikleri hem de gizil içerikleri üzerinden ele alınmıştır ve içerik niteliksel bir değerlendirmeyle anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bu analizler testin kodlamasında kullanılan eksenler üzerinden (A, B, C ve E eksenleri) ve hikayeler oluşturulurken başvuru olan savunma düzenekleri üzerinden yapılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda hikayelerdeki narsisistik içerikler (olumlu veya olumsuz), Ödipal çatışmanın ele alınışı ve nesne ilişkileri bağlamında içerikler yaş grupları, sosyoekonomik düzey ve cinsiyet farklılığı temelinde değerlendirilmiştir.

Kartların niteliksel analizine bakıldığında, kadınlarda en belirgin olumlu ve olumsuz narsisistik içeriklerin 13B kartında verildiği gözlenmektedir. Bu kart tek başına olma kapasitesine yönelik hikayeleştirmelere olanak tanıdığından, bu yaş aralığında narsisistik bir

dayanak ihtiyacının özellikle yalnızlık duygusu ve tek başına olma gibi durumlarla baş edebilmekte, destekleyici bir unsura dönüştüğünden söz etmek olasıdır. Aynı zamanda sadece kadınlara verilen 6GF ve 9GF kartları da narsisistik bir söylemi açığa çıkartmaktadır. Bu kartlardaki babasal imgeye mesafe koyma çabasının ve kendi cinsiyelle rekabet duygulanımının etkisi, narsisistik ihtiyacı artırır niteliktedir. Daha önce de sözünü ettiğimiz ergenlikte canlanan Ödipal çatışma ve arzu nedeniyle kadın ergenlerde babasal imgeye yönelik daha güçlü bir mesafe koyma ve ensest yasağına uyum sağlama arzusu gözlenmiştir. Bu nedenle narsisistik detaylara ağırlık verilmeye çalışılarak, babasal imgeye yönelik arzu bastırmaya uğratılmaktadır. Aynı cinsiyete yönelik rekabet arzusu da daima anne-kız ilişkisindeki, yaşamın başlarındaki Ödipal arzuyla bağlantılı bir rekabetin varlığının, ergenlik sürecinde de gençleri etkileyen yanını gündeme getirmektedir. Bu kartlarda 18-19 yaş grubu kadınlar diğer yaş gruplarındaki kadınlara göre daha zengin bir söylem ve anlatım biçimi de sergilemektedir. Bu durum ruhsal olgunlaşma arttıkça, hikayeletirmede de daha az zorluk yaşanmasını ve daha rahat bir anlatımın açığa çıkmasını sağlar görünmektedir. Ergenliğin olgunlaşma sürecinin geç ergenlik döneminde yani 18-19 yaş döneminde etkisi olduğu görülmekte ve bunun sonucunda öznelleşme gelişmektedir. Ayrıca kişiliğin sınırları ve hem iç hem de dış gerçeklik, öncekine göre daha tamamlanmış görünmektedir bu da hikayelerdeki daha yapılanmış anlatımla ortaya konmaktadır. Erkeklerde ise 13 B ve 13MF de söylem biçimi diğer kartlara göre belirgin biçimde farklılaşmaktadır. Bir erkek çocuğun belirginleştiği bu kartlarda, erkekler kişisel hikâye ve duygulanımları daha kolaylıkla vermeye eğilimli görünmektedirler. 18-19 yaş grubu erkeklerde ise 8BM kartına verilen yanıtlarda kişisel hikâyenin çok gündeme geldiği ve babaya yönelik hikayeletirmelerin arttığı görülmektedir. Bu durum kartın gizil içeriğiyle de uyumlu görünmektedir ve babaya yönelik saldırgan dürtüyle beraber şefkat içeren anlatımlarla da açığa çıkmaktadır. Kişisel hikâyenin gündeme gelmesi aynı zamanda sınırların kaybı ve narsisistik bir kırılmalılığı da ortaya koyar niteliktedir. Bu kırılmalılık ve sınırlardaki geçirgenlik patolojik boyutta yaşanmasa da bu yaş grubu genç erkeklerde kimliğe ve babasal olana yönelik özdeşim boyutunda bir hassasiyete yönelik değerlendirilebilir ve bu yaş grubuyla klinik çalışmada da bu hassasiyet önemli bir işaret olarak kabul edilebilir.

Sosyo-ekonomik düzey ise ergenlerin savunma düzenekleri kullanımında belirleyici bir unsur değildir. TAT'de, A, B, C ve E boyutlarının hiçbirinde sosyo-ekonomik gruplar arasında istatistiki açıdan anlamlı derecede bir fark tespit edilmemiştir. Bu durum testin sosyoekonomik düzeyler arası bir farklılaşmayı açığa çıkartmadığını düşündürebileceği gibi, bilinçdışı üzerinden düşünüldüğünde de böyle bir ayrımın gözlenmediği kabul edilmektedir. TAT boyutlarından alınmış olan savunma puanlarının yaş değişkeni ile ilişkilerini inceleyen Pearson korelasyon analizi bulgularına göre ise yaşın artması savunmaların kullanımındaki

farklılaşmada belirleyici bir unsurdur. Yaşın artmasıyla birlikte hem kadınlarda hem de erkeklerde, TAT’de, Boyut A-Katılık, Boyut B-Labilite (Değişken duygulanım), Boyut C-Çatışmadan Kaçınma ve Boyut E-Birincil Süreçleri boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı derecede savunma puanı artışı veya düşüşü tespit edilmiştir. TAT’de bir boyutta yaş arttıkça kimi zaman kadınlarda kimi zaman da erkeklerde savunma puanında istatistiksel açıdan anlamlı derecede artış veya düşüş olduğu görülmüştür. Bu durum ruhsal olgunlaşmanın ergenliğin farklı yaşlarında değişik biçimlerde görünür olduğunu ve buna bağlı olarak da savunma düzeneklerinin kullanımlarının da yaşa göre farklılaştığını göstermektedir. Elbette reaksiyon formasyon daha küçük yaşlarda sıklıkla kullanılan bir savunma düzeneği olabilirken, entellektüalizasyon ergenliğin daha yaygın bir savunması olarak asıl ergenlik döneminde daha sık kullanılabilir (Freud, 1937, İlk basım).

Tüm bu bulgular çerçevesinde TAT uygulamasından elde edilen savunma puanlarına ilişkin olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır: TAT uygulamasından elde edilen savunma puanları yaşın artmasıyla birlikte değişmekte; 18-19 yaş grubu kendine özgü bir yaş grubu olarak ortaya çıkmaktadır. TAT’den elde edilen savunma puanları cinsiyete göre farklılık gösterebilmektedir ancak sosyo-ekonomik statünün ergenlerin kullandıkları savunma tercihleri üzerinde bir etkisi yoktur. Cinsiyetlerarası bu farklılaşma ancak bilinçdışıdaki kadın erkek imgelerinin ve Ödipal çatışmanın çözümlenişinin yarattığı bir farklılaşma olarak değerlendirilebilecektir. Annesel ve babasal olana yönelik özdeşimlerdeki farklılık veya çatışmalar kullanılan savunma düzeneklerinin de türünü ve sıklığını etkiler görünmektedir.

Genel olarak sonuçlar değerlendirildiğinde en belirgin değişimin 18-19 yaş grubunda ortaya çıktığı gözlenmektedir. Diğer yaş gruplarına göre çok daha belirgin bir değişim gözlenen bu grupta, ergenlik döneminin sonuna doğru ruhsal yapının belirginleşmesinin etkileri gözlenmektedir. Bu gruptaki hem kadınlar hem de erkekler diğer yaş gruplarına göre daha fazla olumlu narsisistik yatırım yapmaya çalışmaktadırlar. Özdeşimler ise daha sabit hale gelmekte ve kimlik yapılanması belirlemeye başlamaktadır. Aynı zamanda yine 18-19 yaş grubunda söylemde kesinlik artarken, ahlaka ve sosyal normlara göndermeler de daha fazla kullanılmaya başlanmakta ve üstbenlik yapılanması kalıcı özellikler göstermeye başlamaktadır. Rasyonel düşünce de bu yaş grubunda diğer gruplara oranla belirgin biçimde fazlalaşmaktadır ve olgunlaşma sürecinin etkileri görünmektedir.

Kadınlarda dramatisasyon, yaş arttıkça artmakta, erkeklerde ise yalıtma belirginleşmektedir. 18-19 yaş grubu sınırların da daha netleştiği bir döneme işaret etmektedir ve diğer yaş gruplarında olmayan bir sınır ihtiyacı kendisini göstermektedir. Bütün bu bulgular ışığında geç ergenlik döneminin, ruhsal olgunlaşmanın nihai basamaklarından birine işaret

ettiği ve yetişkinliğe geçişte kişinin organizasyon kapasitesinin arttığına işaret ettiğini TAT bulguları da ortaya koyar niteliktedir.

Bu nedenle ergenlik döneminin, kendi içinde farklı yaş gruplarıyla değerlendirilmesinin de önemi bir kez daha vurgulanmaktadır. Buna bağlı olarak asıl önemli belirleyicinin ise ergenliğin evreleri olarak ortaya çıktığı ve yaş dönümünün, ergenlikte kendine özgü gelişimsel basamaklar oluşturduğu ve bütün bir ergenlik sürecinden değil, belirli yaş aralıklarına göre farklı çatışma ve sorunsalların önemi üzerinde durulması gerektiği bu çalışmadan da anlaşılmaktadır. Bu çalışmada eksik kaldığını düşündüğümüz nokta erinlik (püberte) yani 11-13 yaş aralığının dahil edilmemiş olmasıdır. Erinlik başlangıcının da ergenliğin ilerleyişindeki rolü düşünüldüğünde burada yaşanan zorlukların da anlaşılabilmesi ve ergen ruhsallığının daha bütüncül bir tabloda ele alınabilmesi bu dönemin tam anlamıyla anlaşılmasını sağlayabilecektir. Bu yaş grubuna TAT uygulanabilmesiyle ilgili teknik zorluklar bunu engellemiş olsa da takip eden yıllarda böyle bir çalışma da yürütülmesi planlanmaktadır.

Sonraki çalışmalarda herhangi bir klinik tablonun bulunmadığı ergenlerin yanı sıra klinik gruplar arasında da karşılaştırma yapmak, bazı psikopatolojileri ve ergenliğe özgü hassasiyetleri anlamakta yardımcı olabilecektir. Aynı zamanda ergenlik ve yetişkinliğe geçiş arasında da bir bağlantı elde edebilmek için yine benzer popülasyonlarla klinik olmayan gruplarda yetişkinliğe geçiş dönemi veya genç erişkinlik olarak tanımlanabilecek 20-25 yaş arası değişimler varsa bunları incelemek de önemli görünmektedir. Yetişkin olamama sorunsalı bu bağlamda günümüz dünyasının bir sorunu olarak kabul edilmekte olduğundan buradaki dinamikleri çalışmak da “normal kliniğini” anlamak açısından faydalı olacaktır.

Kaynakça

- Blos, P. (1962). *On adolescence, a psychoanalytic interpretation*, New York, The Free Press.
- Bronstein, C. (2010). "Two modalities of manic defences: Their Function in Adolescence Breakdown", *International Journal of Psychoanalysis*, 91, 583-600.
- Freud, A. (1968). *The ego and the mechanisms of defense*, London: Hogarth Press and Institute of Psycho-Analysis (1937, İlk basım).
- İkiz, T. (2016), Tematik Algı Testi (TAT) psikanalitik yönelimli el kitabı (2. Basım). Bağlam Yayıncılık.
- Jeammet, P. (2012). *Ergenlik: anne-babalar ve uzmanlar için nirengi noktaları*, Çev. J.İşıl Ertüzün, 1. Baskı, Bağlam Yayıncılık.
- Lacan, J. (2012). *O Seminário, livro 19: ... ou pior*. Rio de Janeiro, RJ: Jorge Zahar . (Seminário proferido em 1971-72).
- Laufer, M., ve Laufer, M. E. (1984). *Adolescence and developmental breakdown: A psychoanalytic view*. Yale University Press.
- Mitchell, S.A. (1993). *Hope and dread in psychoanalysis*, Basic Books.
- Parman, T. (1988). Ergen ve psikanaliz, *Klinik Psikiyatri*, 2(73)-82.
- Parman, T. (2012). *Ergenlik ya da merhaba hüznün* (4. Basım), Bağlam Yayıncılık
- Winnicott, D. W. (1971). The use of an object and relating through identifications. *In Playing and Reality*, 86-94. London: Tavistock Publications.
- Winnicott, D. W. 1953. "Transitional objects and transitional phenomena", *International Journal of Psycho-Analysis*, 34, 89-97.
- Zupančič, A. (2016). "Sexo, ontologia e subjetividade". Lavra Palavra. Recuperada de Entrevista a Randall Terada publicada no site: <https://lavrpalavra.com/2016/03/01/sexo-ontologia-e-subjetividade/>

A research with Thematic Apperception Test about The Defence Mechanisms and the Adolescent Psychic Development between the ages of 14-19

Summary

According to the Psychoanalytic Theory, adolescence can be considered as the integration process of the pubertal changes. The pubertal changes bring about the adolescence, but the psychic growth and development comes later affecting the individual during this critical period in life. Adolescence is also a vulnerable period, because of the sudden growth it involves. Besides, most of the psychopathologies which may develop during this period may affect the whole life after this critical time.

The purpose of the current research was to depict the effects of gender, age and socio-economic status in use of defense mechanisms and psychic development in an adolescent population residing in Istanbul through applying Thematic Apperception Test (TAT). Another goal was to have a more compact understanding across age groups, gender and also between the socioeconomic groups. The main hypothesis of this study was that there would be differences in inhibition, narcissistic defenses and expression of conflict across the ages during adolescence.

One hundred and eighty adolescents between the ages of 14 and 19 were randomly selected among schools in İstanbul, and the participants were equally chosen among girls and boys corresponding to 90 people for each gender. Obtained sample was further divided equally as low, middle, and higher socioeconomic status within the groups. The TAT was applied to the participants and the tests were coded according to the French Psychoanalytical School of Rorschach. After the coding procedure, the results were analyzed in order to measure the differences between the age and socioeconomic groups along with the gender differences through applying Anova T-test and Pearson Correlation analysis.

The late adolescence period seems to have remarkable differences when compared with the other age groups. In the age group of 18-19, girls and boys showed more positive narcissistic defenses. The identification became more fixed, and a stable identity had been obtained. Logical thinking seems to develop resulting in a more mature understanding. Intellectualization also increased in both sexes during this period. The dramatization also increased among girls whereas the boys were using isolation more at this age period. The 18-19 age group indicates a period that the boundaries become definite. As a result, it is of utmost importance evaluating adolescence period across different age groups. During the adolescence period, the age differences seem to be a significant denominator of the psychic changes and development. Consequently, studies not including different age periods during this remarkable

time may be insufficient to capture the changes which are encountered during this transitional period.

Vaka Çalışması

Görüntülü Görüşme ile Yabancı Dilde Semptom-Odaklı Bilişsel Davranışçı Psikoterapi Uygulaması: Bir Olgu Sunumu Miray AKYUNUS^{1*}¹ Işık Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye**Makale Bilgisi****Anahtar kelimeler:**Bilişsel-davranışçı terapi,
yabancı dilde psikoterapi,
online psikoterapi,
depresyon,
kaygı bozukluğu**Öz**

Pratik veya zorunlu gerekçeler dolayısıyla psikoterapi uygulamalarının yabancı dilde ve/veya çevrimiçi internet aracılığı ile sunulması yaygınlaşmaktadır. Bu vaka çalışması her iki koşulda bilişsel davranışçı terapinin (BDT) uygulanmasına bir örnek niteliğindedir. Türkiye'nin küçük şehirlerinden birinde yaşamakta olan İngiliz bir danışan, depresyon ve kaygı belirtileri şikayetleri ile, semptomlardan kurtulma ve işlevselliğini artırma amaçlı olarak bilişsel-davranışçı yaklaşımla çalışan bir psikoterapistle İngilizce psikoterapi için başvurmuştur. Vakanın geçmiş çözümlenmemiş travmaları bulunmakla beraber, kendi talebi ve en yüksek yararının gözetilmesi çerçevesinde semptom-odaklı BDT yürütülmüştür. Sunulan bu vaka örneğinde, terapötik ittifakın çevrimiçi terapi uygulamasında geleneksel terapilere benzer şekilde kurulabilmesi, BDT tekniklerinin bu ortamda uygulanmaya uygun olması ve danışanın terapiye uyumu tedavinin etkinliğine katkıda bulunmuştur. Bu vaka çalışması, görüntülü görüşme ile ve yabancı dilde olmakla birlikte, BDT yaklaşımına yatkın danışanlarla, yapılandırılmış bir yaklaşımla çalışmanın semptom-odaklı tedavilerde etkinliğini ortaya koyması açısından önemlidir. Diğer taraftan, intihar riski gibi kriz durumlarının ele alınmasının ve yıkıcı travmatik yaşantılar gibi hassasiyeti yüksek meselelerin çalışılmasındaki güçlükler ise, geleneksel olmayan bu psikoterapi ortam ve koşullarının sınırlılıklarını ortaya koymuştur.

Abstract**Keywords:**

Cognitive-behavioral therapy, psychotherapy in a foreign language, online psychotherapy, depression, anxiety disorder

Due to practical or compulsory reasons, it is common to offer psychotherapy in a foreign language and online platforms. This case study is an example of the application of cognitive-behavioral therapy (CBT) in such conditions. An English client living in a small town in Turkey consulted a cognitive-behavioral therapist for psychotherapy in English. The client presenting with symptoms of anxiety and depression was applied to psychotherapy for symptom relief purposes and functionality improvement. Although the client had unresolved traumas, considering the demand and the highest benefit of the client, symptom-based CBT was conducted. In this case example, the establishment of the therapeutic alliance in online therapy practice similar to traditional therapies, the techniques of the CBT being suitable for such an application setting, and the client's compliance to the psychotherapy contributed to the effectiveness of the treatment. This case study, although held in a foreign language on the video call, is important for demonstrating the effectiveness of a symptom-based approach while working with clients who are suitable for the CBT in a structured format. On the other hand, the difficulty of addressing crises such as suicide risk and sensitive issues such as destructive traumatic experiences revealed the limitations of such nontraditional psychotherapy settings and conditions.

*Sorumlu Yazar, Işık Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Meşrutiyet Mah. Üniversite Sok. No:2, 34890, Şile/İstanbul
e-posta: makyunus@gmail.com

DOI: 10.31682/ayna.765315

Gönderim Tarihi (Received): 06.07.2020; Kabul Tarihi (Accepted): 04.01.2021

2148-4376

Giriş

Psikolojik hizmetlerde çağın değişen ve gelişen teknolojilerden yararlanımı gün geçtikçe artmakta ve özellikle psikolojik tedavilerin internet aracılığı ile sunumu farklı yöntem (örn; otomatize bilgisayar programları, kendi kendine yardım biblioterapiler veya psikoterapist yönlendirmeli video kayıtları) ve biçimlerde (örn; kısa mesaj, senkronize olmayan video, e-posta ile kişiye özel yönergeler ile) gerçekleşmektedir (Anderson, 2016). Görüntülü görüşme olanağının yaygınlaşması ile ise, niteliği ve koşulları açısından yüz yüze psikoterapi uygulamalarına çok daha yakın bir hizmet sunumuna erişim mümkün olmuştur. Öyle ki, Skype gibi görüntülü görüşme yazılımları kullanılarak veya yazılı mesaj aracılığı ile yürütülen psikoterapi süreçlerinde, terapi ilişkisi ve terapötik ittifakın yüz yüze psikoterapilerdeki kalitede kurulabileceği araştırmalarla desteklenmektedir. (Mora, Nevid ve Chaplin, 2008; Reynolds, Stiles, Bailer ve Hughes, 2013). Buna karşın, çevrimiçi uygulamaların geleneksel yüz yüze psikoterapilerin bir alternatifi olarak görülemeyeceği ancak tamamlayıcısı olarak kabul edilebileceği öne sürülmektedir. (Barak ve Grohol, 2011; Cipolletta, Frassoni ve Faccio, 2017). Nitekim, Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliği'nde de, çevrimiçi psikoterapi "Geleneksel Olmayan Psikoterapi Ortamları" başlığı altında yer almakta ve bu uygulamaların yüz yüze geleneksel psikoterapi hizmetine erişemeyen kişiler için uygulanabileceğine işaret etmektedir (TPD, 2014). Örneğin; fiziksel veya psikolojik engeller dolayısıyla psikoterapistin ofisine ulaşamayan, bulunduğu yerde kendi anadilinde, benzer kültürden, ihtiyacı doğrultusunda yetkinliğe sahip veya çoklu ilişki riski taşımayan bir uzmana erişemeyen kişiler çevrimiçi psikoterapi hizmetinden yararlanmayı seçebilirler. Buna karşın, değişen yaşam koşulları (örn; büyük şehirlerde yaşayan insanların artan ulaşım ve zaman sınırlılıkları, teknolojik gelişmelerin her alanda çevrimiçi uygulamaları daha elverişli kılması vb. koşullar) bir konuşma terapisi olan psikoterapinin geleneksel uygulamalarına alternatif olarak çevrimiçi uygulamalara yönelimi artırmaktadır. Ayrıca, yakın zamanda yaşanan koronavirüs (COVID-19) salgın süreci, evden çalışma ortamını zorunlu kıldığından çevrimiçi psikoterapi uygulamaları da bu süreçte hiç olmadığı kadar yaygınlaşmıştır. Dolayısıyla, bu deneyim ve alışma sürecinin, devam eden süreçlerde çevrimiçi psikoterapi hizmetinin sunum ve talep oranını daha da artırabileceği düşünülebilir. Bu bağlamda, çevrimiçi psikoterapi uygulamalarına ilişkin daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu makalede, bilişsel-davranışçı yönelimli psikoterapi aracılığıyla depresyon ve kaygı bozukluğu belirtilerinin tedavi edildiği bir vaka sunulacaktır. Söz konusu psikoterapi çalışması, görüntülü görüşme teknolojisi kullanılarak ve psikoterapistin ikinci dili olan İngilizce konuşularak gerçekleştirilmiştir.

Vaka Öyküsü

Danışan 35 yaşında, bekâr, Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'ndeki bir şehirde akademisyen olarak çalışmakta olan İngiliz bir kadındır. İngiltere doğumlu olan danışan akademik çalışmaları dolayısıyla sık sık Türkiye'de bulunmuş ve son bir senedir Türkiye'de yaşamaktadır. Danışan, İngiltere'de yaşamakta olan ailesiyle ilişkilerini iyi olarak tanımlamış, annesiyle sık sık görüştiklerini ifade etmiştir. Danışan, öz babasının, annesini o bebekken terkettiğini, ayrıldıktan sonra başka bir ülkeye taşındığını, çocuklarını pek arayıp sormadığını, yedi yaşından sonra ise kendisini hiç görmediğini söylemiştir. Yaklaşık bir sene önce babasını kaybetmiştir. Ölümünden önce, babasının hasta olduğunu ve bir süre önce İngiltere'ye taşınmış olduğunu tesadüfen öğrenmiştir. Bu süreçte, babasını görmeyi düşünmüş, ancak babası onu onca yıl aramadığından kararsız kalmış, diğer aile üyelerinin de babasını görmemesini önermesi üzerine vazgeçmiştir. Babasının onunla iletişim kurmasını hep beklediğini, bir gün cesaret bulacağını umduğunu ifade eden danışan, artık bunun mümkün olmadığını sözlerine eklemiştir.

17 yaşında iken tanıdığı ve kendisinden büyük bir kişinin cinsel saldırısına uğrayan danışan, ilk olarak bu dönemde psikiyatrik tedavi görmüştür. Bu saldırının ardından sosyal hizmetlerin de yönlendirmesiyle kısa-süreli psikoterapi hizmeti aldığı ancak pek fayda görmediğini ifade etmiştir. Danışan, bu saldırıya ilişkin ceza almamış olan saldırganın yıllar sonra kanserden öldüğünü haberlerden öğrenmiştir. Danışan bu durumla ilgili olarak, saldırganın acı çekerek öldüğünü düşündüğünden sevindiğini, ancak adaletin yerini bulma şansı kalmadığından üzüldüğünü ifade etmiştir. Bu travmatik deneyimden ailesinin haberdar olduğunu ancak bu durumun pek konuşulmadığını ifade eden danışan kendisinin de bu yaşantıyı hatırlamaktan kaçındığını söylemiştir. Bunun tekrarlayan depresyon epizodları ve kaygı problemleri ile ilişkili olduğunu, bu konuyu çalışması gerektiğini anladığını ancak bundan çok korktuğunu da sözlerine eklemiştir.

Danışan, meslek hayatına dansçı olarak başlamış olup, 25 yaşında geçirdiği bir trafik kazası sonrası yaşadığı sakatlanma dolayısıyla uzun bir tedavi süreci yaşamış ve dans kariyerine devam edememiştir. Tedavi sonrası yüksek lisans ve doktora yapan danışan, akademik kariyere yönelmiştir. Uzmanlık alanı dolayısıyla eğitimi ve sonrasında Türkiye'de bulunan danışan Türkiye kültürüne aşina olduğunu ve biraz Türkçe bildiğini ifade etmiştir.

Bilişsel davranışçı yaklaşımla çalışan bir psikoterapist tercihi dolayısıyla ve bulunduğu şehirde İngilizce psikoterapi yapabilecek bir psikoterapist bulunmaması sebebiyle mevcut psikoterapiste referansla yönlendirilmiştir. Öncesinde, farklı dönemlerde dört ayrı psikoterapist ile çalışmakla birlikte fayda sağlayamadığını ifade etmiştir. Bu psikoterapistlerin sonuncusu kendisinin Türkiye'de olduğu dönemde çevrimiçi internet aracılığı ile görüşebildiği

bir İngiliz psikoterapisttir, ancak “tarzı” dolayısıyla fayda göremediğini ifade etmiştir. Önceki süreçleri ise İngiltere’de yaşarken (travmatik yaşantısı akabinde) kendisinin sınırlı seans sayısı ile yönlendirildiği uzmanlardır. Bu deneyimleri vesilesiyle bilişsel davranışçı terapi (BDT) yaklaşımında bilgi ve tecrübe edinmiş olduğundan, işlevselliğini artırma amaçlı olarak etkili olacağını düşündüğü BDT’yi tercih etmiştir.

Danışan duygusal çökkünlük, kontrol edilemeyen ağlama nöbetleri, sürekli kaygı hali ve tekrarlayan “panik ataklar”, işlev görememe ve her şeyi bırakıp gitme isteği gibi şikâyetler ile psikoterapiye başvurmuştur. Psikoterapiye başvurduğu sırada psikiyatrik tedavi de görmekte olduğu, bir antidepresan bir de major depresyon tedavisinde de kullanılan bir antipsikotik ilaç kullanmakta olduğu öğrenilmiştir. Psikoterapinin ilk haftalarında anksiyolitik bir ilaç da kısa süreli kullanım planı ile tedaviye eklenmiştir.

Danışan, psikoterapistle ilk görüşmesinde psikoterapiden beklentisini açıkça ifade etmiştir. Buna göre danışan, güncel problemlerine odaklanarak (depresyon ve anksiyete belirtileri olarak saptanan) psikolojik sorunlarından kurtulmayı, işlevselliğini geri kazanmayı ve sürdürülebilmeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla, terapi planında semptomlardan kurtulma ve psikolojik belirtilerin tekrarlamasını önleyecek baş etme yöntemleri kazandırma odak noktası olmuştur. Aslında bu amaçlar, BDT yaklaşımının genel tedavi hedefleri olarak tanımlanmaktadır (Beck, 2019, s. 333). Buna ek olarak BDT, depresyon ve kaygı bozuklukları başta olmak üzere birçok psikopatolojinin tedavisinde etkinliği ampirik çalışmalarla gösterilmiş bir psikoterapi yaklaşımıdır (örn., Cuijpers, Sijbrandij, Koole, Andersson, Beekman ve Reynolds, 2013; Hofmann, Asnaani, Vonk, Sawyer ve Fang, 2012). Bu bilgiler göz önüne alındığında, danışanın beklenti ve ihtiyaçları ile BDT yaklaşımının amaç ve etkinliği uyumludur.

Bu çalışmada psikoterapist, çevrimiçi ve yabancı dilde yürütülen psikoterapi uygulamasının sınırlılığını gözetmekle birlikte, danışanın başvuru döneminde yaşadığı bölgede kendi anadilinde hizmet verebilecek bir psikoterapistin bulunmayışı gibi kısıtlı imkân ve koşulları dikkate aldığı bu koşullarda uygulama yapmayı gerekli olarak değerlendirmiştir. Daha sonra danışan kendi memleketine taşınmış olmakla birlikte, fayda sağlayan psikoterapi sürecininin devam ettirilmesi tercih edilmiştir.

Psikoterapi Süreci ve Kullanılan Teknikler

Mevcut psikolojik belirtilerinin ve şiddetinin belirlenmesi ve takip edilmesi amacıyla danışana ilk görüşmede ve psikoterapi sürecinin üçüncü ile altıncı aylarının sonunda Beck Depresyon Envanteri (BDI) ve Beck Anksiyete Envanteri (BAI) uygulanmıştır. Bu değerlendirmelerde sırasıyla şiddetli (BDI: 43, BAI: 33), orta (BDI: 28, BAI: 22), orta-hafif

(BDI: 21, BAI: 15) düzeyde belirti şiddetine uyan puanlar aldığı tespit edilmiştir (Julian, 2011; Smarr ve Keefer, 2011).

Psikoterapi sürecinde, danışanın tanısallık değerlendirilmesi, başvuru talepleri ve ihtiyaçları çerçevesinde yapılandırılmış BDT planı uygulanmaya çalışılmışsa da bu süreçte danışan işten ayrılma, taşınma, uzun süreli iş seyahati, yeni işe başlama, travma terapisine başlama gibi önemli yaşam olayları ve kriz dönemleri deneyimlemiştir. Bu yaşantılar dolayısıyla kendisinde dönemsel gerilemeler gözlemlenmiş, bu nedenle terapi planında da yeni düzenlemeler ve esneklikler gerekli görülmüştür. Belirti şiddetindeki en belirgin yükselme danışanın travma çalışmasına başlaması öncesinde; yani mevcut psikoterapiye başladıktan bir sene sonra, sonlandırma planlanırken gözlemlenmiş ve değerlendirme ölçekleri tekrar uygulandığında belirtilerin orta şiddette (BDI: 29, BAI: 25) seyrettiği görülmüştür. Devam eden iki ayda belirtilerin tekrar düşüş gösterdiği gözlemlenmiş ve sonlandırma yapılmıştır. Sunulan psikoterapi süreci toplam 15 ay sürmüştür.

Psikoterapi sürecinde bu çerçevede danışan ile haftada bir sıklıkta çevrimiçi görüntülü görüşmeler sürdürülürken, ilk olarak danışanın olumsuz duygulanımlarına eşlik eden otomatik düşünceleri ve bu düşünceleri besleyen aracı inanışların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Danışan genel olarak BDT konusunda bilgili olsa da psikoeğitimi güçlendirme amacıyla kendisine bilişsel model ile ilgili ek okumalar da önerilmiştir. Nitekim psikopatoloji, bilişsel model ve terapi süreci hakkında danışanın bilgilendirilmesi, kendi kendinin terapisti olabilmesi yönünde beceriler kazandırmak için eğitilmesi BDT'nin temel ilkeleri kapsamındadır (Beck, 2019, s. 7-10). Seanslarda o haftaki deneyimleri başta olmak üzere, anıları birer örnek olarak ele alınıp, “o sırada aklından hangi düşüncenin geçtiği”, “bu düşüncüyü doğrulayan veya yanlışlayan kanıtların neler olduğu”, “bu düşüncenin etkileri”, “alternatif düşüncenin ne olabileceği”, “bu durumun sonucunun ne olabileceği”, “aynı durum bir arkadaşının başına gelse ona ne söyleyeceği” gibi sokratik sorgulama ve yönlendirilmiş keşif teknikleri ile danışanın bilişsel çarpıtmaları ve düşünce örüntüsü araştırılıp değerlendirilmiştir. Seanslarda yapılan çalışmalara ek olarak, otomatik düşünce günlüğü ödevi verilmiş ve danışan düzenli olarak bu günlükleri bilgisayar ortamında yazılmış dosyalar olarak her seans öncesinde psikoterapistle e-posta yoluyla göndermiştir. İlk günlüklerden örnekler Tablo 1 ve 2’de sunulmuştur. İlk uygulamalarda otomatik düşünce günlüğü, “Durum-Düşünce-Duygu” formatında uygulanmış ve danışan ile birlikte bilişsel çarpıtmaların tespit edilmesi üzerine çalışılmış ve bu sayede danışana farkındalık kazandırılması amaçlanmıştır (Bkz. Beck, 2019).

Tablo 1.

İlk Kullanılan Günlük Örneği

Tarih/Zaman	Durum	Otomatik Düşünce	Duygu
	Hangi durum, olay veya hatıra rahatsız edici duyguya neden oldu?	Aklınızdan hangi düşünceler geçti?	Hangi duyguları hissettiniz?
(Terapinin ilk haftası)	Evden çıkmak için hazırlanma. Sınav 10'da.	Gidemem. Atlatamam. Bunu daha fazla yapamam. Çok fazla. Lütfen ağlamaya başlama, oturma, yatma. Düşünmeyi bırak. Tek yolu İngiltere'ye dönüp, ilaçları yutmak.	Boğuluyor gibi, dehşet içinde, depresif, panik, kontrolünü kaybetmiş
(Terapinin ikinci haftası)	Bir arkadaşla eve doğru yürüyoruz, herkes kendi evinin yoluna ayrılıyor.	Eve gitmek istemiyorum. Eve gidemem. Başka bir yere gitmeliyim. Keşke beni evine çağırsaydı, eve bir saat daha geç gitseydim.	Yalnız, tek başına, korkmuş, kaygılı

Sonraki aşamalarda, seans içinde psikoterapistin yaptığı sorgulamalarla yürütülen “düşünceyi değerlendirme” becerisinin danışana kazandırılması hedeflenmiştir. Bu amaçla, otomatik düşünce günlüğüne “alternatif düşünce” ve duygu şiddetinin ve düşünceye inanıştaki şiddetin değişiminin yüzde ile ifadesini belirten “sonuç” sütunları eklenerek ev ödevlerine devam edilmiştir. Genişletilmiş günlük örneği Tablo 3'te sunulmuştur.

Danışanın tüm bu ev ödevlerini eksiksiz ve düzenli bir şekilde gerçekleştirmesinin psikoterapinin ilerleyişine ve semptomların şiddetinin azalma hızına katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Nitekim ev ödevlerine uyum BDT'nin etkinliğini ve değişime katkıyı yordayan önemli unsurlardan biridir (Addis ve Jacobson, 2000; Burns ve Nolen-Hoeksema, 1991; Startup ve Edmonds, 1994). Danışan, düşünce günlüğü çalışmasında bazen alternatif düşünce üretme konusunda güçlük çekebildiğini, ancak bu durumlarda psikoterapistin bu konuda ne söyleyebileceğini öngörebildiğini keşfetmiştir. Bu değerlendirmeden yola çıkarak “terapistin ne derdi?” ifadesi alternatif düşünce sütununa eklenmiştir (Bkz. Tablo 3).

Tablo 2.

Düşünceye Olan İnanç ve Duygunun Şiddetinin Değerlendirmesi ile Güncellenmiş Günlük Örneği

Tarih / Zaman	Durum	Otomatik Düşünce	Duygu
	Hangi durum, olay veya hatıra rahatsız edici duyguya neden oldu?	1. Aklınızdan hangi düşünceler geçti? 2. O anda her bir düşünceye ne kadar inandınız? (%)	1. Hangi duyguları hissettiniz? 2. Bu duyguların şiddeti neydi? (%)
(Terapinin 5. ayı)	Yeni uyandım.	Bugünü atlatamam. Yatmak istiyorum. %60	Depresif %50
(Terapinin 9. ayı)	Seans yeni bitti. “Bundan sonra terapide nasıl ilerlemek istersiniz?” sorusunu düşünüyorum.	Bundan sonra terapide nasıl ilerleyeceğime dair hiçbir fikrim yok. Çok daha iyi hissediyorum ama terapistim olmadan baş edemem. %100	Kaygılı, boğuluyor gibi %20

Tablo 3.

Alternatif Düşünce ve Sonuç Değerlendirmesi ile Genişletilmiş Günlük Örneği

Tarih	Durum	Otomatik Düşünce	Duygu	Alternatif Düşünce	Sonuç
	1. Hangi durum, olay veya hatıra rahatsız edici duyguya neden oldu? 2. Stres yaratan fiziksel hissiniz neydi?	Düşünce 1. Aklınızdan hangi düşünceler geçti? 2. O anda her bir düşünceye ne kadar inandınız? (%)	1. Hangi duygular hissettiniz? 2. Bu duyguların şiddeti neydi?	1. Hangi tür düşünce hatası yaptınız? 2. Kendinize ne söylediniz ve buna ne kadar inanırdınız? (%)	1. İlk düşünceye inancınız şimdi ne kadar? (%) 2. Hangi duygular hissediyorsunuz ve şiddeti nedir? (%)
Terapinin 11. Ayı	Travma terapisinin seansı öncesi vakit geçirmek için parka gidiyorum. Göğsüme bıçak saplanmış gibi.	Kötü bir şey olacak. %40	Kaygılı, korkmuş. %30	Duygusal mantık yürütme. Parka gitmekle ilgili endişelenmene gerek yok. Kaygılısın çünkü seans yaklaşıyor ama korkacak bir şey yok. Nihai amacımı hatırla, bu korkutucu değil. Hemen olmasa bile, çoğunlukla seanstan sonra iyi hissediyorsun. Sana faydası olacak sadece bunu hatırla ve rahatlamaya çalış.	%10 %20
Terapinin 14. Ayı	Mülakat için üniversite yolundayım. Göğsümde şiddetli bir acı.	Bu sabah bu mülakatın altından kalkamam. Çok gergin olacağım. Pozisyon için yeterince iyi değilim. Hiç şansım yok. %70	Kaygılı %40	Duygusal mantık yürütme. Felaketleştirme. Gergin olmama gerek yok. Biraz gerilmek normal ama panik yapmaya gerek yok. Herkes beni destekliyor ve bu pozisyon için yeterliyim. Başaramazsam yeterli olmadığımdan değil muhtemelen yüzlerce kalifiye kişi başvurduğundan olacak veya belki tanıdığı bildiği birilerini tercih ederler. Bu benim yetenek ve becerimin göstergesi değil. Sadece elimden gelenin en iyisini yapıp bu tecrübeden yararlanmalıyım.	%40 Kaygılı, %20

Beck'e (2019) göre düşünce günlüklerinin standart biçimleri yerine, gerektiğinde ödevin kişiye özel olarak düzenlenmesi veya değiştirilmesi etkinliği açısından önemlidir. Bu yeni düzenleme ile danışanın alternatif düşünce üretme konusunda ilerleme kaydedebildiği ve bunun olumsuz duygu ve düşünce şiddetinde düşüş yaratabildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca psikoterapinin ilerleyen süreçlerinde, danışanın bu yöntem ile psikoterapistin yorumları ve işlevsel olmayan düşüncelere yanıt üretme biçimini benimseyip ve geliştirdiği gözlemlenmiştir. BDT modelinin ve becerilerinin danışana öğretilerek bunların ilerleyen dönemlerde psikolojik belirtilerin tekrarını önleme amaçlı kullanılabilmesini sağlamak BDT'nin temel ilkelerindedir (Beck, 2019, s. 9). Nitekim bu durum, psikoterapinin sonlanması aşamasında danışanın psikoterapistten ayrılmaya/ayrışmaya hazır olduğuna dair destekleyici bir gösterge olarak yorumlanmış ve danışan tarafından da olumlu karşılanmıştır.

Söz konusu psikoterapi sürecinde, bilişsel tekniklerin yanı sıra özellikle depresif belirtilerin tedavisinde davranışçı teknikler de kullanılmıştır. Davranışsal aktiviteyi artırmak için aktivite programları, keyifle ve başarıyla gerçekleştirildiği algılanan aktiviteleri artırmak amacıyla ise gerçekleştirilen aktivitelerin "keyif verme" ve "başarı algısı" açısından puanlandığı aktivite çizelgeleri kullanılmıştır (Beck, 2019, sf.80).

Danışan, değerlendirme görüşmesinde geçmiş yaşantılarındaki travma unsurlarını dile getirmekle birlikte, özellikle cinsel saldırı travmasını bu süreçte ele almak istememiştir. Bu travmanın hassasiyeti de göz önüne alındığında; yüz yüze koşulda, bu alanda uzmanlaşmış, kendi kültüründen ve anadilinde konuşan bir psikoterapistle çalışmak üzere travma çalışmasının ertelenmesi mevcut psikoterapist tarafından da desteklenmiştir. Ancak mevcut psikoterapi sürecinde (babasının kendi gelişim sürecindeki yokluğu ve sonrasında gerçekleşen ölümü ile, kariyerini değiştirmesi ile sonuçlanan trafik kazası deneyimi gibi) diğer travmatik deneyimleri başta olmak üzere cinsel saldırı travması da gündeme gelmiştir. Danışanın babası tarafından reddedilmesi ve babasıyla bu konuda yüzleşme fırsatı bulamadan babasını kaybetmesine ilişkin çözümlenmemiş düşünce ve duyguları olduğu, bunların süregelen depresyon ve kaygı belirtilerini tetiklediği düşünülmüştür. Psikoterapi seanslarındaki çalışmanın yanı sıra, babası ile ilişkisine dair bilişsel ve duygusal işlemlemeye yardımcı olması amacıyla karşılıklı mektup yazma yöntemi uygulanmıştır. Terapötik mektuplar öyküsel (naratif), gestalt, şema, bilişsel analitik ve bilişsel terapi gibi farklı yaklaşımlar bünyesinde (France, Cadieax ve Allen1995; Kellogg, 2009; Prasko, Diveky, Mozny ve Sigmundova, 2009; Wojcik ve Iverson 1989) kullanılmaktadır. Bilişsel davranışçı terapilerde ise, son yıllarda bilişsel işlemlemenin yanı sıra duygusal işlemlemenin de öneminin vurgulanmasının (Leahy, 2001) etkisiyle terapötik mektupların kullanımına yer verilmektedir. Hem bilişsel hem yaşantısal olarak nitelendirilen bu teknik ile danışanı zorlayan duyguların tanımlanması ve

işlemlenmesi sağlanabilmekte, böylece danışan bu duyguların yükünden kurtulabilmektedir. Çözümlememiş duygusal ve ilişkisel süreçlerin deneyimlendiği hayatta veya ölmüş önemli bir kişiye (veya o kişiden kendisine) yazılabilen mektuplar, danışanın kendi içindeki duygusal süreçleri hedef aldığından muhatabına gönderilmez (Prasko ve ark. 2009). Bu amaç ve yöntemle, babasına duygu ve düşüncelerini ifade ettiği, sormak istediği soruları yönelttiği bir mektup yazan danışan, daha sonra babasından kendisine cevaben de bir mektup yazmıştır. Bu çalışma ile danışan, babasının hayatta olduğu sırada kaçındığı, ölümüyle de tamamen yitirdiğini düşündüğü yüzleşme fırsatını deneyimleme ve babasının perspektifinden ilişkilerini değerlendirerek empati kurma imkânı bulmuştur. Danışan, bu çalışmadan fayda gördüğünü ifade etmiş, terapinin ilerleyen süreçlerinde babasına ilişkin bir gündemi terapi sürecine taşımamıştır. Bu sayede, bu gibi deneyimsel tekniklerin, BDT'nin geleneksel uygulamalarında odaklanılan bilişsel müdahale tekniklerine dirençli olabilecek, tamamlanmamış duygusal işlemler için faydalı olabileceği düşünülmüştür.

Psikoterapi sürecinde üç ayrı kriz döneminin tespit edildiği ifade edilebilir. Bu dönemlerden ilki, belirtilerin şiddetinin oldukça yüksek olduğu ilk başvuru dönemidir. İkincisi, travma çalışmasına yönelik başvurduğu, ön görüşme öncesinde ve sonrasında uzun bekleme listesi olan bir merkezin “değerlendirme seansı” öncesi ve sonrasındaki haftaları kapsayan dönemdir. Son olarak, üçüncü kriz dönemi ise merkezin bekleme listesinde sıranın kendisine geldiği ve travma çalışmasına yönelik terapinin başlayacağını öğrendiği zamandır. İlk kriz döneminde, danışanın Türkiye’de tedavisini gerçekleştiren psikiyatri uzmanı ile bilgi alışverişi amaçlı iletişime geçilmiştir. Psikiyatrist ile gerçekleştirilen konsültasyon sonucunda danışanın ilaçlarının yeniden düzenlenmesi ile psikoterapi çalışmasına uyum sağlayacak ölçüde belirtilerinin yatıştırılabilmesi sağlanabilmiştir. İkinci kriz dönemi seansların haftada iki olacak şekilde düzenlenmesi ile yönetilebilmiştir. Son kriz döneminde ise, danışanda anksiyete ve depresyon belirtilerindeki şiddetin artmasının yanı sıra intihar düşünceleri de gözlemlenmiştir. Danışan, psikoterapistin de yönlendirmesiyle kendi ülkesinde bir psikiyatri uzmanına erişmeye çalışmış, ancak ülkenin sağlık sistemi dolayısıyla bu kısa sürede mümkün olmamıştır. Bu dönemde, olası intihar planına yönelik bir önleyici müdahale planı uygulanmıştır. Öncelikle, danışanın olası intihar planı kullanmakta olduğu psikotropik ilaçları tek seferde alma düşüncesi olduğundan, bu ilaçları bir aile bireyine teslim edip günlük dozunu o kişiden alması planlanmıştır. Buna ek olarak, seansların sıklaştırılıp bir sonraki seansa kadar kendine zarar vermemesi konusunda sözlü kontrat yapılması, acil durumlarda psikoterapistin daha hızlı ulaşabilmesi ve gerekirse seansı öne alma planı ve yine acil durumlarda başka ulaşabileceği kişilerin kararlaştırılması gibi güvenlik önlemleri alınmıştır. Danışanın güvenliğini sağlamaya yönelik bu gibi direktif olmayan ve işbirlikçi müdahaleler, intihar

riskinin düşük ve orta düzey değerlendirildiği, danışanın iç (örn; baş etme becerisi) ve dış (örn; sosyal destek) kaynaklarının erişilebilir olduğu durumlarda önerilmektedir (Monk ve Samra, 2007). Bu süreç içinde, seans sıklıkları haftada iki olarak düzenlenmiş ve danışanın intihar düşüncesini terk ettiği gözlemlenene kadar geçen süreçte bu sıklıkta sürdürülmüştür. Bu vakadaki intihar riski, danışanın kendisinin bu planı gerçekleştireceğine dair inancının yüksek olmaması dolayısıyla, resmi mercilere bilgi verilmesini gerektirecek ölçüde yüksek olarak değerlendirilmemiştir. Ancak bu süreç, yurtdışında ikamet etmekte olan danışanların online psikoterapi sürecinde intihar riskinin ele alınması açısından düşündürücü olup, o ülkedeki kaynaklara erişim ve danışanın korunması açısından daha iyi bir ön planlamanın gerekliliğini ortaya koymuştur.

Terapötik İttifak ve Süreç Değerlendirmesi

Danışan, bu tedaviye başvuru amacını işlevselliğini sürdürebilmek adına var olan belirtilerinden kurtulmak olarak açıkça ifade etmiştir. İlk görüşmede ve diğer seanslarda geçmiş travmatik deneyimlerinden ve bunların tekrarlayan psikolojik problemlerine etkisinden de söz etmiştir. Özellikle, asıl travması olarak nitelendirdiği cinsel saldırı travması ile yıllardır yüzleşmemesinden dolayı pişmanlığını dile getirmekle beraber böyle bir çalışmadan çok korktuğunu da ifade etmiştir. Bu tedavi sürecinde, konunun hassasiyeti ve danışanın direnci gözetilerek bu meseleye temkinli yaklaşılmış, konu gündeme geldiği zamanlarda danışanın istediği sınırlarda ele alınmış ve derinlemesine bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. İş birliği ve her iki tarafın aktif katılımı ile yürütülen BDT yaklaşımında, danışanın yardım istediği problem ve hedeflere öncelik verilmesi (Beck, 2019, s. 19), istemediği çalışmalara zorlanmaması terapötik ilişki ve tedavi etkinliği açısından önemlidir (Beck, 2019, s. 344). Bu vakada da psikoterapistin bu tutumunun, danışanın psikoterapistte olan güvenini güçlendirmesine ve terapide kendini rahat ve güvende hissetmesine yardımcı olduğu düşünülmüştür. Nitekim danışan, travma-odaklı yeni terapi sürecine başlaması öncesinde, yeni terapisti ile aynı bağı kuramamaktan, travma çalışması ile baş edememekten, belirtilerinin kötüleşmesinden ve mevcut psikoterapistten ayrılmaktan kaygılandığını sıklıkla dile getirmiştir. Danışanın bu evredeki kaygıları intihar düşüncelerini tetikleyecek ölçüde yükselmiştir. Bu aşamada psikoterapist açısından da “Bu derece güvenli ve güçlü terapötik bağın kurulmuş olduğu süreçte, travma çalışmasının da birlikte yürütülmesi uygun olabilir mi?” sorusu gündeme gelmiştir. Danışan ile birlikte bu seçenek tekrar değerlendirildiğinde, kendisinin böyle bir beklentisinin olmadığını, yüz yüze bir psikoterapi sürecini öncelediğini ifade etmiştir. Bununla birlikte, bu noktada danışanın yeni terapi sürecine dair korkuları, yeni terapisti mevcut psikoterapisti kadar “sevebileceği” ve “güvenebileceği” konusundaki şüphe ve

endişeleri de gündeme gelmiştir. Bu aşamada, danışanın içinde bulunduğu endişelerin psikolojik iyilik hali üzerindeki olumsuz etkileri dikkate alınmıştır. Bu nedenle, paralel süreçlerin (hem BDT hem travma terapisinin eş zamanlı olarak) bir süreliğine yürütülmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu durum, danışan tarafından yeni terapisti ile paylaşılmış ve yeni terapisti, depresyon ve kaygı belirtilerinin tedavisi açısından BDT'yi sürdürmesi kararını desteklemiştir. Eş zamanlı süreç içinde, yeni başlayan travma terapisinin içeriğine ilişkin yorum ve müdahaleden kaçınılarak, danışanın psikoterapistten ayrışma sürecinin desteklenmesi ve nüksü önleme çalışmalarına odaklanılmıştır. Bu amaçla, tüm psikoterapi sürecindeki kazanımlar; otomatik düşünceleri fark etme, sorgulama, alternatif düşünce ile karşılık verme gibi bilişsel baş etme yöntemleri, depresyon ve kaygı belirtileri ile baş etmeye yönelik beceriler (örn; aktivite düzeyini yüksek tutma, sosyal destek kaynaklarına erişimi koruma, kaçınma davranışlarını sürdürmeme vb. beceriler) pekiştirilmiştir.

Tartışma

Bu vaka, BDT yaklaşımı ile depresyon ve kaygı belirtilerinin tedavisinin geleneksel olmayan koşullarda uygulanmasına bir örnek niteliğindedir. Farklı psikoterapi yaklaşımlarının ilkeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde bu vaka çalışması, BDT yaklaşımına yöneltilen eleştiriler ile yapılandırılma biçimi, terapötik ilişki ve süreç açısından eleştirilebilir (örn.,Giovazolias, 2004). Buna karşın bu çalışmada, psikoterapinin tedavi amacı ve önceliği, müdahalelerin planlanma ve uygulanma biçimleri, terapist-danışan ilişkisinin yapısı, terapist ve danışanın psikoterapideki rolü gibi unsurlar BDT ekolü ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Bu vakanın tedavi amacı ve kapsamını, bilişsel davranışçı terapilerde öncelenen “semptomatik müdahale ve rahatlama” olarak tanımlamak mümkündür. Danışanın talebi ve psikoterapistin de onayı doğrultusunda geçmiş travmatik deneyimler, görüntülü görüşme ve psikoterapistin ikinci dilinde yürütülen bu psikoterapi sürecinin çalışma konusu olmamıştır. Dolayısıyla, geleneksel olmayan terapi koşullarının uygulamaya getirdiği en önemli sınırlılık, psikoterapideki çalışma konusu ve amacını sınırlaması olmuştur. Bir diğer ciddi sınırlılık ise, danışan kendi ülkesinde iken kriz durumlarında yönlendirilebileceği ve acil durumlarda bilgi verilecek kurum ve kişilerin belirlenmesi noktasında yaşanmıştır. Bu durum, farklı bir ülkede bulunan danışanlarla çalışılırken bu sınırlılıkların gözetilerek ön planlama yapılmasının önemini göstermiştir. Buna ek olarak, danışan ve terapistin anadil ve kültür farklılığı, bir konuşma terapisi olan psikoterapideki iletişimde zaman zaman akışı yavaşlatabilmiştir. Örneğin, seanslarda bazı deyiş ve ifadelerin ve sözü geçen kültürel öğelerin açıklanmasına ihtiyaç duyulan zamanlar olmuştur. Benzer şekilde, psikoterapi seanslarının görüntülü

görüşme aracılığı yürütülmesi de teknik aksaklıklar dolayısıyla zaman zaman seanslarda bölünmelere ve akışın aksamasına neden olmuştur. Uygulama biçimindeki sınırlılıklara rağmen bu süreç, danışanın yıllardır yüzleşmekten ve ele almaktan kaçındığı cinsel travmanın çalışıldığı psikoterapi sürecine hazırlanması açısından etkili olmuştur. Çevrimiçi görüntülü görüşme ile yürütülmesi ise, danışanın şehir ve ülke değiştirdiği durumlarda da psikoterapi sürecinin kesintisiz sürdürülebilmesine olanak tanımıştır. Son olarak bu vaka örneği, anksiyete bozukluğu ve depresyon belirtilerinde semptom-odaklı BDT tedavisinin, çevrimiçi görüntülü görüşme ortamında ve yabancı dilde yürütüldüğünde de etkin olabileceğini ortaya koymuştur.

Kaynakça

- Addis, M. E. & Jacobson, N. S. (2000). A closer look at the treatment rationale and homework compliance in cognitive-behavioral therapy for depression. *Cognitive Therapy and Research*, 24(3), 313–326. doi: 10.1023/A:1005563304265
- Andersson, G. (2016). Internet-delivered psychological treatments. *Annual Review of Clinical Psychology*, 12, 157-179. doi:10.1146/annurev-clinpsy-021815-093006
- Barak, A. & Grohol, J. M. (2011). Current and future trends in internet-supported mental health interventions. *Journal of Technology in Human Services*, 29, 155-196. doi: 10.1080/15228835.2011.616939
- Beck, J. S. (2019). *Bilişsel Davranışçı Terapi: Temelleri ve Ötesi*. (M. Şahin, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (2011)
- Burns, D. D., & Nolen-Hoeksema, S. (1991). Coping styles, homework compliance, and the effectiveness of cognitive-behavioral therapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59(2), 305–311. doi: 10.1037/0022-006X.59.2.305
- Cipolletta, S. (2015). When a therapeutic relationship is online: Some reflections on Skype sessions. *Costruttivismi*, 2, 88-97. doi: 10.23826/2015.01.088.097
- Cipolletta, S., Frassoni, E., & Faccio, E. (2017). Construing a therapeutic relationship online: An analysis of videoconference sessions. *Clinical Psychologist*, 22(2), 220–229. doi: 10.1111/cp.12117
- Cuijpers, P., Sijbrandij, M, Koole, S. L., Andersson, G., Beekman, A. T., & Reynolds, F. C. (2013). The efficacy of psychotherapy and pharmacotherapy in treating depressive and anxiety disorders: a meta-analysis of direct comparisons. *World Psychiatry*, 12, 137-148. doi: 10.1002/wps.20038
- France, M. H., Cadieax, J., & Allen, G.E. (1995). Letter therapy: A mode for enhancing counseling intervention. *Journal of Counseling and Development*, 73, 317–318. doi: 10.1002/j.1556-6676.1995.tb01755.x
- Giovazolias, T. (2004). The therapeutic relationship in cognitive behavioural therapy. *Counselling Psychology Review: The Journal of The British Psychological Society Division of Counselling Psychology*, 19(2), 14-20.
- Hofmann, S. G., Asnaani, A., Vonk, I. I. J., Sawyer, A. T., & Fang, A. (2012). The efficacy of cognitive behavioral therapy: A review of meta-analyses. *Cognitive Therapy Research*, 36(5), 427–440. doi: 10.1007/s10608-012-9476-1
- Julian, L. J. (2011). Measures of anxiety. *Arthritis Care & Research*, 63(S11), 467-472. doi: 10.1002/acr.20561
- Kellogg, S. H. (2009). Schema Therapy: A Gestalt-Oriented Overview. *Gestalt!* 10(1). “Transformational Chairwork” sitesinden alınmıştır: <http://transformationalchairwork.scottkelloggphd.com/wp-content/uploads/2014/12/Kellogg-Schema-Therapy-and-Gestalt-Therapy.htm>
- Leahy, R. L. (2001). *Overcoming Resistance in Cognitive Therapy*. New York: The Guilford Press.
- Monk, L. & Samra, J. (2007). *Working With the Client Who is Suicidal: A Tool for Adult Mental Health and Addiction Services*. Victoria: British Columbia Ministry of Health.
- Mora, L., Nevid, J. & Chaplin, W. (2008). Psychologist treatment recommendations for Internet-based therapeutic interventions. *Computer and Human Behavior*, 24, 3052-3062. doi: 10.1016/j.chb.2008.05.011

- Prasko, J., Diveky, T., Mozny, P., & Sigmundova, Z. (2009). Therapeutic letters - changing the emotional schemas using: Writing letters to significant caregivers. *Activitas Nervosa Superior Rediviva*, 51(3-4), 163-167.
- Reynolds, D. J., Stiles, W. B., Bailer, A. J., & Hughes, M. R. (2013). Impact of exchanges and client-therapist alliance in online-text psychotherapy. *Cyberpsychology Behavior and Social Networking*, 16(5), 370-377. doi: 10.1089/cyber.2012.0195
- Smarr, K. L. & Keefer, A. L. (2011). Measures of depression and depressive symptoms. *Arthritis Care & Research*, 63(11), 454-466. doi: 10.1002/acr.20556
- Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliği. (2014). Türk Psikologlar Derneği internet sitesinden alınmıştır: <https://www.psikolog.org.tr/tr/files/folder/etik-yonetmeliği-x389.pdf>
- Wojcik, J. V. & Iverson, E. R. (1989). Therapeutic letters: The power of the printed word. *Journal of Strategic and Systemic Therapies*, 8, 77-81.

Yazar Notu:

Bu olgu çalışmasının yayına dönüştürülmesinde danışanın izni alınmış ve kimliğini deşifre edebilecek bilgiler gizlenmiş veya değiştirilerek aktarılmıştır.

A Symptom-Based Cognitive-Behavioral Therapy Applied in Foreign Language via Video Call: A Case Report

Summary

Due to practical or compulsory reasons, psychotherapy services are increasingly offered on online platforms such as online video calls. This case study is an example of the application of cognitive-behavioral psychotherapy via Skype video calls in the secondary language of the psychotherapist.

An English client living in a small town in Turkey consulted a cognitive-behavioral psychotherapist for English psychotherapy services. The client was a 35-year-old, English woman working as an academician at one of the Universities of the northside of Turkey. She was referred to the presenting therapist since she was unable to obtain psychotherapy services in English in the region she lived and was looking for a specialist in cognitive-behavioral therapy (CBT). She presented symptoms of anxiety and depression during the intake interview, and also mentioned her past traumatic experiences. Although she explained that she acknowledges the importance of addressing her past traumas for a full recovery, at the time of her application she aimed to achieve symptom relief and to improve her functionality. Considering the demand and the highest benefit of the client within the limitations of the current setting and conditions, a symptom-based, structured CBT (in the secondary language of the therapist on a video call) was conducted. During the psychotherapy process, CBT was combined with the use of psychotropic medication for anxiety and depressive symptoms prescribed by a psychiatrist.

Throughout the therapy process, behavioral techniques such as activity schedules with pleasure and mastery ratings were used to increase the level of pleasurable activity. Besides, cognitive techniques such as Socratic questioning and guided discovery were used to identify and modify dysfunctional beliefs and automatic thoughts accompanying negative emotions. Homework assignments including keeping activity charts and automatic thought diary were important parts of the CBT in which the client's compliance was particularly high. Automatic thought diary was a regular homework throughout the therapy started with a basic version of "Situation-Automatic Thought-Emotion Form", and revised with additional components such as "alternative thoughts", and scoring the intensity of beliefs and emotions. In addition to these traditional cognitive and behavioral techniques of CBT, "therapeutic letters" which is originally an experiential technique was also used to help to complete the emotional processing related to her father's death.

To assess the symptom severity and improvement throughout the process, Beck Depression Inventory (BDI) and Beck Anxiety Inventory (BAI) were used in the intake week

and in the third and sixth months of the therapy. According to these assessments, severe (BDI: 43, BAI: 33), moderate (BDI: 28, BAI: 22), low-to-moderate (BDI: 21, BAI: 15) symptoms were observed, respectively. The complete psychotherapy process continued for 15 months with fluctuations in symptoms triggered by significant life changes and crisis periods (leaving job, moving, long-term work travel, starting the new job, starting trauma therapy). The last assessment was obtained when the symptoms most significantly increased just before starting the trauma therapy, and a moderate level of symptoms (BDI: 29, BAI: 25) was observed which diminished again in the following period of termination.

In this case example, the establishment of the therapeutic alliance in an online therapy practice being similar to traditional therapies, the techniques of CBT being suitable for such a practice setting, and the client's compliance to the therapy contributed to the effectiveness of the treatment. This case study, although held in a foreign language on the video call, is important for demonstrating the effectiveness of structured CBT for depression and anxiety disorders particularly on clients who are suitable for this approach. On the other hand, the difficulty of addressing crises such as suicide risk and sensitive issues such as destructive traumatic experiences remains to be the limitation of such psychotherapy settings and conditions.

Vaka Çalışması

**Gelişimsel Krize Müdahalede Kısa-Yoğun-Acil Psikoterapinin Kullanımı:
Bir Olgu Sunumu**M. Siyabend KAYA^{1,2*}, Taşkın YILDIRIM³¹ University of Reading, School of Psychology and Clinical Language Sciences, Reading, United Kingdom² Abdullah Gül Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü³ İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik ABD,**Makale Bilgisi****Anahtar
kelimeler:**kısa-yoğun-acil
psikoterapi,
dinamik yönelimli
terapi,
psikoterapi,
gelişimsel kriz**Öz**

Yaşam dönemleri düşünüldüğünde, gelişimsel krizlerin bireyleri etkilemesi beklendiktir. Buna rağmen, gelişimsel krizlere zamanında ve etkili şekilde müdahalede bulunulmazsa, üstesinden gelinmesi daha zor krizlere dönüşebilmektedir. Bu nedenle zaman zaman sorun yaşayan bireyler, yaşadıkları sorunları çözmek için profesyonel bir destek aramaktadır. Bu çalışmanın amacı; depresyon, yas ve travmatik sorunlarda başarıyla kullanılan dinamik yönelimli kısa – yoğun – acil psikoterapi uygulamasını, gelişimsel kriz yaşayan bir üniversite öğrencisinin sorunu üzerinden betimlemektir. Bu çalışmada psikoterapi araştırmaları için önem arz eden bir yöntem olan vaka çalışması yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda, psikoterapi almaya gönüllü bir üniversite öğrencisi ile dokuz oturumluk kısa – yoğun – acil psikoterapi uygulaması gerçekleştirilmiştir. Danışana Semptom Tarama Listesi (SCL-90 R), Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE), Beck Depresyon Envanteri (BDE), Beier Cümle Tamamlama Testi B Formu öntest – sontest – izleme testi olarak uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçme araçları psikoterapi sürecine dair nicel verileri ortaya koyarken, anamnestik görüşmeler ve terapi oturumları sürece dair nitel verileri ortaya koymuştur. Ardından bu veriler nitel içerik analizine tabi tutulmuştur. Sonuç olarak bu terapi yönteminin, danışanın sorunlarının çözümünde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Abstract**Keywords:**brief-emergency-
intensive
psychotherapy,
dynamically
oriented therapy,
psychotherapy,
developmental
crisis

Considering the life cycle, developmental crises are expected to affect individuals. However, if not dealt with in a timely and effective manner, they can grow into crises that are more difficult to overcome. Therefore, individuals experiencing problems from time to time seek qualified support to solve these problems. This study aimed to describe application of a dynamically oriented short - intensive - emergency psychotherapy practice, which is used successfully in treating depression, grief and traumatic problems, to a university student with some developmental crises. In this study, the casework method, which is a key method for psychotherapy research, was used. In this context, nine sessions of brief - intensive - emergency psychotherapy were carried out with a university student who volunteered to receive psychotherapy. Symptom Check List (SCL-90-R), Hacettepe Personality Inventory (HPI), Beck Depression Inventory (BDI) and Beier Sentence Completion Test Form B (BCCT-B) were applied to the client as a pre-test, post-test and follow up tests. While the measurement tools used in the study revealed quantitative data on the psychotherapy process, anamnestic interviews and therapy sessions uncovered the qualitative data. Then, these data were subjected to qualitative content analysis. As a result, it was found that this therapy method is effective in solving the client's problems.

*Sorumlu Yazar, University of Reading, School of Psychology and Clinical Language Sciences, Harry Pitt Building, Ofis:203, RG6 6BZ Reading / Birleşik Krallık.

e-posta: m.siyabendkaya@gmail.com

DOI: 10.31682/ayna.779832

Gönderim Tarihi (Received): 31.08.2020; Kabul Tarihi (Accepted): 22.01.2021
2148-4376

Giriş

Pek çok insan hayatı boyunca çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır ve bu sorunların üstesinden gelmek için uygun çözüm yolları aramaya çalışmaktadır (Bozdağ, 2015). Bu yardım arama davranışı; normal yaşam fonksiyonlarına karşı tehdit oluşturan durumlarla veya problemle karşılaşan bireyin, yeniden denge durumuna dönmek için iç kaynaklarının yetersiz olduğunu düşünerek dış kaynaklara yönelik eğilim içerisinde bulunması olarak tanımlanmaktadır (Fischer ve Turner, 1970). Kişiler, yaşadıkları sorunları bazen kendileri çözebilirken bazen de ebeveyn, arkadaş ya da bir profesyonelin yardımına ihtiyaç duymaktadırlar. Günümüzde 400'ün üzerinde tanımlanmış psikoterapi kuramlarının ortak amacı zor bir durumda olan bir başka kişiye, danışana, yardımcı olmaktır (Ergüner-Tekinalp ve Işık Terzi, 2013, s. xiii; Sharf, 2012, s. 5).

Kısa süreli psikoterapi yöntemlerine olan ilgi; II. Dünya Savaşı'ndan dönen gazilere ve hastalara sigorta şirketlerinin de destekleyebileceği psikolojik yardım desteğini sunma gerekliliği (Bellak, 1983, s. 477) ile birlikte; sosyo-ekonomik sıkıntılar, daha fazla kişiye hizmet sunma zorunluluğu gibi nedenlerle ortaya çıkmıştır ve günümüzde de bu ilgi devam etmektedir (Atli ve diğerleri, 2016). 1960'lardaki halk sağlığı hareketleri, kriz odaklı görüşmelere olan ilgiyi artırmış ve süresi sınırlı dinamik psikoterapi yöntemlerinin uygulanmasını teşvik etmiştir (Levenson, 2011, s. 30). Dinamik yaklaşımlar içerisinde en kısa süreli olan tedavi yaklaşımı, Bellak'ın (1992, s. 16) Kısa-Yoğun-Acil Psikoterapi yöntemidir (Brief Intensive and Emergency Psychotherapy; B.E.P.). Bu yöntem psikanalitik yönelimli olmakla birlikte; nesne ilişkileri, öğrenme ve genel sistem kuramlarından etkili şekilde yararlanılarak Leopold Bellak tarafından oluşturulan beş ile altı oturumdan oluşan dinamik, yoğun bir psikoterapi yöntemidir (Bellak, 1992, s. 16) ve günümüzde de başarıyla kullanılmaktadır.

Literatür incelendiğinde, B.E.P.'in sadece travmatik sorunlarda değil, aynı zamanda gelişimsel krizlerin çözümünde de etkili bir şekilde kullanılabildiği ifade edilmektedir. Gelişimsel krizler her yaştan insanı etkileyebileceği gibi etkili bir müdahale yöntemi kullanılmadığında krize dönüşebilmektedir. Literatürde gelişimsel yaşam krizleri; cinsel kimlik, otorite ile ilişkilerden kaynaklanan sorunlar, değerler karmaşası ve her bir yaşam döneminde karşılaşılabilen sorunlar şeklinde özetlenmektedir (Szmuzkler, 1987). 'Gelişimsel kriz' ve 'gelişimsel psikopatoloji' kavramları literatürde birbirleriyle sık karıştırılan iki kavram olarak dikkat çekmektedir. Bu nedenle burada Amerikan Psikoloji Birliği'nin (APA) hem gelişimsel kriz hem de gelişimsel psikopatoloji tanımlarına yer vermenin, aradaki farkın anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. APA (2020a) gelişimsel krizleri "genellikle tipik gelişim sürecinde karşılaşılan, önemli psikolojik ve davranışsal uyumlar gerektiren

evlilik, emeklilik gibi yaşamı değiştiren olaylar” şeklinde tanımlamakta, bunlara “olgunlaşma krizleri” ya da “normatif krizler” de demektedir. Öte yandan gelişimsel psikopatoloji ise bireyin büyüme ve olgunlaşma süreçleri ile ilgili psikolojik bozuklukların kökenlerini ve ilerleyişini ele alan bilimsel bir çalışma alanı olarak tanımlanmaktadır (APA, 2020b). APA'ya (2020b) göre bu alanın merkezinde “gelişimsel normlardan sapmaları incelemenin, bu normların anlaşılmasına katkı sağlayacağı ve bunun da akıl hastalıklarının kavramsallaştırılmasını ve tedavisini geliştireceği” inancı yatmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere, gelişimsel krizler yaşam boyu gelişim sürecinde, bir sonraki gelişimsel sürece geçebilmek için karşılaşılmaması beklenen istendik bir süreci ifade etmekteyken gelişimsel psikopatoloji bu yaşam süreci içerisinde normal popülasyon ile karşılaştırıldığında sapma gösteren, bireyin ilerleyişini engelleyen ve dolayısıyla istenmeyen bir süreci ifade etmektedir. Bu, gelişimsel krizlerin çok rahat baş edilebilen bir dönem olduğu anlamına gelmemelidir. Aksine bir sonraki döneme geçebilmek için yaşanması gereken sancılı bir dönemdir. Bir metaforla ifade etmek gerekirse, tırtılın kelebeğe dönüşmek için kozasını çatlatması gelişimsel bir kriz; kelebeğin hâlâ bir tırtıl olduğunu düşünmesi ve uçabildiğini inkâr etmesi ise gelişimsel psikopatoloji olarak ifade edilebilir. Bu anlamda gelişimsel krizlerden söz edildiğinde, salt psikopatolojik problemlerin incelendiği bir süreç düşünülmemelidir. Özetle bu araştırmada Szmuzkler (1987), Sözer (1992), Sonneck ve meslektaşları (1995/2000) ile Haran'ın (2004) yapmış oldukları tanımlamalar, gelişimsel krizler olarak adlandırılmıştır.

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş döneminin, bir başka ifadeyle ergenlik dönemi sorunlarının etkilerini taşıyan üniversite öğrencilerinin içinde buldukları gelişim dönemi Erikson'a göre (1968, s. 135), ‘yakınlığa karşı yalıtılmışlık’ olarak adlandırılmaktadır. Ergenlik döneminden genç yetişkinlik dönemine geçiş aşamasında yer alan üniversite öğrencileri, bir yandan içinde buldukları döneme özgü gelişim görevlerini yerine getirmeye çalışırken (Gander ve Gardiner, 2007, ss. 440-444); öte yandan üniversite yaşantısının getirdiği birtakım sorunlarla baş etmek (Topkaya ve Meydan, 2013) durumundadırlar. Üniversiteye başlayan gençlerden hem karşılaştıkları problemleri sağlıklı şekilde çözebilmeleri, kendi kararlarını verebilmeleri beklenmekte hem de onlardan akademik olarak başarılı olmaları istenmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de üniversite öğrencilerinin yaşamakta olduğu sorunların çözümüne yönelik psiko-eğitim programları ve grupla psikoterapi programlarının etkililiği üzerine çalışmalar yapıldığı görülmektedir (örn. Akdoğan, 2012; Akın, 2009; Demirtaş, 2016; Durmuş, 2006; Yıldırım, 2006). Ancak, literatürde üniversite öğrencilerinin sorunlarını çözmede bireysel psikoterapi yöntemlerinin kullanıldığı araştırmaların henüz doyuma ulaşmadığı ifade edilebilir.

Ülkemizin dinamik yapısını oluşturan gençlerin yaşadıkları sorunların çözümü sağlıklı geleceğin yapılandırılması için önemli ve önceliklidir. Erikson'a göre (1968, ss. 162-165), bu dönemdeki genç yetişkinler diğerleriyle derin kişisel bağlanmalar gerçekleştirmezse yalıtılmışlık yaşarlar ve kendilerine odaklanırlar. Böylece daha depresif, benlik saygısı düşük, değersizlik hissi ile yaşayan kişilere dönüşebilirler. Bu araştırma, dinamik yönelimli ve kısa sürede etki eden bir yöntem olan B.E.P'in genç yetişkinler üzerindeki etkisini betimlemek üzere tasarlanmıştır. Genç yetişkinlerle çalışan ruh sağlığı elemanları için yol gösterici olma ümidi taşıyan bu çalışma aynı zamanda literatürdeki bireysel psikoterapi yöntemlerinin etkililiğiyle ilgili, literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda mevcut çalışmanın amacı, B.E.P. uygulamasının etkililiğini vaka çalışması üzerinden ortaya koymak ve psikoterapi sürecine dair aşamaların vaka üzerinden betimlemesini yapmaktır. Özelden şu araştırma sorularına cevap aranmaktadır:

- Gelişimsel krizlerin çözümünde bir üniversite son sınıf öğrencisi ile yapılan dinamik yönelimli kısa-yoğun-acil psikoterapi (B.E.P.) uygulama prosedürü nasıl işlemektedir?
- Danışanın klinik testlerinde (öntest – sontest – izleme testi) puanları arasında (betimsel açıdan) fark var mıdır? Bu farkın anlamı nedir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu çalışma, Vaka İnceleme (Case Study) yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Vaka incelemesi tek bir bireye odaklanan, odaklandığı bireyin duygu, düşünce ve davranışlarına ilişkin detaylı bilgiler toplayan bir yöntemdir (Plotnik ve Kouyoumdjian, 2013, s. 28). Kapsamlı bir vaka incelemesinde bireyin aile geçmişi, sağlık geçmişi, yaşamındaki önemli dönüm noktaları, sosyal uyumu, eğitim alt yapısı gibi deneyimlerinin olması gerekmektedir (Kring ve diğerleri, 2010, ss. 100-101). Danışanların gözlenmesi ve sistematik vaka çalışmalarının yürütülmesi, psikoterapi araştırmaları için büyük önem taşımakla birlikte psikoterapinin öğrenilmesine de katkı sağlamaktadır (Linden ve Hewitt, 2013, ss. 47-48). Vaka çalışması, vakayı daha eksiksiz bir şekilde anlamak için birden fazla veri formunu (nitel ve nicel) toplama geleneğine sahiptir (Guetterman ve Fetters, 2018). Buna ek olarak, vaka çalışması uzmanları, vakayı araştırırken niteliksel ve niceliksel araştırmaları bütünleştirmeyi önermektedirler. Bu yönüyle *karma desen çalışmalarıyla* benzerlik gösterse de *vaka çalışmalarında* süreç daha farklı bir şekilde ilerlemektedir (Yin, 2014, ss. 96-97). Bireyin derinlemesine incelendiği, bireysel farklılıkları betimlemek ve kişilik süreçlerini incelemek için kullanılan vaka inceleme

yönteminden elde edilen veriler betimleyici olduğu için bulgular *istatistiksel analizlere* aktarılmaz. Bunun yerine davranışın anlaşılmasını sağlayan içeriklere yer verilir (Burger, 2019, ss. 22-24). Bu çalışmada da danışana farklı dönemlerde uygulanmış olan (öntest – sontest – izleme testi) ölçme araçları arasındaki farklar, çıkarımsal istatistiklerin ortaya konmasından ziyade betimsel yorumlamalar ile sürecin anlaşılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu anlamda terapi oturumlarının değerlendirilmesi için tutulan video kayıtlar ve bu kayıtların deşifreleri içerik analizi yoluyla incelenmiştir. Bilindiği üzere içerik analizi; videokasetler, ses kayıtları veya basılı/yazılı her türlü kaydedilmiş verinin içeriğinin analiz edilmesinde kullanılabilir (Kinefuchi, 2017, s. 62; Kulovitz, 2017, ss. 100-101). Bu analizlere ek olarak, danışanın seans içerisindeki sözlü/sözsüz beyanları ve terapist ile süpervizörünün terapi oturumlarına dair yaptıkları değerlendirmeler ile sürecin/danışanın daha iyi anlaşılması hedeflenmiştir. Vaka incelemesi yapılan danışanın ismi, kişisel bilgileri ve yaşadığı yer bilgileri bu çalışma kapsamında değiştirilmiş ve danışan için (kendisinin tercih ettiği) Ayşe kod ismi kullanılmıştır.

Vaka

Ayşe, 22 yaşındadır ve bir üniversitenin Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik (PDR) Bölümü'nde son sınıf öğrencisidir. Evin en küçük bireyi olan Ayşe'nin bir ağabeyi, bir de aile içerisinde kendini en yakın hissettiği ablası olmak üzere beş bireyden oluşan bir çekirdek ailesi vardır. Ayşe, annesini 'kendini çeşitli kalıplara sokmaya çalışan, karakteristik özelliği baskın' biri olarak tanımlarken babasını ise tam tersi bir şekilde 'pasif bir karaktere sahip, ciddi bir başarısı olmayan, silik biri' olarak tanımlamıştır. Oysaki annesinin aksine babasının otoriter olması gerektiğini düşündüğünü ifade etmiştir. Ayşe liseyi ailesinden uzakta yatılı okulda tamamlamıştır. Şu anda da tıpkı lise döneminde olduğu gibi üniversiteyi ailesinden uzakta başka bir şehirde okumaktadır. Daha önce, üniversite birinci sınıfta sekiz oturum süren psikoterapi desteği almıştır. Katıldığı bir psikodrama dersi sonrasında psikoterapiye başvurma ihtiyacı hissettiğini/fark ettiğini ifade eden danışan, amacını '*insanlardan bir şey isterken çok zorlanıyorum, isteyemiyorum. Bu anlamda o süreçteki amacım birinden bir şey talep ederken zorlanmadan isteyebilmektir.*' şeklinde ifade etmiştir. Bu deneyiminin olumlu olduğunu, sorunlarını anlayıp kendisine yönelebildiğini dile getiren danışanın yeniden psikoterapi yardımı almasındaki motive edici güç, son zamanlarda yaşadığı başkaları tarafından kullanılma düşüncesi, değersizlik ve suçluluk hisleri olmuştur. Danışan yaşadığı ruhsal çatışmayı '*genellikle rezil olduğumu gördüğüm rüyalar görüyorum... Tam olarak hatırlamıyorum ama başkalarından kaçtığım, birilerinin beni kovaladığı rüyaları sık sık görürüm*' şeklinde ifade etmiştir. Danışan kendisini risk almayan; ama diğer yandan almak

isteyen, başkalarının kendine yüklediği sorumlulukları taşımak zorunda hisseden, yaşadığı sorunlardan sürekli kaçan, insanları tanımayı seven, tiyatroyu – müziği (bateri çalışıyor, amatör düzeyde tiyatro oyuncusu) seven, başkaları için bir şeyler yapmayı seven, başkaları için yaşayan, kendini ihmal eden, dışarıya karşı mutlu, iç dünyasında çok da mutlu olmayan ve iç konuşmaları çok yoğun olan biri olarak tanıtmıştır. Başkalarına göre ise danışan mutlu, mantıklı, olgun, zeki (en sevdiği iltifat), kontrol edebilen bir insan olarak tanımlanmaktadır.

Danışana uygulanan Semptom Tarama Listesi (Derogatis, 1977, aktaran Kılıç, 1991), Beier Cümle Tamamlama Formu (aktaran Doğan, 2015, s. 81), Beck Depresyon Envanteri (Beck ve diğerleri, 1961) ve Hacettepe Kişilik Envanteri (Özgüven, 1992, ss. 43-52) sonuçlarına göre danışanın, Kısa-Yoğun-Acil Psikoterapi oturumlarına uygun olduğuna karar verilmiş ve uygulamalara başlanmıştır. Danışanın çalışma için uygun olup olmadığına yönelik kanaatin oluşmasında depresyon envanterinden alınan skorun düzeyi (hafif düzeyde depresyon); cümle tamamlama testi alt boyutlarından alınan olumsuz yanıtların sıklığı; kişilik envanteri alt boyutlarından alınan puanların bulunduğu yüzdelik dilim (antisosyal eğilimler, psikotik belirtiler ve nevrotik eğilimler) ve son olarak belirti tarama testi alt boyutlarından alınan puanların yükseğe yakın olması etkili olmuştur. Danışanla yapılan üç oturumluk kapsamlı anamnez oturumu ve ölçme araçlarından alınan sonuçlar çalışma ekibi tarafından değerlendirilmiştir. Bu klinik değerlendirme sonucunda danışanın psikotik bir durum ya da travmatik bir sorun yaşamadığı, sürecin gelişimsel yaşam olaylarından kaynaklandığı, çalışma ekibinin uzun soluklu değerlendirmeleri sonucu kararlaştırılmıştır. Özetlemek gerekirse daha önce ifade edilen tanımlar doğrultusunda, söz konusu danışan ile yapılan gerek anamnez ve terapi oturumlarının gerekse de danışana uygulanan ölçme araçlarının sonuçları değerlendirilerek danışanın herhangi bir psikopatolojik sorun deneyimlemediğine kanaat getirilmiştir.

Son olarak, danışan ambivalan duygular içerisinde olan, çökkünlük ve değersizlik hissini yoğun yaşayan, ilişkilerinde hassas ve alıngan bir tavır sergileyen, takıntılı düşünce ve davranışları olan, sürekli endişeli ve başkaları tarafından kullanılacağını düşünen bir genç kadındır. Hacettepe kişilik envanteri sonuçlarına göre hafif düzeyde nevrotik eğilimleri ve psikotik belirtileri olan danışanın yine hafif düzeyde depresyon yaşadığı, geçmişe takılı kalma hissi, paranoid düşünceler, özellikle ebeveynlerine karşı ikili duyguları olduğu, yukarıda danışana uygulandığı ifade edilen diğer test sonuçlarına göre belirlenmiştir. Danışana ait öntest, sontest ve izleme testi sonuçlarına bulgular kısmında yer verilmiştir.

Sağaltım Yöntemi ve İşlem Yolu

Temelini psikanalizden alan dinamik yönelimli kısa-yoğun-acil psikoterapi, Leopold Bellak tarafından ego psikolojisi, nesne ilişkileri kuramı, öğrenme kuramı ve genel sistem kuramlarının bütünleştirilmesi ile geliştirilmiştir (Bellak, 1992, s. 16; Doğan, 2015, s. 133). Dinamik, sistematik ve bütüncül bir yapıya sahip olan B.E.P., altı seans gibi çok kısa bir sürede danışanın uyarlayıcı yapısını değiştirebileceği hipotezine dayanmaktadır. Psikoterapi oturumlarına başlamadan önce, anamnestik sorgulamayla danışanın bireysel psikolojik öyküsü, ailenin psikolojik öyküsü, danışanın birincil ve ikincil yakınmaları kapsamlı bir şekilde incelendikten sonra formülasyon kurulur. Danışanın erken dönem yaşantıları, kullandığı savunma düzenekleri, nesne ilişkileri, öğrenmeleri ve ego gelişimi incelenerek danışanın semptomları hakkında fikir sahibi olunur. Terapist, danışanın geçmiş yaşantılarının neden olduğu çarpıtılmış düşünceleri fark ederek danışanın da fark etmesini sağlar. Terapistin oluşturduğu formülasyon her oturum sonunda tekrar gözden geçirilir. Böylece dinamik bir şekilde açığa çıkarılan formülasyon sayesinde özellikle ‘derinlemesine çalışma evresinde’ danışanın süreç içerisinde öğrendiklerini daha iyi içselleştirmesi için yoğun bir şekilde çalışılır. Terminasyon oturumunda tüm süreç gözden geçirilerek danışanın süreç içerisinde fark ettiği duyguları ile şimdiki duygu durumu tartışılır. Sonlandırmanın gerçekleşmesinin ardından geçen bir ayın sonunda ise izleme (follow-up) görüşmesi düzenlenir (Bellak, 1992, s.33; Doğan, 2015, s.85).

Bu çalışma, bir üniversitenin psikolojik danışma ünitesinde ‘dinamik anamnez alma yöntemini ve kısa-yoğun-acil psikoterapi uygulamalarını’ hem yüksek lisans hem de doktora eğitimi sürecinde, süpervizöründen usta-çırak ilişkisi içerisinde öğrenen ilk yazarın, psikodinamik terapist ve terapist eğitimcisi olan ve aynı zamanda psikoterapötik yöntemler ile kısa-yoğun-acil psikoterapi uygulamaları alanlarında bilimsel çalışmalar yapan ikinci yazarın süpervizörlüğünde gerçekleşmiştir. İlk olarak üniversitesinin, psikoterapi birimi tarafından, gelişimsel krizler yaşayan bireyler ile travmatik yaşantıları olan bireylere yönelik psikolojik destek verileceği duyurulmuştur. Bu aşamada bekleme listesine alınan danışanlar ile ön görüşmeler yapılmıştır.

Çalışmaya dâhil edilen danışan, çalışma hakkında sözel olarak bilgilendirildikten sonra çalışmaya katılım için gerekli olan yazılı sözleşme danışan tarafından imzalanmıştır. Sağaltım süreci, daha önce de ifade edilen psikolojik danışma biriminde yürütülmüştür. Bu birim, bir adet grupta psikoterapi oturumlarının yürütülebileceği (aynı zamanda aynalı) oda, dört adet bireysel psikoterapi odası, bir adet de kamera ve ses kayıtlarının depolanabileceği bir sistem

odasından oluşmaktadır. Anamnez süreci ile birlikte danışana birtakım ölçme araçları¹ (SCL-90 R, Beier Cümle Tamamlama Testi ve Beck Depresyon Envanteri) uygulanmıştır. Üç oturumdan oluşan anamnez alma süreci tamamlandıktan hemen sonra dinamik yönelimli kısa yoğun acil psikoterapi süreci başlatılmıştır. Ortalama 45 – 50 dakika süren her oturum kamera kaydıyla kayıt altına alınmış, bununla birlikte kayıtların yazılı dökümü aynı zamanda uygulamacı olan araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Süpervizörün bu kayıtlar ve dokümanlar sayesinde araştırmacıya daha etkili bir şekilde dönüt vermesi sağlanmıştır. Süpervizör hem video kayıtlarını hem de kayıtların deşifrelerini birebir inceledikten sonra geri bildirimleri vermiş ve sonraki oturuma girmeden önce araştırmacıyı hazırlamıştır. Oturumların sonlanmasının ardından danışana son testler uygulanmış, bu aşamadan iki ay sonra (Danışanın ailesinin yanına, başka bir şehre gitmesi ve planlanan tarihte uygun olmadığını belirtmesinden dolayı izleme oturumu ikinci ayda yapılabilmektedir.) ise izleme oturumu gerçekleştirilmiş ve aynı testler tekrar uygulanmıştır.

Ölçme Araçları

Semptom Tarama Listesi (SCL – 90 R). Derogatis (1977) tarafından geliştirilen (aktaran Kılıç, 1991) ve Dağ (1991) tarafından geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılan kendini değerlendirme türü bir psikolojik belirti tarama testidir. 0 (Hiç) ve 4 (Çok fazla) arasında değer alan 5'li Likert tipi bir ölçek olan SCL – 90 R; somatizasyon, obsesif-kompulsif belirtiler, kişilerarası duyarlılık, depresyon, anksiyete, öfke-düşmanlık, fobik-anksiyete, paranoid düşünce, psikotizm ve ek skala olmak üzere toplam 10 alt boyuttan oluşmaktadır. Her bir alt boyuttan alınan puanın yorumlanmasında normal (0.00-1.5 arası), yüksek (1.51-2.50 arası) ve patolojik (2.51 ve üzeri) olmak üzere 3 farklı değer kullanılır.

Beier Cümle Tamamlama Testi (B Formu). Projektif ve yarı yapılandırılmış bir test olan bu form, Beier (1961) tarafından geliştirilmiştir. A ve B olmak üzere iki formu bulunan bu testin B formu 16 yaş ve üzeri bireyler için tasarlanmıştır ve danışan tarafından doldurulması beklenen toplam 67 eksik cümleden oluşmaktadır. Danışanlarının iç görüş düzeylerinin, davranış örüntülerinin, dünü ve bugünü nasıl algıladıklarının anlaşılmasında projektif ölçümlerin önemli bir rolü vardır (aktaran Doğan, 2015, s. 81).

Beck Depresyon Envanteri (Beck – D). Depresif belirtilerin şiddetini ortaya koymaya çalışan ve dünyada en sık kullanılan ölçme araçlarından biri olarak bilinen (Arkar, 2010) bu ölçme aracı Beck ve diğeleri (1961) tarafından geliştirilmiş, ülkemiz için uyarlanma

---

¹ Burada kullanılan ölçme araçları, B.E.P. alanında uzman olan ve bu alanda çok sayıda uzman yetiştiren süpervizörün, standart danışan alma kriterleri kapsamında uyguladığı ve uygulanmasını önerdiği testlerdir.

çalışmaları ise Hisli (1989) tarafından yapılmıştır. Envanter, depresif belirtilere yönelik başarısızlık, suçluluk, karamsarlık, iştah artışı ve azalışı, yorgunluk, doyum alamama gibi depresif belirtileri içeren toplam 21 maddeden oluşan, '0 ile 3' arasında değerlendirilen 4'lü Likert tipi bir ölçme aracıdır (Seber ve diğerleri, 1993).

Hacettepe Kişilik Envanteri (HKE). Bireylerin sosyal ve kişisel uyumlarının ne düzeyde olduğunu ortaya koymayı amaç edinen, evet-hayır şeklinde cevaplanacak şekilde tasarlanan ve toplamda 168 maddeden oluşan bu envanter Özgüven (1992, s. 17) tarafından geliştirilmiştir. Sosyal ve kişisel uyum olarak belirlenen her bir boyut dört alt ölçekten oluşmakta ve her bir alt boyutta toplam 20 madde bulunmaktadır. Diğer sekiz madde ise ölçme aracının geçerliliğinin test edilmesinde kullanılmaktadır. Kolay yorumlanabilen bir yapıya sahip olan bu envanterden elde edilen puanların yükselmesi uyumun artışı, düşmesi ise uyumun azalışını göstermektedir. Matematiksel olarak ifade etmek gerekirse, toplamda yirmi beşerli üç alt dilimden (%25, %50 ve %75) oluşan bu testten bireyin aldığı puanların %75'lik dilime denk gelmesi o alt boyuttaki uyumluluğa işaret ederken, %25'lik dilime denk gelmesi yine o alt boyuttaki uyumsuzluğa işaret etmektedir (Özgüven, 1992, ss. 45-46).

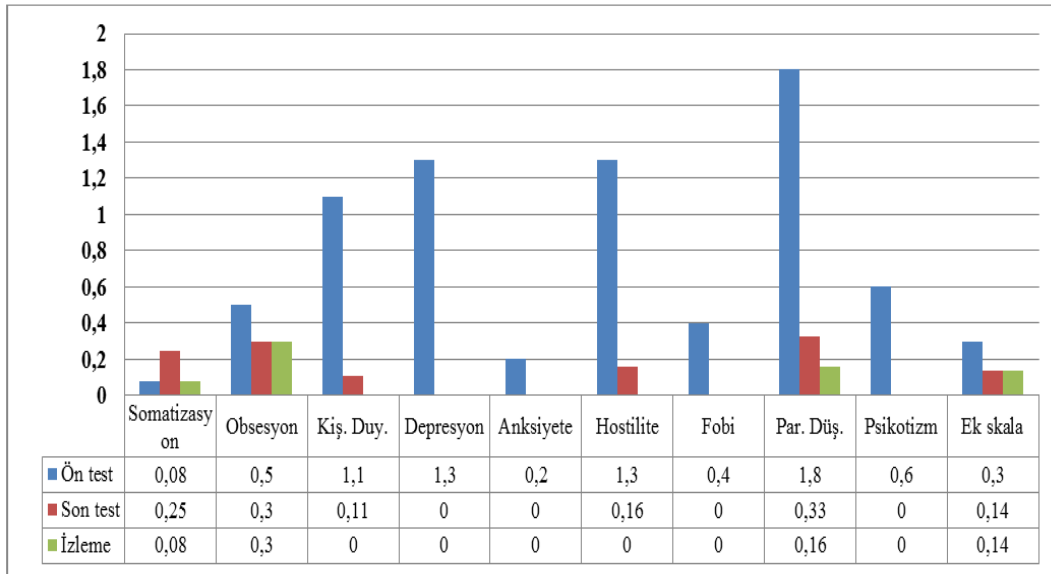
Bulgular

Danışan ile yürütülen kısa-yoğun-acil psikoterapi oturumlarına ait deşifreler araştırmacı tarafından yapılmıştır. Deşifre edilen toplam kelime sayısı 34.350 olarak hesaplanmış, psikoterapi oturumlarına ait toplam görüşme süresi 5 saat 43 dakika olarak kaydedilmiştir.

Nicel (Betimsel) Bulgular

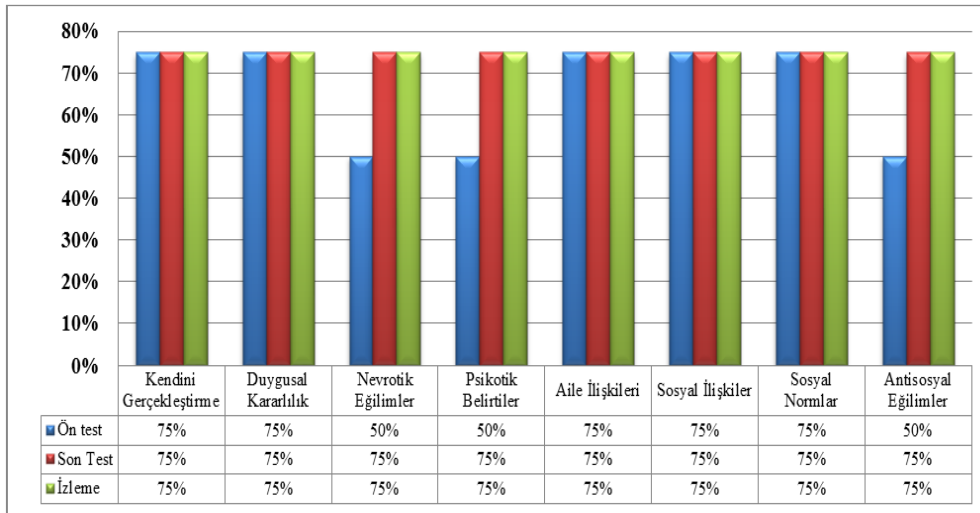
Danışana ait SCL-90-R, HKE, BDE ve Beier Cümle Tamamlama öntest, sontest ve izleme test sonuçlarına ait karşılaştırmalar aşağıdaki şekillerde gösterilmiştir.

Şekil 1 incelendiğinde kısa-yoğun-acil psikoterapi uygulama öncesi danışanın paranoid düşüncelerinin *yüksek* olduğu; kişilerarası duyarlılık (1.1), depresyon (1.3) ve hostilite (1.3) puanlarının *yükseğe yakın* olduğu görülmektedir. Uygulama sonrası sontest puanlarına bakıldığında ise özellikle ifade edilen *yüksek ve yükseğe yakın* değerlerin normal değerlere indiği, bunun yanında diğer bütün alt boyutlarda sontest sonrası bir düşüş yaşadığı; son olarak izleme testi ile sontest arasındaki sonuçların benzerlik gösterdiği görülmektedir.

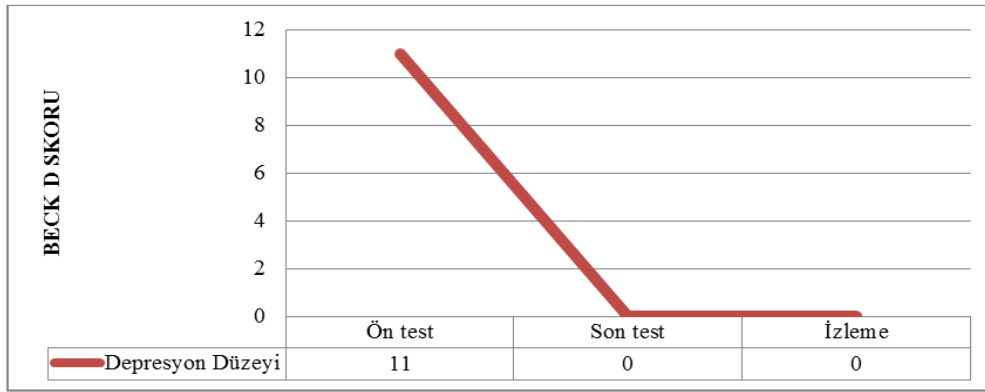
Şekil 1. Danışana ait SCL-90-R öntest-sontest-izleme sonuçları

Danışana ait HKE öntest – sontest – izleme sonuçları karşılaştırıldığında nevrotik eğilimler, psikotik belirtiler ve antisosyal eğilimler alt boyutlarında olumlu değişimler elde edilirken diğer alt boyutlarda, (boyutlardan alınan puanlarda artış olmasının yanında yüzdelerik dilim olarak) herhangi bir değişimin olmadığı görülmüştür (Bkz. Şekil 2).

Şekil 2. Danışana ait HKE öntest-sontest sonuçları

Danışanın Beck – D skoru öntest – sontest sonuçları karşılaştırıldığında hafif düzeydeki depresyonunun kısa-yoğun-acil psikoterapi oturumların hemen bitiminde ve sonrasında ortadan kalktığı (SCL – 90 R, depresyon alt boyutuyla da tutarlı olarak) görülmektedir (Bkz. Şekil 3).

Şekil 2. Danışana ait BECK – D Öntest – sontest izleme sonuçları

Tablo 1'e ait toplam puanlar karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, danışanın öntestte ifade ettiği olumlu cümle sayısı 29 iken sontestte bu 45, izlemede ise 41 olarak bulgulanmıştır. Bunun yanında danışanın öntestte ifade ettiği olumsuz cümle sayısı toplamda 31 iken sontestte 16, izlemede ise 15'e inmiştir. Danışanın öntesti ve sontesti arasındaki farka bakıldığında ilerleme kaydettiği alt boyutlar (en yüksekte başlayarak) şöyledir: Benlik duygusu, ev ve aile ilişkileri, genel tavırlar, korku ve endişeler ile suçluluk hisleri. Diğer yandan izleme testine bakıldığında korku ve endişeler, suçluluk hisleri ve genel tavırlara yönelik olumsuz ifadelerin izleme testinde yükseldiği ancak yine de öntest ile kıyaslandığında sürecin etkililiğini koruduğu tespit edilmiştir. Danışana ait örnek değişim cümleleri aşağıda verilmiştir:

9. soru – Öntest: **Problemlerim** kendimle ilgili (Korku ve endişeler)

9. soru – Sontest: **Problemlerim** üstesinden gelebileceğim boyutta.

9. soru – İzleme: **Problemlerim** büyütülecek problemler değil.

***

15. soru – Öntest: **Arkadaşlar** bazen çok üzer (Arkadaşlara karşı tavırlar)

15. soru – Sontest: **Arkadaşlar** bana güven verirler.

15. soru – İzleme: **Arkadaşlar** önemli ama vazgeçilmez değiller.

***

30. soru – Öntest: **Hayatımın en kötü anı** kandırıldığımı hissettiğim andır (Geçmişe karşı tavırlar)

30. soru – Sontest: **Hayatımın en kötü anı** bile gelişmeme katkı sağlamıştır.

30. soru – İzleme: **Hayatımın en kötü anı** bir ortamda rezil olmak olurdu.

***

40. soru – Öntest: **Vücudum** daha güzel görünebilirdi (Genel tavırlar)

40. soru – Sontest: **Vücudumu** kabul ediyorum ve seviyorum.

40. soru – Sontest: **Vücudumu** seviyorum; ama zayıf ve sağlıklı olmayı dilerdim.

***

42. soru – Öntest: **Kendi kendimi kontrol etmekte** güçlük çektiğim zamanlar olur (Benlik duygusu).

42. soru – Sontest: **Kendi kendimi kontrol etmekte** güçlük çekmem.

42. soru – İzleme: **Kendi kendimi kontrol etmekte** zorlanmıyorum.

***

55. soru – Öntest: **Her şey bozuk gittiği zamanlar** ağlarım ve uyurum (Korku ve endişeler)

55. soru – Sontest: **Her şey bozuk gittiği zamanlar** da bile desteklerini alabileceğim insanlar var.

55. soru – İzleme: **Her şey bozuk gittiği zamanlar** sakin kalmaya çalışırım.

***

Tablo 1.

Danışana Ait Beier Cümle Tamamlama Testi Öntest – Sontest - İzleme sonuçları

Alanlar	Öntest				Sontest				İzleme			
	+	-	0	Cevapsız	+	-	0	Cevapsız	+	-	0	Cevapsız
Geçmişe Karşı Tavır	2	3	-	-	3	2	-	-	3	1	1	-
Geleceğe Karşı Tavır	4	-	1	-	4	-	1	-	5	-	-	-
Benlik Duygusu	3	2	1	-	6	-	-	-	6	-	-	-
Anneye Karşı Tavır	1	3	1	-	1	3	1	-	2	2	1	-
Babaya Karşı Tavır	-	5	-	-	1	4	-	-	3	2	1	-
Ev ve Aile İlişkileri	2	2	1	-	5	-	-	-	5	-	-	-
Arkadaşlara Karşı Tavır	3	2	-	-	4	1	-	-	3	1	1	-
Otoriteye Karşı Tavır	4	1	1	-	5	-	-	-	2	-	3	-
Korku ve Endişeler	-	4	1	-	2	1	2	-	2	3	-	-
Suçluluk Hisleri	1	4	-	-	2	2	1	-	-	3	2	-
Okul/İşe Karşı Tavır	5	-	-	-	5	-	-	-	5	-	-	-
Karşı Cinsle Olan İlişkiler	3	-	2	-	3	1	1	-	3	-	2	-
Genel Tavırlar	1	5	-	-	4	2	-	-	2	3	1	-
TOPLAM	29	31	7	-	45	16	6	-	41	15	11	-

Nitel Bulgular

Anamnez Oturumu. Ayşe ile anamnez görüşmesi üç oturum şeklinde gerçekleştirilmiştir. Kısa-yoğun-acil psikoterapi yöntemine göre danışana *tanıtıcı bilgiler, yakınmalar, benlik tasarımı, doğum öncesi ve sonrası, okul dönemleri, cinsel öykü, tutku ve alışkanlıklar, duygusal ve fiziksel sağlık, belirgin anılar, rüyalar* ve *aile üyeleri* başlıklarıyla birlikte toplamda yüze yakın soru sorulmuştur. Danışanın verdiği cevaplar üzerine formülasyon kurulmuştur. Terapötik çalışma uyumu kurulmuştur. Danışanın ürkek ve temkinli konuşması, dizlerini tedirgin bir biçimde tekrar tekrar sallaması dikkat çekmiştir. Danışan genel olarak kendini yalnız hisseden, yaşadığı sorunlardan ötürü bazen kendisini bazen de başkalarını sorumlu tutan ve zaman zaman da suçluluk hisseden bir yapıdadır. Anamnez görüşme içeriğine dair bir bölüm aşağıda verilmiştir.

T: Peki genel olarak yaşadığınız sorunu bir paragraf içinde toplayıp özetleyseydiniz ne derdiniz?

D: (30 saniye kadar bir sessizlik) Kendime güvenim olmadığı için belki, kendimi sevmeye değer görmediğim için ve başkalarının bana... Yani başkalarına niyeyse böyle çok fazla bağlanma eğilimim var. Birisine öyle bağlanayım istiyorum (Danışan kollarını birine sarılır gibi bağlıyor). O da hani çok saçma bir şey, gerçekçi değil. Birisi veya bir nesne... İı, o yüzden de çok fazla sıkıntı çekiyorum. İı, yani ailem için de bu böyleydi, başkaları için de bu böyle. Sürekli olarak insanlardan büyük beklentilerim var ve o büyük beklentiler onların küçük hareketleriyle yıkılabiliyor. Ben de büyük bir yıkıma neden oluyor.

T: Bahsettiğiniz bu sorunlar ne zamandır hayatınızı etkiliyor?

D: (10 saniye kadar sessizlik) İlk olarak sanırım lise zamanında fark etmişimdir yani böyle standart bir olay olarak hatırlayabileceğimi sanmıyorum.

T: O döneme gidelim, lise hayatınızda çevrenizde neler olup bitiyordu?

D: Çevremde imm yurttaydım zaten ailemden çok o insanları görüyordum. Çok yakın olduğum insanlar da vardı, değer verdiğim insanlar vardı ama değer verirken sadece onların istediklerine göre değer verme durumu söz konusuydu. Evet, onlar da bana değer veriyordu ama sanki bende şey algısı vardı şey sonradan fark ediyordum o zaman çok bilincinde değildim. Onlara bunu yapmazsam onlar da beni değerli görmez, ben yalnız kalırım. Yalnız kalmak benim için çok büyük bir korkuydu sanırım halen öyle, aşabildiğimi sanmıyorum. *O yüzden onların isteklerine göre aman kırmayayım aman üzülmesinler aman şey olmasın işte orada kırgınlık küskünlük olmasın böyle bir çabam vardı.*

Danışan, değersizlik duygularıyla psikoterapi desteğine başvurduğundan benlik tasarımı sorularına verdiği cevaplar formülasyon için önemli görülmüştür. Danışan kendisini; başkalarının kendine yüklediği sorumlulukları taşımak zorunda hisseden, yaşadığı

sorunlardan kaçan, başkaları için yaşayan, kendini ihmal eden, dışarıya karşı mutlu ama iç dünyasında mutsuz ve iç konuşmaları yoğun olan biri olarak tanımlamıştır. Anamnez görüşmesinde bu bölüm aşağıdaki gibi ele alınmıştır:

T: Bana ayrıntılı şekilde kendinizden bahsedin. Ayşe ne yapar, nelerden hoşlanır?

D: Böyle sorulduğunda ilk aklıma gelen Ayşe kendini sever demek. Ama öyle değil, Ayşe kendini çok sevmiyor. Çok fazla üstünde baskı hissediyor. Başkalarının ona yüklediği bir güven var, başkalarının ona yüklediği sorumluluklar var. Ayşe halleder derler benim için. Sanırım bu algılar yüzünden de daha kötü oluyorum. Sanki her şeyi idare etmem gerekiyormuşum gibi bir hisse kapılıyorum. Ben bence bilmiyorum hep başkaları için yaşayan biriyim sanırım. Başkaları Ayşe yapar, Ayşe halleder, Ayşe zekidir, der benim için. Sanırım bu algılar yüzünden de daha kötü oluyorum.

T: Ashında bunlar güzel duyguları yaşatmanın yanında kendinle baş başa kaldığında sana bir bedel de ödetiyor.

D: Evet, böyle sanki her şeyi idare etmem gerekiyormuşum gibi bir hisse kapılıyorum.

Terapistin Gözlemi. Anamnez oturumları sonrasında danışanın, insanların kendisini kabul etmesi ve alkışlamasına yoğun bir şekilde ihtiyaç duyduğu şeklinde bir narsisistik yapılanmaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle bu ihtiyacın gerçekleşebilmesi için katı süperegonun devreye girdiği ve çevresine ‘Hayır!’ diyemediği görülmektedir. Ancak bu kadar yoğun bir uğraşa rağmen danışanın alkış alamaması kendinde haksızlığa uğramışlık duygusu oluşturmaktadır. Bu nedenle yakın ilişkilerinde önemsenmediğini düşünmektedir.

Birinci Oturum. Oturumlar arası bağ kurmak için yapılan özetlemelerde, terapist aktiftir ve terapi oturumları arasında ‘bağlama’ ve ‘yorumlama’ becerileri kullanarak danışanın farkındalık kazanması amaçlanır. Bu oturumda, anamnez süreci özetlenmiş ve ikinci oturuma, psikoterapi oturumlarının anamnez sürecinden farklı işleyeceği hatırlatılarak başlanmıştır. Anamnez oturumunda danışana sorulan soruların danışana kendini nasıl hissettirdiğine ilişkin sorularla süreç başlatılmıştır. Danışanın genel anlamda iyi hissettiği; ancak anlattıklarını somutlaması (Tam olarak anlamadım, biraz daha açar mısınız?) istenilen soruların kendisini kötü hissettirdiğini söylemesi üzerine danışanın duyguları ‘şimdi ve burada’ya çekilerek, danışanın duygularına yönelik farkındalık kazanması amaçlanmıştır. Olası bir negatif transferansın oluşmaması için bu davranışın (somutlama) altında yatan nedenler danışana ifade edilmiştir (saydamlık). Ardından psikoterapi oturumlarına geçiş süreci ‘Banliyö Treni’ metaforuyla ifade edildi ve sonrasında ‘Hikâyedeki karakterler’ danışana sorularak ‘içgörü’sü test edilmiştir.

T: Evet başlayalım. Geçen hafta ile beraber bu üçüncü haftamız. İki hafta boyunca seninle² görüşme yaptık. Bu süre boyunca hayat hikâyesini derinlemesine inceledik. Hikâye dediğimde bazıları bundan rahatsız olabiliyor; ama...

D: (Araya giriyor) Yo, hayır.

T: Aslında ben hikâye derken; başı, ortası ve sonu olan bir filmde hayal ediyorum seni. Ve sen bu filmin başrol oyuncususun. Burada da bu başrol oyuncusunun davranışlarını, duygularını ve düşüncelerini bütüncül bir açıdan sorgulayabilmek için kapsamlı bir inceleme yaptım. Ve burada, bu inceleme sonunda aslında bundan sonraki oturumlar artık bir değerlendirme görüşmesi değil; psikoterapi oturumları olacak. Buraya kadar sana bir sürü soru sordum. Belki çok fazla sıklıdın cevap verirken. Belki bazı sorular tuhaf geldi, ilginç geldi...

D: (Gülüyor)

T: Şunu sorarak başlamak istiyorum öncelikle. Sana bu kadar çok soru sormam sana ne hissettirdi?

D: Neyi hissettirdi... Beni anlamaya çalıştığınızı düşünüyorum. Ve kendimi ifade etmekten hoşlanıyorum zaten. O yüzden böyle sorularla yönlendirilmiş olmak hoşuma gitti. Belki kendime kalsa başka şeyler anlatırdım. Bu sorularla yönlendirilmek daha iyi oldu. Belli bir çerçevede kalmış olduk.

T: Peki seni kötü etkileyen, kötü hissettiren şeyler var mıydı? Buradan çıktıktan sonra iki hafta boyunca seni düşündüren şeyler neler oldu?

D: İı, ben anlattıklarım ile ilgili her oturumdan sonra tekrar bir düşündüm. Hatta uzun bir süre, bir – iki günü kapsayacak şekilde sürekli olarak düşündüm. Ee geçen haftaki oturumda daha böyle bir şey hissettim. Kendimi doğru ifade edemediğimi hissettim. Çünkü bazen aynı soruyu: ‘Bir de şöyle sorayım’ diye şey yaptınız ya, ben orda dedim hani acaba soruyu doğru anlamadım ve anlatamadım cevabımı. O yüzden sanırım o oturum beni kötü hissettirdi. Sonrasında değil; ama sonrasında düşündüğümde öyle bir şey hissetmişim. İı başka... Başka da bir şey gelmedi, yok. Ama bütün oturumlardan sonra hem ben kendim düşündüm: evet şöyle olmuştu, bu da böyle olmuştu, bu da aklımda geldi, bu da aklıma geldi. Bu oturumda şunu söylemişim. Şu şurdan olabilir diye çok fazla içe döndüm.

T: Tam olarak ne hissettin peki, bunun üzerinde duralım biraz.

D: Ne hissettim... Hani dedim ki ben kendi kendime ilk sorduğu... Demek ki ben aynı soruyu tekrar soracak. Bir de şöyle sorayım denildiğine göre ilk sorduğunda anlamadım demek ki. Doğru ifade edemedim kendimi. Ben çok açık olamıyorum, farklı yerlere bağlıyorum, o yüzden konudan uzaklaşıyorum. O yüzden beni tekrar konuya çekme ihtiyacı hissedildi. Öyle hissettim yani, biraz şeydi... Kendimi sorguladım.

T: Ve iyi de bir yere değindin: ‘Açık olma’. Bu oturumlarda artık mümkün merteye açık olman gerektiğiyle ilgili her şeyi sana bırakacağım. Ve bununla ilgili birazdan sana bir hikâye anlatacağım. Hikâye dinlemeyi sever misin?

---

² Anamnez oturumlarının ardından danışanın isteği üzerine kendisine diğer oturumlarda ‘sen’ diye hitap edilmiştir.

D: Evet, çok severim.

T: Güzel! O zaman sürece bir hikâyeye başlayalım: Genç bir yolcu ile Kör, yaşlı bir adam bir tren kompartımanında birlikteler. Yaşlı adam kompartımanında beklerken genç yolcu içeri girer. Yaşlı ve kör adam bu yolun yolcusu, aynı zamanda sürekli yolculuk yaptığı için bu yolu da gayet iyi biliyor. Ve genç yolcu içeride oturduğunda yaşlı adamın gözlerinin görmediğini fark ediyor. Ve genç yolcu: ‘Hey! İhtiyar! Sana nasıl yardımcı olabilirim, ne yapmamı istersin?’ diye soruyor. Ve yaşlı adam şöyle cevap veriyor: ‘Her tren kompartımanındaki yolculuk süresi yaklaşık 40 – 45 dakika sürüyor. İstersen bu süreci senin için eğlenceli bir hâle getirebilirim.’ Genç yolcu da ‘iyi de bu nasıl olacak?’ diye soruyor. Şöyle diyor yaşlı adam: ‘Benim gözlerim görmüyor, sen dışarıda gördüğün her şeyi bana anlatırsın ve ben de sana oralarda nelerin olduğunu fark ettirebilirim. Genç yolcu tekrar, ‘iyi de nasıl olacak bu?’ diye sorunca, yaşlı adam: ‘Peki o zaman başlayalım!’ diyor ve başlıyorlar. Tren hareket etmeye başlıyor. Tren ilerledikçe genç yolcu artık etrafında gördüğü her şeyi anlatmaya başlıyor. Yaşlı adam da anlattıklarından yola çıkarak gördüğü şeyleri ve görmediklerini ona fark ettiriyor. Genç yolcu şaşırıyor. Sonrasında süreç böyle ilerlemeye devam ediyor. İlerlerken tren bir tünele giriyor. Tünel karanlık ve uzun... Genç yolcu susuyor. Sonrasında, tekrar tünelden çıktıklarında genç yolcu başlıyor tekrar anlatmaya. Şurada şu var, burada bu var. Genç yolcu böyle deyince yaşlı adam da ‘Öyleyse şurada şu var.’ deyince genç yolcu duraksıyor ve ‘Hayır!’ diyor, ‘Bilemedin! Yanlış söyledin!’ diyor. Yaşlı adam da duruyor: ‘İyi ama nasıl olur bu? Peki ne var?’ Genç yolcu olanları söylüyor. Yaşlı adam da diyor ki ‘Bir dakika biz bir tünelden geçtik mi?’; ‘Evet, geçtik.’ Yaşlı adam: ‘İyi de sen bana bunu söylemedin ki! Eğer söylemiş olsaydın ben de sana buraya geleceğimizi söyledim.’ diyor ve hikâyeye böyle bitiyor. Peki, bu hikâyedeki genç yolcu kim?

D: İmmm, sanırım ben (gülüyor).

T: Yaşlı adam?

D: O da siz.

T: Çünkü?

D: Çünkü... Ben gördüklerimi anlatacağım ve siz de benim göremediğim ya da doğru pencereden bakmadığım olayları bana fark ettireceksiniz.

T: Çok güzel! Hadi gördüğün her şeyi bana ayrıntılarıyla anlatmaya başla! Kompartımandayız ve tren hareket ediyor... Çuf, çuf, çuf...

D: Vuuu çok güzel! (Gülüyor) Imm, gördüğüm her şey derken, bunlardan mı bahsedeceğim? Şimdi nelerden bahsedeceğim (Kaygılı bir şekilde soruyor.)? Böyle yönlendirilmeden gitmek, şey oldu. Ya nerden başlayacağımı bilmiyorum.

T: (Sessizlik)

D: (Gülüp, yerinden aniden doğrulup oturuyor) Ya böyle çok kötü oldu ama... (30 saniye kadar öylece bekliyor. Sonrasında boğazını temizleyip söze giriyor)

Daha sonra danışanın ana yakınmasına ilişkin sorunlarını ifade etmesi, temel terapötik becerileri kullanılarak desteklenmiştir. Ayşe'nin, duygularını çok yoğun yaşadığı, jest ve mimiklerini bu oturumda daha aktif kullandığı dikkat çekmiştir. Danışanın bu oturumda sürece alıştığı ve kendini açmakta sorun yaşamadığı gözlenmiştir. Ancak danışanın entelektüel düzeyde konuşmaları ve soyut ifadelerinin fazla oluşu, anlaşılabilirliği azaltmıştır. Bu nedenle danışanın soyut ifadeleri üzerine kör adam ve banliyö treni metaforu hatırlatılarak danışandan ifadelerini somutlaştırması beklenmiştir:

T: Ayşe, şu anda tünelin içindeyiz ve karanlık. Ben göremiyorum etrafı, sen de soyut şeyler anlatıyorsun. Evet, aranızda olumsuz bir şeyler olmuş; ama net değiliz bu anlamda. Bana lütfen gördüğün her şeyi anlat.

D: Tamam, hani ilk kırılma noktası dediğim nokta, beni çok yaralayan nokta şu olmuştu: arkadaşımın tavırlarının farklı grupların yanındayken değişmesi. Çok farklı bir insan oluyor. Belki bana öyle geliyordur; ama sanmıyorum. Bir değil iki değil, çok oluyor bu değişiklik.

Terapistin Gözlemi. Danışan canını acıtanın canını yakmak istiyor. Kendi hatalarını görmeme ama etrafındakilerinin hatalarını çok aşırı bir şekilde abartma ve aşağılama eğilimi var. Bu anlamda danışanın antisosyal eğilimlerinin olduğu ifade edilebilir. Ayrıca geçen oturumda arkadaşlarından birinin kendisine yaptığı şeyler için kızmasına bile rahatsız olan danışan, bu oturumda kendisine 'yanlış yapanı' hayatından çıkarmaktan mutluluk duyduğunu ifade ediyor. Bu doğrultuda danışanın duygularındaki hızlı geçişkenliğin dikkat çekici olduğu söylenebilir.

İkinci Oturum. Oturumlar arası bağ kurmak için ilk oturumun özetiyle oturuma başlanmış ve danışanın ilk oturumda anlattıkları üzerinden arkadaşlık ilişkileri, ilişkilerindeki (gerçekçi olmayan) beklentileri üzerinde durulmuştur. Danışanın gerçekçi olmayan inançlarının (arkadaşlarım beni, onlara anlattığımdan fazlasını bilirler) konuşulmasının yanı sıra ilişkilerinin gelişimsel dönemler düşünüldüğünde aslında 'Erikson'un 'Kimliğe karşı kimlik karmaşası döneminde kaldığı' bu noktada bulunduğu gelişim döneminden geride durduğu ve bunu aşması için ilişkilerindeki çarpıtmaları görmesi için yüzleştirmeler yapılmıştır. İd ve süperego arasında egonun ezilmişliği ve tekrar güçlendirilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Yüzleştirmenin sık yapıldığı bu oturumun, danışan üzerinde bıraktığı etkiyi ifade etmesi sağlanarak oturum sonlandırılmıştır. Bellak (1992, s. 43), terapistin gerekli gördüğü takdirde, yüzleştirmelerle ve psikoteknik bilgilendirmelerle danışanı, derinlemesine çalışma için hazırlayabileceğini vurgular. Oturum içeriğine ilişkin örneklendirme aşağıdadır:

T: Açık bir şekilde kendini ifade etmiyorsun. İfade etmediğin için de karşıdaki kişi seni anlayamıyor. Bu oturumlarda da olabilir – kendini ifade etmediğin sürece dediğim gibi ben de seni anlayamam. Bu değişmezse, daha önce sonuçlanan terapi oturumların gibi bitecek ve sen de yine başka bir terapi oturumuna gireceksin.

D: Hı hı. (Gülüyor)

T: Bu oturumlara devam etmek zor. Zor olacak elbette! Ve danışanlar da zaman zaman bunu ifade ederler. Belki bugün bu oturumlardan biri. Burası sadece rahatlatma seanslarının gerçekleştirildiği bir yer değil. Bunu dışarıda farklı şekillerde de yapabilirsin. Bu oturumlarda değişmesi, gelişmesi ve üstesinden gelinmesi gereken bir şeyler olmalı. Şimdi senin bunun üzerine iyice düşünmen gerek.

D: Evet. İfade etmemem üzerine mi? (Oyun oynarken sıkılan bir çocuk gibi) Nasıl yapacağımı bilmiyorum. Neden yapmadığımı da bilmiyorum.

T: Bu ifadeler birer kaçış *cümlesi olabilir mi?*

D: (Gülüyor) Evet.

Oturum sonunda günün özetini yapan danışan, kaçma davranışlarına yapılan yüzleştirmeleri fark ettiğini dile getirmiştir:

T: Buraya gelirken neler vardı aklında şimdi neler var?

D: Buraya gelirken enerjik geldim. Aklımda biraz merak vardı çünkü kendimle ilgili bir şeyleri görebileceğimi düşünüyordum. Beklediğimden çok daha fazlası oldu (gülüyor). Kaçma davranışım ile direkt olarak yüzleştirdim. (Elinin tersini yüzüne doğru birkaç defa getirip götürüyor, bir şeye toslamış gibi) İyi yüzleştirdim ama... (gülüyor) Çünkü farkında olduğum bir şey vardı, ben bunu bağlayamamıştım. Ama şu anda bağlandı. Ve evet bariz bir şekilde kaçıyorum. Ve bu yapmamam gereken sağlıklı bir davranış, bunu görmüş olmak, en azından kendimi daha güçlü hissediyorum. Artık bunun farkındayım ve bundan sonra bir tık daha, yani buraya gelmeden önce, bir saat önceki Ayşe gibi değil de bir tık daha ötesindeyim.

Terapistin Gözlemi. Danışan beden dilini aktif kullanıyor. Bu doğrultuda oturum içerisinde topuklarını yere vurma, dizlerini aşırı bir şekilde sallama, omuz silkme gibi davranışları Transaksiyonel Analizde (TA) ifade edilen ‘Çocuk Benlik Durumu’ ile ifade edilebilir. Yine bu noktada savunma mekanizmalarından ‘regresyon’u sık kullanması, çocuk benlik durumu ile düşünüldüğünde gelişimsel dönem olarak ‘Erikson’un ifade ettiği ‘Kimlik Karmaşası’ döneminde kaldığı söylenebilir. Bunun yanında Karşıt Tepki geliştirme (gergin olduğu halde gülmesi) savunma mekanizmasını da kullandığı ifade edilebilir.

Üçüncü Oturum. Kısa-yoğun-acil psikoterapi sürecinde "derinlemesine çalışma" olarak adlandırılan bu oturumda amaç, ilk iki oturumda yapılan formülasyona ve kavramsallaştırmaya ilişkin bulguları danışanın iç görüşünü artıracak şekilde kullanmaktır. Bu

araştırmanın derinlemesine çalışma evresi bir önceki oturumlarda kullanılan yüzleştirmelerle başlamıştır. Bu oturumda da danışanın, ilişkilerindeki tavırlar ve bulunduğu gelişim dönemi arasındaki zıtlığın ve ilişkilerindeki akılcı olmayan inançların danışana fark ettirilmesi üzerine çalışılmıştır. Süpervizyon toplantısında derinlemesine çalışmanın tamamlandığı ayrılık kaygısının çalışılarak sonlandırmanın yapılabileceği üzerine konuşulmuştur.

D: 11. aslında siz geçen hafta şey demiştiniz hani: Oturumda söyleyemediklerini yazmanı istiyorum demiştiniz. Ben onları yazdım.

T: Peki, okumanı istiyorum.

D: Hı hı. Ben buradan çıkar çıkmaz yazmaya başlamıştım. Hatta şu aradan (kapının hemen önünü gösteriyor, birimden çıkmadan) yazmaya başladım (söyledikleriniz içime oturdu der gibi).

Geçen oturumda şey dikkatimi çekmişti. Her zaman önce sizin kalkmanızı bekliyordum. Bugün ilk ben atıldım ve hemen çıkmak istedim. Bunun da bir kaçma davranışı olduğunu düşünüyorum. Geçen oturum boyunca sürekli: 'Farkındayım, farkındayım...' dediğim şeyler, işte bu kaçma davranışı – bir şeylere sığınma davranışı, tam olarak karşıma çıktığında gerçekten yüzleştiğimi, aslında çok da farkında olmadığımı fark ettim. Her şekilde her durumda kaçıyor olmamla yüzleşmek bana iyi hissettirdi. Ve 'Suçun bende olduğunun, başkasını suçlamadığımı, kimseyi değiştirmeye çalışmadığımı bende farkındayım, ben de gördüm, ben de biliyorum.' şeklinde açıklama ihtiyacı içindeydim. PDR – 4'ten değil de 10 – C' den biri gibi göründüğümü söylemeniz beni çok etkiledi. O dönemlerde takılı kalmış olmak, yıl yaşımdan daha küçük davranıp mızımlandığımı düşündüm. Bu durumda kendimi güçsüz hissettim. Ha bir de şu: Her şeyi yüzüme vurdunuz, sarsıldığımı hissettim; ama bu durum hoşuma gitti. Size olan güvenim arttı. Eleştirileriniz çok gerçekçi geldi ve bu oturumların son olacağına dair inancım arttı.

T: 11, evet... Ben de daha sonra, buradan çıktıktan sonra, bir sonraki hafta tekrar geleceğini düşünerek bazı şeyler düşündüm. Bir önceki oturumu, senin de anlattıklarınla ilgili biraz daha toparlarız diye üzerinden bir haftalık bir sürenin geçmesini bekledim. 11 evet yüzleştirmeler biraz fazla oldu sanırım. Belki bu senin bu oturumlarda daha hızlı bir şekilde ilerleyebilmen için, belki PDR – 4. sınıf öğrencisi olduğun için sürecin daha hızlı gidebilmesi ve belki de bu danışma oturumlarında benim 3. danışman olarak bu koltuğa oturmam, biraz daha senin adına bu oturumlar son olması noktasında, biraz daha sorunların hızlı çözülmesi iştahımı arttırdı. Ve yine bu seansı değerlendirmesini istememin (ödev) bir diğer sebebi de şuydu: Geçen hafta, dediğin gibi belki de yüzleşmenin etkisiyle, burada yüzleştirmelerden sonra bazı ifadelerden rahatsız olduğunu jest ve mimiklerinden fark edebiliyorum. Ama tam olarak neyi yaşadığını ifade edebilmen için senin anlatman gerekiyor. Orada bir iki defa duygularını sordum. Ve sanırım sen yine içinde yaşamayı tercih ettin. Bununla sana şunu fark ettirmeyi amaçladım. Bak şimdi çok açıklayıcı ve net bir şekilde duygularını ifade ettin, orada da belki arkadaşların da jest ve mimiklerinden bazı şeyleri fark ediyorlar; ama orada yaşadığın duyguları

net bir şekilde söylememen, tıpkı burada olduğu gibi, bir bağ kurabilir miyiz diye bunu görmemi istemiştin. Gayet iyi bir şekilde ifade ettin duygularını, katılıp katılmadığın noktaları. İşin doğrusu bu beni bu oturumların son olacağına dair daha da umutlandırdı. Sen ne dersin?

D: Ben de yazarken fark etmiştim, böyle pasif olarak savaş açtığım arkadaşlarıma böyle uzun uzun mesajlar yazıyordum ve durumu açıklıyordum. Şimdi siz söyledikten sonra daha bir fark ettim. Yani evet olay anında bunlar konuşulurken söylemiş olsaydım, belki benim de kendime olan güvenim daha da artardı. Ben yine gidip sakın bir şekilde kendi kendime yazmayı tercih ettim. Ve böyle yüzünüze karşı değil de burada böyle okurken daha da rahat oluyor insan ister istemez (gülüyor).

Terapistin Gözlemi. Danışanın, oturuma gelirken, özeti yaparken ve duygularının ifadesini içeren ödevi okurken biraz öfkeli ve biraz da kararlı bir hâli olduğu görüldü. Bu anlamda: ‘Geçen oturum bana 10 – C’ den öğrenci dediniz bu kabul edilemez; arkadaşlarımdan beklentilerime de ütöpik dediniz bunu da kabul etmiyorum!’ şeklinde bilenmiş bir biçimde idmanlı olarak ringe çıktığı söylenebilir. Ama sonrasında karşısında (danışmanı) ‘boks eldivenleriyle’ değil de ‘baton (orkestra şefi çubuğu)’ ile görünce biraz daha rahatladığı ve savunmacı pozisyonundan çıktığı ifade edilebilir.

Dördüncü Oturum. Sürecin sonuna doğru gelindiğinin, bir sonraki hafta oturumların sonlandırılacağından söz edilmesinin ardından danışanın şaşırması daha önce planlandığı gibi ayrılık anksiyetesi üzerine çalışılmasını getirmiştir. Davranışsal amaçlara ne düzeyde ulaşıldığına bakıldıktan sonra danışanın yakın gelecekteki planlarının neler olduğundan söz edilerek oturum sonlandırılmıştır.

T: Süreçte bazı şeyleri hızlı gördün ve fark edebildin. Evet her şeyin bitişi var. Seninle oturumlarımızı haftaya sonlandırabiliriz diye düşünüyorum. Bu konuda biraz fikrini alayım, nedir fikrin?

D: İy yani evet biraz yol kat ettim. Biraz, yani, şey... Sonlandırılacak olması... (Her iki elini yanaklarına yaslıyor) Ya gerçekten hazır mıyım gibi bir düşünceye götürdü beni (sessizlik). Ben üzülüyorum, çünkü gerçekten kendime çok fazla şey katıyordu...Her oturumda ben yeni bir şeyle çıktım. Her oturuma gelirken farklı bir heyecanla geldim. Ve oturumlar arasını ciddi ciddi ipe çektim. Ve o oturumlar arasında kendi yaşantıma çok fazla eğildim. Yani dışarıdan kendimi izledim. Ve bu kendi kendimle konuşmalarım devam etti; ama böyle daha ılımlı, böyle beni yargılamadan. Evet. Yani böyle sihirli bir değnek değildi; ama ona yakın bir şeydi (gülüyor).

Terapistin Gözlemi. Bu oturumda danışanın, sona doğru gelinen bu psikoterapi oturumlarında, süreci başarılı bir şekilde ilerletmiş olmanın mutluluğunu net bir şekilde yaşadığını, özgüveni daha yüksek bir şekilde hareket ettiği söylenebilir. Eskiye nazaran sosyal

ilişkilerinde daha girişken davrandığını, ilişkilerinde özellikle net olmadığını fark ettiği konularda durumu netleştirmek için daha girişken olmaya çalıştığı ifade edilebilir.

Beşinci Oturum. Sürecin başlangıcından sonlandırma oturumunun gerçekleştiği bu oturuma kadar kısa ve genel bir özet yapılmıştır. Ardından tüm süreci danışanın kendi ifadeleriyle özetlemesi istenmiştir. Böylece danışan, davranışsal amaçlarına ne ölçüde ulaştığından söz etme fırsatı bulmuştur. Ayrılık kaygısı test edildikten sonra, danışan sonlandırmaya hazır olduğundan oturum olumlu duygularla sonlandırılmıştır.

T: Kendi kelimelerle bana bu oturumlardan kazandıklarını ifade et.

D: Kazandıklarımı, kendi hayatıma baktığım zaman, buraya gelmeden önceki Ayşe ile geldikten sonra, yani bu süreç ilerlerkenki ve biterkenki Ayşe'yi net ayırabiliyorum. Yani bu ilerlemenin gözle görülebilir olduğunu düşünüyorum. Kendime karşı acımasız değilim, başkalarına karşı da değilim; ama yani kendimin de en az başkaları kadar değerli olduğunu kabul ettim. Ben istemiyorum diyebiliyorum, alternatif sunabiliyorum, başkasının söylediği ile benimkini harmanlayıp biraz daha ikimizi de zora sokmadan bir yol çizebiliyorum. O yüzden gerçekten çok güçlenmiş hissediyorum kendimi ve sağlam basıyorum. Bazen bir şeyler kötü gidiyor; ama ben elimden geleni yapıyorum. Artık iç sesimle anlaşabiliyorum (gülüyor).

Terapistin Gözlemi. Danışanın geçen oturumlara oranla daha duygusal bir tavrının olduğu ve bunu daha çok gülerek bastırmaya, maskeleye çalıştığı görüldü. Ancak genel anlamda ifade etmek gerekirse mutlu ve özgüveni yüksek bir ruh hâli içinde olduğu ifade edilebilir. Terapinin başarılı bir şekilde sonuçlandığını ve bunda kendi (zekâsı, iç görüşü ve farkındalığının) payı olduğunu düşündüğü ve sürecin böyle bitmesinin (haklı) gururunu yaşadığı söylenebilir. Özgüveninin arttığını bu oturumda kendi ifadeleriyle teyit eden danışanın, artık sosyal ilişkilerinde daha aktif davrandığı görülmüştür.

Altıncı Oturum. İzleme görüşmesi olarak tanımlanan bu görüşmede, kazanımların kalitesi değerlendirilmiştir. Son oturumda olduğu gibi danışanın olumlu değişimleri üzerinde durulduktan sonra kısa-yoğun-acil psikoterapi süreci olumlu duygularla tamamlanmıştır.

T: Bu iki aylık süreçten biraz bahset ne oldu ne bitti?

D: İki aylık süreç, ya benim için iyi geçtiğini düşünüyorum böyle kendimi dıştan gözlediğim zaman danışmadan önceki Ayşe gibi değildi. Yani gerçekten bir ilerleme olduğunu düşünüyorum, görüyorum.

T: Son seansta son oturumda seni sana emanet ettiğimi söylemiştim. İki ay sonra bu emanete nasıl baktığını görebiliyorum, aynı başarıyla devam etmişsin bu güzel bir şey. Bunu duymak nasıl hissettiriyor sana?

D: Bu harika tam ona değinecektim iyi bakmış mıyım diyecektim. Bunu duymak gerçekten çok güzel hani başarabildiğimi görebilmek ve artık yere daha sağlam bastığımı fark etmek çok güzel.

Ayrıca bu oturumda danışanın kendi sorumluluğunu almaya başladığı ve kendi kaynaklarına yönelmeye çalıştığı görülmüştür. Danışana ait aşağıdaki ifadeler bu durumu destekler niteliktedir.

‘Bu (iki aylık) sürecin benim için iyi geçtiğini düşünüyorum böyle kendimi dıştan gözlediğim zaman danışmadan önceki Ayşe gibi değildi yani gerçekten bir ilerleme olduğunu düşünüyorum ve görüyorum. İmm ya böyle sorunlarla karşılaştığımda özellikle o sorunlara hemen geri çekilip sessiz kalmak yerine mücadele ediyorum...’

‘..Bazen öğrencilik ve arkadaşlık ilişkisi birbirine karıştığı zaman sıkıntı olabiliyor. Ben biraz şeyim böyle çok önemsiyorum böyle şeyleri ve karşımdaki insan da benim kadar önemsemiyor bazen (gülüyor) ve bu grup ödevlerinde özellikle bu yüzden biraz çatışmaya düştüğüm olurdu. Normalde işte alınmasınlar kırılmasınlar diye (ödevin) tamamını kendim yapar kendi kendime kudururdum orda (karşılıklı gülüşmeler); ama bu sefer en azından karşı tarafa bunu belirttim ve aynı grupta olmak istemediğim insanlara hayır! diyebildim. Elbette çat! diye hayır deyip insanları kırmadım ama böyle mırın kırın edip kendi kendimi yemektense yani direkt söyledim. Benim kafamdaki böyle bir grup değil. Ben eğer uygun olursa şu şu insanlarla düşünüyorum diyebildim.’

Tartışma

Dinamik yönelimli kısa yoğun acil psikoterapi oturumları, danışan ile gerçekleştirilen altı oturum üzerinden sunulmuştur. Danışanın, dinamik yönelimli ve kısa süreli bir danışmada kendi kaynaklarına yönelebilecek içgörü düzeyine sahip olması sürecin ilerlemesini kolaylaştırmıştır. Bellak, anamnezin bir seansta alınabileceğini vurgulamaktadır. Ancak Doğan (2015, ss. 58-59) bizim kültürümüzde danışanların sorunlarını ifade etmelerinin, Amerikan kültüründe yaşayan bireylerin sorunlarını ifade etmelerinden daha uzun zaman alabildiğini ve bu nedenle anamnez oturumunun birden fazla seans alabileceğini belirtmektedir. Ayrıca toplumumuzdaki kardeş sayısı ve geleneksel aile yapıları gibi faktörler de sürecin uzamasına neden olabilmektedir (Yıldırım, 2006). Bu çalışmada da formülasyon kurabilmek için yeterli bilgi bir görüşmede alınmadığından, danışan ile anamnez görüşmesi üç oturumda gerçekleştirilmiştir. Anamnez görüşmesinden elde edilen bilgilerle hazırlanan formülasyonda, danışanın insanların kendisini kabul etmesi ve alkışlamasına yoğun bir şekilde ihtiyaç duyması, katı süperego yapılanması nedeniyle çevresine ‘Hayır!’ diyememesi, böylece yakın ilişkiler kurmakta da zorlanması üzerinde durulmuştur. Yapılan formülasyon birinci oturumda

da desteklendiğinden derinlemesine çalışma evresinde danışanın beklediği alkış, istediği ilişkiyi kuramama sorunları üzerine zaman zaman danışanın beklemediği yüzleştirmeler kullanılmıştır.

Danışan kendisiyle yapılan ilk görüşmede psikolojik destek almaya kendisini motive eden gücü "*Kendime güvenim olmadığı için belki, kendimi sevmeye değer görmediğim için. Yani başkalarına niye böyle çok fazla bağlanma eğilimim var. Birisine öyle bağlanayım istiyorum. O yüzden de çok fazla sıkıntı çekiyorum. Ailem için de bu böyleydi, başkaları için de bu böyle. Sürekli olarak insanlardan büyük beklentilerim var ve o büyük beklentiler onların küçük hareketleriyle yıkılabiliyor. Ben de büyük bir yıkıma neden oluyorum.*" diyerek tanımlamıştır. Danışan, bu ifadesiyle yalnızlık hissinden bahsetmekte ve bu hissin kendisini nasıl incittiğini açıklamaktadır. Bu durum Erikson'un öne sürdüğü gelişimsel aşamalardaki krizlerden biri olan sosyal izolasyon ile açıklanabilir. Bu anlamda danışanın (her ne kadar olması gereken yaşam döneminin gerisinde olmuş olsa da) bir yandan yakınlık kurmak istediği ve izolasyondan kaçmaya çalıştığı da ifade edilebilir. Tuzgöl-Dost (2007) da üniversite öğrencilerinin yaşam doyumlarıyla ilgili çalışmasında, yalnızlığın üniversite öğrencilerinin yaşam doyumlarını yordayan etkenlerden biri olduğunu bulmuştur. Danışanın daha sonraki oturumlarda söz ettiği 'hayır diyememe' sorununun nedenlerinden birinin yalnız kalmamak ve sosyal hayatta dışlanma korkusu olması da literatürdeki araştırmalarla paralellik göstermektedir (örn. Buluş, 1997; Karaoğlu ve diğerleri, 2009; Yılmaz ve diğerleri, 2008).

Danışanın yalnızlık hissi kendi kararlarından kaynaklanmasına rağmen, kendi hatalarını küçültüp karşısındaki kişinin hatalarını büyüten bir yapılanmaya sahiptir. Görüşmeler esnasında, "*Bana hata yapan birisi varsa onu hayatımdan çıkarırım.*" ve "*Başkalarına hayır demek benim için çok zor.*" diyerek birbirine ters düşen, ikircikli cümleler kurmaktadır. Bu da danışanın ambivalan duygularının fark edilmesi için derinlemesine çalışma evresinde kullanılmıştır. Ayrıca, danışanın yapılan yüzleştirmeler karşısında regresyon savunma mekanizması kullanıp çocuk gibi konuşmasına dikkat çekilmiş ardından 'kaçma' isteği ile yüzleştirilmiştir.

Derinlemesine çalışma evresinden sonra kendisini "*Kaçma davranışıyla direkt olarak yüzleştirdim. Çünkü farkında olduğum bir şey vardı, ben bunu bağlayamamıştım. Ama şu anda bağlandı. Ve bu yapmamam gereken sağlıklı bir davranış, bunu görmüş olmak, en azından kendimi daha güçlü hissediyorum. Artık bunun farkındayım ve bundan sonra bir tık daha, yani buraya gelmeden önce, bir saat önceki Ayşe gibi değil de bir tık daha ötesindeyim.*" şeklinde ifade etmesi, danışanın zihnindeki köprü kurmalarla birlikte yeniden inşanın başladığını göstermektedir.

Ayrılık kaygısının çalışıldığı oturum, danışanın bireyselliğini desteklemek ve sorunlarıyla baş edebileceği gücü kendisinde bulması açısından önemlidir. Doğan (2015, s. 85), terapi sonlanmaya yaklaştığında danışanların yeni sorunlar getirebileceğinin ya da hazır hissetmeyebileceklerinin önemine vurgu yapar. Bu durumun, terapistin etkililiği ile açıklanamayacağını ve ayrılık kaygısının danışanın yaşadığı doğal bir duygu olarak görülmesinin de altını çizmektedir. Ayşe oturumların sonlandırılmasıyla ilgili kaygılı düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: "*Sonlandırılacak olması... (Her iki elini yanaklarına yaslıyor) Ya gerçekten hazır mıyım gibi bir düşünceye götürdü beni (sessizlik). Ben üzülüyorum, çünkü gerçekten kendime çok fazla şey katıyordum. ... Her oturumda ben yeni bir şeyle çıktım.*"

İzleme görüşmesiyle birlikte kazandığı farkındalıkları aktaran Ayşe: "*Yaz tatilinden döndükten sonra birkaç sorun oldu. Sorun aynı ama ben farklıydım, eskisi gibi sessiz kalıp geri çekilmedim. Ee mücadele ettim, kendi iç sesimle de insanlarla da üstelik hiç kimseyi kırmadım kendim de dâhil.*" diyerek değişim noktalarını vurgulamıştır. Geçmiş ile bugün arasında köprü oluşturan Ayşe kendi kaynaklarına yönelip iç görüşünü geliştirebilmiştir. Mükemmel olma konusunda da gerçekdışı beklentileri olan ve narsisistik yapılanmasıyla birlikte katı bir süperegosu olan Ayşe, "*Eskiden olsa başkalarına kızır bağırdım ve karşı tarafa yüklerdim suçu. Şimdi peki ben nasıl algılıyorum diye soruyorum ve kendimi de eleştiriyorum, kararlarımı alırken ya da hayatımda şu anda daha mutlu hissediyorum.*" diyerek arkadaşlık ilişkilerini de bozan bu durumun üstesinden gelebilmiştir. Bu durum, B.E.P. oturumlarının danışanın kişilerarası duyarlılık ve hostilite puanlarının düşmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde Atli ve meslektaşları (2016) Kısa-yoğun-acil psikoterapinin etkililiğini inceledikleri çalışmalarında danışanların öfke-düşmanlık, kişilerarası duyarlılık, anksiyete ve fobik anksiyete puan ortalamalarının anlamlı düzeyde düştüğünü saptamışlardır.

Sonuç ve Öneriler

Öntest-sontest-izleme testi sonuçları karşılaştırıldığında B.E.P. oturumları sonrası, danışanın zaten patolojik düzeyde olmayan psikolojik belirtilerinin bütün alt boyutlarda azaldığı, kişisel uyum alt boyutunda yer alan nevrotik eğilimler ile psikotik belirtilerin azaldığı, sosyal uyum alt boyutunda ise antisosyal eğilimlerin azaldığı görülmüştür. B.E.P.'in, gelişimsel krizlerin üstesinden gelemeyen³ ve psikoterapi yardımı almaya başvuran danışanın sorununu

---

³ Burada bir daha vurgulamak gerekirse B.E.P. kapsamlı ve tümleşik anamnez almayı bir prosedür olarak zorunlu görmektedir. Tümleşik ve kapsamlı bir şekilde alınan bu anamnezde de çalışma ekibi danışanın psikopatolojik veya travmatik bir sorun yaşamadığına dair değerlendirmede bulunmuştur. Doğal olarak makalede, bu değerlendirmeyi içeren tüm adımlara ayrıntılı bir şekilde yer verilememiştir.

çözmede etkili ve sürekli olduğu görülmüştür. B.E.P. oturumları ile sorununun dinamik nedenlerine odaklanıp geçmiş ile bugün, bilinçdışı ile bilinç arasında bağ kuran danışanın, var olan içgörüsünün arttığı ve bugüne uyum sağladığı görülmüştür. Danışanın bu konudaki beyanları ve çalışma ekibinin anamnez oturumundan izleme oturumuna kadar not ettikleri gözlemleri bu değişimin en önemli göstergeleri olarak ifade edilebilir. B.E.P. oturumları aynı zamanda bir öğrenme-öğretme sürecidir. Danışan da geçmiş öğrenmelerini fark edip yeni öğrenmeler gerçekleştirmiştir; yeni deneyimler için kararlı davranması, kişilik yapılanmasına odaklanması danışanın egosunun bütünleştirici işlevinin artmasında etkili olmuştur. B.E.P. oturumları sonrası danışanın birey alt sisteminin güçlendiği ve arkadaşlarıyla sınırlarını yeniden belirleyebildiği; kendi sorumluluğunu almaya ve kendi kaynaklarına yönelmeye çalıştığı görülmüştür. Danışanın izleme oturumunda daha önce belirtmiş olduğu ifadeler, bu iddiayı destekleyen önemli kanıtlar arasında gösterilebilir.

Yaşamın hangi döneminde olursa olsun, gelişimsel krizler zamanla baş etmesi daha zor sorunlar haline gelebilir ve kişilerin bütünlüklerini tehdit eden sorunlara/krizlere dönüşebilirler. B.E.P. danışanın getirdiği semptomlara odaklanmaktadır. Belirli aşamalar içermesine rağmen B.E.P prosedürü her kişi için aynı şekilde işlemeyebilir (Doğan, 2015, ss. 40-45). Sorunların dinamik nedenlerine odaklanıp, dinamik formülasyonlar ile temellendirildiğinden içgörüsü yüksek danışanlarla kısa sürede etkili bir müdahale yöntemi olarak kullanılabilir. B.E.P., bireyin kişilik yapısını olumsuz etkileyen nedenlere etki edebilir ve sadece davranış değişikliği değil; bir bütün olarak bireyin kendini yeniden yapılandırmasına, egonun güçlenmesine katkı sağlayabilir.

Bu çalışmada, gelişimsel krizler yaşayan bir üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilen B.E.P. oturumları vaka inceleme yöntemiyle sunulmuştur. Psikoterapi hizmeti veren meslek elemanları, bu çalışmadaki vaka incelemesi adımlarını ve B.E.P. prosedürünü örnek olarak kullanabilir. Araştırmacılar, deneysel çalışmalarla B.E.P. oturumlarının etkililiğini ve sürekliliğini inceleyebilirler; başka çalışmalarda, farklı gelişimsel dönemlerde olan kişilerle gelişimsel ve travmatik sorunların çözümüne yönelik B.E.P. oturumları gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- Arkar, H. (2010). Depresif duygudurum ile kişilik arasındaki ilişki: Beck depresyon envanteri ile mizaç ve karakter envanteri'nin karşılaştırılması. *Yeni Sempozyum Dergisi*, 2(48), 166-121.
- Akdoğan, S. D. (2012). *Anne Babası Boşanmış ve Boşanmamış Ergenlerin Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akın, A. (2009). *Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi Odaklı Grupla Terapistin Psikolojik İyi Olma ve Öz-Duyarlık Üzerinde Etkisi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- APA. (2020a). *Maturational crisis*. American Psychological Association adlı siteden alınmıştır: <https://dictionary.apa.org/maturational-crisis>
- APA. (2020b). *Developmental psychopathology*. American Psychological Association adlı siteden alınmıştır: <https://dictionary.apa.org/developmental-psychopathology>.
- Atli, A., Yıldırım, T., ve Çitil, C. (2016). Dinamik yönelimli kısa-yoğun-acil bireysel psikolojik danışma oturumlarının etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(46), 1–13. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tpdrd/issue/42744/515905>
- Beck, A. T., Ward, C. H., Mendelson, M., Mock, J. ve Erbaugh, J. (1961). An inventory for measuring depression. *Archives of General Psychiatry*, 4(6), 561-571.
- Bellak, L. (1983). Psychoanalysis in 1980s. *American Journal of Psychotherapy*, 37(4), 476–492. <https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapy.1983.37.4.476>
- Bellak, L. (1992). *Handbook of Intensive Brief and Emergency Psychotherapy (B.E.P)* (2. baskı). USA: C.P.S. Inc.
- Bozdağ, F. (2015). *İç Göç Yaşamış ve Yaşamamış Ergenlerin Benlik Kurguları, Uyum Sorunları ve Başa Çıkma Tarzları* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Buluş, M. (1997). Üniversite öğrencilerinde yalnızlık. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(3), 82–90. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pauefd/issue/11140/133271>
- Burger, M. J. (2019). *Personality* (10. Baskı). USA: Cengage Learning.
- Dağ, İ. (1991). Belirti tarama listesi (SCL-90-R)'nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2(1), 5–12.
- Demirtaş, A. S. (2016). *Bilişsel-Yaşantısal Teori Temelli Psiko-Eğitim Programının Yapılandırıcı Düşünce Üzerindeki Etkisi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Doğan, B. Y. (2015). *Kısa Acil Psikoterapi (BEP)* (2. baskı). Ankara: Kurgu Kültür Merkezi Yayınları.
- Durmuş, E. (2006). *Yaratıcı Drama ile Bütünleştirilmiş Grupla Terapinin Üniversite Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerine Etkisi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ergüner-Tekinalp, B., ve Işık Terzi, Ş. (2013). *Psikolojik Danışmada Güncel Kuramlar*. Ankara: PEGEM Yayıncılık.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: W.W. Norton & Company, Inc.

- Fischer, E. H., ve Turner, J. I. (1970). Orientations to seeking professional help: development and research utility of an attitude scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 35(1), 79–90. <https://doi.org/10.1037/h0029636>
- Gander, M. J., ve Gardiner, H. W. (2007). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (6. baskı) (B. Onur, A. Dönmez ve H. N. Çelen, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Guetterman, T. C., ve Fetters, M. D. (2018). Two methodological approaches to the integration of mixed methods and case study designs: A systematic review. *American Behavioral Scientist*, 62(7), 900–918. <https://doi.org/10.1177/0002764218772641>
- Haran, S. (2004). Ergenlerde gelişimsel kriz üzerine bir klinik örnek. *Kriz Dergisi*, 12(1), 47–53. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000201
- Hisli, N. (1989) Beck Depresyon Envanterinin üniversite öğrencileri için geçerliliği, güvenirliği. *Psikoloji Dergisi*; 7: 3-13.
- Karaoğlu, N., Avşaroğlu, S., ve Deniz, E. D. (2009). Yalnız mısın? Selçuk Üniversitesi öğrencilerinde yalnızlık düzeyi ile ilgili bir çalışma. *Marmara Medical Journal*, 22(1), 19–26.
- Kılıç, M. (1991). Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)'nin geçerlilik ve güvenirliği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(2), 45-52.
- Kinefuchi, E. (2017). Methodology in APACS. İçinde M. Allen (Ed.), *The Sage Encyclopedia of Communication Research Methods* (ss. 62-63). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781483381411>
- Kulovitz, K. L. (2017). Content analysis. İçinde M. Allen (Ed.), *The Sage Encyclopedia of Communication Research Methods* (ss. 100-101). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781483381411>
- Kring, A. M., Davison, G. C., Neale, J. M., ve Johnson, S. (2010). *Abnormal Psychology*. (11. baskı). New York: Wiley.
- Levenson, H. (2011). *Süresi Sınırlı Dinamik Psikoterapi (Klinik Uygulama Rehberi)*. İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Yayınları.
- Linden, W., ve Hewitt, P. L. (2013). *Klinik Psikoloji: Bir Modern Sağlık Uzmanlık Alanı* (M. Şahin, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özgüven, İ. E. (1992). *Hacettepe Kişilik Envanteri El Kitabı*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Plotnik, R., ve Kouyoumdjian, H. (2013). *Introduction to Psychology*. (9. baskı). Boston: Cengage Learning.
- Seber, G., Dilbaz, N., Kaptanoğlu, C., ve Tekin, D. (1993). Umutsuzluk ölçeği: Geçerlilik ve güvenirliği. *Kriz Dergisi*, 1(3), 139–142.
- Sharf, R. S. (2012). *Theories of psychotherapy & counseling: Concepts and cases*. Cengage Learning.
- Sonneck, G., Goll, H., Herzog, H., Klejna, M., Kuess, S., Pröbsting, E., Rossiwall, O., Till, W., ve Ziegelbauer, B. (2000). *Krize Müdahale ve İntiharı Önleme* (Y. Sözer, Çev.). Ankara: A. Ü. Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları (1985)
- Sözer, Y. (1992). Psikiyatride kriz kavramı ve krize müdahale. *Kriz Dergisi*, 1(1), 8–12. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000007
- Szmukler, G. L. (1987). The place of crisis intervention in psychiatry. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 21(1), 24–34. <https://doi.org/10.1080/00048678709160896>

- Topkaya, N., ve Meydan, B. (2013). Üniversite öğrencilerinin problem yaşadıkları alanlar, yardım kaynakları ve psikolojik yardım alma niyetleri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 25–37. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/trkefd/issue/21475/230178>
- Tuzgöl-Dost, M. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 132–143. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pauefd/issue/11121/133000>
- Yıldırım, T. (2006). *Sosyal Kaygısı Yüksek Üniversite Öğrencilerine Uygulanan Kısa-Yoğun-Acil Psikoterapinin Etkililiği* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, E., Yılmaz, E., ve Karaca, F. (2008). Üniversite öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Genel Tıp Dergisi*, 18(2), 71–79.
- Yin, R. K. (2014). *Case Study Research: Design and Methods* (5. baskı). Thousand Oaks, CA: Sage.

Using Brief-Emergency and Intensive Psychotherapy in Intervention to the Developmental Crisis: A Case Study

Summary

Introduction

The common purpose of psychotherapy theories over 400 today is to assist clients (Ergüner-Tekinalp & Işık Terzi, 2013, s. xiii; Sharf, 2012, s. 5). The shortest treatment approach among dynamic approaches is Bellak's Brief-Emergency and Intensive Psychotherapy (B.E.P.) method. This approach, developed by Leopold Bellak, is a dynamic, intensive psychotherapy method consisting of five to six-session (Bellak, 1992, s.16). Accordingly, this study aimed to demonstrate the effectiveness of "B.E.P." method and describe the stages of the psychotherapy process through the case study. In particular, an answer to the following research problem was sought:

- How was dynamic oriented "B.E.P." procedure applied to an undergraduate student with developmental problems?

Method

This study was carried out with the case study method. This method focuses on a single individual and collects detailed information about participants' emotions, thoughts and behaviors (Plotnik, & Kouyoumdjian, 2013, s. 28). In comprehensive casework, the individual's experiences such as family history, health history, important turning points in his/her life, social adaptation and education life should be addressed (Kring, Davison, Neale, & Johnson, 2010, ss. 100-101).

Case

The client was a 22-year-old senior student in the counselling department of a university. She completed high school in a boarding school away from her family. Previously, she had received eight sessions of psychotherapy in the first year of the university. She stated that this experience was positive, and she was able to understand and address her problems. This time around, her motivation for applying to psychotherapy was the feelings of being used by others, feelings of worthlessness and guilt. According to the results of the measurement tools and anamnestic assessment, the therapist decided that the client was suitable for Brief-Emergency and Intensive Psychotherapy sessions and started to the applications. In total, nine sessions of psychotherapy were performed with the client.

Therapy Process

B.E.P., having a dynamic, systematic and holistic structure, is based on the hypothesis that clients can change their adaptive structure in a very short time like six sessions. Before starting psychotherapy sessions, the individuals' and their family's psychological histories, their primary and secondary complaints are thoroughly examined through anamnestic questioning and then case formulation is created. Therapists can have an idea about their clients' symptoms only by examining their early life experiences, defense mechanisms, object relations and ego development. The therapist notices the distorted thoughts caused by the clients' past lives and makes them noticeable for the client. Finally, the therapist reviews the formulation at the end of each session.

Conclusion

When the pre-test, post-test and follow-up test results were compared, it was observed that the severity of psychological symptoms of the client decreased, and her personal and social adjustment increased after the sessions. Put differently, B.E.P. is effective in overcoming the developmental problems of the client. By focusing on the dynamic causes of the client's problems, the therapist established a connection between both her past and present, and her unconsciousness and consciousness. Owing to this, the client's existing insight has increased, and she has adapted to the present. B.E.P. sessions as a learning-teaching process. In this sense, the client noticed her past learnings and became more flexible for creative learning. Client being open to new experiences and being able to focus on personality dynamics resulted in enhancing the integrative function of her ego.

Eser İnceleme

Tepedeki Ev: Korkularımız, Kayıplarımız ve KeşkelerimizBüşra ALPARSLAN^{1*}¹ Altınbaş Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye**Makale Bilgisi****Öz***Anahtar kelimeler:*Tepedeki Ev,
aile,
yas,
ayrışma-bireyleşme

Bu makalede, Shirley Jackson'ın aynı adlı romanından uyarlanan The Haunting of Hill House (Tepedeki Ev) dizisi incelenmiştir. Tepedeki Ev, bir ailenin yaşadığı travma ve yaşları büyümenin çetin süreci içinde inceliklerle anlatmıştır. Dizideki hayaletler, yaşamdaki kayıpları, keşkeleri ve irili ufaklı korkuları sembolize eder. Dizinin anlatısı; aile temsili, yas kavramı ve ayrışma-birleşme süreci ekseninde incelenmiştir. Bu anlatı içinde aile; geleneksel heteronormatif roller üzerine kurgulanmıştır ve ailenin insanın hayatında bıraktığı köklü etkiler örneklenmiştir. Ev kurgusunda, bir nesne olarak annenin taşıdığı sembolizmden de faydalanılmıştır. Evin ve içindeki hayaletlerin arzusu, insanların orayı asla terk etmemeleridir; bu aile kurumuna bir eleştiri olarak okunabilir. Tepedeki evin temsil ettiği aile, bir hatıradan öte gerçekten de bir ömür peşimizi bırakmayan bir hayalet gibidir. Dizi, yas kavramını ele alırken yasin beş evresini aktarmıştır ve anlatı içinde hikayedeki beş kardeş, Kübler-Ross'un yas kuramının beş evresini simgelemektedir. Yasin evrelerinin birbirinden kopuk olmadığı ve bu evrelerin doğrusal ilerlemediği, zaman zaman evreler arası geçişler görülebildiği kardeşlerin üzerinden sembolik biçimde aktarılmıştır. Dizinin irdelediği bir diğer nokta ayrışma-bireyleşme sürecidir. Dizinin anlatısı, bu sürece çocukların perspektifinden ziyade annenin gözünden yaklaşmıştır. Bu sürecin anne tarafından zorlukla karşılanması ve annenin simbiyotik ilişkisinin kırılmasına direnç göstermesi dizideki anne üzerinden sembolik olarak anlatılmıştır.

Abstract*Keywords:*The Haunting of Hill
House,
family,
grief,
separation-
individuation

In this article The Haunting of Hill House Series, which is based on Shirley Jackson's novel with the same name is reviewed. The Haunting of Hill House elaborately explained the trauma and grief a family went through during the difficult process of growing up. The ghosts in the series symbolize life's losses, wishes and fears of sort. The narrative of the series was reviewed via the axes of family representation, the concept of grief, and the process of separation-individuation. In the series, the family is constructed on traditional heteronormative roles and the radical effects of the family on people's lives are exemplified. The symbolism carried by the mother as an object regarding House was also used. The desire of the House and its ghosts is that people never leave; this can be reviewed as a criticism of the family institution. The family represented is more than just a memory, it really is like a ghost that haunts us for a lifetime. While the series deals with the concept of grief, the five siblings in the story represent the five phases of Kübler Ross's theory of grief. It is symbolically conveyed by siblings that the phases are connected; that phases might not progress linearly, and that transitions between phases can occur occasionally. Another point that the series examines is the separation-individuation process. This process is approached from the perspective of the mother. Mothers's difficulty during this process and resistance to break the symbiotic relationship symbolized via the mother in the narrative.

*Sorumlu Yazar, Altınbaş Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Esentepe Mah. Büyükdere Cad. No.147 Şişli İSTANBUL
e-posta: busraalparslan@gmail.com
DOI: 10.31682/ayna.817665
Gönderim Tarihi (Received): 28.10.2020; Kabul Tarihi (Accepted): 31.01.2021
2148-4376

Giriş

Tepedeki Ev, 1959 yılında Shirley Jackson tarafından yazılmış, korku türünde bir romandır ve eleştirmenler tarafından *American Gothic*'i dönüştüren bir eser olarak adlandırılır. Bu yazıda inceleyeceğimiz eser, romanın 2018 yılında Flanagan tarafından Netflix için mini korku dizisi olarak hazırlanan uyarlamasıdır. Uyarlama olmasına karşın bu dizi, karakterleri ve olay örgüsü bakımından romandan (ve öncesinde çekilen iki ayrı uyarlama filminden) oldukça farklıdır. Bu durum, bazı yazarlar tarafından Jackson'ın kitabında sunulan kadının “ev”e bakış açısının dizide kendine yer bulamaması sebebiyle eleştirilmiştir (Gilbert, 2018). Jackson'ın kurguladığı ev, patriarkal ideolojiyi (Bailey, 1999); romanın baş kahramanı ise “ev”e yani aile kurumuna ait olmayan, patriarkal normlara uyum sağlayamayan bir kadını simgelemektedir (Gilbert, 2018) ancak dizide patriarkal aileye yönelik doğrudan bir eleştiri bulmak güçtür. Bununla birlikte, dizide de hayaletli ev, aile kurumunu temsil eden bir simgedir ve dizi geleneksel patriarkal ailenin dinamiklerini böyle bir anlatı içinde analiz etmiştir.

Bir korku dizisi olarak tasarlanan Tepedeki Ev’de aileye dair başka bir hikâye görürüz; ailenin travmatik bağlarından kopup özgürleşmeye, yasa, evden ayrılmaya ve büyümeye dair bir anlatı. Bir korku hikayesini incelikle bir aile eleştirisine dönüştürebilen Tepedeki Ev, hem on bölümden oluşması hem de ailedeki farklı dinamiklere odaklanması yönüyle oldukça hacimli bir eser. Dolayısıyla, bu dizinin anlatısını üç eksenle incelemek yerinde olacaktır: Aile temsili, yas kavramı ve ayrışma-birleşme süreci. Öncelikle, dizinin hikayesini kısaca aktarıp aileyi nasıl kurguladığını inceleyeceğiz.

Tepedeki Ev

İki zaman çizgisinde ilerleyen dizinin ilk zaman çizgisi, Crain ailesinin yıllar önce Tepedeki Ev’e taşınmasıyla başlar. Evin hayaletli olduğuna dair söylentilere itibar etmeyen aile, müteahhit baba Hugh’un evi tadilattan geçirip satmasını ve mimar anne Olivia’nın tasarladığı “sonsuz kadar yaşayacakları” evlerine taşınmayı beklemektedir. Bu beş çocuklu sevgi dolu aile, yazın sonunda, evin laneti yüzünden paramparça olacaktır. Evin geçmişi korkunç olaylarla doludur ve orada ölenlerin ruhları evde yaşayanları rahatsız etmektedir. Evin planıyla evdeki odaların uyuşmaması, tuhaf hayaletlerin evde bir görünüp bir kaybolması, bodrumda kendini duvarın içine gömmüş bir adamın cesedini bulmaları gibi korkutucu olaylar yaşarlar. Bu tekinsiz yazın sonunda, evdeki hayaletler Olivia’nın zihnini manipüle etmiş ve evin kahyalığını yapan Dudley ailesinin kızının ölümüne yol açmasına sebep olmuştur; bu olayda kendi çocukları Luke ve Nell ise son anda kurtarılmıştır. Bu olay sonrasında Olivia, evdeki kötü

ruhların manipölasyonlarıyla intihar eder. Bu korkunç gecede annelerini kaybeden beş kardeş, teyzelerinin bakımına verilir ve çocuklar bu kaybın travmasıyla babaları olmadan başa çıkmak zorunda kalırlar.

Hikâyenin ikinci zaman çizgisi günümüzde geçmektedir. Nell, yıllar önce annelerinin intihar ettiği Tepedeki Ev’de ölü bulunur. Pek sık görüşmeyen ve duygusal olarak birbirine uzak olan aile üyeleri Nell’in cenazesi için bir araya gelir. Cenazede yıllardır biriken öfke ve kırgınlıklarla yüzleşen aile üyeleri ciddi bir tartışma içine girerler ancak bu esnada Luke’un tıpkı ikizi gibi Tepedeki Ev’e gittiğini fark ederler. Uyuşturucu bağımlılığıyla mücadele eden Luke’un da intihar etmesinden korktukları için onun peşine düşüp hep birlikte Tepedeki Ev’e geri dönerler. Burada Hugh, Olivia’nın hayaleti ile yüzleşir ve çocuklarını özgür bırakması karşılığında evde onunla kalmaya söz verir. Bu esnada çocuklar ise Nell’in hayaletinin yardımıyla birbirlerine destek olamayışlarıyla yüzleşir ve birbirlerinden özür dilerler. Nell, bu yüzleşme sonrasında esas olanın birbirlerine olan sevgileri olduğunu ve bu yüzden hepsini affettiğini söyler ve birbirlerine tutunarak hayatlarına devam etmelerini öğütler. Kardeşler bu şekilde Tepedeki Ev’den kurtulur. Dizinin sonunda ailenin hayatta kalan üyelerinin bir arada ve sağlıklı olduklarını görürüz.

Aile Temsili

Yönetmen, Tepedeki Ev’i kurgularken bir nesne olarak annenin taşıdığı sembolizmden de faydalanmış gibi görünmektedir. Zira ev, fiziksel mekândan çok daha fazlasıdır, psikolojik açıdan geniş bir duygular kümesini ifade edebilir, bir anne gibi kapsayıcı olması beklenir. Ancak bu ev, gerçekte kapsayıcı bir nesne olmaktan çok uzaktır; ev ve içindeki hayaletler çocuklara zarar vermektен geri durmaz; hatta evden kaçıp uzaklaşmalarına rağmen peşlerini bırakmaz. Öyle görünüyor ki bu ev sadece anne sembolizmini değil Jackson’ın ayak izlerinin peşinden giderek bütün bir aile kurumunu sembolize etmektedir. Bu ev, görkemli ve bir o kadar da ürkütücüdür; hayaletleri ile zulmedicidir ve sınırları belirsizdir, evin içinde zaman ve mekân kırılmaya uğrar, yaşayanlar ve hayaletler bir aradadır. Şehirden oldukça uzaktır ve civarda oturanlar bu eve yaklaşmazlar; öyle ki Dudley’ler hava karardıktan sonra asla evde durmazlar. Ev, bu bağlamda birincil üyeleri hariç kimsenin içine giremeyeceği aileyi temsil etmektedir; huzurlu, görkemli ancak bir o kadar da tekinsiz bir bütünlük.

Dizide aile, geleneksel heteronormatif roller üzerine kurgulanmıştır. Anne evin beyni baba ise elleridir; annenin çizdiği evi baba elleriyle yapar. Hatta; duyguları ifade etme, korkuyla baş etme, bakım verme becerisi gibi konulara verilen örneklerle dizinin geleneksel cinsiyet rollerini yeniden ürettiği söylenebilir. Örneğin; anne, çocuklarına evin yani ailenin işlevini aktaran kişidir; evde sürekli tadilat olmasından sıkılan çocuğunu teselli etmek için ona

şöyle der: “Biz evle ilgilenirsek ev de bizimle ilgilenir.”. Benzeri biçimde geleneksel cinsiyet rollerini pekiştiren aile içi cinsiyete dayalı iş bölümüne dair bilgiler de yeniden üretilir; örneğin Olivia’nın ölümünden sonra Hugh çocuklarına vermesi gereken sevgiyi ve ilgiyi veremez. Sürekli karısının hayaletini görür, bir bakıma annenin ruhunu yanında taşır ancak yine de söylemesi gerekenleri söyleyemez; yapması gerekenleri yapamaz. Çocuklarının hayatlarına ya çok uzak kalır ya da hadsizce karışır. Doğru kararları veremediği için çocuklarına zarar veren baba, ancak annenin hayaletiyle yüzleşerek çocuklarını kurtarabilir.

Sembolik yollarla ailenin geçmişinin de ne kadar önemli olduğu aktarılır. Örneğin, Hugh evin tadilatını yaparken bodrumda çok yoğun seviyelerde küf bulur ve küfü temizlemeye çalışırken duvar örerek kendini oraya hapseden evin eski sahibi Mr. Hill’in cesediyle karşılaşır. Aileyi temsil eden evin bodrumundan yayılan küf ve kendini oraya hapsederek intihar eden adam, ailenin gizli günahlarını ve kayıplarını temsil etmektedir; nesiller öncesinden aktarılan acılar ailenin sadece geçmiş hikayesi değildir; bunlar ailenin bugününü zehirleyebilir.

Evin ve içindeki hayaletlerin arzusu insanların orayı asla terk etmemeleridir; bu aile kurumuna bir eleştiri olarak okunabilir. Hayaletler, evdekilerin zihniyle oyunlar oynayarak, onları dışarının korkunç olduğuna, evinse dünyanın en huzurlu yeri olduğuna ikna etmeye çalışır. Böylece, onları dünyadan soyutlayacak ve sonsuza kadar evde kalmalarını sağlayacaklardır. Mr. Hill’in kendi üzerine duvar örmesi bu metaforun korkunç bir güzellikle örneklenmesidir ki aile kurumu bir yanıyla bizleri dış dünyaya hazırlayan güvenli bir koza olma potansiyelini bir yanıyla da türlü tahakküm mekanizmalarını içinde barındıran hiyerarşik bir yapı olma potansiyelini taşır. Dolayısıyla, bir yanıyla bizi hapsedip bir yanıyla korkularımızı sağaltabilir.

Türkçeye Tepedeki Ev olarak çevrilse de eserin orijinal adındaki anahtar kelime “Haunting” kelimesidir; bu kelimeyi dadanan, başa bela olan, zor unutulmuş diye çevirmek mümkün. Aile, bağlanma stillerinden ahlaki standartların gelişimine kadar birçok konuda bizleri etkileyen bir birlik veya psikolojik sağlamlığımızdan, kaygıyla baş etme biçimlerimize kadar çeşitli becerilerin tohumlarının atıldığı bir alan olarak görülebilir. Bizi biz yapan en önemli faktörlerden biridir. Bu bakımdan, tepedeki ev, yani ailemiz, bir hatıradan öte gerçekten de bir ömür peşimizi bırakmayan bir hayalet gibidir, iyisiyle ve kötüsüyle.

Yas

Tepedeki Ev’in günümüzde geçen zaman çizgisi, en temelde yas kavramı üzerinden kurgulanmıştır. Dizinin anlatısı, yasin beş evresini aktarmakta ve bu anlatı içinde beş kardeş, Kübler-Ross’un yas kuramının beş evresini simgelemektedir (Kübler-Ross, 1969/2014). Bu kuram, bir kayıp karşısında kişinin yaşadığı süreçleri aktarmaktadır. Kübler-Ross, bu kuramı

ölüm döşeğindeki hastalarla yaptığı görüşmelerden yararlanarak oluşturmuş ve kişinin kendi ölümü karşısında yaşadığı süreçleri bu kuram dahilinde sistematize etmiştir. Her ne kadar Kübler-Ross kişinin kendi ölümüne verdiği tepkilerden yola çıkmış olsa da sevilen birinin ölümü, bir evliliği/birlikteliğin bitimi, iş kaybı vb. bir kayıp da benzeri süreçleri harekete geçirecektir.

Kübler-Ross'un yas kuramının ilk evresi inkardır. Bu evrede kişi yaşanan kaybı kabullenemez, bu kaybın gerçek olmadığına inanmak ister. Kayıp ile gereğinden erken ya da aniden karşılaşıldığında inkâr tepkisi oldukça tipiktir (Kübler-Ross, 1969/2014). Anlatıda bu evreyi kardeşlerin en büyüğü Steven simgelemektedir. Steven, hem Tepedeki Ev'de en az paranormal olayla karşılaşan kardeştir hem de annelerinin öldüğü gece, diğer kardeşlere kıyasla çok az şeye tanık olmuştur, bu onun inkâr sürecini kolaylaştırıcı bir etkidir. İnkâr, beklenmeyen şoklar karşısında bir tampon görevi görür (Kübler-Ross, 1969/2014). Hayaletlere inanmayan Steven, annesinin intiharını hayaletlere değil psikolojik problemlere bağlar zira annesinin ölümünü bu şekilde açıklamak hayaletlerin varlığını kabul etmekten daha kolaydır. Her halükârda, genlerinin sağlıklı olduğunu düşündüğü için genç yaşta vasektomi ameliyatı olarak, neslini devam ettirme ihtimalini ortadan kaldırır. Böylelikle ailenin travmalarının bir sonraki nesle aktarılmasını önleyerek bu sorunu çözebildiğini düşünür. Yazar olan Steven işinde pek başarılı değildir. Kariyerine bir itki getirebilmek için Tepedeki Ev'de yaşadıkları yazı ve annesinin intiharını bir korku romanı haline getirerek büyük sükse yapar. Bu travmayı hikayeleştirerek kendisinden uzaklaştırabileceğini, üstelik kendisine bu kadar zarar veren bir olayın nihayetinde bir faydasını görebileceğini, kayıplarını kazanca çevirebileceğini düşünür. Bu strateji uzun bir süre Steven için sorunsuz çalışır. Ancak Nell'in öldüğü gece o da bir hayalet görür: Nell'in hayaleti. Ve böylece yıllardır inkâr ettiği bu travmayla tekrar yüz yüze gelir.

Shirley, yasin öfke evresini temsil eder. Kaybı inkâr etmenin bir işe yaramadığını gören kişi kaybın gerçekliğini kabul eder ancak bu sefer de neden bu felaketin kendi başına geldiğini sorgulamaya başlar dolayısıyla, bu evrenin adı öfke olmasına karşın, hiddet, kıskançlık, içerleme gibi çeşitli duyguları da içermektedir, üstelik bu gibi duygular birçok sefer kişinin çevresine, ailesine, bakım verenlerine ve arkadaşlarına yansıtılır (Kübler-Ross, 1969/2014). Gerçekten de Shirley kardeşler arasında en öfkeli olandır. Steven'a ailenin travmasından para kazandığı için kızar, Theo'ya yakın olmadıkları için, Luke'a uyuşturucu bağımlısı olduğu için ve Nell'e sürekli ilgiye muhtaç olduğunu düşündüğü için kızar. Annesine ve babasına, kendilerini bir bakıma terk ettikleri için zaten hep kızgındır. Tepedeki Ev'de onun hayatını değiştiren olay müstemilatta bulunduğu hasta kedi yavrularıyla kurduğu ilişkidir. Shirley, kedileri iyileştirmeye çalışmıştır ancak kediler ölmüştür. Küçük Shirley, kediler için

düzenlenen cenaze töreninde acısının sağaldığını fark eder. Bu olay Shirley'nin hayatında önemli bir iz bırakmıştır, öyle ki Shirley büyüdüğünde cenaze hizmetleri sunan bir iş kurar. Cenaze sahiplerinin acısıyla özdeşleştiği için işinde çok iyi olmaya çabalar, hatta birçok aileye ücretsiz hizmet vererek işinin karlılığını bile tehlikeye atar. Shirley'nin öfkesini görmediğimiz nadir anlar cenaze sahipleriyle iletişimde olduğu anlardır. Adeta kendini teselli eder gibi onlarla ilgilenmektedir.

Ortanca kardeş Theo, yasın beş evresinden pazarlık evresini temsil eder. Pazarlık evresi, kısa süreler için de olsa kişiye kayıpla baş etmesi anlamında yardımcı olan bir süreçtir, bu süreçte kişi kaybını geri döndürmek veya acısını azaltmak için otorite görülebilecek konularla (örn., tanrıyla, kaderle, evrenle, kendisiyle, vs.) çeşitli pazarlıklara girebilir (Kübler-Ross, 1969/2014). Theo, Tepedeki Ev'de geçirdikleri süre boyunca üstün bir empati hissi kazanmıştır; dokunduğu insanın geçmişini ve duygularını hissedebilmekte, zaman zaman geleceğine dair imgeler görebilmektedir. Bu yetenek Theo için oldukça zorlayıcıdır zira bu empati hissi, karşısındaki insanın çektiği bütün acıyı hissetmesine sebep olmaktadır. Annelerini kaybetmenin acısıyla baş etmekte zorlanan Theo, bu empati hissinin verdiği yükün de etkisiyle insanlardan uzaklaşmıştır. Ancak, canını çok acıtsa da bu yeteneğini çocuk psikoloğu olarak çalıştığı işinde çocuklara yardım etmek için kullanmaktadır. Bu fedakarlığının sonrasında içten içe kendi acısının azalmasını bekler ancak bu pazarlık hiçbir zaman Theo'nun hayal ettiği gibi sonuç vermez. Dolayısıyla Theo, insanlara kendini açmaz, gündelik ilişkilerle hayatını sürdürür.

Kübler-Ross'un kuramına göre yasın dördüncü evresi depresyondur. Bu evrede kişi yaşadığı kaybı daha fazla inkâr edemeyeceğini ve bu kaybın telafi edilemeyeceğini anlamaya başladığı için, öfke hissi yerini derin bir acıya bırakır (Kübler-Ross, 1969/2014). Bununla birlikte kişi büyük bir kayıp duygusu yaşar ve üzüntü ya da suçluluk duygusu gibi duygular da bu evrede görülebilir zira yaşanan kayıp başka kayıplara da sebep olabilir. Dizide bu evreyi kardeşlerden Luke temsil eder. Luke, Tepedeki Ev'de gördüğü fötr şapkalı adamın hayaletini kendisinden başka kimsenin görmemesi, sonrasında annesinin ölümü ve babasından ayrılmak zorunda kalışı sebebiyle kendini çok yalnız hissetmektedir. İlk gençliğinden beri uyuşturucu bağımlısıdır ve birçok kere tedaviye başlamış olsa da bağımlılık hep nüksetmiştir. Yaşadığı acı ve korkuyla baş etmekte zorlanır.

Yasın son evresi olan kabullenme evresi kaybın gerçek olduğunun ve artık değiştirilemeyeceğinin anlaşıldığı evredir. Bu evrede kişi, artık yaşanan kayıptan ötürü depresif duygulara veya öfkeye kapılmaz ancak bu mutlu bir süreç de değildir, hatta duyguların hükümsüz kaldığı bir evre olarak tanımlanabilir (Kübler-Ross, 1969/2014). Kabullenme evresini temsil eden kişi, Luke'un ikizi Nell, Tepedeki Ev'de eğri boyunlu kadının hayaleti

tarafından rahatsız edilmiş ve hayatı boyunca zaman zaman bu hayalet yüzünden uyku felci yaşamıştır. Bu hastalığının tedavisi için gittiği hastanede tanıştığı eşinin verdiği destek sayesinde, bir süre eğri boyunlu kadını görmez ve uyku felci geçirmez. Ancak bir gece, yine eğri boyunlu kadın onu ziyaret ettiği sırada eşi beyin anevrizması yaşar ve orada hayatını kaybeder ve Nell, uyku felci geçirdiği için eşine yardım edemez. Eşinin ölümünden eğri boyunlu kadını sorumlu tutar ve yıllardır hayatını mahveden evle yüzleşmek için Tepedeki Ev'e geri döner. Burada, annesinin intiharı ve çocukluğunda bu evde yaşadığı travmaları gözden geçirir, evdeki hayaletlerle konuşarak işin özünü anlamaya çalışır. Evin hayaletlerinin manipülasyonları sebebiyle merdivenin tepesindeki ipe takılıp boşluğa düşer. Bu kaza ile boynu kırılarak ölür. Dışardan bakanlar Nell'in kendini astığını düşünecektir ancak aslında bu ölüm evin ona oynadığı oyunların bir sonucudur. Nell, öldüğü anda evin insana nasıl oyunlar oynadığını, insanı nasıl sindirmeye ve kendi parçası haline getirmeye çalıştığını kavrar. Annesinin de aslında intihar etme amacında olmadığını, ölümünün evin ona oynadığı oyunların sonucu olduğunu anlar; evin annesini nasıl kandırdığına birinci elden tanık olur. Ölüm anında kendi çocukluğuna ve gençliğine dönüp kendisine olanları açıklamak ister. Tepedeki Ev'de zaman ve mekan başka türlü akmaktadır dolayısıyla bir hayalet olarak Nell geçmişe ve geleceğe gidebilmektedir. Ancak ölüm anında kendi çocukluğunu ve gençliğini uyarmaya çalışması, kendi çocuk haline, ölüm anında olduğu şekliyle görünmesine ve hiçbir şeyden haberi olmayan küçük Nell'in karşısında eğri boyunlu bir hayalet görmesine sebep olacaktır. Çocukluğundan beri eğri boyunlu kadını gördüğü her anı yeniden yaşar, ancak bu sefer kendisi değil çok korktuğu eğri boyunlu kadın olarak. Çocukluğundan beri zaman zaman gördüğü ve korktuğu hayalet aslında kendi suretidir. Nell için yaşadığı bütün kayıplar artık açık seçiktir, bunların kaçınılmazlığı ve gerçekliği karşısında kabullenmek dışında bir seçenek kalmamıştır.

Yasın evreleri birbirinden kopuk ve doğrusal bir çizgide birbirini sırasıyla takip eden süreçler değildir. Bu evreler aynı anda görülebilir; iç içe olabilir, zaman zaman evreler arası geçişler görülebilmektedir (Zastrow ve Ashman, 2015). Kabullenme aşamasına gelsek bile zaman zaman tekrar öfkelenebilir ya da depresif hissedebiliriz. Luke ile Nell'in ikiz olması da bu anlamda bir semboldür. Zira kaybı kabullenmiş olsak da zaman zaman hala ilk günkü gibi acıtması doğaldır.

Bununla birlikte hikâye burada bitmez. Nell, yas sürecini kabullenişle tamamlamış gibi görünse de yas sürecinin aslında son bir evresi daha vardır. Kübler-Ross'un meslektaşısı, arkadaşı ve öğrencisi olan Kessler (2019), Kübler-Ross'un ölümünden sonra ve onun da isteği üzerine bu modeli genişletmiş ve altıncı bir evreden bahsetmiştir: Anlam bulma evresi. Kübler-Ross'un bahsettiği evrelerin sonuncusu kabullenıştır ancak kabulleniş evresi sadece kaybın gerçekliğini ve değiştirilemezliğini kabul etmektir; kabullenme artık kaybın can acıtıcı

olmayacağı anlamına gelmez hatta bu evre, oldukça acı verici olabilir (Kübler-Ross, 1969/2014). Kessler (2019), kabulleniş evresinin yas sürecinin sonu gibi görülmesinin çok doğru olmadığını ve bundan sonra gelen altıncı evrenin, anlam bulma evresinin, yaşanan ölümler veya kayıplardan sonra kişinin bu kaybı anlamlandırarak bir çıkarım yaptığı ve bu çıkarım ile hayatına daha pozitif bir yön verdiği bir süreç olduğunu belirtir. Nihayetinde kayıplar acı vericidir ve anlam bulma evresi de oldukça acı verici olabilir ancak bu anlamlandırma süreci kişiye bir yol açar, hayata devam etmeye dair bir güç sağlar zira yas sürecinin sonunda elimizde kaybın soğuk gerçekliğinden daha fazlasının kalması bizi güçlendirecektir (Kessler, 2019).

Bu bağlamda hikâyenin Nell'in kabullenışı ile sonlanmaması ve devam etmesi önemlidir. Kardeşlerin Tepedeki Ev'de yeniden buluşmaları anlam bulma evresini temsil etmektedir. Bu altıncı evre gerçekten de yas süreci için çok önemli bir süreçtir; Nell'in annesini ve eşini kaybetmesinin sebeplerini ve çocukluk korkusu olan eğri boyunlu kadının kendisi olduğu gerçeğini görmesi yaşadığı acıları anlamlandırmasını sağlar ve sonrasında Nell, kardeşlerini de bu acıdan kurtarabileceğini düşünür. Bir hayalet olarak onlara görünerek, onları son kez acılarıyla yüzleştirmek için Tepedeki Ev'e çağırır. Böylece, eve gelen ailenin diğer üyeleri, yas sürecinin nihayetinde varması gereken noktada buluşurlar.

Nell, Tepedeki Ev'de geçen son sahnede kendisini özleyen ikizi Luke'a şöyle demektedir: *“Bir sır öğrendim. Bensizlik diye bir şey yok. Ben, taze yağan kar gibi senin hayatında birçok anıya saçılmış durumdayım.”* Kessler de anlam bulmanın sevginin bir yansıması olduğunu, kaybedilen kişiye duyulan sevgi sayesinde yeniden hayattan zevk almaya başlamanın mümkün olabildiğini; bu anlamın beraber geçirilen zamanın değerini teslim etmekten, kaybedilen kişinin yaşamını onurlandırmaya ya da fani hayatın anlamını ve önemini kavramaya kadar çeşitli biçimler alabileceğini aktarır (Kessler, 2019). Gerçekten de birini sevdiğimiz zaman, onu kaybetsek bile asla onsuz kalmayız çünkü Olivia'nın en küçük kızı Nell'e söylediği gibi: *“Birinin anılarında var oldukça sonsuza dek yaşarsın.”*

Ayrışma-Bireyleşme Süreci

Dizinin irdelediği bir diğer nokta ayrışma-bireyleşme sürecidir. Dizinin anlatısı bu sürece çocukların perspektifinden ziyade annenin gözünden yaklaşmıştır. Ayrışma-bireyleşme süreci, literatürde çocuğun anneden ayrı bir birey olduğunu fark etmesi ve bu gerçekle baş etme süreci olarak aktarılır; bu bebeğin fiziksel olarak değil ama psikolojik olarak doğmasıdır (Mahler ve diğerleri, 1975/2002). Ancak, bu süreç sadece çocuk için değil anne için de oldukça çetin olabilir zira yeni kazandığı anne kimliğini, çocuklarının kendisine olan ihtiyacı sayesinde

kuvvetlendiren (Stern, 1995/2006) anne, bu simbiyotik ilişkinin kırılmasına direnç gösterebilir.

Evdeki hayaletlerden biri olan Poppy, Olivia'ya görünür ve onu en korktuğu şeyle, çocuklarının başına gelebilecek kötülüklerle korkutur. Evin aileyi simgelediği düşünülürse Poppy ailenin -sadece Crain ailesinin değil, genel olarak aile kurumunun- geçmişini, öğrenilen ve aktarılan travmaları işaret etmektedir. Çocuklarının başına gelebilecek korkunç şeyleri düşünmek Olivia'yı daha da korumacı hale getirmiştir. Poppy, Olivia'yı iyiden iyiye uçuruma sürüklemek için en küçük çocukları Luke ve Nell'in başına gelecek korkunç şeyleri göstermiştir. Luke'un uyuşturucu krizlerini, Nell'in uyku felçlerini, ağladıkları, acılarıyla ve yalnızlıkları baş edemedikleri anları... Bu görüntüler, Olivia'nın gerçeklikle bağı koparmasına sebep olmuş ve bu korkunç şeyleri yaşayacağına, çocuklarını huzur içinde öldürmenin en doğrusu olacağına ikna olmuştur. Olivia'nın çocuklarını öldürmeye yeltenmesi, en başında kendisini çocuklarının mutluluğunu sağlama sorumluluğunu kendisinde görmesiyle yakından ilişkilidir. Anelik İnşası modeline göre (Stern, 1995/2006) anneliğe geçiş, dört ana temada gerçekleşmektedir ve bunlardan ilki, yaşam teması, annenin bebeğin fiziksel ve ruhsal sağlığını sağlama görevini içermektedir. Dolayısıyla çocuklarının mutsuzluğu, Olivia'nın bir anne olarak nihai başarısızlığını temsil etmektedir. Poppy, çocuklarını öldürmeyi "çocukları uyandırmak" olarak adlandırmakta böylece amaçlarını Olivia'nın annelik inşasına uydurmaktadır.

Dizinin yaratıcısı ve yönetmeni Flanagan, dizi hakkında verdiği bir röportajda "sıradan" bir hayaletin sıkıcı olduğunu, en ilgi çekici hayaletlerin kişilerin kendi hayatlarıyla ilişkili olarak yarattıkları hayaletler olduğunu belirtmiştir (Abrams, 2018). Gerçekten de bedeninden kopup dünyaya gelen, memenden beslediğin bebeğin başına gelecek türlü ıstıraba tanık olmak ve onu o acıdan kurtaramamak tüyler ürpertici bir korku hikayesi değilse nedir?

Bu noktada, dizinin ayrışma-bireyleşme sürecine annenin gözünden nasıl yaklaştığına odaklanalım. Bu süreçte annenin dikkati, en küçük çocukları olan Luke ve Nell'in üzerindedir. Luke ve Nell, anneleriyle aralarındaki simbiyotik ilişkiyi kırıp kendi kararlarını alacak yetkinlikte bireyler haline gelmeye çabalarken (ki çocukların gelişimi sağlıklı biçimde işlemekten çok uzaktır, yine de çocuklar bu konuda çaba göstermektedir) Olivia, çocuklarının kendisinden kopmasını kabullenememektedir. Mahler ve meslektaşlarının (1975/2002) kuramına göre ayrışma-bireyleşme süreci bebeğin, kendisinin anneden ayrı bir varlık olduğunu anlamasıyla karakterize bir süreçtir. Bu sürecin başlangıcı, normal simbiyotik sürecin sonlanmasını sağlar. Ayrışma, bebek ve annesi arasındaki sınırların netleşmesini ifade ederken; bireyleşme, bebeğin benlik duygusunun, bilişsel becerilerinin ve egosunun gelişmesini ifade eder. Ayrışma, fiziksel olarak anneden ayrı bir varlık olduğu bilincinin

bebekte oluşması ile karakterize olsa da bireyleşme çok daha çetrefilli bir süreçtir, öyle ki yetişkinlikte bile simbiyotik ilişkinin kırılmakta zorlandığı örnekler görülebilir.

Bireyleşme sürecinde annenin simbiyotik ilişkinin kırılmasına karşı direnç göstermesi mümkündür. Örneğin, Olivia ikizlerini kucağında yatırmış uyuturken eşine “Bu anı dondurabilmek isterdim, hep böyle ufak kalmalarını isterdim” der. Bir an için gözlerini kapatan Olivia, gözlerini açtığında eşinin çocukları çoktan kucağına alıp yataklarına götürdüğünü görür. Babanın ayrışma-bireyleşme sürecindeki ilk rolünün çocuğun dikkatini dünyaya ve gerçek nesnelere çekmek olduğunu söyleyen psikanalistler ve hatta sosyologlar vardır (Abelin, 1971; Parsons ve Bales, 1955); aynısı annenin dikkatini çekmek için de pekâlâ geçerli olabilir. Bu sahne de annenin çocukların büyümesine ve onlardan ayrılacağı gerçeğine direnç göstermesi, babanın ise annenin dikkatini çocuklardan gerçek hayatın akışına çeken nesne olması olarak yorumlanabilir.

Çocuğun, ebeveynden ayrı bir benlik kurgulaması bir kopuş sürecidir, bir ayrılıktır; dolayısıyla bir yas süreci gibi değerlendirilebilir. Büyümek, bu bağlamda, yas sürecini sağlıklı biçimde yürütebilmekle mümkün olacaktır. Literatürde ayrışma-bireyleşme sürecinde bireyleşen özne anneden kopan çocuktur (örn. Mahler ve diğerleri, 1975/2002) ancak belki de bu duruma başka bir perspektiften daha bakıp bireyleşmenin sadece anneden ayrılma sürecinde çocukta değil evladından ayrılma sürecinde ebeveynde de görülme ihtimalini göz önünde bulundurmalıyız. Belki de gerçek büyüme, kendinle eş olduğunu, bir olduğunu sandığın şeyden -anneden- ayrılmak değil, aynı zamanda sadece sana ait olduğunu sandığın şeyin -bebeğin-, sana değil sadece ve sadece kendisine ait olduğunu kabul edip gücenmeden onu serbest bırakabilmektir. Çocuğunun senden ayrı, kendi içinde bütünlüklü bir birey oluşunu, senden kopup kendini kuruşunu birazcık hüzünlenmeden izlemek, daha dün senin aynan olan varlığın bugün iradesi olan bir birey olduğunu kabul etmek, deyim yerindeyse göbek bağı kesmek, o kadar kolay olmayabilir. Bu süreci de bir yas süreci gibi ele alırsak bu kopuşun da varması gereken yer kabulleniş ve sonrasında anlam bulma olacaktır. Ancak, yine Kübler-Ross’un ve Kessler’in teorize ettiği yas süreci gibi, bu sürecin de doğrusal bir çizgide ilerlemesini bekleyemeyiz. Kişi, bazı yönlerden kabullenişe varır, bazılarında hala inkardadır; iki adım ileri bir adım geri gidebilir. Ayrışma-bireyleşme sürecinin kabulü yaşam boyu şiddeti azalarak devam edebilir, devinip, dönüşebilir; tıpkı yas gibi. Ancak kopuşun acısının yanında, parçanın senden daha büyük olmasını görmenin mutluluğu da var olabilir, işte bu da anlam bulma evresiyle paralel olarak düşünülebilir. Çocuğun bireyleşme sürecini izlemek, elbette çok korkutucu olabilir ancak çocuğunun hayat yolunda ilerleyişi ebeveyne aynı zamanda gurur verecektir.

Son bölümde, Olivia'nın hayaleti, Tepedeki Ev'e gelen çocuklarını -ev dışındaki hayatta mutsuz olacakları korkusuyla- öldürmek istediğinde, eşi Hugh ona engel olur. Kendi başına, annenin yol göstermesi olmadan çocuklarına doğru düzgün bakım vermeyi beceremeyen bir baba olarak, Hugh'yu ele geçirebilecek tek hayalet de elbette Olivia'nın hayaletidir. Ancak Hugh, burada döngüyü kırar. Ayrışma-bireyleşme sürecinde çocuklarına veremediği desteği nihayetinde eşine verir; onu dünyanın gerçekliğine davet eder, kendisi sonsuza kadar onunla kalacağını ama çocukları serbest bırakması gerektiğini söyler. Böylece nihayetinde baba olarak görevini tamamlar; çocuklarını özgür bırakmıştır artık. Son bölümde çocukları Tepedeki Ev'de tutsak etmek isteyen Olivia ve Hugh arasında geçen konuşmada sindirilmesi zor ancak bir o kadar da gerekli olan kabullenme ve anlam bulma süreci örneklenir:

Hugh: ...kalpleri kırılrsa ya da bağımlı olsalar ya da mutsuz olsalar ve hatta ölseler bile bunların hepsine tanık olmak zorundayız, çünkü bizler ebeveyniz. Bu bizim işimiz. Hayat ne getirirse ona tanıklık ederiz. (...) Kızımızı düğün gününde gördüm, onunla dans ettim. Gülümsemesi güneş gibiydi ve herkesin yüzüne yansiyordu. Bu ışık bana çok tanıdık geldi çünkü o bizimdi. Onu biz yaptık. Birbirimizi o kadar güzel sevdik ki bu sevgi evrene yayıldı ve bir yıldız yarattı. (...)

Olivia: Şimdi güvendeyiz. Burası bizim sonsuza kadar yaşayacağımız ev. Hep öyleydi. Burada kötü hiçbir şey yaşamazlar.

Hugh: Evet ama iyi bir şey de yaşayamazlar. (...) Onları kendi denizlerine göndermenin bizim işimiz olduğunu söyledin hep. Bırak gitsinler.

Sonuç olarak, dizideki hayaletler, karakterlerden Steven'ın da söylediği gibi yaşamdaki kayıpları ve bu kayıplar karşısındaki keşkeleri, hayalleri, irili ufaklı korkularımızı sembolize etmektedir. Bu kayıplar sonucunda yaşadığımız yas süreci, engebeli, inişli çıkışlı bir yoldur ve türlü evreleri vardır. Sağlıklı bir yas sürecinden geçilmezse, bir kayıp -ister ölüm, ister ayrılık, ister başka tür bir kayıp olsun- birçok başka kayba yol açabilir; yaralarımızı sağaltmaya çalışırken bazı hayaletleri pek ala bize dadanabilir. Kessler'e göre anlam bulma sürecinde ilerleyebilenler yas sürecini daha kolay atlatırlar, anlam bulamayanlar yasin beş evresinin birinde takılıp kalırlar ve bağımlılık, öfke problemleri, yeni bir kayıp yaşama korkusuyla yeni ilişki kurmaktan çekinme gibi problemler yaşarlar (Kessler, 2019). Dizideki beş kardeş de anlam bulma evresine geçemedikleri için yasin beş evresinin birinde takılı kalmışlardır üstelik Kessler'in bahsettiği problemleri de yaşamışlardır. Çocukluktaki kaybın yarısını sarmaya çalışan ama yas sürecini sağlıklı geçiremeyen kardeşlere dadanan hayaletler (bağımlılık, korku, yalnızlık, vs.) en sonunda anlam bulma sürecinin başlamasıyla defedilebilmiştir. İyileşme, Kessler'in dediği gibi, çoğu kez yasin altıncı evresindeki anlamda başlar (Kessler, 2019).

Bu yazıda ele alınan ayrışma-bireyleşme sürecinin adeta bir yas süreci gibi ele alınabileceği fikri düşünüldüğünde Olivia'yı ele geçiren hayaletin çocuklarının geleceğinden endişelenen hayalet olması oldukça anlamlıdır. Bununla birlikte Olivia'nın çocuklarını özgür bırakmaya ikna olması da ayrışma sürecinde bir anlam bulabilmesi ile mümkün olmuştur. Tepedeki Ev, bir ailenin yaşadığı travmaları büyümenin çetin süreci içinde incelikle anlatıp izleyiciyi kendi korkuları ve keşkeleri ile yüzleşmeye davet etmiştir ve bu davete icabet etmek geçmişini değiştirmeye çalışmakla değil, ancak kabullenişe varıp geçmişten bir anlam sağaltmakla mümkün olacaktır.

Kaynakça

- Abelin, E. L. (1971). The role of the father in the separation-individuation process. İçinde J. B. McDevitt ve C. F. Settlage (Edl.), *Separation-Individuation*, ss. 229-252. New York: International Universities Press. Erişim adresi: <https://www.organisator-modell.org/wcms/ftp//o/organisator-modell.org/uploads/therole-of-father-in-separation-individuationprocess-1971-1.0.0-2015.pdf>
- Abrams, S. (2018). The Haunting of Hill House director on the biggest changes from Shirley Jackson's novel. *Vulture*. Erişim adresi: <https://www.vulture.com/2018/10/haunting-of-hill-house-netflix-mike-flanagan-interview.html>
- Bailey, D. (1999). *American Nightmares: The Haunted House Formula in American Popular Fiction (1st ed.)*. University of Wisconsin Press
- Gilbert, S. (2018). The real horror in The Haunting of Hill House. *The Atlantic*. Erişim Adresi: <https://www.theatlantic.com/entertainment/archive/2018/10/netflixs-haunting-hill-house-neuters-1959-novel/573595/>
- Jackson, S. (2006). *The Haunting of Hill House (1. Baskı)*. New York: Penguin Books (1959).
- Kaplow, D. (Yapımcı) ve Flanagan, M. (Yönetmen). (2018). *The Haunting of Hill House* [TV Dizisi]. ABD: Netflix
- Kessler, D. (2019). *Finding Meaning. The Sixth Stage of Grief (1. Baskı)*. Simon & Schuster
- Kübler-Ross, E. (2014). *On Death And Dying: What The Dying Have To Teach Doctors, Nurses, Clergy and Their Own Families (Anniversary ed.)*. Scribner (1969).
- Mahler, M., Pine, F., ve Bergman, A. (2002). *The Psychological Birth of The Human Infant (1. Baskı)*. Karnac (1975).
- Parsons, T. ve Bales, R. F. (1955). *Family, Socialization and Interaction Process (1. Baskı)*. Free Press.
- Stern, D. N. (2006). *The Motherhood Constellation (1. Baskı). A Unified View of Parent-Infant Psychotherapy*. Karnac (1995).
- Zastrow, C. ve Ashman, K. K. K. (2015). *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre II (1. Baskı)*, (E. Türközü ve B. Alparslan, Çev.) Ankara: Nika Yayıncılık.

The Haunting of Hill House: Our Fears, Our Loss, and Our Wishes

Summary

In this article The Haunting of Hill House Series, which is based on Shirley Jackson's novel with the same name is reviewed. The Haunting of Hill House is a horror novel written by Shirley Jackson in 1959 and is referred as the work that transformed of American Gothic. The series was shot by Flanagan in 2018 as a mini horror series for Netflix. Despite being an adaptation, this series is quite different from the novel (and two adaptations that were shot earlier) in its characters and plot.

The Haunting of Hill House elaborately explained the trauma and grief a family went through during the difficult process of growing up. The ghosts in the series symbolize life's losses, wishes and fears of sort. The narrative of the series was reviewed via the axes of family representation, the concept of grief, and the process of separation-individuation.

In the series, the family is constructed on traditional heteronormative roles. The mother is the brain and the father is the hands of the house; father builds the house drawn by the mother. In fact, it can be said that the series reproduces traditional male and female roles with examples given on subjects such as expressing emotions, coping with fear, and caring skills. Regarding representations of family, director benefited from the symbolism carried by the mother as an object. However, this house is far from being an inclusive object in reality, even so it does not hesitate to harm the children; although children try to run away from it, the house never lets them be. The importance of the family's past is conveyed through symbolic means. The mold spreading from the basement of the house, which represents family, and the man who committed suicide by imprisoning himself, represent the family's hidden sins and losses. The pain passed down through generations are not just the history of the family; such legacy can poison the family's present. The desire of the House is that people in the family never to leave. This can be reviewed as a criticism of the family institution. The family is conveyed as more than just a memory, it really is like a ghost that haunts us for a lifetime.

While the series deals with the concept of grief, the five siblings in the story represent the five phases of Kübler Ross's theory of grief. The first phase of Kübler Ross's theory, denial, is symbolized by the eldest sibling Steven. The denial strategy has worked well for Steven for a while however, the night Nell dies, he also sees a ghost: Nell's ghost. So he has to face his trauma that he has denied for years. Shirley represents the anger. Indeed, Shirley is the most angry one among the siblings. Theo represents the bargaining phase. Theo is a bridge between older and younger siblings; between parents and children. Luke represents depression phase. Luke, who feels so lonely because he cannot convince anyone of the paranormal events he has

experienced in the House, has been a drug addict since his youth, and although he has been treated many times, the addiction has always relapsed. Luke's twin, Nell, represents acceptance phase. She returns to the House in order to face the House and its ghosts that have haunted her for years. Here, she confronts her traumas she experienced in this house during her childhood, and realizes how the House plays games with people's minds. Eventhough she loses her life in the process, the acceptance process has been completed. The series symbolically convey that the phases of grief are connected and that phases might not progress linearly. Another point that the series examines is the separation-individuation process. This process is approached from the perspective of the mother. Mothers's difficulty during this process and resistance to break the symbiotic relationship symbolized via the mother in the narrative. As youngest children, Luke and Nell, strive to break the symbiotic relationship with their mother Olivia is unable to accept their children breaking away from her. At the end, she finally can divert her attention to her husband and manage to let her children go with father's help.